

Ormsius, P. Historiarum adversus Paganos lib. VII.

Vicenza 1450

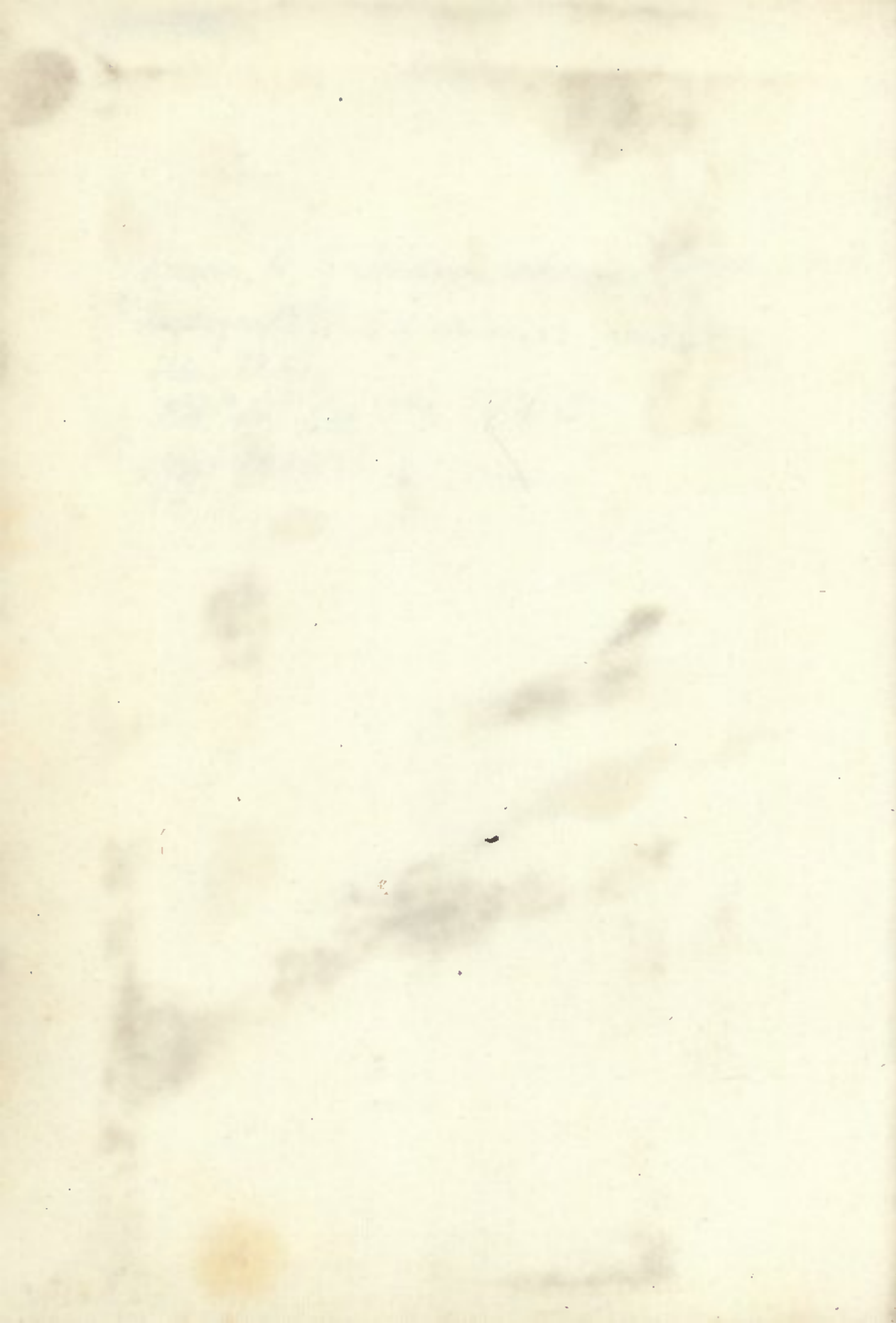
Hain 12108.

BMC VII, 1032

Goff O-99.

Vicenza, Leonardus de Basilio, c. 1480

The first press in Vicenza
complete with initial blank

5/11/74
7655

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM
INITIVM AD AVRELIVM AVGVSTINVM.

Ræceptis tuis parui beatissime pater Augusti
ne: atq; utinam tā efficaciter q̄ libēter: q̄q̄ ego
in utranvis partē paz de explicito mouear: re
ctene: an secus egerim. Tu enī iam isto iudicio
laborasti: utrūne hoc: quod præcipes possem.
Ego aut̄ solius obedientiæ: si tamen eā uolun
tate conatuq; decorauī: testimonio contentus
sū. Nā & ī magna magni patris familias domo
cū sint multa diuersi generis aialia adiumento familia
ris rei cōmoda: nō ē tamē canū cura postrema: qb̄ solis
natura insitū est: uolūtariē ad id quo præparantur ur
geri: & p̄ ingentā quandā obediētīæ formulā sola disci
plinati tremoris expectatiōe suspendi: donec ad pagen
di licentiā nutu signoue mittant. Habēt. n. pprios appetit̄ q̄tū brutis
excellentiōres: tantū rōnabilibus p̄pinquātes: hoc ē discernere: amare:
seruire. Nam discernētes inter dominos atq; extraneos nō eos quos īse
ctant: oderūt. sed p̄ his quos amant zelant: & amantes dominū ac do
mū nō quasi ex natura apti corporis uigilantes: sed ex conscīa sollici
ti amoris iūgilant. Vnde & mystico sacro ī euangeliis: quod edant mi
cas catelli sub mēsa dn̄y. & Chananea mulier nō erubuit dicere: & do
min̄ nō fastidiuit audire. Bt̄ūs & Tobias ducē angelū sequens canem
comitē h̄re nō spreuit. Igit̄ generali amori tuo speciali amore cōnex̄
uolūtati tuæ uolens parui. Nam cū subiectio mea præcepto p̄nitatis
tuæ factū debeat: totūq; tuū sit: quod ex te ad te redit: op̄ meū hoc so
lo cumulati⁹ reddidi: quod libens feci. Præcepas mihi uti aduersis ua
niloquā prauitatē eorū: q̄ alieni a ciuitate dei ex locorū agrestiuū cōpitis
& pagis pagani uocant̄ siue gētiles: q̄a terrena sapiūt: q̄ cū futura non
quærant: præterita aut obliuiscant̄: aut nesciāt: præsentia tamē tpa ue
luti malis extra solitū infestatissima: ob hoc solū: quod credis xp̄s: &
colit̄ deus: idola aut̄ min̄ colunt̄: infamāt. Præcepas ergo ut ex oībus
quæ h̄ri ad præsens possunt historiæ atq; annaliū fastis quæcūq; aut
bellis graua: aut corrupta morbis: aut fame tristia: aut terrarū motib̄
terribilia: aut inundatōib̄ aquarū insqlita: aut eruptionib̄ igniū metuē
da: aut iētib̄ fulminū plagisq; grandinū sæua: uel etiā parricidis fla
gitisq; misera p̄transacta retro sæcula repperissem: ordinato breuiter

IUC.
1597

uolumis textu explicatē: maxime cū reuerentiā tuā p̄ficiendo adu-
sum hos ipsos paganos. xi. libro insiſtētem: quorū iam. x. orientes radii
mox: ut de specula ecclesiasticā claritatis elati sūt: toto orbe fulserunt
leui opusculo occupari nō oportet: & sanct⁹ fili⁹ t̄aus Iulian⁹ Cartha-
ginēsis seruus dei satis fieri sup̄ hac re petitioni suā eadē fiducia: qua
poposcit: exigeret: dedi operam. & me ipsū ī primis cōfusione pressi: cui
plerūq; reputāti supra modū exaſt uauisse præsentiū clades tēporū ui-
debant. Naſtus sū. n. præteritos dies nō solū æque: ut hos graues: uerū
etiā tanto atroci⁹ miserōs: q̄to lōgi⁹ a remedio ueræ religiōis alienos: ut
merito hac scrutatiōe claruerit regnasse mortē auidam sanguinis dū
ignorat religio: que phibet a sanguine. Ista illucrescēte illam cōstu-
puisse. illam cōcludi: cū ista iam preualet. illam penit⁹ nullam futura
cū hæc sola regnauit: exceptis uidelicet semotis que illis diebus nouis-
simis sub sine sæculi & sub apparitiōe antichristi: uel etiam sub cōclu-
sione iudicii: q̄b⁹ futuras angustias. quales ante non fuerant dominus
christ⁹ p̄ scripturas sacras sua etiam cōtestatiōe prædixit. cū secundum
ipsū q̄dē: qui & nūc & semp̄ e modū uerū apertiore ac. grauiore discri-
mine p̄ intollerabiles tribulationes tēporū illoꝝ sanctos p̄batio: impios
p̄ditio sequet. Et quoniam oēs p̄p̄modū tam apud Græcos: q̄ apud
Latinos studiosi ad scribēdū uiri: qui res gestas rerū populorūq; ob-
diturnam memoriam uerbis p̄pagauerūt: initium scribendi a Nino
Beli filio rege Assyriorū secerūt: qui cū opiniōe cæca mūdi originē cre-
aturamq; hominū sine initio credi uelint: capisse tamen ab hoc regna
bellaq; definiunt: quasi uere eatenus humanū gen⁹ ritu pecudū uixe-
rit. & tūc primū: ueluti ad nouam p̄uidētiam cōcussum suscitatumq;
uigilauerit.

De miseria hominum per peccatum ab initio.

Go initiū miseriæ hominū ab initio peccantis hominis ducer-
istitui: paucis dūtaxat iisdēq; breuiter deliberatis. Sūt autē ab
Adam primo homine usque ad Ninū magnū: ut dicūt regi-
quando nat⁹ est Abraam: anni tria milia. xxxiiii. qui ab omn-
bus historiographis uel omiſsi: uel ignorati sunt. A Nino autē uel A-
braam usque ad Cæsare Augustum: idest usque ad natiuitatē christi
qui fuit anno imperii Cæsaris. xlii. cū facta pace cū Parthis Iani porta
clausa sūt: & bella toto orbe cessarunt: colliguntur anni duo milia. xv.
quibus inter se auctores scriptoresque omniū ocia negociaq; triuerūt

Quapropter res ipsa exigit ex his libris quæ breuissime uel pauca attingere: qui originem mundi loquentes præteritorum fidem annüciatione futurorum: & post subsequa probatione fecerunt: non quo auctoritatem eorum cuiquam uideamur ingerere: sed quod operæ præciū sit de opinione uulgata: quæ nobis cum omnibus communis est cõmonere. Primū: quia si diuina prouidentia: quæ sicut bona ita pia & iusta est: agitur homo & mundus hominem aut qui conuertibilitate naturæ & libertate licentiæ infirmus & contumax est: sicut pie gubernare egenum opis oportet: ita iuste corrigi immoderatae libertatis necesse est: iure ab initio hominis per bona malaque alternantia exerceri hunc mundum sentit quisque pro se atque in se humanum genus uidet. Deinde cum ab ipso primo homine peccatum punitioque peccati coepisse doceamur: porro aut cum etiam isti de mediis temporibus incohantes: quis superiorum nusquam meminere: nihil nisi bella cladesque descripserint: quæ bella quod aliud dicenda sunt: nisi urgentia in alterutrum mala: mala autem huiusmodi quæ tunc etant sicut & nunc sunt in quantum sunt sine dubio aut manifesta peccata sunt: aut occulta punitioes peccatorum: quod impedimenti est nos eius rei caput pandere: cuius illi corpus expresserint: & priora illa sæcula quæ multo numerosiora monstrabimus: uel tenuissimo testari relatu similes miseras protulisse? Dicitur usque ab orbe condito usque ad urbem conditam: dehinc usque ad Cæsaris principatum natiuitatemque christi: ex quo sub potestate urbis orbis mansit imperium: uel etiam usque ad dies nostros in quantum ad cognitionem uacare suffecero: conflictationes generis humani: & ueluti per diuersas partes ardentem malis mundum: face cupiditatis incensum e specula ostentatur: necessarium reor: ut primus ipsum tetrae orbem: quem inhabitat humanum genus: sicut est a maioribus trisarie distributus: deinde regionibus prouinciisque determinatus expediam: quo facilius cum locales bellorum morborumque clades ostentabuntur: studio si quis non solum temporum ac temporum: sed etiam locorum sciam consequatur

Maiores nostri in tres partes mundum totum diuisisse

Maiores nostri orbem totius terræ oceani limbo circumseptum triquadrum statuerunt. eiusque tres partes Asiam: Europam: & Africam uocauerunt: quis aliqui duas: hoc est Asiam: ac deinde Africam in Europa accipiendam putauerint. Asia tribus partibus oceano circumcincta per totam transfuersi plagam orientis extendit. Hac occasum uersus a dextra sui sub axe septentrionis incipientem contingit Europam. a sinistra Africam dimittit. sub Aegypto uero & Syria

mare nostræ: quod magnum generaliter dicimus: habet. Europa incipit septentrionalis a flumine Tanai: qua Rhiphæi montes Sarmatico auert si oceano Tanaim fundunt fluuium: qui præteriens aras ac terminos Alexandri magni in Rhobascoꝝ finibus sitos Mæotidas auget paludes: quæ in mensa exundatio iuxta Theodosiam urbem Euxinū pontum late ingreditur. Inde iuxta Constantinopolim longe mittunt angustia: donec eas mare hoc: quod dicimus nostræ accipiat. Europæ in Hispania occidentalis oceanus terminus est maxime ubi apud Gades insulas Herculis colūna uisunt. & Tyrreni maris faucibus oceani æstus imittitur. Africæ principium est a finibus Aegypti utriusque Alexandria ubi Parethonium ciuitas sita est super hoc mare magnū: quod omnes plagas terræque medias iterluit. inde per loca quæ accolæ catabathy non uocant: haud procul a castris Alexandri magni: & super lacum Calcartium: deinde iuxta superiorum fines Anasitay missa in transuersum per æthiopica deserta meridianum contingit oceanum. Termini Africæ ad occidentem iidem sunt: qui & Europæ: id est fauces Gaditani freti. ultimus autem finis eius est mons Atlas. & insulæ quas Fortunatas uocant. Et quia breuiter generales tripartiti orbis diuisiones dedi: ipsarum quoque partium regiones: sicut pollicitus sum: significare curabo. Asia ad mediam frontem orientis habet in oceano Eoo ostia fluminis Gangis. a sinistra promontorium Caligardamanam: cui submanet ad Eurum insula Taprobane: ex qua oceanus Indicus uocari incipit. a dextra habens Emodos montes: ubi Caucasus deficit promontorium Samarā: cui ad aeglonem ostia fluminis subiacent Octorogorra: ex quo oceanus sericus appellatur. In his finibus India est: quæ habet ab occidente flumen Indum: quod rubro mari accipit: a septentrione montem Caucasum. reliqua ut dixi: Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes. xliiii. absque insula Taprobane: quæ habet decem ciuitates. & absque reliquis insulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo: quod est ab oriente usque ad flumen Tigri: quod est ad occiduum: regiones sunt istæ Aracusia: Parthia: Assyria: Persida: & Media situ terrarum montoso & aspero. Hæc a septentrione habent montem Caucasum: a meridie mare rubrum & sinum Persicum. in medio autem sui flumina præcipua Hydaspe & Arabim. in his sunt gentes. xxxii. Sed generaliter Parthia dicitur: quæ in scripturæ sanctæ uniuersa sæpe Mediā uocent. A flumine Tigri usque ad flumen Euphratem Mesopotamia est: incipiens a septentrione inter montem Tauum & Caucasum: cui ad meridiem succedit Babylonia. deinde caldea: nouissime Arabia. ea demum inter sinum Persicum & sinum Arabicum angusto terræ tractu orientem

uersus extendit. In his sunt gentes. xxviii. a flumine Euphrate: qđ est
 ab oriente usq; ad mare nostrū: quod est ab occasu: deinde a septentrione:
 idest a ciuitate Dacusa: quæ in confinio Cappadociæ & Armeniæ sita
 est: haud procul a loco ubi Euphrates nascitur usq; ad ægyptū & ad ex
 tremū sinū Arabiæ: qđ est ad meridiē longo angustōq; sulco saxis īsu
 lisq; creberrimo: a rubro mari idest ab oceano occasu; uersus extēdit:
 Syria generaliter noīatur: habens maxias puincias Comagenē: Phœ
 niciam & Palæstinam absq; Saracenis & Nabathæis: quorū gentes. xii.
 sūt. In capite Syriæ Cappadocia est: quæ h3 ab oriente Armeniā. ab oc
 casu Asiam. ab aqlōe Themiscirios campos & mare Cimmericū. a me
 ridie Tauy montē: cui subiācet Cilicia & Isauria usq; ad Cilicū sinū:
 qđ spectat cōtra insulam cypri: Asia regio uel: ut pptie dicam Asia mi
 nor absq; orientali parte: qua ad Cappadociam Syriamq; p̄gredit: un
 diq; circūdata est mari. a septentrione p̄to Euxino. ab occasu Propō
 tide. atq; Helle sp̄to. a meridie mari n̄ro ubi ē mōs Olymp^o. Aegypt^o
 inferior ab oriente h3 Syriam Palæstinam. ab occasu Libyam. a septen
 trione mare nostrū. a meridie mōtem: qđ appellat Climax. & ægyptu; su
 p̄iorem. fluiūq; Nilū: qđ de litore incipientis maris rubri uidet̄ emer
 gere ī loco qđ dicit̄ Mosylon: deinde diu ad occasum p̄fluens faciens ī
 sulam noīe Meroen in medio sui: nouissime ad septentrionem inflex^o:
 tempestiu; q; auct^o incrementis plana ægypti rigat. Hūc aliq; auctores
 ferūt haud procul ab Atlante h̄re fonte; & cōtinuo harenis mergi. īde
 īcriecto breui spacio uastissimo lacu exūdare: atq; hīc oceano tenus
 orientem uersus p̄ æthiopica deserta prolabi: rursusq; inflexū ad sini
 stram ad ægyptū descendere. Quod qđem uerū est esse huiusmodi flū
 uiiū magnū: qđ tali ortū taliq; cursu sit: & re uera tot tantaq; monstra
 gignat: quem utiq; p̄rope fontem barbari Dana noīant. cæteri uero ac
 colæ Nuhul uocant. Sed hic in regiōe gentiū: quæ Libyæ ægyptiæ uo
 cant: haud procul ab illo fluiū: qđem a litore maris rubri prorūpere
 dixim^o: īmensō lacu accept^o assumit: nisi forte occulto meatu ī alueū
 ei^o: qđ ab oriente descendit eructet: ægyptus sup̄ior in orientem p̄ lōgū
 extendit: cui est a septentrione sinus arabicus. a meridie oceanus. Nam
 ab occasu ex inferiori ægypto incipit. ad orientem rubro mari termīat
 ubi sunt gentes. xxiiii. Et quoniam meridianā; p̄tem uniuersæ asiæ de
 scripsim^o: supest ut ab oriente ad septentrione; p̄s quæ restat expēdiat
 Mons caucasus īter colchos: qđ sūt sup̄ cimmericū mare: & inter Alba
 nos qđ sunt ad mare caspiū primū attollitur: cui^o qđem usq; ī ultimū;
 orientem unū uidetur iugū. scđ multa sunt noīa. Et multi hoc ipsū;

iugū Tauri montes credi uolūt: quia re uera Parchoatras mōs Arme
niæ inter Taurū & Caucasū medi^o continuare Taurū cū Caucaſo pū
tatur. Sed hoc ita nō eſſe diſcernit fluui^o Euphrates: qui de radice Par
choatrae mōtis effuſus tendens in meridiē ipſū ad ſiniſtrā Taurū ex
cludit. Ad dexterā itaque ipſe Caucaſus inter colchos & Albanos ubi
& portas hęc mons Caucaſus dicitur: a portis caſpiis uſq; ad Armeni
as pylas: uel uſque ad fontē Tigris flumīs inter Armeniā & Iberiam
mōtes Acroceraunii dicūtur. A fonte Tigris uſque ad Carras ciuita
tē inter Maſſagetas & Parthos mons Ariobarzones. A Carris ciuitate
uſq; ad oppidū Cathippi iter Hyrcanos & Baſtrianos mons Memar
mali: ubi amomū naſcitur: a quo pximū iugū mons Parthau dicitur
Ab oppido cathippi uſque ad uicū Saphæ inter Dahaffaraucas & Par
thyenas mons Oſcobares: ubi Ganges fluui^o orif. & Laſer naſcitur. A
fonte flumīs Gangis uſq; ad fontes flumīs Octorogorra: qui ſūt a ſe
ptentriōe: ubi ſunt mōtani Paropanifadæ & mons Taur^o. A fontibus
Octorogorra uſq; ad ciuitatē Octorogorrā iter Hūnos & Scythas &
Gangaridas mons caucaſus. Vltim^o autē inter Eoſas & Paſiadrasmōs
Imau^o: ubi flumē chriſoroas & p̄montoriū Samara orientali excipit
oceanō. Igit̄ a mōte Imauo: hoc ē ab imo caucaſo & dextra oriētis pte
qua ocean^o Sericus tendit uſq; ad p̄montoriū Boreū & flumē Boreū
& inde tenus ſcythico mari: quod ē a ſeptentriōe uſq; ad mare caſpiū
quod ē ab occaſu: & uſque ad extentū caucaſi iugū: quod ē a meridio
Hyrcanorū & Scytharū gentes ſunt: xlii. p̄pter terrarū infœcundā diffu
ſionem late oberrantes. Mare caſpiū ſub aquilōis plaga ab oceanō orif
cuius utraq; circa oceanū litora loca deſerta incultaq; habent. ide me
ridiem uerſus p̄ longas anguſtias tendit: donec p̄ magna ſpatia dilata
tū Caucaſi montis radicibus terminetur. Itaque a mari caſpio quod ē
ad orientē p̄ ora oceanī ſeptentrionalis uſque ad Tanaim fluuium &
Maotias paludes: quæ ſūt ad occaſū p̄ lit^o Cimmerici maris: quod eſt
ab Aphrico uſq; ad caput & portas Caucaſi: quæ ſūt ad meridiē gen
tes ſūt. xxxiiii. S; generaliter regio p̄xia Albania ulterior ſub mari &
mōte caſpio Amazonū nūcupat. Expliciti autē ſūt q̄bretiffime finēs
Aſiæ. Nūc autē Europā inquantū cognitioni hoīs concedit: ſtilo p̄ua
gabor. A montibus Rhiphæis ac flumine Tanai Maotiaſq; paludib^o:
quæ ſunt ad orientē p̄ litus ſeptentrionalis oceanī uſq; ad Galliā Belgi
cam & flumē Rhenū: quod ē ab occaſu: deinde uſq; ad Danubiū: quē
& Iſty uocant: q̄ ē a meridio ad orientē directus ponto accipit. ab oriē
te Alania ē: in medio Dacia: ubi & Gotia. deinde germania eſt: ubi plu

rimā partē Sueti tenent: quōꝝ oīꝝ gētes sūt. līiii. Nūc q̄equid Danu-
 bius a barbarico ad mare nostrꝝ secludit: expediā. Mœsia ab oriente hꝝ
 ostia flumīs Danubii. ab euro Thraciā. a meridiē Macedoniā. ab aphri-
 co Dalmatiā. ab occasu Istriā. a circio Pānoniā. a septentriōe Danubiū.
 Thracia habet ab orientē Propontidis sinū & ciuitatē cōstantinopoli
 quæ Bizantiū prius dicta ē. a septentriōe partē Dalmatiæ. & sinū Eu-
 xini pōti: ab occasu & Aphrico Macedoniā. a meridiē Aegæum mare.
 Macedonia hꝝ ab orientē Aegæū mare. a borea Thraciam. ab euro Eu-
 boeā & macedonicū sinū. a meridiē Achaiā. a Fauonio mōtes Acroce-
 raunios in angustiis Adriatici sinus: qui montes sunt contra Apuliaz
 atque Brundusiū. ab occasu Dalmatiā. a circio Dardaniā. a septētri-
 one mœsiam. Achaia uudique ppemodū cincta est mari. Nam ab oriē-
 te hꝝ myrtoū mare. ab euro arcticum mare. a meridiē ionium mare. ab
 Aphrico & occasu cephaloniam & cassiopam insulas. a septentrione si-
 nū corinthiū. ab aquilone angustū terræ dorsū: quo macedoniæ cōiū-
 gif: uel poti⁹ Atticæ: qui loc⁹ Isthmos uocat: ubi ē corinth⁹ habens in
 Atticā a borea nō lōge Athenas ciuitatē. Dalmatia hꝝ ab orientē ma-
 cedoniā. ab aquilone Dardaniā. a septentrione mœsiam. ab occasu
 Istriam & sinū Liburnicū & insulas Liburnicas. a meridiē Adriaticū
 sinū. Pannonia Notic⁹ & Rhetia habēt ab orientē mœsiam. a meridiē
 Istriam. ab Aphrico alpes Apēninas. ab occasu Galliam Belgicā. a cir-
 cio Danubii fontē & limitē: q̄ Germaniam a Gallia iter Danubiū Gal-
 liamqꝝ discernit. a septentriōe Danubiū & Germaniam. Italiæ sit⁹ a cir-
 cio in euz tenditur: habens ab Aphrico Thyrrenū mare. a borea Adri-
 aticū sinū: cui⁹ ea ps quæ cōtinenti terræ cōis & cōtigua est: alpium obi-
 cib⁹ obstruitur. Quæ a Gallico mari p̄ Ligusticū sinum exurgentes
 p̄imum Narbonensem fines. deīde Galliaz rhetiamqꝝ secludunt: do-
 nec ī sinu Liburnico defigantur. Gallia Belgica hꝝ ab orientē flumīs
 Rheni & Germaniam. ab euro alpes Apenninas. a meridiē prouinciam
 Narbonensem. ab occasu puiciā Lugdunensem. a circio oceanum Bri-
 tannicum. a septentriōe Britannicā insulā. Gallia Lugdunēsis ducta p̄
 longū: & p̄ angustū inflexa Aquitanicā prouiciā semicingit. Hæc
 ab orientē hꝝ Belgicā. a meridiē ptē puiciæ Narbonēsis: qua Arela-
 tū ciuitas sita ē: & mari Gallico Rhodani flumē accipit. Narbonensis
 puincia ps Galliaz habet ab orientē alpes Cottias. ab occidēte Hispa-
 niam. a circio Aquitaniā. a septentriōe Galliā Lugdunensem. ab aqlōc
 Belgicā Galliā. a meridiē mare gallicū: quod ē iter Sardinia & insulas
 Baleares habēs in frōte: q̄ Rhodan⁹ flui⁹ ī mare exit: ī insulas Ithecadas

Aquitanica p̄uincia obliquō cursu Ligeris flum̄is; q̄ ex plurima pte terminus eius ē: in orbē agif. Hęc a Circio h̄z oceanū; q̄ aquitanicus finus dicit̄. ab occasu hispanias h̄z. a septentrione & oriente Lugdunēsem ab euro & meridie Narbonēsem p̄uinciā cōtingit. Hispania uniuerso terrarū situ trigona ē. & circūfusione oceani Tyrreniq; pelagi pene ī sulā efficit̄. Huius angulus prior spectās ad orientē a dextris Aqtanica p̄uincia a sinistris Balearico mari coartat̄ Narbonensiu sinib' inferit̄. Secundus angulus circiū itendit: ubi Brigantia Galleciæ ciuitas sita altissimi pharū & inter pauca memorādi opis ad speculā Britāniæ exigit. Terti' eius angulus ē: quo Gades insulæ intentæ in Aphricum Atlantem montē interiecto sinu oceani p̄spiciunt. Hispaniā citeriorē ab oriente incipientē Pyriñei saltus a parte septentrionis usq; ad Cantabros Asturesq; deducit. atq; inde p̄ Vacceos & Oretanos: quos ab occasu h̄z: positā in nostri maris litore Carthaginē determinat. Hispania ulterior habet ab oriente Vacceos: Celtibros: & Oretanos. a septentrione oceanū. ab occasu oceanū. a meridie Gaditanū oceani fretū. īde mare nostræ: quod Tyrrenū uocatur: imittitur. Et quoniam ocean' habet insulas quas Britannia & hibernia uocant: quæ in aduersa Galliarū pte ad p̄spectum hispaniæ sitæ sunt: breuiter explicabūtur. Britānia oceani insula per longū in boream extendit̄. a meridie Gallias h̄z: cuius p̄ximū litus transmeantibus ciuitas aperit: quæ dicitur Rhutupi portus: unde haud p̄cula Morynis in austro positos Menapoa Batasiosque prospectat. Hęc insula habet in longum milia passuū octingenta. in latum milia. cc. a tergo aut̄: unde oceano īfinito patet. Orchadas insulas h̄z: quarū. xx. desertæ sūt. xiii. incolūtur. Deinde īsula Tile quæ per infinitū a cæteris sepata circiū uersus medio sita oceano uix paucis nota habet. hibernia insula inter Britanniam & hispaniam sita ē: quæ lōgiore ab Aphrico ī boream spaciō porrigit̄. hui' ptes priores intentæ Cantabrico oceano Brigantiam Galleciæ ciuitatē ab aphrico sibi in circiū occurrente spatioso interuallo p̄cul spectant: ab eo præcipue p̄montorio ubi Senæ flum̄is ostiū ē: & Velabri Lucenique consistūt. hęc p̄prior Britannia spatio terrarū angustior: sed cœli solisq; tēperie magis utilis a Scotorū gentibus colitur. huic etiam Meuania īsula p̄xima est: & ipsa spatio non paruo solo cōmoda æque a Scotorū gētib' habitat̄. hi sunt fines totius Europæ. Aphricæ: ut dixi: cum tertiam orbis partē maiores nostri accipiendam descripserint: nō spatioꝝ mensuras: sed diuisionū rōnes secuti sunt. Mare hoc siquidē magnū: quod ab occasu ex oceano oritur: ī meridiē magis uergēs angustiorē

inter se & oceanū coartata Aphricæ limitē fecit: unde etiā aliqui quibus
eam longitudine parē: tamen multo angustiorē intelligentes: iurecū
dū arbitrari tertiā partē uocare: sed potius in Europa Aphricā depu-
tantes: ad secūdā portionē appellare maluerūt. præterea cū multo am-
plius terræ in Aphrica ardore solis: quā in Europa rigore frigoris incul-
tū atque incognitū sit: quippe cū oīa pene aīantia uel germinātia patiē-
tius & tolerabilius ad summū frigoris quā ad summū caloris accedant:
ea scilicet cā est: Aphricā p oīa situ & populis minorē uideri. & quia na-
tura sui minus habet spatii & cœli inclementia plus deserti: cuius descri-
ptio p puincias & gentes hæc ē. Libya cyreniaca & Pentapolis post Ae-
gyptū in pte Aphricæ prima est. Hæc incipit a ciuitate Parethonio &
montib⁹ catabatynon. inde secūdo mari usque ad aras philenoz extēdit
Post se h; usque ad oceanū meridianū gentes Libyoz & Aethiopū & Ga-
ramantū. Huic ē ab oriente ægyptus. a septentrione mare Libycū. ab
occasu Syrtes maiores & Troglodytæ: contra quos insula calypso est
a meridie Aethiopicus oceanus. Tripolitana puincia. quæ & subueta-
na: uel regio Arzugū dicitur: ubi Leptis magna ciuitas ē: quibus Arzu-
ges per longū Aphricæ limitē generaliter uocent: habet ab oriēte aras
Philenoz inter Syrtes maiores & Troglodytas. a septētriōe mare Sicu-
lū: uel potius Adriaticū & Syrtes minores ab occasu Byzantiū usque
ad lacū salinay a meridie barbaros Getulos Nathabres & Garamātas
usque ad oceanū Aethiopicū ptingentes Byzatiū Zeugis & Numidia.
zeugis autem prius non unius conuentus: sed totius puinciæ genera-
le nomen fuisse iuenimus. Byzantium ergo: ubi Hadrumetus ciuitas
zeugis ubi Carthago magna Numidia: ubi Hypōs regius & Nisicca
da ciuitates sunt. habent ab oriente Syrtes minores & lacum salinay. a
septentrione mare nostray: quod spectat ad Siciliam & Sardinia insulas
ab occasu Mauritaniam Sitiphensem: a meridie fontes Vzazæ & post
eos Aethiopum gentes peruagantes usque ad oceanum Aethiopicum
Sitiphenses & Cæsarienses. Mauritaniam habet ab oriente Numidiam.
a septentrione mare nostray. ab occasu flumen Maluā. a meridie montē
Astrixī qui diuidit iter uiuā terram & harenas iacētes usque ad oceanū &
oberrāt Gangines æthiopes. Tingitana mauritania ultia ē Aphricæ.
Hæc h; ab oriente flumē Maluam. a septētriōe mare nostray usque ad
fretū Gaditanū: quod inter Hauennem & Calpem duo contraria sibi
pmontoria coartat. ab occidente Atlantē montē & oceanū Atlanticū
sub Aphrico Hesperiiū montē. a meridie gentes Aulolū: quas nūc Ga-
laules uocant usque ad oceanū Hesperiiū cōtingētes. Hic est terminus

uniuersæ Aphricæ. nūc insularū quæ in nōro mari sūt loca noīa & spatia di-
metiar. Insula Cypros ab oriente mari Syrio quod Missicū uocant ab
occidente mari Pamphilico a septentrione Vulone Ciliciæ a meridie
Syrīæ & Phœnicis pelago cīgīc cui⁹ spatiū in lōgū tenet milia passuū
.c. lxxv. in latū milia passuū. c. xxv. Insula Creta finitur ab oriente Car-
phatio mari ab occasu & septētriōe mari Cretico a meridie mari Liby-
co quod & Adriaticū uocāt. habet in longū milia passuum. c. lxxvii. &
in latū. l. Insule Cyclades quæ est ab oriente prima Rhodos a septen-
trione Tenedos a meridie Carpathos ab occasu Cythera. ab oriēte fini-
unt litorib⁹ Asiæ ab occidēte mari Icario a septētrione mari Aegæo a
meridie mari Carpatio Sūt aut oēs Cyclades numero. liii. Hæ tenēt a
septētriōe in meridiem milia passuū. l. ab oriente in occasum milia. cc
Silia insula tria habz pmōtaria. unum quod dicitur Pelor⁹ & aspicit ad
aquilonē cui Messana ciuitas p̄xima est. secūdum quod dicitur Pachy-
nus sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotum. tertiu quod
appellatur Lilybæus: ubi & ciuitas eiusdem nominis sita ē: dirigit qz in
occasum. Hæc habet a Peloro in Pachynum milia passuū. cxlix. a Pa-
chyno in Lilybæum. clxx. septem milia. Hæc ab oriente cingitur mari
Adriatico. a meridie mari Aphrico: quod est cōtra Subuētanos & Syr-
tes minores. ab occidente & septētrione habet mare Tyrrenū. a borea
usque ad subsolanum fretum Adriaticum: quod diuidit Tauronimi-
tanos Siciliæ & Brutios Italiæ. Sardinia & Corsica insulæ paruo freto
hoc ē miliū. xx. passuū diuidunt: ex quibus sardinia hz a meridie con-
tra Numidiā caralitanos. contra Corsicā insulam: hoc ē septentrionē
uersus hz. Vlbienfes: cui⁹ in longū spatiū tenet milia passuum. cc. xxx
in latū milia. c. lxxx. Hæc habet ab oriente & borea. Tyrrenicū mare
qd̄ spectat ad portū urbis Romæ. ab occasu mare sardū. ab Aphrico in-
sulas Baleares lōge positas. a meridie Numidicū sinū. a septētrione ut
dixi corsicā. Corsica insula multis pmontoriis angulosa ē. Hæc hz ab
oriente Tyrrenū mare & portū urbis. a meridie sardiniā. ab occasu in-
sulas Baleares a circio & septentrione Ligusticū sinū. Tenet aut in lon-
gū milia passuū. c. lx. in latū milia. xx. &. vi. Insulæ Baleares duæ sunt
maior & minor: quibus insunt bina oppida. maior Tarraconē Hispaniæ
ciuitatē. minor Barchilonā septentrionē uersus contra se hz. Maiori
subiacet insula Hebusus. deinde ab oriente sardinia. ab aquilōe mare
gallicū. a meridie & aphrico Mauritanicū pelag⁹. ab occasu Ibericum
spectat pelag⁹. Hæ sunt insulæ ab Helleponto usqz ad oceanū p̄ totū
magnū pelag⁹ cōstitutæ: quæ & cultu & mēoria magis celebres habēt

Perceſui breuiter: ut potui prouincias & inſulas orbis uniuerſi. nūc locales gentium ſingulaꝝ miſerias: ſicut ab initio inceſſabiliter extiterunt. & qualiter quibuſque exorta ſint inquantū ſuffecero: pferam.

Hic ponitur diluuii uindicta.

Vm poſt fabricam ornatumq; mundi huiꝰ homo: quē rectū atq; immaculatum fecerat deus morti ſe ſubſtrauiſſet: ac p inde humanū genꝰ libidīs deprauatū peccatis funditꝰ abſorbereſ: cōtinuo iuſtam licētiam punitiō iuſta cōſecuta ē. Sententiam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ ppter hoīem deſtinatam: ſempq; dum homines terrā habitauerint: duraturam oēs uidelicet aut pbamꝰ negando: aut cōſitendo tolleramus. obſtinatique mentibꝰ teſtes ſibi iſtituitas ſua iūrit: qꝰ fidelis ſcriptura nō ſua ſerit. Deide reſuſo ſub Noe ī omnem terrā mari iſmiſſoq; diluuiō: eum toto orbe cōtecto unum ſpatium cōeli eſſet ac pelagi: deletum fuiſſe uniuerſum humanum genꝰ: paucis ī arca fidei ſuæ merito ad ſubſtituendam originem reſeruatīs: euidentiffime ueraciſſimi ſcriptores docent. fuiſſe tamen etiam illi conteſtati ſunt: qui praterita quidem tempora ipſumque auctorem temporꝝ neſcientes tamen ex iudicio & cōiectura lapidum: quos in remotis montibus conchis & oſtreis ſcabros etiaꝝ ſæpe cauatos aq; uiſere ſolemus: coniuiciendo didicerunt. Et quis huiꝰ modi adhuc & relatu digna fideq; certa pferri a nobis queant. tamen hæc ueluti principalia duo de præuaricatione primi hoīs & condēnatione generationis uitæq; eius: ac deinde pditiōe totius generis humani dicta ſufficiant tantū. ut ſiqua gentiles hiſtorici de nꝛis aliquo ordine contigerint. hæc plenius cū cæteris ipſo quo ieurerint ordine pferant.

Primus Ninus rex Aſſyrioz.

Nte annos urbis cōditæ mille. ccc. Ninus rex Aſſyrioz primꝰ ut ipſi uolunt: ppagandæ dominatōis libidine arma foras extulit. cruentamq; uitam. I. p annos totam Aſiam bellis egit a meridie atq; rubro mari ſurgens ſub ultimo ſeptētrione. Euxinū pontū ualſtando perdomuit. Scythicamq; barbariem adhuc tūc imbellem & innocentē torpentēque excitare ſericiā: uires ſuas noſſe: & non lac iā pecudū: ſed ſanguinē hoīum bibere: ad poſtremū uincere: dum uincit edocuit. Nouiſſime Zoroaſtrē Bractianoz regem: eundēque magicæ

artis: ut ferunt reptorem pugna oppressum interfecit. post ipse duz de
ficientem a se oppugnat urbem: sagittæ ictu interiit. Huic mortuo Se
miramis uxor successit: uirum animo & habitu gerens: auidosque ia;
usu sanguinis populos p. xlii. annos cadibus gentiu3 exercuit. Nō cō
tenta terminis mulier: quos a uiro suo tunc solo bellatore. l. ānis acqui
sitos suscepit. Aethiopiā bello pressam: sanguie illitam imperio adiecit.
Indis quoq3 bellū intulit: quos præter illam & Alexandræ magnū nul
lus intrauit: quod eo tpe iō crudelius grauiusq3 erat: q̄ nunc est: perse
qui & trucidare populos in pace uiuentēs: quia tunc apud illos nec fo
ris erant ulla incendia belloꝝ. nec domitāta exercitia cupiditatū. Hæc
libidine ardens: sanguinem sitiens inter icessabilia stupra & homicidia
cum oēs: quos regie accersitos meretricie habitos concubitu oblectaf
set: occideret. tandem filio flagitiose concepto: impie exposito: inceste
cognito priuatam ignominiam publico scelere obtexit. Præcepit enim
ut inter parentes ac filios nulla delata reuerētia naturæ de cōiugiis ap
petendis: quod cuique libitū esset: libere fieret.

Quod ignis de cælo descendit in Pentapolim.

Nte annos urbis cōditæ. M. c. lx. confinē Arabiæ regionē: quæ
tūc Pētapolis uocabat: arsisse penit⁹ igne cœlesti iter alia etiā
Corneli⁹ Tacit⁹ refert: qui sic ait. Haud pcul ide cāpos: quos
ferūt olim uberes: magnisq3 urbibus habitatos fulminū iactu arsisse:
sed manere uestigia: terrāq3 ipsam specie solida uim frugifera3 perdi
disse. Et cū hoc loco nihil de incensis ppter pctā hoīuz ciuitatib⁹: qua
si ignar⁹ expresserit: paulopost uelut oblit⁹ cōsiliū: subiecit & ait. Ego
sicut in clytas quondā urbes igne cœlesti flagtasse concesserim: ita ha
litu lacus infici terram & corrūpi reor. Quo dicto inuitus licet de exu
stis urbibus: quæ pculdubio peccatoꝝ noxa conflagrauerāt: & scisse
se & concessisse confessus: palam prodidit: non sibi cognitionis fidē de
fuisse: sed exprimendæ fidei uoluntatē: quod nūc a me plenius pferf.
In confinio Arabiæ & Palestina: qua dimissi altrinsecus montes subie
ctis cāpis excipiūtur qnq3 ciuitates fuisse referūtur Sodoma: Gomor
ra: Adama: Seboim: & Segor. sed Segor ex his parua. illæ magnæ & am
plæ: quippe quibus & soli fœcunditas suberat. & Iordanis fluuius per
plana diffusus: ac p opportuna diuisus au gmētis ubertatis ipēdebat.
Huic uniuersæ regioni bonis male utenti abūdantia reꝝ cā maloꝝ fu
it. Ex abūdātia enī luxuria. ex luxuria fœdæ libidines adoleuere: adeo

ut masculi in masculos opantes turpitudine. nec consideratis quidem locis conditionibus ætatibusque prouerent. Itaque iratus deus pluuio super hanc terram ignem & sulphur: totamque regionem cum populis atque urbibus exusta teste iudicii sui futura æterna damnatione dānauit ut nunc quoque appareat quidem forma regionis. sed inueniatur regio cineris mediamque conuallē: quam iordanis irrigauerat: nunc mare superius tegat: tantumque de rebus ut putat: paruis diuine indignationis iudicium accessum est: ut propter hoc illi male utentes bonis: fructus miserationis: nutrimenta libidinum fecerāt: terra quoque ipsa quæ has habuerat ciuitates: primum exusta ignibus: post oppressa aquis in æternam damnationem conuicta aspectui.

Vbi Romani nihili mali se passos esse dixerunt: si circa illis redderet.

Taque nunc si placet: hi qui in christum: quem nos iudicem sæculorum ostendimus: quantum in ipsis est sputa coniciunt: inter Sodomam & Romam discernant causas. & conferant poenas: quæ a me uel maxime ob hoc retractandæ non sunt: quia omnibus notæ sunt. Et tamen quilibet eorum sententias accipere: si illi fideliter: ita ut sentiunt faterentur quod de temporibus christianis rari & hoc in angulis murmurēt: non usque adeo moleste accipiendum putet: cum totius populi romani consona uoce parique iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodam autem paruus: & leui motu hæsitasse erga se parumper consuetudinem uoluptatum indubitatissime contestatus est: ut libere conclamaret: si reciperet circum nihil esse sibi factum. hoc est: nihil egisse Romæ Gotorum enses: si concederet spectare Romanis circenses. Nisi forte ut se hæc apud plerumque hoc præcipue tempore: qui ex longa requie: uel paruam obortam sollicitudinem intolerabilem laborem putant. has clementissimas admonitiones quibus omnes aliquando restringimur: alienis punitionibus auditis lectisque præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitu Sodomorum & Gomorreorum moneo: ut discere atque intelligere queant: qualiter deus peccatores punierit. qualiter punire possit. qualiter punitus sit. Ante annos urbis conditæ mille. lxx. dum Thelcises & Carsathii peruicax prælium aduersus Phoreneum regem Argiuorum: & Parapathios accipiunt: spem sine fructu uictoriæ gesserunt. Idemque Thelcises & Carsathii post paululum bello uicti: patria profugii: signarique rebus credentes quia se penitus a congressu totius humanæ habitationis abstraherent: Rhodum insulam quæ Ophiussa antea uocabatur: quasi tuta possessione ceperunt.

Vbi in Achaia sæuū diluuiū actum est:

Nte annos urbis cōditæ mille. xl. i Achaia sæuū diluuiū uastati
one plurima toti⁹ pene puiciæ fuit. Quod q̄a Ogygis: qui tunc
Eleusina cōditor & rex erat tpib⁹ effusū est: nomen loco actpi dedit:

De fame: quæ fuit in Aegypto.

Nte annos conditæ urbis mille. xlviii. fuisse apud Aegyptum
ptimū insolitam fastidiendamque ubertatem: deinde iugem
atque intolerabilem famem legimus: cui Ioseph uir iustus &
sapiens dīna puisione subuenerit: ut Pōpeius historicus refert. eiusq;
breviator Iustin⁹ docet: qui inter cætera sic ait. Minimus ætate iter fra
tres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniū fratres ueriti interceptū pere
grinis mercatoribus uendiderūt. A q̄bus deportatū in Aegyptum: cū
magicas sibi artes solerti ingenio pcepisset: breui ipsi regi pcarus fuit.
Nam & pdigiorū sagacissimus erat. & somniorū primus intelligentia;
condidit. Nihilq; dīni iuris: humanique ei incognitū uidebatur: adeo
ut etiam agrorū sterilitatem futurā ante multos annos pspiciens: fru
ges congregasset. Tantaque ei⁹ expimenta fuerūt: ut nō ab hoīe: sed a
deo responsa accepisse uideret. Fili⁹ Ioseph Moyses fuit: quem præter
paternæ scīæ hereditatem & forme pulchritudo cōmendabat. Sed Ae
gyptii cū scabiem & uilitiginem paterent: respōso moniti eū cū agris:
ne pestis ad plures serperet: terminis Aegypti pellūt. hæc Iustinus. Sed
quoniam hæc idem Moyses: quem isti sapientem scientemq; fuisse at
testant: plenius ueriusque tanq̄ p se suosque gesta conscripsit: primū
fide eius atq; auctoritate: quam etiam isti pbant: horū ignorantia est
supplenda. dehinc sacerdotū Aegyptiorū fallax malitia cōfutanda est
qui uel astu: quod manifestius est: euidentem irā misericordiamque
ueri dei memoriæ subtrahere conati sunt: particulatim expositōe cōfu
sa: ne in contumeliam idolorū suorū eū colendū merito ostenderent: cu
ius consilio annūciata hæc mala: & auxilio euitata docuissent. uel for
te ut indulgentius accipiamus: obliti sunt. Illius. n. nostri Ioseph: q̄ fu
it uerū dei seruus: & p creatura domini sui pie itēteque sollicit⁹: pu
sione ipsi abundabant frugibus: quasi sacerdotes: sed q̄a falsi sacerdo
tes erant: cum cæteris esutientibus non dolebant. Enī uero: cui placet:
obliuiscit. cui dolet: minimit. q̄q̄ huius tpis argumentum historiis fa
ctisque reticentibus ipsa sibi terra Aegypti testis p̄nunciat: quæ tunc

redacta in potestatem regiam: restitutaque cultoribus suis ex omni fructu suo usque ad nunc quanta portio incessabile uectigal persoluit. Fuit itaque hæc fames magna sub rege Aegyptiorum Diapolito: cui nomen erat Amosis quo tempore Baleus Assyrius: Argiuos Apis regebat. Fuerunt autem ante annos famis septem præcedentes alii septem ubertatis anni: quorum affluentia tanto negligentius peritura: quanto uberius nata Ioseph noster solertia sua collegit: & condidit: totamque Aegyptum conseruauit. Acquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam. & deo gloriam reddens dispensatione iustissima: cui uectigal uectigal: cui honorẽ honorem omnium pecora: terras: censusque collegit. ipsos autem qui semetipsos cum terris suis accipienda stipendia taxatione uendiderat: statuta quintae partis portione laxauit. Huc Ioseph: quem constituit deus Aegyptiis conseruatae salutis auctorem: quis credat ita in breui eorum excidisse memoria: ut filios eius atque uniuersam cognationem paulo post seruitio addixerint: laboribus affecerint: internitionibus perfligauerint? Quam ob rem non est mirandum: si nunc quoque aliqui repuntur: qui cum a certicibus suis independentem gladium prætentum christi: quo solo salui sunt: aut dissimulent: aut infametur. grauarique se eorum temporibus asserant: quorum metitis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & Libero.

Nono idcirco decimo ante urbem conditam Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit: cuius temporibus aquarum illuuiem maiorem partem populorum Thessaliae absumpsit: paucis pro refugia montium liberatis maxime in monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalio tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugiẽtes susceptos per gemina Parnasi iuga souit. alique: a quo propterea genus humanum reparatum ferunt. Tunc etiam in Aethiopia pestes pluriuras dirosque morbos pene usque ad desolationem exarsuauisse Plato testatur est. Et ne forte diuisa tempora esse credant irae dei furorisque bellici: ea tempestate subactam Indiam Liber pro sanguine madefecit: caedibus opplevit libidinibus polluit: gentem utique nulli hominum unquam obnoxiam. uernacula tantum quiete contentam.

Hic dicitur quod populus dei in Aegypto afflictus est: & decem plagis percussa est Aegyptus.

Nono ante urbem conditam octingentesimo quinto infanda Aegyptiis mala atque intolerabiles plagas incubuisse Pompeius

Corneliusque testantur: Qui quidem cum hæc ambo de Iudæis referenda proponantur, aliquantulum me pro sua diuersitate mouerunt. Ait enim Pompeius siue eius abbreviator Iustinus hoc modo. Aegyptii cum scabiem ac uutiliginem patentes, responso moniti Moysen cum agris ne pestes ad plures serperet terminis Aegypti pellunt. Dux igitur exulum factus sacra Aegyptiorum furto abstulit quæ armis repentes Aegyptii domum redire tempestatibus compulsi sunt. At uero Cornelius de eadem re sic ait: Plurimi auctores consentiunt cum orta per Aegyptum tabes corpora foedaret regem Boccoy adito ammonis oraculo remedium petentem purgare regnum & id genus hominum ut iuisum diis alias in terras uehete iussu, sic conquistum collectumque uulgo postquam uastis in locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus Moysen unum exulum monuisse ne quam deorum temporum hominum uel opem expectaret sed sibi met duci cælesti crederet primo cuius auxilio præsentis miseras pepulissent. Itaque Cornelius dicit quod ipsis Aegyptiis cogentibus in deserta propulsi sunt Iudæi, & postea subiungit incaute quod opere Moysi ducis in Aegypto miseras pepulissent, qua re ostendit quaedam quæ per Moysen strenue acta sunt fuisse celata. Item Iustinus asserit pulsum æque cum populo Moysen sacra Aegyptiorum fuisse furatum quæ Aegyptios armis recipere molientes coactos tempestatibus ac repullos domum redisse. Et hic aliquid amplius & si non totum perdidit quod ille celauit. Quia propter quia Moysi magno illi duci testimonium ambo dixerunt ab ipso sicut quæ per eum & gesta & dicta sunt proficerentur cum populum dei hoc est genus Ioseph Aegyptii cuius opere salui erant seruitio oppressum labore cruciarent, insuper etiam ad necandam sobolem suam crudeli imperio cogerent dimitti deus populum suum liberum ad seruiendum sibi per Moysen nuntium iubet. Cõtereotusque durissimis contumaces supplicii agit qui decem plagis onerati ac protriti tandem quos dimittere noluerat etiam festinate coegerunt. Post aquas in sanguinem conuersas ardētibus siti grauiora asserentes poenarum remedia quam poenas post horridos ranarum squalores per omnia munda immundaque reptantes post ignitos sciniphes & nunquam se toto acre uibrantes pene inuitabiles post multas caninas etiam per interiora membrorum horridis motibus cursitates acerbeque inferentes tam grauiora tormēta quam turpia: post gradem omnium pecorum & iumentorum repentinam ruinam stragemque generalem post uellicas efferuescentes: ulceraque manantia & ut ipsi dicere maluerunt scabiem ac uutiliginem totis corporibus erupentem: post grandinem cum igne permistam passim homines armenta atque arbores perterentem: post locustarum nubes exhaustis omnibus ipsas quoque radices seminum

persequentes: post tenebras imaginibus diras: cōassitudine palpabiles: diuturnitate ferales. postremo post uniformem ī tota Aegypto primitiua sobolis necem: paremque per uniuersos orbitatū tempestatē: qui iubenti deo non cesserant: cessere punienti. sed mox pessime poenitētēs dimissos persequi a uisi ultima nefandae puitaciae expendere supplicia. Nam rex eorū uniuersum Aegypti exercitū curribus atque equitibus instructum in circūcrrantes egit: cuius numerū hoc solo uel maxie argumento conuicere possumus: quod eum. cccccc. milia uiroꝝ timueſt atque fugerunt. Sed p̄ceptor depressoꝝ & ultor cōtumaciū deus diuisit subito rubꝝ mare ac dilatatis utrinque marginibus rigentiū ūday in montis faciem latera erecta suspendit: ut inoffensis pelagi uiis p̄uocatis pii uiam desperatā salutis impii foueam insperatā mortis intrarent. Itaque Hebræis tuto p̄ sicca gradientibus refuisis a tergo aquarū astantiū molibus obruta est & interfecta cū rege suo uniuersa Aegypti multitudo. tota p̄uincia plagis ante cruciata: ac postremo interfectione uacuata ē. Extant etiam nunc certissima horū monumenta gestoz. Nam tractus curruūque rotaz orbitæ non solū in litore s; etiā ī p̄fundo: quousque uisus admittitur: peruidentur. Et si forte ad tēp̄ uel casu: uel curiositate turbantur: cōtinuo diuinitus in pristinā faciē uentis fluctibusque reparant: ut si q̄s timore dei non doceat uel p̄pala latæ religionis studio: iræ ei' transactæ ultionis terreat exēplo. His etiā t̄pibus a deo iugis & grauis æstus incāduit: ut sol p̄ deuia transuectus: uniuersū orbē nō calore affecisse: sed igne torruisse dicat. Impressūq; feruorē & Aethiops plus solitū & insolitū Scythia nōtulerit. Ex quo etiā quidam: dū non concedūt deo ineffabilem potentiā: suas ianes ratiūculas conquirentes ridiculā Phætontis fabulam texuerūt.

De duobus fratꝝ filiis.

Tem anno ante urbem conditam septingentesimo septuagesimo quinto inter Danai atque Aegisthi fratꝝ filios quinquaginta parricidia una nocte cōmissa sunt. Ipse deinde tantoz scelerū fabricator Danaus regno: quot tot flagitiis acquiserat pulsus. Argos cōcessit. ibique indigne per suas in facinus Argiuis Sthenelū: q̄ eum p̄fugū egētēque susceperat: regno expulit. atque ipse regnauit. Busiridis in Aegypto cruentissimi tyranni crudelis hospitalitas: & crudelior tunc religio fuit: qui innocentē hospitem sanguinem diis scelerū suoz participibus propinabat: quod execrabile sine dubio hominibus

ipsis: necdum etiam diis uideri potest. Tunc etiam a Progne Terei & Philomenæ incestui parricidium adiunctum est: execrabilius utrique conuiuium per infandos cibos additum est. cum propter sororis pudicitiam ereptam: præcisamque linguam filium paruulum mater occidit. pater comedit. Isdem temporibus Perseus a Græcia in Asiam transfuectus est: ibi barbatae gentes graui diuturnoque bello domuit: & nouissime uictor nomen subiectæ genti dedit. Nâque a Perseo Persæ uocati sunt. At ego nunc cogor fateri me prospiciendi finis comodo de tanta malorum sæculi circumstantia præterire plurima. cuncta breuiare. Nequaquam enim tam densam aliquando siluam prætergredi posse: nisi etiam crebris interdum saltibus subuolarem.

De regno Assyriorum: quod per quinquaginta reges propemodum actum est.

Am cum regnum Assyriorum per mille centum sexaginta annos usque ad Sardana pulum per quinquaginta propemodum reges actum sit: & nunquam pene uel inferendis uel excipiendis usque in id tempus bellis quiescerit: quis finis reperietur: si ea commemorare numerando: ne dicam describendo conemur. præsertim cum & Græcorum prætereunda non sint: & Romanorum uel maxime recensenda sint nec mihi nunc enumerare opus est Tantalus & Pelopis facta turpia & fabulæ turpiores: quorum Tantalus rex Phrygiorum Ganymedem Troie Dardaniorum regis filium cum flagitiosissime rapuisset: maiori conserti cetera minis fœditate detinuit: sicut Panocles poeta confirmat: qui maximum bellum excitatum ob hoc fuisse commemorat: siue quia hunc ipsum Tantalum utpote asseclam deorum uideri uult raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparasse qui ipsum quoque filium Pelopem epulis eius non dubitavit impendere: Tædet etiam ipsius Pelopis contra Dardanum atque Troianos quælibet magna referte certamina: quæ quæ in fabulis celebrari solita sunt: negligentius audiuntur. Illa quoque prætereo: quæ de Perseo & Cadmo Thebanis Spartanisque per inextricabiles alternantium malorum recursus: Palephato scribente referuntur. Taceo flagitia Lemniadum. prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebilem fugam. Atrei & Thyestæ odia. Stupra & parricidia: cælo quoque iniuria dissimulo. Omitto Oedipum interfectorem patris: matris maritum: filiorum fratrem: uicticum suum. Sileri malo: Eteoclem atque Polylicem mutuis laborasse concursibus: ne quis eorum parricida non esset.

10
Nolo meminisse Medæ amore suo fauciarum & pignorum paruulorum
cæde gaudentis: & quicquid temporibus illis perpetratum conici dat: qua
liter homines sustinuerint: quod etiam astra fugisse dicuntur.

De certamine inter Cretenſes & Athenienſes.

Nno ante urbem conditam quingentesimo. lx. atrocissimum iter
Cretenſes & Athenienſes certamen fuit: ubi utrinque popu
lis infeliciter perſigatis cruentiorē uictoriam Cretenſes exec
cuerunt: qui nobiliū Athenienſiū filios minotauro: utque fero homini an
humanæ beſtiæ aptius dicam nescio: deuorandos crudeliter addicebant:
atque informem perdigium effoſſis Græciæ luminibus ſaginabant. Iisdem die
bus Laphitæ & Theſſali famoſis nimum certauere conſictibus. Sed Theſ
ſalos Palephatus in libro primo incredibilius prodiſit: ipſos a Laphitis
ereditos dictosque fuiſſe centauros eo: quod diſcurrētes in bello equi
tes: ueluti unum corpus equorum & hominum uiderentur.

Vbi Veſores rex Aegypti meridiem & ſeptentrionem uendicare ſibi uoluit.

Nno ante urbem conditam. cccc. lxxx. Veſores rex Aegypti me
ridiem & ſeptentrionem diuiſas pene toto cælo ac pelago plagas
aut miſcere bello aut regno iungere ſtudens Scythiſ bellum pri
mus indixit: miſſis prius legatis: qui hoſtibus parendi leges dicerent: ad
quæ Scythæ legatis reſponderunt. Stolide opulentiffimum regem aduer
ſus inopes ſumpſiſſe bellum: quod timendum ipſi magis uerſa uice fue
rit propter incertos belli euentus. nulla præmia: & dâna manifeſta. porro
ſibi non expectandum: dum ad ſe ueniat. ſed ultro prædæ obuiam itu
ros. Nec mora. nam dicta factis inſequuntur. Primum ipſum Veſorem
territum refugere in cægnum cogunt: deſtitutum uero exercitum inuadunt:
omnemque belli apparatus capeſſunt. Vniuerſam quoque Aegyptum
populaſſent: niſi paludibus impediti reſuſſi fuiſſent. Inde continuo re
uerſi per domitam cædibus inſinitis Aſiam ueſtigalem fecere. ubi per. xv.
annos ſine pace imorati tandem uxorū flagitione reuocant denuntian
tium: niſi redeant: ſobole ſe a finitimis quaſiſſuras. Medio autem tempore apud
Scythas duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optima
tum domo pulſi ingentem iuuentutem ſecum traxerunt. & in Cappadociæ
Ponticæ ora iuxta amnem Thermodontem conſederunt cæpis Thermiſcyraïs

sibi subiectis: ubi diu p̄xima quæque populati cōspiratōe finitimorū
p̄ insidias trucidātur. Horū uxores exilio ac uicuitatē p̄motæ arna su-
munt. & ut omnibus par ex simili conditione animus fieret: uires: q̄ sū-
perant: interficiūt. atque accensæ in hostem sanguine suo ultior: m̄ ca-
soꝝ coniuꝝ finitimorū excidio consequūtur.

Vbi Amazones arma sumpserunt.

Vnc pace armis quæ sita externos cōcubitus ineūt. editis ma-
res mox necant. foeminas studiose nutriūt: in uistis infantiū de-
terioribus mamillis: ne sagittarū iactu ipedirent. Vnd: Ama-
zones dictæ. Harū duæ fuere reginæ Marpesia & Lampedo: quæ agmi-
ne diuiso in duas ptes uicissim curam belli & domus custodiam fortie
bantur. Igit cum Europi maxima pte domuissent: Asiæ uero aiquan-
tis ciuitatibus captis: ipsæ autē Ephesum aliasque urbes condidissent:
p̄cipuā exercitus sui partē onustā opulentissima p̄da domum re-
uocant. reliquæ ad tuēdū Asiæ imperiū relicte cū Marpesia regina cō-
cursu hostiū trucidantur. Huius locū capessit Orethia filia: quæ sin-
gularē uirtutibus gloriā perpetua uirginitate cumulauit. Hæ fama
excitas gentes tāta admiratio & formido iuaferat: ut Hercules quoq̄
cū iussus fuisset a domino suo exhibere arma reginæ: quasi ad neuira-
bile periculū destinatus: uniuersam Græciæ lectam ac nobilem iuuen-
tutē contraxerit: nouē longas naues p̄parauerit: nec tantū c̄t̄xtus
examine uiriū ex ip̄rouiso aggredi. & in speratas circūuenire maluerit.
Duæ tūc sorores regno p̄terant Arthiope & Orithyia. Hercules ma-
ri aduectus incautas inermesque pacis icuria desides oppressit: ter cæ-
sas captasque q̄ plurimas duæ sorores Antiope & Menalippe a hercu-
le. & Hippolytea Theseo retentæ sunt. sed Theseus Hippolytem ma-
trimonio asciuit. Hercules Menalippē sorori reddidit. & armæ reginæ
precio redēptionis accepit: post Orithyiam Pentefilia regno p̄tita est
cui⁹ Troiano bello clarissimo iter uiros documēta uirtutis accepim⁹.

Hic dicitur de Gotis: quos Alexander
& Cæsar esse uitandos iudicarunt.

Rodolor pudet terroris humani. Mulieres patria p̄figæ Eu-
ropā atq̄ Asiā: idest plurimas fortissimasque mūd̄ partes
intrauerūt. puagatæ sunt. deleuerūt. & c. p̄ne ānis c̄t̄tēdo

urbes plurimas: atque alias cōstruendo tenuerunt. nec tamen miserā
hominū pressura temporū deputata ē. Modo autē Getæ illi qui & nunc
Goti: quos Alexander euitandos pnūciauit: Pyrrhus exhorruit. Cæ
sar etiam declinauit: relictis uacuefactisque sedibus: ac totis uirib' tu
ti Romanas ingressi puincias. simulque ad terrorem diu ostentati soci
etatem Romani fœderis precibus sperant: quam armis uendicare potu
issent. exiguæ habitationis sedē non ex sua electiōe: sed ex nostro iudi
cio rogant: quibus subiecta & patente uniuersa terra præsumere: qđ eēt
libitū: liberę fuit. semetipsos ad tuitionē Romani regni offerunt: quos
solos inuicta regna timuerūt. & tamen cæca gentilitas cū hæc Romana
uirtute gesta nō uideat: fide Romanorū ipetrata nō credit. nec acquiescit
cū intelligat: confiteri beneficio christianæ religionis: quæ cognataz p
omnes populos fidem iungit: eos uiros sine prælio sibi esse subiectos:
quorū fœminæ maiorem terrarū partē immensis cædibus deleuerūt

De raptu Helenæ: & coniuratione Græcorū.

T uero ante urbem conditā. ccc. tricesimo & amplius anno ra
ptus Helenæ cōiuratio Græcorū & concursus mille nauium de
hinc decennalis obsidio ac postremo famosum Troiæ excidiū
prædicatur: in quo bello per decem annos cruentissime gesto: quas na
tiones: quantosque populos idem turbo inuoluerit: atque afflixerit.
Homerus poeta in primis clarus luculentissimo carmine palam fecit.
nec per ordinem nūc retexere nostrum est: quia & operi longū & omni
bus notum uidetur. Verū tamen qui diuturnitatē illius obsidiōis euer
sionis atrocitatem: cædem captiuitatemque didicerūt: uideant: si recte
isto: qualiscūque est præsentis tēporis statu offendūtur: quos hostes
occulta misericordia dei cū per omnes terras instructis copiis perseq
possent: pacis gratia præsentis obsidibus per oīa maria sequūtur. & ne
forte hæc quietis amore facere credantur: se ipsos ac picula sua pro ro
manorū pace aduersus alias gentes offerunt.

Aenæ in Italiam aduentus.

Aucis præterea annis interueniētibus Aenæ pfugi ex Troia
aduentus in Italiā quæ arma cōmouerit: qualia per triennium
bella excitauerit: quantos populos iplicuerit: odio excidioq;
afflixerit ludi litterarii disciplina nostræ quoque memoriæ insitum ē

Horum præterea temporis medio iteriacent exilia. naufragiaque Græcorum
Pelopenſiū clades: Codro moriente. fatorum ignari Thracēs noua in bella
ſurgentes. & generalis tunc per totā Aſiam Græciamque cōmotio.

De Sardanapalo rege Aſſyriorum nouiſſimo.

Nno ante urbē conditam. lx. iiii. nouiſſimus apud Aſſyrios re-
gnauit Sardanapalus: uir muliere corruptior: qui inter ſcor-
torum greges fœmineo habitu purpuram collo tractās a præſe-
cto ſuo Arbactō. qui tūc Medis præerat uifus: atque execrationi habi-
tus: mox etiam excitis Medorum populis ad bellū puocatus & uictus ar-
dente pyrae ſe iniecit. Exhinc regnum Aſſyriorum in Medos cōceſſit. De
inde multis præliis undique ſcatentibus: quæ per ordinem diſſerere ne-
quaquam aptū uidetur: per uarios puentus ad Schytas Chaldaeosq;
& rurfus ad Medos parili uia rediit. In quā breuitate penſandū ē: quā-
tā ruinae cladesque gentium fuere. quāra bella fluxerūt: ubi totiēs tot
& talia regna mutata ſunt. Poſt hæc Medis Phraortes imperitauit: qui
trebetrimis Perſarum Aſſyriorumque bellis uiginti & duos regni ſui an-
nos conſumpſit. Poſt hunc Diocles regnauit: uir armis expertiſſimus
ſemperque bellis imoratus: qui auctum late imperiū motiēs Aſtyagi
dedit. Aſtyages uirili prole uacuus Cyrum nepotem apud Perſas ge-
nitum habuit. Sed Cyrus mox ut adoleuit: congregata Perſarum manu
auro certamē indixit. Porro Aſtyages oblitus ſcleris ſui: quod in Har-
palū dudum admiſerat: cū filium eius unicū & paruulū interfecit: epu-
landumque patri appoſuit: ac. ne quid infeliciffime orbitati felix igno-
rantia ſubtraheret: infames epulas oſtenſis patri cū capite manibus im-
properauit. Huius ergo facti imemor ipſi Harpalo ſummam belli cō-
miſit: qui acceptum exercitū ſtatim Cyro per pditionem tradidit: quo
comperto Aſtyages raptis ſecuribus cepiſis in Perſas ipſe pſciſcit. aciuſq;
certamen inſtaurat: ppoſito ſuis metu: ſiquis de prælio cedere moliret
ferro excipetur: qua neceſſitate inſtanter Medis pugnantibus: pulſa ite-
rum Perſarum acies cū paulatim cederet: matres & uxores eorum obuiā occurrit.
orant in præliū reuertantur. Cuntantibus ſublata ueſte obſcœna cor-
poris oſtendūt: quærentes: num in uteros matrum uel uxorū uellent refu-
gere. Quō factō erubeſcentes in præliū redeūt. & facta impreſſione quos
fugiebāt: fugere compellūt. Ibi tūc Aſtyages capitur: cui Cyrus nihil
aliud q̄ regnum abſtulit. eūque maxime Hyrcanorum genti præpoſuit.
In medos uero ipſe reuerti noluit. Is ſinis imperii medorum fuit. ſed cui

tates quæ tributariæ medorum erant: a Cyro defecérant: quæ res Cyro multoꝝ belloꝝ causa & origo extitit.

Quod Phalaris Siculus tyrannidē arripuit.

A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrāni de depopulabatur: qui crudelis mente: commentis crudelior omnia nefarie in innocentes agens inuenit aliquando: quē iuste puniret iniustus. Nam Perillus quidam æris opifex affectans tyrāni amicitiam aptum munus crudelitati illius ratus taurum æneum fecit: cui fabre ianua e latere composuit: quæ ad contrudendos damnatos receptui foret: ut cum in cluis ibidem subiectis ignibus torretetur fontum uocis extortæ capacitas concaui æris augetet: pulsuque ferali competens imagini murmur emitteret. nefarioque spectaculo mugitus pecudis: non hominis gemitus uideretur. Sed Phalaris factuz amplexus factorem execratus & ultioni materiam præbuit & crudelitati. Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Fuerat etiam paulo superiori tempore apud Latinos rex Romulus: qui per annos. xviii. flagitiis impietatibusque crescens ad postremum diuino iudicio fulmine interceptus matura supplicia immatura ætate exoluit. Eligant nunc si uidetur: Latini & Siculi: utrum in diebus Romuli & Phalaris eē maluissent: innocentium uitas pœnis extorquentium: an his temporibus christianis: cum imperatores Romani ipsa in primis religione compositi post communitas rei publicæ bono tyrannides ne ipsorum qdē iniurias exigunt tyrannorum.

De bello Peloponnensiu & Atheniensiu.

Nno ante urbē conditā. xiii. Peloponnensiu Atheniensiuque maximū bellū totis uiribus animisque cōmissū ē: In quo caudibꝰ mutuis ad hoc coacti sunt: ut uelut uicti se ab alterutro subtraherent: belloque discederēt. Tunc & Amazonū gentis & Cimmericoꝝ in Asiam repētinus incurfus. plurimā diu lateqꝫ uastationem stragēqꝫ edidit. Anno uicesimo ante urbē cōditā Lacedæmonii cōtra Melanios ppter sptetas uirgines suas ī solēni Melanioꝝ sacrificio pānos. xx. ī defesso furoꝝ bellites ruina suæ totas Græciæ uires īplicuerūt: qꝫ cū se magnis execratiōibus deuouissent: sacramētisqꝫ obstrinxissent

domum nisi Mesana expugnata nunquam esse redituros: ac per decem
annos longa fatigati obsidione: nec tamen aliquem uincendi fructum ad
epta: porro autem & querelis uxoribus super longa uiduitate: & pericu
lo sterilitatis contestantium permoti reuocarentur: consultatione ha
bita ueriti: ne intercepta spe sobolis sibi magis hac pseuerantia: quam me
saniis perditio nutrireretur: selectos in exercitu eos: qui post iusiurandum
in supplementum militiae uenerant: Spartam remittunt: quibus pmi
scuos omnium foeminarum concubitus permisere: infami satis nec ta
men utili licentia. Ipsi autem proposito insistentes expugnant fraudeque
Mesanos uictos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationem in
ter ubera & uincula pressi iugum excutiunt. arma sumunt. bellum instaurant.
Lacedaemonii Tyrteum poetam Atheniensem ducem praelio legunt: qui tribus
conflictibus fusi amissum exercitum: uocata in libertate seruorum manu: sup
pleuerunt. Sed: cum sic quoque desistendum certamine propter metum periculi
arbitrarentur: Tyrtei poetae & ducis composito carmine: & pro contione reci
tato: rursus accensi mox in certamen ruunt. Tantaque uirorum concursu
sum est: ut raro unquam cruentius praelium exarserit. At postremum tamen
uictoria Lacedaemoniorum fuit. Tertio Mesanii reparauerunt certamen. nec
Lacedaemoniis mora in auxilium copias multas utrinque duxerunt. Athe
nenses uero Lacedaemonios alibi intentos e diuerso aggredi parant. nec
Lacedaemonii quieuerunt. Nam ipsi in Mesanos occupati Peloponneses
imiserunt: quia Athenienses bello excipient. Athenienses autem missa in Aegy
ptum praeua classe ipares uiribus nauali congressu facile uincunt. Dehinc
recepta classe aucti etiam militum robore uictores in praelium uocant. Laceda
emonii quoque omissis Mesaniis in Athenienses arma conuertunt. Diu
graues & uariae pugnae & anceps uictoriae status. quare ad postremum
pendente euentu utrinque discessum est. Sciendum tamen est: ipsam esse Spar
tam: quam Lacedaemoniam ciuitatem dicunt: atque inde Lacedaemonios Sparta
nos dici. Igitur inde reuocati Lacedaemonii ad Mesaniorum bellum: ne medium
tempus otiosum Atheniensibus relinquere: cum Tebanis paciscuntur: ut
Boetiorum imperium eis restituerent: quod temporibus belli Persici amiserant
si illi Atheniensium bella suscipere. Tanta furor Spartanorum erat: ut
duobus bellis impliciti suscipere terminum non recusarent: dum modo inimi
cis suis hostes acquirerent. Athenienses tanta bellorum tempestate permo
ti duos dies deligunt. Periclem spectatae uirtutis uirum & Sophoclem scri
ptorem tragediarum: qui diuiso exercitu & Spartanorum fines populati sunt
& multas Asiae ciuitates Atheniensium imperio adiecerunt. Hic por
ro per annos. l. incerta semper uictoria terra marique pugnatum est: donec

Spartani & opibus iminutis: & fide profligata sociis quoque pbro fuere. Sed hæc per tot ætatū uolumina incubuisse Græciæ parui peditur. Nūc autē interpellari interdū uoluptates & ipediti parūq; libidines nō sustinetur: q̄q̄ inter illius tēporis homines atque istius hoc iter est. q̄ illi æquo animo hæc intoleranda tolerabant: quia ī his nati uel emutriti erant: & meliora non nouerant. Isti autem perpetuo in uita sua tranquillitatū & deliciaꝝ sereno assuefacti: ad omne uel modicūq; obducta sollicitudinis nubilum commouentur. Atque utinam ipsum depulso tem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et: quoniam sponondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem definirem: dicturum me esse ab orbe condito usque ad urbem conditam: huic uolumini: quod ab orbe condito explicauimus: finis hic sit ut ab urbe condita sequens libellus incipiat: qui contextiora illorū tēporum mala exetecationibus quippe ad nequiciam atque eruditioribus hominibus continet.

PAULI OROSII HISTORIAVM
SECVNDI LIBRI INITIUM.

Eminem iam esse hominum arbitror: quem later possit: quod hominem in hoc mundo deus fecerit unde etiā peccante homine mundus arguitur. ac propter nostram intemperantiā comprimendam terra hæc: in qua uiuimus: defectu cæterorū aīaliū & sterilitatem suorū fructuū castigatur. Itaque si creatura dei merito: & dispēfatio dei sumus: quis magis diligit eam: quam ille: qui fecit? Quis autem ordinatius regit: q̄ is: qui & fecit & diligit? Quis ueto sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: quam: qui & facienda prouidit. & prouisa perfecit? Quia propter omnem potestatem a deo esse: omnemque ordinationem & qui non legunt sentiunt: & qui legunt cognoscunt. Quod si potestates a deo sunt: quanto magis regna: a quibus reliquæ potestates p̄grediuntur? si autē regna diuersa: quanto æquius regnū aliquod maximū cui reliquorū regnorūq; potestas uniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicū. & deinde Macedonicū fuit. post etiā Africānum: atque

in fine Romanum: quod usque ad nunc manet: eademque ineffabili ordinatione per quattuor mundi cardines. iiii. regnoꝝ principatus fuisse distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnū ab oriente. a meridie Cartaginense. a septentrione Macedonicum. ab occidēte Romanū: quoz inter primū & nouissimū: id est inter Babylonicum & Romanum: quasi inter patrem senem ac filium paruum Africanum & Macedonicum breuia & media: quasi tutor curatorque uenerūt: potestate temporis non iure hæreditatis admissa: Quod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.

De Nino rege Assyrioꝝ occiso.

Ex primis apud Assyrios. qui eminere cæteris potuit: Ninus fuit. Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Asiæ regia Babyloniæ urbem instaurauit. caputque regni Assyrii: ut eēt: instituit. Regnū Assyrioꝝ diu inconcussa potentia stetit. sed cum Arbactus: quem alii Arbacem uocant præfectus Medoꝝ: idemque natione Medus Sardanapulum regem suum apud Babyloniæ urbem interfecisset: regni nomen & summam ad Medos transtulit. Ita Nini & Babyloniæ regnū eo anno in Medos deriuatum est quo anno apud Latinos Proca Amulii & Numitoris pater: auus autem Rheæ Siluiæ: quæ mater Romuli fuit regnare cœpit. Ut autem omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudiciis disposita non aut humanis uiribus aut incertis casibus accidisse p̄doceam: omnes historia antiquæ a Nino incipiunt. oēs historia Romanæ a Proca exoriūtur. Deinde a primo anno imperii Nini usque quo Babylonia Semiramide instaurari cœpta est: interueniūt anni. lx. iiii. Et a primo anno Proca cū regnare cœpit usque ad conditionem urbis factam a Romulo: interfuūt anni æque. lx. iiii. Ita regnante Proca futuræ Romæ seminis iacta est. etsi nondū germen apparet. Eodem anno ipsius Proca regni Babyloniæ regnū defecit: etsi adhuc Babylonia ipsa consistit. Discedente autem Arbactō in Medos partē regni penes se retinere Chaldei: qui Babyloniā sibi aduersum Medos uēdica uerūt. Ita Babyloniæ potestas apud Medos. proprietatis apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem p̄pter antiquam regniæ urbis dignitatem non illā suā sed se illius uocari maluerūt. Vnde factum est: ut Nabuchodonosor cæterique post eū usque ad Cyrum reges quibus Chaldæoꝝ uiribus potentes. & Babyloniæ nomine clari legātur: in numero tamen & ordine regum non habeantur illustriū.

Quando Babylon illa cecidit. & Roma surrexit.

Abylon itaque eo año sub Arbactō præfecto dehonōrata est: quo Roma sub Proca rege: ut pprie dixerim feminata est. Babylon nouissime eotēpore a Cyro rege subuersa: quo primū Roma a Tarquinioꝝ regū dominatione liberata est. Siquidē sub una eadēque conuenientia temporū illa cecidit: ista surrexit. Illa tūc primū alienigenarū ppeffa dominatū: hæc tunc primū etiam suorū asp̄nata fastidium: Illa tunc quasi moriens dimisit hæreditatem. hæc uero pubescens tunc se agnouit hæredē. Tunc orientis occidit imperiū. & ortum est occidentis. Et ne diutius uerbis morer: cōmitto me dentibus infantiū: sed ueritatis præfidio liberandū. Regnauit Ninus annis. lii. Medio imperii sui tempore Babyloniam caput regni condidit.

De Babylone & Roma.

Tem Babylon post annos. M. c. lxiiii. quam cōdita erat a Medis & Arbactō rege eorū: præfecto autem suo spoliata opibus & regno. atque ipso rege priuata est. ipsa tamen post aliquandū mansit incolumis. Similiter & Roma post annos totidē. hoc est. M. c. lxiiii. a Gotis & ab Alarico rege eorum: comite autem suo irrupta: & opibus spoliata: non regno: manet adhuc: & regnat incolumis: quāuis intantum arcanis statutis in utranque urbem conuenientia totius ordo seruatus sit: ut & ibi præfectus eius Attabus regnū iuaferit: & hic huius præfectus Attalus regnare tentauerit: tam& si apud hanc solam merito christiani imperatoris Honorii attētatio prophana uacuata sit. Itaque hæc ob hoc præcipue commemoranda credidi: ut tanto arcano ineffabiliū iudiciorum dei ex parte patefacto intelligant hi: q̄ in sipienter utique de temporibus christiānis murmurant: unū deū disposuisse tēpora: & in principio Babyloniis & in fine Romanis. Illius clementia esse: quod uiuimus. quod autem miseræ uiuim⁹ in pantia nostræ. Ecce. similis Babylonia ortus. & Romæ similis potētia. similis magnitudo. similia tēpora. similia bona. similia mala. tametsi nō similis exit⁹ similisue defectus. Illa enim regnū amisit. hæc retinet. Illa iterfectōe regis orbata. hæc incolumi ipatore secura ē. Et hoc quare? quoniā ibi i rege libidinū punita turpitudine. hic xp̄ianæ religiōis cōtinētissima æqtas in rege suata ē. Ibi absq; religionis reuerētia auiditatē uoluptatis licētia furoris impleuit. hic & xp̄iani fuerunt: qui pcerent: & ppter quorum

memoriã. & i quorũ memoria patet. Quapropter definãt religionẽ
lacerare: & laceſſere patientiam dei propter quam habent quod habent
& utinam hoc quoque impunitũ habeant: ſi aliquando deſiſtant. Re-
colant ſane mecũ maiorũ ſuorũ tempora bellis inquietiſſima: ſcelerib⁹
execrabilia: diſſentionibus fœda: miſeriis continuatiſſima: quæ & meri-
to poſſunt horrere: qui affuere: & neceſſario debent rogare: ne ſint. et
ſane rogate ſolũ deũ: qui & tunc occulta iuſticia permisit ut fierent. &
nũc apta miſericordia præſtat: ut non ſint: quæ modo a me plenius ab
iſo urbis exordio puoſutis per ordinẽ hiſtoricis pferentur.

Urbs Roma in Italia condita.

Nno igitur poſt euerſionẽ Troiæ circiter. ccc. xxxv. Olympia
ce aut ſexta: quæ quinto demũ anno quatuor in medio exple-
ris apud Elidẽ Graciæ ciuitatẽ agone & ludis exercete ſolet:
urbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctori-
bus cuius regnũ continuo Romulus parricidio imbuuit. pari-
quẽ ſucceſſu crudelitatis ſine more raptas ſabinas improbis nuptiis
confœderatas maritorũ & parentũ cruore dotauit. Itaq; Romulus
interfecto primũ a uo Numitore: dehinc Remo fratre arripuit
imperium. urbẽque conſtituit Regnum aui. muros fratris. templũ
ſoceri ſanguine dedicauit. ſcleratoꝝ manu pmiſcua impunitate
collegit. Primus illi campus ad bellũ forum urbis fuit. miſta
ſimul externa ciuiliaque bella nũquã deſutura ſignificans.
Sabinorũ: quos fœdere ludisque pellexerat: fœminas taz
inhoneſte præſumpſit: quam nefarie defendit. Ducem eorũ
Titum Tatium ſenem: honeſtis pietatis cauſis inſiſtentẽ: diu
armis ppulſatũ mox ut in ſocietatẽ regni aſſumpſit: occidit.
Cum Veientibus præliũ ad huc paruo nomine magnis uiribus
agitatũ ẽ. Ceninenſiũ captũ ac dirutũ oppidũ. aſſumptis
ſemel armis nunq̃ q̃es fuit: quippe q̃b⁹ egeſtas turpis atque
obſcœna famas domi timereſ: ſi unquã paci acceſſiſſent.
Iam hĩc inceſſabilia certamina: & iuxta quãtitatẽ uiriũ ſemper
grauia q̃breuiſſime ſtrinxero: Tullum Hoſtilium militaris rei
inſtitutorẽ ſi ducia bene exercitata iuuentutis Albanis intuliſſe
bellũ: & diu altri ſecus ſpe incerta certa q; clade tandẽ
peſſimos exit⁹ & dubios euẽt⁹ cõpẽ dioſa tergeminoꝝ
cõgreſſione fuiſſe. Rurſus pace dirupta Metiũ Sufetiũ
Fidenate bello meditata etiã pditõẽ ſuſpẽſũ: currib⁹
i diuerſa raptantib⁹ duplicis animi noxã pœna diuiſi
corporis expẽdiſſe. Latinos Anco Martio duce ſæpe
congreſſos: aliquando ſuperatos. Tarquiniũ

Priscū omnes finitimos & potentes tūc. xii. Thufciaē populos inuē-
ris cōcidisse cōflictib⁹. Veientes Seruo Tulio īfistente uictos fuisse nec
domitos: Tarquiniū Supbi regnum occiso focero scelere affūptum: ha-
bita ī ciues crudelitate detentū flagitio adulteratæ Lucrefiæ amiffum
& int⁹ domestica uicia uirtutesque forinsec⁹ emicantes idest opida uali-
da in Latio per eum capta Ardeam Ocricolū Sinuessam Pometiamq; &
quiequid in Gabios uel fraude ppria uel pœna filii uel Romanis ui-
rib⁹ ppetrauit Sed Romani quanta mala per. ce. xl. & .iiii. annos cōtinua
illa regum domiatiōe ptulerit nō solū uni⁹ regis expulsio uerū etiam
abiuratio regii nōis & potestatis ostēdit. Nam si unius tantum supbia
fuiſſet in culpa ipſum ſoluz oportuiſſet expelli ſeruata regia dignitate
Melioribus igitur regibus urbe propulſis Romani conſulendum ſibi.
quam eūquam ſuæ libertati dominandum rati cōſules creauerunt q;
bus ueluti adulta rei publicæ creſcentis ætās robuſtioribus auſis exer-
cebatur.

Nno poſt urbem cōditam. cc. xliiii Brutus primus apud Ro-
manos conſul primū conditorem regemque Romæ non ſo-
lum ex æquare parricidio ſed & uicere ſtudiuit. Quippe duos
filios adoleſcētes totidemque uxoris ſuæ fratres Vitellios iuuenes re-
uocandoz in urbe regum placitos īſimulatos in concionem protraxit
uirgis cecidit ſecurique peuſſit. Ipſe deinde Veientum Tarquiniēſi-
umq; bello cum Arunte Supbi filio cōgreſſu ſibi cōmortuoque pecu-
buit. Porſenna rex Hetruſcoz grauiffim⁹ regii nominis ſuffragator.
Tarquiniēſium manū īgerēs trib⁹ cōtinuis annis trepidam urbem
terrūit. cōcluſit. obſedit & niſi hoſtem uel mutuis cōſtanti urendæ ma-
nūs patiētia uel uirgo Chlœlia admirabili tranſmeati ſtūmīs audacia
pmouiffet: profecto Romani cōpulſi fuiſſent perpeti aut captiuitatez
hoſte īſiſtēte ſupatia aut ſuitutē īcepto rege ſubiecti. Poſt hæc Scabini
corraſis ūdiq; copiis magno apparatu belli romani cōtendūt: quo me-
tu cōſternati romani dictatōrē creant cui⁹ auctoritas & potentia cōſulē
præiret quæ res in illo tunc bello plurimū emolumentū tulit. Seq; diſ-
ceſſio plebis a patribus cum Marco Valeriano dictatore delectum mi-
litum agente uariis populis ſtimulat⁹ iūriis ſacꝝ montē inſedit arma-
tus: qua pernicio quid atrocius: cū corpus a capite defectum perditio-
nem eius: per quod ſpirabat: meditaretur: actumque de Romano noīe
inteſtina pernicio foret: niſi maturata reconciliatio ſubrepſiſſet prius:
quæ ſe diſceſſio ipſa cognofceret. urget. n. ſe atq; iminet ſibi extra illas

apertas bellorum clades successu misero clademina pernicies. Quippe Tito
 Gessonio & Publio Numitio consulibus duo uel maxima omnium malorum
 abominamenta famies & pestilentia fessam urbem corripuere. Cessatum est
 paulisper a praeliis. cessatum tamen a mortibus non est. Veientes & Hetrusci
 gratos hostes adiunctis sibi finitimorum copiis in bella surgentes obuiis
 Marco Fabio & Gneo Manlio consulibus excipiuntur: ubi post sacram iu-
 rationis: quo se Romani deuouerant: non nisi post uictoriam ad castra re-
 dituros: adeo atrox certamen fuit: ut uictis uictoribusque par forma
 esset. & amisso plurimo exercitu: occisisque in pugna Manlio consule &
 Fabio consulari Marcus Fabius consul oblatum sibi a senatu triumphum
 suscipere recusaret: quia tantis rei publicae detrimentis luctus potius debe-
 bat. Gloriosissima illa numero & uiribus Fabiorum familia Veientium
 sortita certamen quantum rei publicae orbitate occasione suo intulerit: isa-
 mibus utique nunc uocabulis testes sunt fluuius: qui perdidit: & porta quae
 emisit. Nam cum sex & .ccc. Fabii uere clarissima Romani status lumina
 speciale sibi aduersum Veientes decerni bellum expetiuissent: spem teme-
 re sumptae expeditionis primis successibus firmauerunt. Dehinc inducti in
 insidias: circumuentique ab hostibus omnes ibidem trucidati sunt: uno tantum
 ad enunciandam cladem reseruato: ut miserius audiret patria perditos: quam
 perdidisset. Ad haec non Romae tantum talia gerebant. sed quaeque pernicia
 suis ignibus aestuabat. & quod poeta praecipue in una urbe descripsit: ego
 de toto orbe describerem. Crudelis ubique luctus. ubique pauor. &
 plurima mortis imago.

De regno Persarum & Cyro rege.

Citur eodem tempore Cyrus rex Persarum: quem superius explican-
 dae historiae causa commemoraueram: qui tunc Asiam: Scythiam: to-
 tumque orientem armis peragabat: cum Tarquinius Superbus ur-
 bem: uel rex: uel hostis aut seruitio premebat: aut bello: Cyrum: ut dixi: cum
 ceteris aduersum quos ierat: perdomitis: Assyrios & Babylonia petit gen-
 tem. urbemque tunc cum ceteris opulentiorē. sed impetum eius Ganges fluuius
 secunda post Euphratem magnitudinis intercepit. Nam cum unam regionem
 equorum candore formaque praecipuum cum eque transmeandi fiducia per-
 suaso: quae per rapacem alueum offensus uada uorticis attollebant: abreptum
 praecipitatumque merfisset: rex iratus ulcisci in animum statuit: contestans
 eum: qui tam praeclearum equum equitemque uorasset: foeminis uix genua tan-
 gentibus a se permeabilem relinquendum. Nec in peragendo segnior to-
 tis copiis per pete anno Gangem fluuium per magnas concisum deductumque

fossas in. cccc. & lx. alueos cōminuit. Eo ope p̄doctis fossotibus etiam Euphraten longe ualidissimū & mediā Babyloniā interfluētē deriuauit. Ac sic meabilibus uadis siccū: etiam patentibus aluei partib⁹ iter fecit. cepitque urbē: quam uel opere hūano extrui potuisse: uel humana uirtute destrui posse utrinque pene incredibile apud mortales erat. Nāque Babyloniam a Nembroth gygante fundatā: a Nino uel Semi ramide reparatā multi p̄didere. Hæc campi planicie ūdique cōspicua: natura loci latissima: castroz facie mœnibus parib⁹ p̄quadz disposita muroz eius uix credibili relatu firmitas & magnitudo. idest latitudo cubitoz. l. altitudo quater tanta. Cætez ambit⁹ eius. cccc. lxxx. stadiis circūuenit. Murus coctili latere atque interfuso bitumine compactus fossa extrinsecus late parens uice annis circūfluit. A fronte muroz. c. portæ æræ. Ipsa aut̄ latitudo in cōsūmatione pinnaz: utroque laterē habitaculis defensorz æque dispositis media intercapedine ætas quadrigas capit: dom⁹ intrinsec⁹ quater geminæ habitatiōes minaci p̄ciritate mirabiles. Et tamē magna illa Babylon prima post repationē hūani generis condita: nūc pene etiā mīma mora uicta: capta: ac subuersa ē. Ibi tūc Croesus rex Lydoz famosus opibus: cū ad auxiliādū Babyloniū uenisset: uictus sollicitusque ī regnū refugit. Cyrus aut̄ postea q̄ Babyloniā ut hostis iuasit: ut uictor euertit: ut rex disposuit: bellū trāstulit in Lydiam: ubi conterritū superiore iam prælio exercitū nullo negotio supauit. Ipsū etiam Croesum cepit: captūque uita & patrimonio donauit. Exaggerare hoc loco mutabiliū rez instabiles status nō opus ē. q̄cquid enī ē opere & manu factū labi & consumi uetustate Babylon capta confirmat: cui⁹ ut primū īperiū ac potentissimū extitit ita primū cessit & ueluti quodā iure succedētis ætatis debita posteris tradere hæreditas: ipsis quoq; eandē tradēdi formulā seruaturis: ita ad p̄xima aduentantis Cyri tentamēta succubuit magna Babylon: & ī gens Lydia. amplissima orientis cū capite suo brachia uni⁹ prælii expectatione ceciderūt. & nostri in circūspecta anxietate catifant: si potentissima illæ quondam Romanæ rei publicæ moles nunc magis ībecillitate p̄pria senectutis: quam alienis concussæ uiribus contremiscūt.

Cyrus Scythis bellū intulit. & a Tomyri regina
quæ tūc eis præerat: uictus. & occisus est.

Gitur Cyrus p̄ximi t̄pis successu Scythis bellū intulit: quē
Tomyris regina: quæ tūc gēti præerat cū phibere transitum

araxis fluminis posset: transire pmisit primū ppter fiduciaꝝ sui: dehinc ppter opportunitatē ex obiectu fluminis hostis inclusi. Cyr⁹ itaqꝫ Scythiam ingressus pcula transmissio flumine castra metatus. insup astu eadē instructa uino epulisque deseruit: quasi territus refugisset. Hoc cōperto regina tertiā ptē copiarū & filiū adolescentulū ad psequendū Cyrū mittit. Barbari ueluti ad epulas iuitati primū ebrietate uincūf. mox reuertente Cyro uniuersi cū adolefcēte obrūeant. Tomyris exercitu ac filio amisso uel matris: uel reginæ dolorē sanguine hostiū diluere pmprius: q̄ suis lachrymis parat. Simulat diffidentia despatiōe cladis illatæ. paulatimqꝫ cedendo Superbū hostē in insidias uocat. Ibi quippe cōpositis iter montes insidiis. cc. M. Persarū cum ipso rege deleuit: adiecta sup oīa illius rei admiratione: quod nec nūcius quidem tā tæ cladis supfuit. Regina caput Cyri amputari: atqꝫ i utrem humano sanguine oppletū conici iubet: nō muliebriter increpitans. satia te sanguine: quē sitisti: cui⁹ per annos. xxx. insatiabilis pseuerasti.

Darius post aliquantum tēporis: occiso Cyro rege regnū suscepit

Nno ab urbe condita. cc. xl. qnto Darius Cyro apud Scythas interfecto post aliquantulū itetualū sorte regnū adeptus ē. Regnauit. n. medius eorū Cabyfes Cyri fili⁹: q̄ deuieta Aegypto cūctam Aegypti religionē abominatus cæremonias & tēpla eius deposuit. Post hunc etiam magi duo sub noīe quē occiderant: regis regno obrepe ausi: q̄ quidē mox deprehensi & opptessi snnt: Dari⁹ itaqꝫ unus ex his q̄ magorū audaciam ferro coercuerant: cōsensu oīum rex creatus ē: q̄ postq̄ Assyrios ac Babyloniam Persarū regno deficiēte bello recupauit: Attyro rege Scytharū hac uel maxime cā bellum intulit: quod filix eius petitas sibi nuptias non obrinuisset. Magna scilicet necessitas p unius libidine hoīs. dvii. M. uiroz piculo mortis exponi. Incredibili quippe apparatu cū. dvii. M. armatoz Scythiam igressus: nō facientibus hostibus iustæ pugnx potestati: insup repentinis icur sib⁹ extrema copiarū dilacerantibus: metuens ne sibi reditus iterrupto pōte Istri fluminis negaret: amissis. lxxx. M. bellatoz trepid⁹ refugit: quāuis hūc amissoz numez inter dāna nō duxerit & quē habendū uix q̄squā abire ausus eēt: pditū ille nō sensit. Inde Asia Macedoniamqꝫ aggressus pdomnit. Ionas quoqꝫ nauali congressiōe superauit. Deide i Athenienses: quod Ionas aduersū se auxilio iuuissent: ipetū fecit. atqꝫ arma direxit: Porro Athenienses ubi aduentare Dariū cōpererunt: quanuis

auxiliū a Lacedæmoniis poposcissent: tamē cū detineri Persas quatri-
 duanæ religionis ocio compertum haberent: spem occasione sumentes
 instructi tantum. x. M. armatorū: & Plataensibus auxiliariis. M.
 aduersum. dc. milia hostiū cāpis Marathoniis pruperūt. Melciades ei
 tūc bello præfuit: qui celeritate magis q̄ uirtute fret⁹ alacri satis expe-
 ditione prius hosti cōminus inhæsit: q̄ posset expedito sagittarū iactu
 ppulsari. Tanta in eo bello diuersitas certandi fuit: ut ex alia parte ui-
 ri ad occidendū parati: ex alia pecudes ad moriendum præparatæ puta-
 rentur. cc. Persarū apud cāpos Marathonios ea tēpestate ceciderūt. Sen-
 sit Darius hoc damnū. Nam uictus fugatu s̄ que arreptis nauibus refu-
 git in Persas. Cū aut̄ instauraret bellū: & ulcisci in uictores moliret: in
 ipso apparatu concidit olympiade septuagesima quarta: hoc est post
 urbem conditam anno. cc. lxx. quinto: quo tēpore Romæ Popilia uir-
 go ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri ī regno succe-
 dens bellum aduersus Græciā a patre susceptū: per quinquenniū instru-
 xit: quod Demaratus Lacedæmoniis: qui tunc forte apud Xerxen extu-
 labat per tabellas primū scriptas: deinde cæratas suis pdidit.

Xerxes Dario in regnū patris successit.

Gitur Xerxes. dcc. M. armatorū de regno. & ccc. M. de auxiliis
 rostratas & iam naues. M. cc. onerarias autez tria. M. numero
 habuisse narratur. ut merito inopinato exercitui īmensæque
 classi uix ad potum flumina: uix ad ingressum terras: uix maria ad cur-
 sum suffecisse memoratu3 sit. Huic tam incredibile tēporibus nostris
 agmini: cui⁹ nunc difficius ē astrui: q̄ tūc fuit uinci. Leonides
 rex Spartanorū cū. iiii. M. hominū in angustiis thermopylarū obstitit.
 Xerxes aut̄ contēptu paucitatis obiectæ iniri pugnam. conseri manum
 imperat. Porro illi: quorū cognati & cōmanipulares in cāpis Maratho-
 niis occubuerant & certaminis simul & cladis extitere principiū. Deīde
 succedens sibi turba maior ac segnior: cū iam neque ad p̄currenduz li-
 bera: neq; ad pugrandū expedita: neque ad fugiendum prompta solis
 mortibus subiaceret: triduo continuo nō duorū pugna: sed cædēs uni⁹
 populi fuit. Quarto aut̄ die cū uideret Leonides undiqne hostem cir-
 cūfundi: hortat̄ auxiliares socios: ut subtrahentes se pugnæ ī cacumē
 montis euadāt: ac se ad meliora tpa referuēt. Sibi uero cū Spartanis su-
 is aliam sortē eē subeūdā. plus se patriæ debere q̄ uitæ. Dimissis sociis
 Spartanos admonet de gloria plurimū: de uita nihil speranduz neque

expectandū uel hostē uel diē: sed occasione noctis prūpēda castra cō
miscēda arma: conturbāda agmina esse: Nusq̄ uictōres honesti? quā
in castris hostiū esse pituros. Persuasi igit̄ mori mallā in ultionē futu
rā mortis armanf: tanq̄ ipsi interitū suū & exigent & uindicarēt. Mi
rū dictū secēti uiri castra. de. M. irrūpunt: tumultus castris totis orif
Persæ quoque ipsi Spartanos adiuuāt mutuis cādibus suis. Spartani
quarētes regē: nec iueniētes cādūt: sternūtque oīa castra: peruagātur
uniuersa. & inter densas strues corporū raros hoīes uix sequuntur. Vi
ctores sine dubio nō essent: nisi mori elegissent. Prælitum a principio no
ctis in maiore ptem diei tractū. ad postremū uicēdo fatigati: ubi q̄sq̄
eorū deficientib⁹ mēbris uisus ē sibi mortis suæ ultiōe fatiatus: ibi iter
īpedimēta cadauerū campūque crassū & semigelatū sanguine palpitā
do lapsus & mortuus ē. Xerxes bis uictus in terra nauale præliū parat
Sed Themistocles dux Atheniensiu cū intellexisset Ionas: qbus dum
auxiliū superiori bello præbet: in se Persarū ipetū uerterat in auxilium
Xerxis instructā classē deducere: sollicitare eos pti suæ hostique sub
trahere statuit. Et quia colloquēdi facultas negabat: locis: ad quæ Io
nes accessuri nauib⁹ uidebātur: pponi symbola: saxiisque affigi iubet.
socios quondā & picipes periculorū: nūc aut̄ iniuste agentes apta icre
patione corripies: atq; ad antiquorū iura fœdex religiofa adhortatiōe
psuadens: præcipueque admonēs: uti cōmisso prælio cādentiū uice in
hibeant remos. se seq; bello auferāt. Igit̄ rex partē nauitū sibi detinens
spectator pugnæ in litore manet. Contra aut̄ Artemidora regina Hali
carnasi: quæ in auxiliū Xerxi uenerat: inter duces primos acerrime bel
lo imiscet. ita: ut uersa uice in uiro fœminea cautela: in fœmina uiril
audacia spectaret. Cū aut̄ āceps pugna eēt: Ionēs iuxta præceptū The
mistoclis paulatī se certamini subtrahere cœperūt: quorū defectio Per
sas iā fugā circūspicientes apte fugere psuasit: in qua trepidatiōe mul
tæ naues captæ mersæq; sūt. Plures tamen sæuitiam regis: uelut imani
tatē hostis timentes domū dilabuntur. Anxium tot malis regem Mar
donius aggreditur suadens regē in regnū redire oportere priusquam
aduersa fama nouas res domi moliretur. Se autem si residua sibi copia
traderentur & ultionem ab hoste exacturū & ignominia domestica pro
pulsaturū aut si aduersa belli perseverassent cessurū se quidē hosti sed
tamē sine regis infamia pbatocōsilio exercitus Mardonio tradit. Rex
Abydū ubi pontē ueluti uictor maris cōseruerat cum paucis pficiēcīf
Sed cū pontem hybernis tempestatib⁹ dissolutū offendisset piscatoria
scapha trepidus transit. Erat sane quod spectare humanum genus &

dolere debuerat mutationes rerū hac uel maxime uarietate permittens
 exiguo cōtentū latete nauigio sub quo ipſū pelag^o ante latuiſſet & iu-
 gum captiuitatis ſuæ uinctū pōte portaffet uiliſſimo uni^o ſeruuli egē-
 re miniſterio cuius potētiae dū mōtes excidūtur ualles replētur amnes
 exhauriūt ipſa & rez natura ceſſiſſet pedestres quoq; copiae quae duci-
 bus cōmiſſae fuerant labore fame ac metu tabuerūt. & crudeſcente mor-
 bo tanta peſtis tanta que ſœditas moriētū exorta eſt ut uia cadauerib^o
 replerent. diræ etiā alites improbæ beſtiæ eſcarū illecebris ſollicitata
 moribūdum ſequerent ut exercitū. At uero Mardonio^o cui reliqua belli
 Xerxes commiſerat afflatus primū ſucceſſū breui mox in extrema de-
 iect^o ē. Olynthū ſiquidem Græciæ oppidū expugnauit. Athenienſes
 uaria ſollicitatione adducere in ſpem pacis aggreſſus ē ubi iexpugna-
 bilem eorū libertatem uidet incenſa urbis parte in omnē Boetiam belli
 apparatū deducit. Illic quoque eū. e. M Græcorū inſeuta ſunt & cōm-
 miſſo ſine mora prælio Mardonio^o delectis copiis ipſius uelut enaufra-
 gio nudū cū paucis fugere cōpulerūt caſtra regiis opibus referta cepe-
 rūt nō paruo qdem antiquæ indiſtriæ dāmmo. Nam poſt iſtius prædæ
 diuiſione; aurū Perſicū prima uirtutis Gratiæ corruptio fuit. Urget
 igif incept^o miſeros extrema p̄ditio. Nam forte eodē die quo in Boeti-
 am Mardonii copiae delatae ſūt pars Perſici exercit^o i Asia ſub mœnib^o
 Mychales nauali prælio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriuſq;
 claiſſis & populi impleuit aures Mardonio^o extinctas copias Græcos exti-
 tiſſe uictores. Mira diuini iudicii ordinatio In Boetia oriēte ſole bellū
 fuiſſe cōmiſſū In Asia meridianaſ horis ſub eadem die tantis ſpatiis ma-
 riſ terræque interiacentib^o nuntiatum cui rumori uel maximæ rei aſti-
 pulatū ē quod Perſas audita clades ſociorū primū dolore de hie de ſpa-
 tiōe correptos nec bello expeditos nec fugæ habiles reddidit. Atque ita
 conſternatos p̄fligatoſque conſtantior fact^o hoſtis ſucceſſu felicitatis
 inuaſit.

Xerxes rex a ſuis occiſus eſt.

Erxes bello in Gratiā infelicet geſto cōtēptibilis ſuis factus
 p̄ Arthapanū præſectum ſuum in regia circumuētus occidit
 O tempora deſiderio & recordatione digniſſima. O dies illos
 in offenſæ ſerenitatis qui nobis ueluti e tenebris reſpiciendi proponunt
 quib^o breuiſſimo interuallo de uiſceribus unius regni decies nouies cē-
 tena milia uiroꝝ: tribus proximis regibus tria bella rapuerunt ut tace-
 am de infeliciffima tunc Græcia quæ totum hūc de quo nūc hebeſcim^o

numery moriendo superauit. Leonides ille clarissimus dux Lacedæmoniorum in bello isto aduersus Xerxem quod supremum ipsi atque hostibus fuit: cum secentis famosissima illa incitamenta dixisset: prandete: tanquam apud inferos conaturis: auxiliariibus tamen: quos excedere bello iubebat misericorditer suasit: ut se ad meliora tempora reseruent. Ecce cum ille promiserit futura meliora: isti que asserant meliora præterita: quod aliud colligi datur: utroque in suis detestante presentia: nisi aut sper bona esse sed ingrata: aut nunquam omnino futura meliora? At Romæ: ut ad id tempus redeam: inde digressus sum. neque enim interuallo miseriæ ad alios transire compellor: sed sicut se quondam efferuescentia mala ubique ipsis actibus colligarunt: ita etiam promissa referuntur. nobis quippe conferre inter se tempora urbis: non cuiusquam partis eius laboribus insultare propositum est.

Quod grauis pestilentia Romam inuasit.

Roma ergo post urbem conditam anno. cc. sexagesimo suspensa ad modicum bello grauis pestilentia: quæ sper ibi raras inducias aut factas interceptit: aut ut fierent coegit: per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio cælum ardere uisum sit quando caput gentium tanto morborum igne flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruilium ambos consules pestilentia consumpsit. militares copias plurima ex parte confecit. multos nobiles præcipue que plebem foeda tabe deleuit: quous iam superiori etiam quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit.

Post pestilentiam multa & graua bella sustinuerunt Romani.

Roximo dehinc anno ciues exules seruique fugitiui duce Herdonio uiro Sabino iuuaserunt: incenderuntque capitolium: ubi fortissime quidem Valerio consule & imperatore obstitere iuniores. sed adeo atrox & graue discrimen prælii fuit: ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus: & indignam de seruis uictoriam insuper etiam sua morte foeda uerit. Sequitur annus in quo coniuncto exercitu consul oblectus est. Nam Minutium consule congressum prælio Equi Volscique superant. & fugientem in Algidum fame: ferroque cinxerunt. actumque infeliciter foret ni Quintius Cincinnatus: præcipuus ille dictator attam obsidionem oppresso hoste soluisset: quod reptus ruri ab aratro accersit ad imperii fasces sumpto honore: instructumque exercitu: mox uictor effectus iugum bouum equis imposuit. uictoriamque quasi stinam tenens subiugatos hostes per se

egit primus. Anno: q ab urbe cōdita p̄ximus trecentesimo fuit: dū lega
 ti ad Athenienses p̄pter Solonis leges deferendas missi expectantur: ar
 ma Romana fames pestilentiaq; cōpescuit. Ipso aut̄ trecentesimo anno
 hoc est olympiade nonagesimaqnta potestas consulū decēuiris tradi
 ta constituendaz legū Atticaz gratia magnam rei publicæ perniciem ī
 uexit. Nam primus ex decēuiris: cedentibus cæteris solus Appi^o Clau
 dius sibi cōtinuauit īperiū. statimque alioꝝ coniuatio subsecuta ē: ut
 more contēpto: quo insigne imperii penes unuz: potestas aut̄ cōis erat:
 oēs oīa p̄priis libidinibus agitabant. Itaque inter cætera: quæ insolētis
 sime cūcti p̄sumebant: repente singuli cū duodenis fascib^o cæterisq;
 īperii insignibus p̄cesserūt. & nouo īprobæ ordinationis incepto able
 gata religione cōsulū emicuit agmen tyrannoꝝ duabus tabulis legū
 ad decē priores additis. augentesque insolentissimo fastu plurima die:
 quo deponere māgistratū mos erat: cū iisdē insignibus p̄cesserūt. Ma
 xima Appii Claudii libido auxit inuidiaz: qui ut Virginiaz uirgini stu
 prū inferret: prius seruitutis causam intulit. Quam ob rē adactus Vir
 ginus pater dōlore libertatis & pudore dedecoris p̄tractam ad seruitu
 tem filiam in cōspectu populi pius parricida p̄strauit: qua populus ne
 cessitate atrocitatis p̄motus: & piculo libertatis admonitus montē Auē
 tinū occupauit armatus. Nec tueri armis libertateꝝ destitit: nisi postq̄
 se cōiuatoꝝ conspiratio ipsis quoque honoribus abdicauit. Tertia &
 quinta post centesimam olympiade per totū sepe annū tam crebri tāq;
 etiam graues in Italia terræ motus fuerūt: ut de innumeris quassationi
 bus ac ruinis uillaz oppidorūque assiduis Roma intus fatigaret. Deī
 de ita iugis & torrida siccitas fuit: ut p̄sentis tūc futuriq; anni spem
 gingnēdis terræ fructibus abnegarit. His deniq; tēporibus cū Fidenna
 tes hostes maximoz auxilioz manu stipante terribiles Romanis arci
 bus iminerent: Aemilius tertio dictator magnam mali molē ipsis Fidē
 nis uix captis depulit. & sanauit. tanta in ipsis erat maloz animoz con
 tentio: ut uel domesticæ clades superflua forinsecus bella obliterarent
 uel post damna belloꝝ iducias relaxatas diuersæ pestes cælo terraque
 exardescerent incessabili infestatione corrūperent.

Quod Sicilia semper fuit nutrix tyrannoꝝ.

Sicilia ab iitio patria Cycloꝝ: & post eos semper nutrix ty
 rannoꝝ fuit. Sæpe etiam captiua seruoꝝ: quoz primi carnib^o
 hoīum inedia cruciatibus. postremi mortibus pascebantur:

excepto eo: quod externis bellis aut præda habebat: aut præmiis. Hæc ut quæ breuissime absoluiam: requiem malorum: nisi nunc nescit. imo ut euidentiùs diuersitates temporum declarent: sicut antea uel intestinos uel externi tumultus perpeffa est inter omnes sola semper: ita nunc ex oibus sola nunquam patitur. Nam etiam ut siccam de diuturnitate uel illius calamitatis: qua pressa est: uel istius econtrario qua fruis pacis. Actna ipsa: quæ tunc cum excidio urbium atque agrorum crebris eruptionibus æstuabat nunc tantum innoxia specie ad præteritorum fidei fumat. Igitur ut prætermittam interim de tyrannis: quorum mox qui fuit ultor successor effectus est medio tempore: hoc est anno ab urbe condita. ccc. xxxv. cum Rhegyni apud Siciliam discordia laborarent: ciuitasque per diffensionem diuisa in duas partes esset: psuena ueteranos ab Himera urbe Siciliae in auxilium uocauit. Porro illi pulsas ciuitate primùm his: contra quos implorabantur. deinde mox cæsis etiam illis: quibus ad auxiliandum conuenerant urbem cum coniugibus & liberis sociorum occupauere: aut si facinus nulli tyranno comparandum: quippe cum Rhegynis quicquid uis perpeti satius fuerit: quam ut ultro iuitarent: quibus patet: iam coniuges liberos ac penates ipsi extotres ad prædam relinquerent. At etiam Catinenses: cum Syracusanos graues infestosque paterent: ab Atheniensibus auxilia poposcerunt. Sed Athenienses suo magis quam sociorum studio instructam classem in Siciliam misere: cum & sibi propagare molirent imperium. & Syracusanam classem nup instructam Lacedæmoniis perficere uererent. Et quoniam Athenienses: qui missi erant: cæsis hostibus prospera initia sumpserant: maiores copias robustiorumque exercitum cum Lachete & Chariade ducibus in Siciliam reduxerunt. Sed Catinenses belli tedio promoti cum Syracusanis fœdus ierunt. auxilia Atheniensium spernunt. Post autem Syracusanis conditioes pacis meditatione dominationis transgredientibus denuo legatos Athenas mittunt: qui capillo barbaque squalidi: & lugubribus panis induti misericordiam atque auxilium & sermone & habitu precarent. Igitur magna classis instructa ducibus Nicias & Lamachis: tantisque uiribus Sicilia repetit: ut suffragia sua & hitimerent qui impetrauissent. Athenienses duas ilico pedestres pugnas secundis successibus faciunt: confertosque in urbe hostes. & obiecta classe circumdatos terram marique concludunt. At Syracusani fractis fessisque rebus auxilium a Lacedæmoniis petunt: a quibus mox mittitur Gilippus solus quidem. sed in quo omnium præsidiorum instar præferebat qui ueniens ut audiuit inclinatum iam belli statum: auxiliis partim in Græcia: partim in Sicilia contractis: opportuna bello loca occupauit. Deinde duobus præliis uictus: nec terrore tertio congressu Lamachum occidit. hostes in fugam uertit. socios obsidione

liberauit. Hinc Athenienses terrestri praelio uicti experimenta maris icūt
 & nauali certamine parant cōgredi: quo cognito Gilipp^o classem instru
 ctam a Lacedæmoniis accersit. & que Athenienses in locu; amissi ducis
 Demosthenē & Eurymedontē eū supplemento copiarū mittunt. Pelo
 pōnensi quoq; cū multarū urbiū cōsensu & decreto igētia syracusanis
 auxilia misere. Ita sub specie socialis belli domesticos mot^o exequunt. &
 quasi de Græcia translātū certamē in siciliā fuerit: sic ex utraq; pte sū
 mis uirib^o dimicat. Igit Athenienses prima congressiōe uincuntur: ca
 stra quoq; cū oī pecunia uel publica uel priuata: & cū uniuerso instru
 ctū diuturnæ expeditōis amittunt. Fractis opib^o & in angustū redactis
 suadet Demosthenes: dū non dū oīo res perditæ sunt: quātūlibet uide
 antur afflicta: domū redeant. siciliāq; decedant. Nicias aut pudore ma
 le gestarū rex ab initio despatior redditus manere cōtendit. Reparāt na
 uale certamē & mox p insitiā in angustias Syracusani maris deducti ī
 fidiis hostiū circūueniūtur. Eurylochus dux prim^o occidit. xi. nāues ī
 cendūtur. Demosthenes & Nicias classem dimittūt: quasi tuti^o terrena
 expeditione fugituri. Gilippus aut primū nāues eorū relictas. c. xxx. in
 uadit. Dehinc ipsos fugientes psequi aggressus capit: cæditque q̄pluri
 mos. Demosthenes dedecus seruitutis uoluntaria morte declinat. Ni
 cias uero indignā turpemque uitam dedecore captiuitatis accumulāt.
 Igitur Athenienses biēnio apud Siciliam non sine Lacedæmoniorū dā
 no conflictati aliis domi malis circūueniunt. Alcibiades enim dux pri
 dem aduersus Syracusas pnūciatus mox ad iudiciū p quadā insimu
 latione detentus uolūtario exilio Lacedæmoniā se contulit. impulitq;
 spartanos: ut turbatis Atheniensibus nouo rursū bello insisterēt. neq;
 eis respirādi spatiū: qn opprimerent relaxarent. cui incepto ita Græcia
 omnis astipulata est quasi ad cōmune incendiū restringendū. bono pu
 blico congestis uiribus consuleretur. Darius etiam rex Persarū memor
 paterni auitique in hanc urbē odii p Thissaphernē præfectum Lydiæ
 cum Lacedæmoniis fœdus pacific. eisque sumptus belli & copias pol
 licet. Mirū dictū Atheniensiu tantas ea tēpestare opes fuisse: ut euz ad
 uersus eos: hoc est aduersus unā urbem Græciæ Asiæ totiusq; oriētis
 uirib^o incurfū sit: pugnando sæpe nec unquā cedēdo confūpti magis
 uideant fuisse q̄ uicti. Principio enī Alcibiades omnes socios deficere ab
 his ad Lacedæmonios coegit. sed & ab his quoque per inuidiam insidi
 as appetitus aufugit. & ad Thissaphernē ī Mediam concessit: cui statī
 accōmodato igenio & apti eloq; grā familiarior fact^o persuadet: ne La
 cedæmonios tā pfusis opibus adiuuaret. iubet: eū poti^o istius certamīs

arbitrꝫ spectatōrēque fieri debere. integrasque Lydiæ vires aduersum
uictorē reseruādas. Quā obrē Thissaphernes partē classis cū aliquan
ta manu deduci Lacedæmonē iubet: ne uel abūdātes suffragiis alieno
tuti piculo dimicārēt: uel ī totū destituti: susceptū certamē omittērēt.

Discordiā Atheniensū. & bella grauiā.

Pud Athenienses uero cū diu domestica discordia agitaret: ī
minente piculo sūma imperii ad senatū populi uolūtate trās
fertur. Quippe odio discordiæ nutriunt. At: ubi necessitas in
cubuit: postpositis priuatis causis atque odiis in cōe consulit. Sed hoc
ipsū cū ppter insitam genti superbiā & tyannicas libidines pniciosum
foret: tandem Alcibiades exul ab exercitu reuocat. & dux classis consti
tuitur. Quo comperto principes primo Spartanis urbem p̄dere moliti
sunt. deiuđē cū id frustra cogitassent: in exiliū sponte cesserunt. Igitur
Alcibiades patria liberata classē in hostes dirigit. Cōmissō prælio ui
ctoriā Athenienses capeffunt. Porro aut maior pars Spartani exercit⁹
cæsa. duces quoque pene oēs interfecti & lxxx. naues captæ absque his
quæ in conflictu incensæ demersæque perierunt. Rursū bellū in terraz
translatū Spartanis æque infelicitē cessit: quibus rebus fracti Lacedæ
monii petiere pacē: nec tamen īpetrāre potuerūt. Præterea Syracusana
præsidia in Sicilia audita Carthaginensis belli infestatiōe reuocata sūt
Quā ob rem Alcibiades classe uictrici totā Asia puagatur. bellis icē
diis cædibus rapit. sternitque omnia. Vrbes: quæ dudum a societate de
fecerant: capit. recipitque q̄ plurimas. Sic Alcibiades magni noīs factus
Athenas cum admiratione & gaudio oīum uictor īgredit. Paruo post
iteruallo auget vires. exercitū classēque numero p̄uehit. rursūmqz
Asiam petit. Lacedæmonii uero Lysandæ ducem classis belloque præfi
ciunt: Cyrus autem frater Darii in locum Thissaphernis Ioniæ Lidia
que præpositus magnis eos opibus auxiliisq̄ue confirmat. Lysander
itaque Alcibiadis exercitum prædæ intentum ac per hoc ubiqz disp̄sū
ac uagū repentino incurfu opprimit. sine conflictu aliquos uincit. cæ
ditque fugiētes. Magna hæc clades Atheniensib⁹. & multo atroci⁹ uul
nus: q̄ dudū inflixerant: susceperūt. quo cōperto Athenienses opinati
sunt Alcibiadē antiq̄u exilii sui dolorē isto scelere p̄ditiōis uindicare
curasse: ideoqz in locū ei⁹ Cononē constituūt: cui residuā manū & fū
mam belli cōmittunt: qui supplere saltez numero exhaustas copias uo
lēs senes & pueros legit. exercitūqz cōscripsit. Sed hui⁹ moī man⁹ morā

bello nō attulit: quippe quod robore: nō numero confici solet. Itaque
 statim imbellis man⁹ uel capta uel cœsa ē. tantaque strages occisorū illo
 prælio facta ē: ut deletū non solū regnū. sed etiā nomen Atheniensiu³
 uideret. At illi despatis rebus statuūt urbem pegrinis dare: ut q³ p totā
 Asiam paulo ante dominati sūt: nunc ex hac colluue muros saltem li
 bertatēque teneant. & quīs uel suo iudicio ad hæc tuenda etiā obiectis
 muris nō sufficiant: ite³ tamen expiri nauale præliū parant. Exps con
 siliū furor dolorē uirtutē putat. quātūque meditat ira: tantū pmittit
 audacia. Itaque oibus partī captis: partim iterfectis de ipsis quoq³ reli
 quis nihil reliq³ factū ē. Solus dux Conon supstes bello & populo: ti
 mens ciuiū crudelitātē ad Cyrū regē concessit. Euagoras autē dux La
 cedæmonio³ adeptis oibus ciuitatibus nihil Atheniensibus præter ia
 nem urbē reliq³. nec hoc diu. nam & ipsam urbē postea obsidiōe circū
 dedit. Angebat intrinsecus fames: desolatio & morbos obsessos. Et cu³
 post oīa miseriæ abominamenta: quæ etiā dicere horroris ē: nihil spei
 præteritæ præter mortē occurreret: pacē petiuere. Magna hīc iter Spar
 tanos & socios fuit deliberatio & cū plurimi inq̄tissimā ciuitatē ster
 nendā solo: populūque infestissimū cū ipso noīe abolēdā pnunciarēt
 Spartani negauerūt se pmissuros: nisi ut e duobus Græciæ oculis un⁹
 erueretur. insup etiam pacē pmiserūt: si Pyræi portus ducentia i urbē
 munimina uerterent. nauesque reliquas ultro traderent. Hinc cōditi
 oni addictis & succūbentibus Lacedæmonii Lysandæ ad cōponendas
 in urbe parendi leges constituerūt. Insignis hic annus & expugnatione
 Athenæ. & morte Darii Persæ regis. & exilio Dionysii Sicilia tyran
 ni fuit. Igif. xxx. rectores Atheniensibus ordinati. xxx. tyrāni exoriūt:
 qui primo se tribus. M. satellitū stipant. mox etiam. dcc. milites uicto
 ris exercitus lateribus suis circūponūt. eadē oīum passim futuræ: oc
 ciso Alcibiade auspiciant: q³ fugiens in itinere clausus cubiculo uiu⁹ in
 censis ē: quo iterfecto ultore quasi sublato securi miseris urbis reliq³
 as cædib⁹ rapinisq³ exhauriūt. Theramenē quoq³ unū ex nūero suo:
 cui hæc displicere senserūt: in exēplūq³ reliquo³ trucidāt. Itaq³ oēs pas
 sim ex urbe diffugiunt: sed iterdictu Lacedæmonio³: cu³ p tota³ Græ
 ciam exulibus negaret hospitium: oēs se ad Argos ac Thebas cōtulerūt:
 ubi ita hospitalitatis obsequio forti sunt: ut nō solu³ dolorē amissæ præ
 ienirent: ue³ etiā spem recupandæ meditarent. Erat inter exules Thra
 sybulus uir strenu⁹: & generis nobilitate iter suos clar⁹: q³ auctor audē
 di p patria. fuit. Itaque castellū Philē Attico³ finiū collecti exules ca
 piunt. multaq³ ciuitatū opibus adiuti uires capessūt: quib⁹ quoque

Lysias Syracusanus orator: quasi in auxilium urbis: quæ esset patria
communis eloquētia. d. milites cū stipendiis suis misit atrox id præliū
fuit sed his p patria pro libertate illis pro aliena dōminatione certātib⁹
aioꝝ atque causarū ipsa quoque tulit pugna iudiciū. nam uicti tyran-
ni in urbē refugerūt omnesque quos ex Atheniensib⁹ prius sibi satelli-
tes legerat tūc suspectos, pditiōis ab urbis custodia remouerūt. Thra-
sybulū quoque ipsūm tētare corruptione ausi sunt quod ubi frustra
speratū est accersitis a Lacedæmonia auxiliis rursus i bellū ruunt ubi
duo sauiissimi omniū lōge tyrānoꝝ trucidāt. Ceteros uictos & i fugā
uersos Trasybulus ubi uel maxime Athenienses esse intelligit clāore
cōsequitur oratione retinet precibus ligat pponens ante oculos eorum
quos fugere uel ad quos refugere uellent sibi aduersus. xxx. dominos
nō aduersus ciues miseros bellū esse susceptū. Quin potius oēs qui se
meminerūt esse Atheniēses sequi oportere Atheniensū libertatis ulto-
res. Itaque hæc exhortatio tantū apud eos ualuit ut mox reuersi i ciui-
tatē tyrānos arce decedere atque Eleusin emigrare cōpulerūt qui post-
quam i societate urbis ciues suos eaten⁹ exules exeperūt tyrānos i bel-
lum æmulatione suscitāt qbus libertas alioꝝ quasi ipsoꝝ seruit⁹ uide-
batur. Tūc i dicta pugna cū prius quasi ad colloquiū cōuenirēt circū-
uenti insidiis ueluti pacis uictimæ trucidātur. Ita reuocati i unū post
inexplebiles magnos lachrimas gaudioꝝ hæc priā suudamina recupe-
rata libertatis instaurant pposita iurisiurandi cōtestatione uti discor-
diæ animositateque præterita i obliuionē ppetuam atque i immorta-
le silētiū deducant. Quod pactionis gen⁹ quasi nouā uitæ institutionē
nouamque felicitatē status sui informantes amnestiam trocauerūt idē
abolitionē maloꝝ. Sapientissima fuit hæc Atheniensū præsertim post
tanta miseriarū doemēta pmissio si quo pacto res humanæ manēte cō-
sensu hominū ut ordinant ualerent. Sed adeo hoc idē placitū iter ipsa
pene placiti uerba corruptū est ut uix intercedente biēnio Socrates ille
clarissimus philosophoꝝ adact⁹ malis ueneno sibi apud eos uitam ex-
torserit. Deinde uix. xl annis iterueniētib⁹ ut alia sileā i idē Athenienses
adēpta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonuz rege serui erint.
Per cōcordiam res minimas crescere: & p discordiam labi maxias.

Eruntamē sapientissimi omniū Athenienses etiam suis malis
satis docti cōcordia mīmas res crescere: discordia maxias labi
cūctaque uel bona uel etiam mala quæ foris geruntur inter-
nis esse radicata & emissa principiis domi absterfere odia & foris bella

presserūt reliqueruntque posteris suis de ruina sua exemplū de repati-
 one cōsiliū si tamē ob infirmissimā humanæ mentis mutabilitatē quod
 in afflictis rebus cōsulit in p̄speris ser uaretur. Iisdem fere diebus bellū
 ciuile imo etiā plusquam ciuile uix parricidio terminatū apud Persas
 gerebatur. Mortuo enī rege Dario cū Artaxerxes & Cyrus filii eius de
 regno ibigerent tandē magnis apparatibus magnis p̄uinciarū ac popu-
 loꝝ ruinis ē utrinque certatū ī quo cōfliktu cū e diuerso cōcurrētes si-
 bi ambo fratres mutuo casus obiectauisset prior Artaxerxes uulnerat⁹
 a fratre equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus autem mox a co-
 horre regia oppressus finem certamini dedit. Artaxerxes ergo & p̄da
 fraternæ expeditionis & exercitu potitus potestatē regni parricidio fir-
 mauit. Sic uniuersa Asia atque Europa partim ī se singula partim in-
 ter se īuicem funeribus & flagitiis p̄miscabantur. Ecce patuissima pagi-
 na uerbisque paucissimis quantos, de tot p̄uinciis populis atque urbi-
 bus nō magis explicui actus operū quā implicui globos miseriarū. Quis
 enī cladē illius temporis quis fando funera explicet aut æquare lachri-
 mis possit dolores? Vix tamē hæc ipsa quæ a multo īteriectu sæculorū
 exoleuerunt facta sūt nobis exercitia īgeniorū & oblectamēta fabularū
 quamquā si quis intētius adhibeat animū seseque toto mētis affectu
 ipsis pene causis bellisque p̄miscet ac rursus ueluti ī arce spectaculi
 cōstitutus utrunque ī suis qualitatibus tēpus p̄metiatur facile dixerī
 cum iudicaturū neque illa nisi irato atque auersato deo posse tā īfelici-
 ter pturbari ad p̄misceri neque ista sic nisi propicio & miserante cōpo-
 ni. His deinde temporibus grauissimo motu terræ cōcussa Sicilia in sup-
 & æstuantibus Actuæ montis ignibus fauillisque grandibus & calidis
 cum detrimento plurimo agroꝝ uillarumque uastata est. Tunc etiam
 Athalente ciuitas Locris adhærens terræ contigua repētino maris im-
 petu abscissa atque in insulam desolata est Atheniensium quoque mi-
 serabiles reliquias pestis inuasit diuque populata est.

De bellis Romanorum.

Nno ab urbe cōdita. ccclv. obsidio Veioꝝ. x. cōtinuis annis ob-
 sessores magis quā obsessos detriuit. Nā Romani repētis sæpe
 hostiū eruptiōib⁹ cōminuti. præterea in hybernis bella sortiti
 hyemare sub pellib⁹: postremū famē ac frigus in cōspectu hostiū p̄pe-
 ti coacti sūt. Urbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testi-
 monio cuniculis & clandestina obreptione ceperunt. Hanc utilē magis
 quā nobile uictoriā primo dictatoris Camilli: qui eā de Veientibus pa-
 trauit: exiliū: dehinc irruptio Galloꝝ & incendiū urbis insequitur: cui

cladi audeat quæ si potest aliquos motus temporis huius comparare: quæ non æque pendeat præteriti mali fabulam præsentis iniuræ. Igitur Galli Senones duce Brenno exercitu copioso & robusto nimis: cum urbem clusiam: quæ nunc Dusia dicitur: obsiderent: legatos Romanorum: qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduersum suaderunt pugnantibus: qua indignatione permoti Clusini oppidi obsidione dimissa totis uiribus Romam contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excepit. nec tamen obstitit. imo potius hostilis ille impetus quasi aridam segetem succidit strauit. & transit. Testatur hanc Fabii cladem fluuius Alia: sicut Cremera Fabiorum. Non enim facile aliquis similem ruinam romanæ militiæ recenseret: etiam si Roma in super incensa non esset. patentes Galli urbem penetrant. trucidant rigentes simulacrorum molo in suis cadibus senatores. eosque incendio domorum crematos. lapsu uulminum suorum sepeliunt. Vniuersam reliquam iuuentutem: quam constat uix mille hominum tunc fuisse in arce Capitolii motis latitantem obsidione concludunt. Ibi quoque infelices reliquas fame: peste: despectu: formidine terunt. subigunt. uedunt. Nam mille libris auri discessiois precium paciscunt: non quod apud Gallos Roma prius non fuit: sed quia illam sic iam ante detruierant: ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis remanserat in illo quondam urbis ambitu informium ruinarum obscena congeries. & undique peripedita errantium: & iter sua ignotorum offensa uocis imago respondens trepidos suspendebat auditus. horrore quætiebat animos: silentio quoque ipso terrebat. Si quidem materia pauoris est raritas ipsa uocis. Hic illis mutare sedes: aliud incolere oppidum: altero & ceteri nocte cogitatum placitum atque tentatum est. In tempore quoque comparatione præsentia ponderant. in quibus recordatio suspirat. en: quæ incutiunt de eiectione: uel potius de neglecta religione poenitentiam. Reuera pares sunt. & conferunt inter se hæc duæ captiuitates. Illa sex mensibus desaxiis: & tribus diebus ista transcurrens. Galli extincto populo: urbe deleta ipsi quoque Romæ nomen in extremis cineribus persequentes. & Goti relicta intentione prædandi ad confugia salutis: hoc est scorum locorum agmina ignara cogentes. Ibi uix quem inuentum senatorem: qui uel absens euaserit. hic uix quem requiri: qui forte uel latens perierit. Recte sane potest comparari: hunc fuisse ibi senatorum numerum: qui hic fuerit perditorum. Plane: quod re perditum: fatendum est: in hac clade præsentis populi deum sæuisse: homines minus. Tum peragendo ipse: quod illi non impleuissent: cur eos miserit demonstrauit. quippe: cum supra humanas uires esset incendere æneas trabes: & subruere magnorum moles structurarum: ictu fulminum forum cum imaginibus uanis: quæ superstitione miserabili uel deum: uel hominem metuentium abiecerunt

est. Horumque omnium abominatorum quod imissa per hostem flamma non adiit: missus e caelo ignis et cetera. Et: quoniam uber dicendi materia est: quae nequaquam hoc concludi libro potest: hic praesentis voluminis finis sit: ut in subsequentiis caetera persequamur.

PAULI OROSII TERTII LIBRI INITIVM.

In superiori iam libro contestatus sum: etiam nunc necessarie repetere: secundum praecipitum tuum de antea factis conflictationibus saeculi & me nec omnia posse: quae gesta sunt: & sicut gesta sunt: explicare quoniam magna atque innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem etsi non easdem causas: easdem tamen res habuere propositas. quippe cum illi bella: nos bellorum miseriae evolvamur. Praeterea ex hac ipsa: de qua quaeror: abundanti angustia oritur mihi: & concludit me sollicitudo nodosior. Si enim aliqua studio brevitatis omitto: putabunt aut mihi nunc defuisse: aut in illo tunc tempore non fuisse. Si vero significare cuncta: nec exprimere cuncta: nec exprimere studens compendiosa breuitate succigo obscura faciam. & ita apud plerosque erunt dubia: ut nec dicta uideantur maxime: cum e contrario nos uim terere: non imaginem commendare curem. Breuitas autem atque obscuritas: imo ut est sepe obscura breuitas: etsi cognoscendi imaginem praefert: auferit tamen intelligendi uigorem. Sed ego cum utrumque uitandum sciam: utrumque faciam: ut quocumque modo alterutra temperent: nec multa praetermissa: nec multum constricta uideantur.

Quomodo Galli Romam incenderunt.

Nono ab urbe condita. ccc. lx. iiii. quae annum sicut grauissimum propter ignoratam sibi captiuitatem: Roma per sensit ita magnificum propter insolitam pacem Graecia habuit. Eo siquidem tempore quo Galli Romam captam incensamque tenuerunt ac uendiderunt: Artaxerxes rex Persarum discedere ab armis: & quiescere in pace uniuersam Graeciam per legatos praecipit: denuncians contradictorem pacis bello impetendum: quem ita iubentem potuissent utique Graeciam constanter continere quam fortiter saepe uicerunt: nisi porrectam undecumque occasionem quae auide

desiderauerant: tam libenter hausissent. Ostenderūt. n. q̄ agre & misere illa eatenus gesserint: quæ tam facile indigna etiam conditōe deposuerūt. Nam quid tam indignū liberis & fortibus uiris q̄ lōge remoti: sæpe etiam uicti hostis: & deinde minitantis imperio arma deponerē: paci q̄ seruire: si non ipso tantū annūciatæ pacis sono p̄ corda cunctoz̄ ægra bellitabuisset intentio: & post diuturnas labotuz̄ uigilias oscitantes ac stupefactos q̄es inopinata laxasset prius: quam ipsam quietē uolūtas pacta cōponeret? Vnde aut̄ tanta fatigatio omniū p̄ totam Græciaz̄ populoz̄ corda corporaque oppresserit: quæ efferos aīos ignoto acq̄esce re ocio tam facile p̄suasit: q̄ breuissimē ostēdam. Lacedæmonii ut pote hoīes & Græci hoīes: quo plura habebant: eo ampliora cupiētes post q̄ auxilio Atheniensiuū potiti sunt: uniuersam Asiam spe dominationis hauserūt. Itaq̄ue toto orienti bellū mouentes Hircilidē ducē in hanc militiam legūt: qui cum sibi aduersus duos potentissimos Artaxerxis Persaz̄ regis præfectos Pharnabuzū & Thissaphernē pugnanduz̄ uideret: puiso ad tēpus consilio: ut p̄odus geminæ cōgressiois eluderet denūciato bello unū appetit: alterz̄ pacta. pace suspendit. Pharnabuz̄ Thissaphernē apud Artaxerxem cōem tūc regem deserit: ut p̄ditorem præsertim qui cū hoste belli tpe de fœderis conditione pepigisset: hortaturque regē: ut in locū eius Cononē Atheniensem uirū: q̄ tūc sorte apud Cyp̄z̄ exulabat: ducē nauali bello constituat. Acceptis igitur. d. argenti talentis Conon p̄ Pharnabuzū euocat. classiq̄ue præficitur: q̄ bus cōpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione p̄ legatos petūt. a quo. c. instructas triremes & secenta. M. modia frumenti acceperūt: a sociis etiā undique magna cōtrahere subsidia. Cui militiæ consensu omniū Hagesilau dncē decreuerūt: uiruz̄ pede claudū: sed q̄ in difficillimo rege statū mallēt sibi regem claudicare: quam regnū. raro nunquā ita pares oī industria duces in unū coire bellū: q̄ acerbissimis inuicē præliis fatigati: & multo sanguie oblitū: uelut iuicti ab alterutro recesserūt. Igitur Conon accepto itez̄ a rege per seip̄sū magno stipendio reuersus ad classem iuadit hostiles agros: turres castella: cætera que præsidia expugnat. & ueluti effusa tempestas: quacūque incūbit: cuncta p̄sternit. Lacedæmonii uero domesticis malis circūuenti extetnis inhiare desistūt: abiiciūt que sp̄e dominatōis imminente piculo seruitutis. Hagesilau aut̄: quem cū exercitu in Asiam miserant: ad subsidium patriæ reuocant. Interea Lysander dux apud Spartā per Hagesilau regē relictus maximā munitamque classem tūc instruxerat: motus æmulationē uirtutis Hagesilai: ut illo pedestrem

expeditionē agitante: ipse quoque nauali discursu ora maritima perag-
 retur. Conon uero suscepto omni negotio duplicem curam impendebat: debent
 sociis sollicitudinē: patriam fidem: ut huic exhiberet naturam, illis praeberet
 industriam: in hoc pensior ciuibus: quod quieti libertatique eorum alieni
 sanguinis discrimen impenderet: pugnare aduersus insolentissimos ho-
 stes periculo regis: praemio patriam. Conserunt itaque nauale certamen
 Persarum Conone & Spartani Lyfandro duce. milites & remiges ipsique du-
 ctiores uno pariter in mutua eadem ardore rapiuntur. Magnitudine atque
 atrocitate belli istius inclinatus ex hoc spe in posterum Lacedaemoniorum
 statum. praenansque ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanorum
 uisa: donec assurgendo aegre ac misere recidendo confecta & potestate
 careret & nomine. Atheniensibus uero haec eadem pugna initium recuperandae
 potentiae: sicut Lacedaemoniis amittendae fuit. Primi igitur Thebaei au-
 xilio Atheniensium fulti superiore clade saucios ac trepidos aggrediuntur
 multa animati fiducia. propter uirtutem & industriam Epaminundae ducis
 sui: cum quo sibi facile obtinere posse imperium totius Graeciae uidebant
 Fit itaque terrestre praedium Thebanis mimo negotio uincens. Vin-
 cis enim etiam hoc conflictu Lyfander & occiditur. Pausanias quoque dux
 alter Lacedaemoniorum insimulatus praeditionis in exilium truditur. Thebani
 autem uictoria potiti: collecta uniuersi exercitus manu Spartam contendant
 putantes se uacua ciuitatem praesidio: nullo intraturos negotio: cuius
 iam omnes pene copias cum ipso rege delessent: atque ab omnibus sociis destitu-
 tos uiderent Lacedaemonii periculo ciuitatis impulsis: habito in exercitatu mi-
 litis qualicumque delectu obuia hosti praecedunt. Sed uicti semel aduersus
 uictores obstitendi nec uirtus nec animus erat. Cum igitur caedes unum tantum
 pene partis agerent: repente rex Hagesilaus accersitus ex Asia ipro-
 uisus bello superuenit. Thebanosque iam successu duplicis uictoriae la-
 tiores segnioresque aggreditur. nec difficile superat maxime: eum adhuc
 apud ipsum pene integrae uires haberent. Ipse tamen Hagesilaus graui-
 ter uulneratus est. At uero Athenienses cum cooperissent in spem Laceda-
 monios uictoria subleuatos: pristinae seruitutis: de qua tunc respirare
 uix coeperat: trepidi metu exercitum contrahunt: eumque Boetiae in auxilium
 adiungunt commisso Iphicratis ducis: qui adolescens admodum uix non dum
 uiginti annos natus: infirmitate aetatis maturatae animi nutrebat. Conon
 quoque uir quidem Atheniensis. dux autem Persici exercitus: audito He-
 gesilai reditu: ad populandos Lacedaemoniorum agros reuertitur. Ita Spar-
 tani exercitu circumsonantium undique hostium clausi: atque exterriti ul-
 tima prope modum desperatione tabuerunt. Sed Conon postquam uasta
 d

hostilis soli populatione satiatus ē. Athenas p̄git in maxio gaudio ci-
uiū: ipse quippe tristis. cum uideret urbē. populo quondā cultuq; or-
natissimā: tūc miserabili ruinā ac desolatōis squalore confectā. Itaq;
magnum pictatis miserationisque monumentū in h̄reparationē eius operā-
tus ē. Namq; eā a Lacedæmoniis exinanitā lacedæmonioꝝ p̄sidiis re-
pleuit. Persis incēdentib; cōcrematā: Persis ædificatib; reformauit. Inte-
rea Artaxerxes rex Persar; sicūt in p̄cipio dictū ē: uniuersis Græciæ
populis per legatos: ut ab armis discederent: & paci acquiescerēt: īperauit
non quod misericorditer fessis cōsuleret. sed ne illo in Aegypto bellis
occupato aliqua in regnū suū tentaret irruptio. Cūctis igitur Græcis
optatissima q̄ete resolutis: domesticoque ocio torpētib; Lacedæmonii
in q̄eti magis q̄ strenui: & furore potius q̄ uirtute intolerabiles post bel-
la deposita tētant furta belloꝝ. Nā speculati absentia Arcadū castellū
eoꝝ repentina irruptioe perfringūt. Arcades uero excitati iniuria huius
cto sibi Thebanor; auxilio amisso furto bellū repetūt. In eo p̄ælio Ar-
chedam; dux Lacedæmonioꝝ uulneratus: cū etiam cædi suos uictos
uideret: occisoꝝ corpora per p̄æconē ad sepulturā poposcit: qd; signū
uictoriæ traditæ inter Græcos haberi solet. Thebania ut hac cōfessioe
cōtenti dato patcendi signo finē dedere certamini. Paucis deinde inter-
uenientibus induciar; diebus Lacedæmoniis ad alia bella cōuersis The-
bani cū Epaminūda duce de iuadenda lacedæmonia quasi secuta & de-
stituta cepe fiducia. Taciti intēpesta nocte lacedæmonē ueniūt. sed non
ita incautā uel indefensam: ut rebant: offendūt. Armati enī senes cū re-
liqua turba imbellis ætatis p̄æcognito aduentu hostiū in ipsis se por-
tax; angustiis obiecerūt. & aduersus. xv. milia militū uix centuz; cōfecti
æuo hoīes pruperūt. His itaque tantā belli molē sustinentibus iūuen-
tus supueniens cōgredi aduersus Thebanos a p̄to certamine incūctan-
ter decreuit. Cōmisso p̄ælio cū Lacedæmonii uincūtur: repente Epa-
minūdas dux Thebanor; incautius dimicans uulneratur: qua re dum
hisex dolore metus: illis ex gaudio stupor nascitur: ueluti ex cōsensu
tacito utrinque discessum est. Epaminūdas aut; grauius sauiatus: cū
de uictoria suoꝝ cōperisset: scutūque deosculatus esset: remota manu
qua uulnus occluserat egressu sanguis ad mortē patefecit introitum
cuius mortē sic Thebanor; p̄ditio subsecuta ē: ut nō pdidisse ducē: s;
ipsi cū eo tunc piisse uiderent. Contextui indigestæ historiæ inextrica-
bilē cladē atque incertos belloꝝ orbis huc atq; illuc lymphatico furo-
re gestoꝝ uerbise uestigio secutus ip̄licui: quoniā tanto ut uideo inor-
dinatius scripsi: quanto magis ordinē custodiui. Improba dominandi

Lacedæmonioꝝ cupiditas quantis populis: qualibꝰ urbibꝰ: qbus p̄uin
 tiis: cuiusmodi odioꝝ motus: quantas cās certaminū suscitavit: q̄s uel
 numero uel ordine uel ratione disponat: cum ipsi quoque non p̄ affli
 cti bellis: quam belloꝝ confusione referant: si qdē tracto paliquot æta
 tes cōtinuo hoc bello Atheniēses: Lacedæmonii: Arcades: Boctii: The
 bani: postremo Græcia: Asia: Persis atque Aegyptiis cū Libva insulis
 que maximis nauales simul pedestresque cōflictus indiscretis eger̄ dif
 cursibus. referre cæsa hominū. M. non possem: etiā si bella numerarem
 At nūc increpet hæc tpa: atque illa collaudet q̄cūque nescit hosce oēs
 istaȳ urbiū puinciarūque populos ita nūc in solis ludis ac theatris cō
 senescere: sicuti tunc in castris maxime præliis que tabuisse. Florentissi
 ma illa & totiustunc impetiū orientis affectans Lacedæmoniorū ciui
 tas uix. c. habere potuit senes. ita incessabilibꝰ circūuēta malis imaturas
 expēdebat misere ætates. Et querūtur nūc hoīes: quoȳ refertæ pueris
 & senibus ciuitates secura iuuenū pegrinatione ditant. pacificisque ex
 exercitis stipēdiā domesticæ uoluptatis acquirūt: nisi forte ut assolēt hu
 manæ mutabilitati sordere oīa præsentia nouitate res: actu audituque
 prurientibus etiam ipsa uita fastidio est.

Tetræ motus in Achaia aliquando factus.

Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxvi. saxiſſimo terræ motu Achaia
 uniuersa concussa ē. & duæ tunc ciuitates: idest Eborā & He
 lice abruptis locoꝝ hiatus deuorata. At ego nunc cōtrario
 poteram similia in diebus nostris apud Constātinopolim æque modo
 principem gentiū prædicta & facta: sed non p̄fecta narrare: cū post ter
 ribilē denunciationē consciāque mali sui consciā: subter commota
 funditꝰ terra tremere: & desup fusa celitus flāma pēderet: donec oīoc
 Arcadii principis & populi christiani: præsentē pditionem deus exora
 tus auerteret: pbans se solum eē & cōseruatorē humiliū: & punitorem
 maloꝝ. Sed hæc ut cōmemorata sint magis q̄ explicata: uerecundiæ cō
 cesserim: ut & q̄ scit recolat. & q̄ nescit inquirat. Interea Romani: qui p̄
 lxx. annos ab urbe Volſcoꝝ: præterea Phaliscoꝝ: Equoꝝ: & Sutrinoȳ
 subacti & attriti assiduis bellis conficiebant: tandē in supra scriptis die
 bus Camillo duce cepe easdeꝝ ciuitates. & rediuiuo finem dedere certa
 mini. Prenestinos autem eodem tpe: q̄ usqꝫ ad portā Romæ bellando &
 cedendo uenerant: ad flumen Aliam Tito Quintio pugnante uicerit.

Dicit Romam graui pestilentia laborasse.

Nno ab urbe condita. ccc. lxxxiii. Lucio Genutio & Quinto Seruilio consulibus ingens uniuersam Romam pestilentia corripuit. nō ut assolet pl^{us} minusue solito tēporē turbata tēpies: hoc ē aut intēpestiua siccitas hyemis: aut repentinus calor ueris: aut ī congruus humor astatis: uel autūni diuitis indigesta illecebra. insup etiam expirata de Galabris saltibus aura corrūpens repētinos acutay infirmitatū afferre transcurfus: sed grauis & diuturna quā ī nullo dispar sexu: in nulla dissimilis aetate generali cūctos per biēniū iugiter tabe consecit: ut etiā quos non egit in mortē: turpi macie exinanitos afflictosque dimiserit. Conquerent hoc: ut arbitrō: loco obrectatores tēporis christiani: si forte silentio praterierim: quib^{us} tūc cæremoniis Romani placauerit deos. & sedauerint morbos. Cum pestilētia indies crudesceret: auctores suaserē pontifices: ut ludi scænici diis expētētib^{us} ederent: & ita p^{er} depellēda temporali peste corpore accersitus ē perpetuus morbus aīōy. Vber nunc quidem mihi locus iste doloris atque īreparationis est. sed in quo iā reuerentia tua studiū sapientiæ & ueritatis exercuit: mihi super eo audere fas nō ē. Cōmonuisse me satis sit: & ex quolibet intentione lectōrē ad illius lectionis plenitudinē remisisse.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

Equitur hanc miserā lucē: miseriorēque eius expiationem p^{ro}ximo anno fati triste prodigiū. Repente siquidē medio urbis terra dissiluit: trastoque præruptu hiantia subito īterna patuerūt. Manebat diu ad spectaculū terrorēque cūctoy patenti uoragie īpudens specus: nefariāque uiui hoīs sepulturā diis interpretib^{us} expectabat. Satisfecit īprobis faucibus præcipitio sui Marcus Curtius: uir eques armatus. iniecitque crudeli terræ inopinatā facietatem: cui parū eēt: quod ex tanta pestilentia mortuos per sepulchra susciperet: nisi & uiuos scissa sorberet.

Vbi regnū macedonū: & ubi nat^{us} est Alexander.

Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxxviii. ites^{is} terribilis. Galloy iurdatio iuxta Anienē fluuiū ad quartū ab urbe lapidē cōsedit: facile sine dubio pondere multitudis & alacritate uirtutis pturbatā occupatura ciuitatē: nisi ocio & lētitudine torpuisset. Vbi atrocif

simam pugnam Manlius Torquatus singulariter ichoatit: Tit^o Quⁱtus dictator cruentissima cōgressione cōfecit. fugati ex hoc prælio plurimi Galli instauratis iteꝝ copiis in bellū ruētes a Gaio Sulpitio dictatore su pati sūt. Post paululū quoq; Thuscoꝝ pugna sub Gaio Martio consecuta ē: ubi conici datur: quanta hominū multitudo cæsa sit: quando octo. M. sunt capta Thuscoꝝ. Tertio aut̄ in iisdē diebus Galli se in prædā p̄ maritima loca: subiectosque cāpos Albanis montibus disfuderūt: aduersū quos nouo militū delectu habitu: conscriptisque legionibus decē. lx. M. Romanorū: negatis sibi auxiliis Latinorū processerūt. Consecit hanc pugna Marcus Valerius: auxiliante coruo alite: unde postea Coruin^o ē dictus. Occiso. n. puocatore Gallo hostes territi: sparsimque fugiētes grauiter trucidati sunt. Numerandū etiā iter cætera mala censo primū illud ictū cū Carthaginēses fœdus: quod iisdē tpibus fuit. præserti ex quo tam graua orta sunt mala: ut ex hīc cœpisse uideant. Anno si quidē ab urbe condita quadringentesimo secundo legati a Chartagine Romā missi sunt. fœdusque pepigerūt. Quam ex ingressu Carthaginensiu in Italiā malorū grauedinē secutura: cōtinuarūque miseriæ: tenebras iuges historiæ: fides: locorūq; ifamia: & abominatio dieꝝ: qbus ea gesta sūt p̄stant. Tunc etiam nox usq; ad plurimam diei ptē tendi uisa ē. & saxea de nubib^o grandō descendens ueris terram lapidib^o uerberauit. Quib^o dieb^o & Alexander Magnus magn^o uere ille gurges miseriæ atq; atrocissimus turbo toti^o oriētis ē natus.

Artaxerxes Iudæos captiuos ducit.

Vm etiam Ochus: q & Artaxerxes post transactū i Aegypto maximū diuturnūque bellū plurimos Iudeorū in transmigrationem egit. atque in Hyrcania ad Caspiū mare habitare præcepit: quos ibi usq; in hodiernū diē amplissimis generis sui incrementis extat consistere. atque exinde quandoque erupturos opinio est: cuius etiam belli tempestatē transcurrens & Sidona opulentissimam Phœnicis puincix urbem deleuit. & Aegyptum quanuis prius uictus tūc tamen subactam: cōminutamque ferro Persarū subiecit ip̄erio. Iam hinc statim a Romanis aduersus Sannitas gentē opibus armisque ualidam p̄ Campanis & Sidicinis bella suscepta sunt. Sanniticū bellum ancipiti statu gestum Pyrrhus uel maximus Romani nois hostis excepit. Pyrrhi bellū mox punicū consecutus ē. Et quis nunq̄ post mortē Numæ a belloꝝ cladibus fuisse cessatum Iani patentes sp̄ portæ indicent: ex eo

tamen: ueluti p meridiē toto ipressus cœlo malorū feruot incaduit.

Initium belli Punici.

Orro aut̄ inchoato semel bello Punico utz̄ aliquādo bella cædes atque ruinae oīumque infandaz̄ mortiū genera: nisi Cæsare Augusto impetante cessauerint: inq̄rat̄ iueniat. p̄dat̄: q̄s quis infamanda christiana t̄pa putat. Asq̄ illo tamē iter bella Punica unius anni: ueluti alitis p̄æteruolantis excurſu Romani propter Iani portas clauſas inter febres morboſq̄ rei publicæ adhuc breuiſſimo pacis ſigno: uelut tenuiſſimo aquæ gelidæ hauſtu illecti ſunt: ut in perus recalcſcentes: multo grauius uehementiſque afflictaent. At uero ſi idubitatiſſime cōſtat ſub Augusto primū Cæsare poſt Parthica pacē uniuerſum terraz̄ orbē poſitis armis: abolitiſq̄ diſcordiis generali pace & noua q̄ete compoſitū Romanis paruiffe legibus: Romana iura: q̄ p̄pria atma maluiffe: ſpretiſque ducibus ſuis iudices elegiſſe romāos. Poſtremo oībus gentib⁹ cūctiſque p̄uinciis innumeris ciuitatib⁹: infinitis populis: totiſterris unā fuiſſe uolūtātē: libero honeſtoque ſtudio iſeruire paci: atq̄ incōe cōſulere: quod prius ne una q̄dē ciuitas un⁹ ue populus ciuiū: uel quod māius ē: una domus frat̄z̄ iugiter habere potuiſſet. Quod ſi etiā cū ipante Cæsare iſta p̄uenerint: i ipſo imperio Cæsaris illuxiſſe ortū in hoc mundo domini nr̄i Ieſu chriſti liquidiſſima p̄batione maniſeſtū ē: inuiti licet illi quos in blaſphemiā urget iuidia: cognoscere faterique cogūſ: pacē iſtā totius mūdi & tranquilliſſimā ſerenitatē nō magnitudine Cæsaris: ſed poteſtate filii dei: q̄ in dieb⁹ Cæsaris apparuit: extitiſſe. nec unius urbis ip̄eratori: ſed creatori orbis uniuerſi orbē ipſum generali cognitōe paruiffe: q̄ ſicut ſol oriens diez̄ luce pfundit: ita miſericorditer adueniens extenta mūdū pace ueſtierit Quod plenius cū ad id ipſū: p̄ficiēte domino uentū fuerit: p̄feremus.

Quod Romani Latinis bellū intulerunt.

Gitur. cccc. viiii. ab urbe condita Romani bellū Latinis rebelantib⁹ intulerūt Manlio Torquato & Decio Murena conſulibus: in quo bello unus cōſul interfectus ē. alter extitit p̄rticida. Manlius enī Torquatus filiū ſuū p̄mit: iuuenē uictorē interfectoremque Metii Thuſculani nobilis militis: & tū p̄æcipue p̄uocātis atq̄ inſultantis hoſtis. Ali⁹ uero cōſul: cū iterato cōſlictu illud cornu

cui præerat cædi atque affligi uideret: in confertissimos hostes spõte p
lapsus occubuit. Manli⁹ quibus uictor: occursum tamen nobiliu iuuenum
Romanor⁹: q legitime exhiberi solet: triumphans parricida nõ meruit.
Anno aut post huc subsequente Minutia uirgo uestalis ob admissu i
cestu dominata e. uitaque obruta in campo: q nuc Sceleratus uocatur.

Scelus matronar⁹ hic refertur.

T uero paruo ex in tempore interiecto: horresco referre: quod
gestu est. Nam Claudio Marcello & Valerio Flacco cõsulib⁹
incredibili rabie & amore scelex Romana matrona exarserunt
Erat utique foedus ille ac pestilens ann⁹ inflictaque iam undiq; cater
uatim strages egerabant. & adhuc penes oes de corrupto aere simplex
credulitas erat: cu existente quadam ancilla indice & couincente: primu
multa matrona ut biberet: qua coxerant uenena copulsa: deinde simul
ut hauserent consumpta sunt. Tanta aut multitudo fuit matronar⁹ i his fa
cinoribus conscia: ut. ccc. lxxx. damnata ex illis simul fuisse referant.

Alexander rex a Lucanis uictus & occisus.

Nno ab urbe condita. ccc. xxii. Alexander rex Epirotatum Ale
xandri illius Magni aut uiculus traiectis in Italiam copiis: cu
bellu aduersus Romanos pararet: & circa finitimas Romæ ur
bes firmaret uires exercitus sui: auxiliaque uel sibi acqre uel hostib⁹
subtrahere studens bellis exerceret: a Sannitis qui Lucana geti suffra
gabant maximo bello i Lucania uictus atque occisus e. Sed quoniam
aliquantu Romanas clades recedendo pgressus su: uel Alexandri isti⁹
mentione eõmonitus de Philippo Macedonu rege: qui Olympiadem
hui⁹ Alexandri Epirota sorore uxore habuit: ex qua Alexandru ma
gnu genuit: paucissimis annis retro repetitis magna paruis: inqtu pote
ro: colligam.

De regno Philippi patris Alexandri regis macedonia.

Nno ab urbe condita. cccc. Philippus Amynta filius Alexan
dri pater regnu macedonu adeptus. xxv. annis tenuit: quibus
hos oes acerbitatu aceruos cuctasque maloru moles struxit.
Hic primum ab Alexandro fratre obses Thebanis datus p triennium
a pud Epaminunda strenuissimu impatorem & summu philosophu

eruditus est. Ipso aut Alexandro interfecto scelere Eurydices matris: quis ea comisso adulterio: & altero primo filio occiso filiaque uiduata generi nuptias mariti morte pepigisset: compulsus a populo regnu: qd paruo occisi fratris filio tuebatur suscepit: qui cu foris concursu exurgentium undique hostium: domi autem deprehensax saue nsidiaru: metu fatigaretur: primum bellum cum Atheniensibus gessit. Quibus uictis arma ad Illyrios transtulit: multisque milibus hostiu: trucidatis Larissam urbem nobilissimam cepit. Inde Thessalia non magis amore uictoria: q̄ ambitione habendoru equitu Thessaloru: quoru robur exercitui suo admisceret: inuasit. Ita Thessalis ex iprouiso praoccupatis atque in potestate redactis iungendo equitum pedituque fortissimas turmas & copias iuictissimum fecit exercitum. Igitur uictis Atheniensibus subiectisque Thessalis Olympiadē Euruchae regis molossoru sorore duxit uxorem. Qui Eurucha cum per hoc quod societate macedonu affinitate regis paciscebat: imperium suu se dilaturu putaret: phoc deceptus amisit. priuatusque in exilio consenuit. Deinde Philippus cu methonam urbem oppugnaret: ictu sagittae oculum pdidit. ipsam uero urbem mox expugnauit. & cepit. Exin Graecia totam ppe consiliis praeuētam uiribus domuit. Quippe Graeciae ciuitates: duz imperare singula cupiunt: imperiu oēs pdiderunt. Et du in mutuū exitu: sine modo ruunt: oibus perire: quod singula admitterent: oppressae demu seruitutesque senserunt: quae dum insanas conuersationes Philippus ueluti e specula obseruaret: auxiliuque sp inferioribus suggerendo: contentiones belloru fomites callidus doli artifex foueret: uictos sibi pariterq; uictores subiecit. Huic aut ad obtinendam totius Graeciae dominatione: dominatio imoderata Thebanoru dedit facultatem: qui uictos Lacedaemonios ac Phocenses: caedibus & rapinisque cōfectos: cum insup i cōi Graeciae concilio tanta pecunia multa onerauissent: quantam illi soluere nullo modo possent ad arma fugere coegerunt. Itaque Phocēses & Philomello duce & auxiliis Lacedaemonioru Atheniensiuque fulti comissa pugna hostibusque fugatis Thebanoru castra ceperunt: Sequenti praelio inter imensas utriusque populi strages Philomellus occisus est: In cuius locum Phocenses Enomaū ducē creauerunt. Potro aut Thebani & Thessali omisso delectu ciuiū Philippum Macedoniae regē: quē hostē prius repellere laborabant: ultro sibi ducem expetiuerunt. Comisso praelio & Phocensibus pene ad internitione caesis uictoria ad Philippū concessit. Sed Athenienses audito belli euentu: ne Philippus transiret in Graecia angustias thermopylaru pari rōne: sicut aduentantibus antea Persis oc

cupauere. Igitur Philippus: ubi exclusum se ab ingressu Græciæ præstructis thermopylis uidet: paratū in hostes bellū uertit in socios. Nā ciuitates quæ paulo ante dux fuerat: sibi aggratulantes: ac se excipientes patentes hostiliter iuadit. crudeliter diripit oīque societatis conscientia penitus abolita cōiuges: liberosque omnium sub corona uēdidit: templa quoque uniuersa subuertit. spoliauitque. nec tamen unquam p. xxv. annos quasi iratus diis uictus ē. Post hæc in Cappadociam transit. ibique bellū patri perfidia gessit. captos p dolū finitimos reges iterfecit. totamque Cappadociā imperio Macedonia subdidit. Inde post cædes & incendia depredationesque in socias urbes gestas: parricidia ī fratres cōuertit: quos patri ex nouerca genitos euz coheredes regni uere res: interficere aggressus ē. Cū aut unū ex his occidisset: duo in Olynthū confugerūt. quam mox Philippus hostiliter aggressus urbē antiquissimam & florētissimā: cædibus ac sanguine repletā opib' hoībusque uacuauit. abstractos & frēs supplicio & neci dedit. Dehinc cū excidio socioꝝ & patricidio fratꝝ elatus licere sibi oīa: quæ cogitauiss: putaret: auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thracia inuasit. ac ne aliquod ius uel fas inuiolatuꝝ prætermitteret: præoccupato mari & classe dispsa piraticā quoque exercere instituit. Præterea cū euz fratres duo Thracia reges de regni terminis ambigētes: iudicē ex cōsensu præoptauissent: Philipp' more ingenii sui ad iudiciū tanq̄ ad bellū cū instructo exercitū ingressus ī socios iuuenes uita regnoqꝝ priuauit. Athenienses uero q̄ pri' Philippi ingressū thermopylarū munitōe repulerāt ultro pacē ei' expētētes: fraudulentissimū hostē de neglecta introitus custodia cōmouerūt. Cætera etiā Græciæ ciuitates ut itenti' ciuilibus bellis uacarēt: sub specie pacis & fœderis sponte se externæ dnatiōi subiecerūt. maxie cū Thessali Boetiiqꝝ poscerēt Philippū: ut p̄fessū se aduersū Phocenses ducē exhiberet: susceptūqꝝ bellū gereret: cōtra Phocēses adhibitis secū Atheniēsb' & Lacedæmoniis: uel differri bellum: uel auferri precio & precib' laborabant. Philipp' tacite utrisqꝝ diuersa p̄misit: Phocēsb' pacē & ueniā se datuz sacro cōfirmās. Thessalis uero affutuz se mox cū exercitū spōdet. bellū tamen ab utrisqꝝ pari uertat. Igit' Philipp' instructis copiis angustias thermopylarū secur' igredit. easqꝝ occupatas: dispositis præsidiis emunit. Tūc qꝝ primū se non Phocēses soli. sed & oīs Græcia captā cē p̄sensit. Siqdē primo Phocenses Philipp' rupta fide: calcatoqꝝ sacro infandæ dilaceratōi dedit. Inde oīum urbes finesque populatus cœuenta præsentia effecit: ut etiam absens timeretur. Vbi uero in regnū rediit more pastorū qui pecora sua

nūc p̄stiuos: nunc p̄ hybēnos saltus circū ducunt: populos & turbas: ut illi replenda: uel relinquenda quæque loca uidebant: ad libidinē suā transfert. Miseranda ubique facies: & atrocissimū miseriarū gen^o obuersabat: p̄peti excidiū sine irruptione: sine bello captiuitatem: sine crimine exiliū sine uictore dominatū. Premit miseros iter iniuriarū: stimulos sup̄fus p̄uor. ipsaque dissimulatione dolor crescit hoc altius demiss^o. quominus p̄fiteri licet timētibus ne ipsæ quoque lachrimæ p̄ cōtūcia accipiātur alios populos auulsos a sedibus suis finib^o hostiū oppōnit. alios in extremis regnī terminis statuit. quosdā a mulaaione uiriū ne possent quod posse credebātur in supplementa exhaustarū urbium diuidit. Ita gloriosissimū illud quondam florētis græciæ corpus in multas laceratasque particulas extincta primū libertate cōcidit. Sed hæc cum p̄ aliquitas Græciæ ciuitates exercuisset & tamē omnes metu premēret coniciens ex præda paucorū opes omniū ad p̄ficiendā æqualē i uniuersis uastationē utili emolumēto necessariā maritimā urbē ratus Byzantium nobilem ciuitatē aptissimam iudicauit ut receptaculū sibi terra marique fieret eamque obsistentem ilico obsidione cinxit

De ciuitate Bizantio quæ Constantinopolis dicta est.

Aec autem Byzantiū quōdam a Pausania rege Spartanorū cōdita. post autē a Cōstantino christiano p̄ncipe i maius auctā & Constantinopolis dicta gloriosissimi nūc imperii sede & toti^o caput orientis est. Philippus uero post longam & irritā obsidionem. ut pecuniā quam obsidēdo exhauserat prædando repararet piraticam aggressus ē. Captas itaque. clxx naues mercib^o confertas diraxit. & anhelati iopiæ p̄ua recreatiōe subuenit. Inde p̄pter agēdam prædā & curandaz obsidionē diuisit exercitū. Ipse autē cū fortissimis p̄fectus multas Cherronesi urbes suscepit. p̄ligatisque populis opes abtulit. Ad Scythiā quoq; cū Alexandro prædandi itentiōe p̄transiit Scythas tūc Etheas regebat q; cū Istrianoꝝ bello premēret auxilia a Philippo p̄ Apolloniēses petiit. Sed cōtinuo Istrianoꝝ rege mortuo & bell̄ metu & auxilioꝝ necessitate liberat^o pactiōeꝝ fœderis cū Philippo habitam dissoluit. Phicipp^o dimissa obsidiōe Byzantii Scythiū bellū otis uirib^o aggredit. Cōmissioq; prælio cū Scythæ & nūero & uirtute p̄starēt. Philippi fraude uicūf. In ea pu. xx. M pugna croꝝ ac fœmia: Scythicæ gētis capta pecorū magna copia abducta auri atque argenti nihil reptum. Nam & ea res p̄rio fidē inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium

equos sufficiens generi in Macedoniam missi sunt. sed reuertenti Philippo Traballi bello obuiant: In quo ita Philippus in scinore uulneratus est: ut per corpus eius equus interficeretur. Cumque cum omnes occisum putaret in fugam uersi praedam amiserunt. Aliquantula deinde mora dum conuallescit a uulnere: in pace conqueuit. Statim uero ut conualuit: Atheniensibus bellum intulit: qui in tanto discrimine positi Lacedaemonios quodam hostes: tunc socios asciscunt: totiusque Graeciae ciuitates legationibus fatigant: ut communi hostem comibus uiribus petant. Itaque aliquantae urbes Atheniensibus sese coniungere: quasdam uero ad Philippum belli metus traxit. Praelio commisso cum Athenienses longe maiori numero militum praestarent assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur: quam pugnam longe omnibus anterioribus bellis atrocior fuisse ipse rex exitus docuit.

Græcia libertatem suam amisit.

Am & hic dicitur apud uniuersam Graeciae acquisitae dominationis gloria & uetustissimae libertatis statum finiuit. Postea Philippus cruentissimam uictoriam in Thebanos & Lacedaemonios exercuit. Si quidem principes ciuitatum alios securi percussit, alios in exilium egit, & omnibus bonis priuauit. Pulsos quodam a ciuibus in patriam restituit: ex quibus CCC. exules iudices rectoresque praefecit, qui ut antiquum dolorem noua potestate curarent: pressos infeliciter populos in spem libertatis respirare non sinerent. Praeterea magno delectu militum in subsidium regiae dispositionis ex tota Graecia habito, CC. milia peditum: & XV. milia equorum absque exercitu Macedonum & infinita gentium barbarie Persica expeditioni in Asia missurus instruxit. Tres duces: hoc est Parmenionem: Amyntam & Attalum praemittendos in Persas legit. Et dum supra scriptae copiae de Graecia congregarent: Alexandri: qui erat Olympiadis uxoris suae frater: & post a Sabinis in Lucania prostratus est: quem Epitum regem ob mercedem stupri perpetrati in eum constituerat nuptias in copulando ei filiam suam Cleopatram celebrare decreuit: qui cum pridie quam occideretur interrogatus fuisset: quis finis homini ceteris magis optandus: respondisse se se esse optimum: qui uiro forti per uirtutum suarum gloriam in pace regnanti sine conflictatione corporis & dedecore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accideri: quod ipsi mox contigit. Nec ab iratis diis quos se paruipenderat: quorumque aras templa simulacraque subuerterat: qui lectissimam ut ipsi uidebat: mortem adipisceretur: potuit impediri. Nam die nuptiarum: cum ad ludos magnifice apparatus inter duos Alexandros filiumque contenderet. a Pausania nobili Macedonum adolescente in angustiis sine custodibus cum uentus occisus

est. Asserant nūc: multisque hæc uocib⁹ efferat: quasi uiroy fortitū lau-
des & facta felicia: qb⁹ amarissimæ alioy calamitates in dulces fabulas
cedūt: si tamē nunq̄ ipsi iurias qb⁹ aliquando uexant: relatu tristiori
deplorēt. Si uero de ppriis querimoniis tantū alios audiētes affici uo-
lunt: q̄tū ipsi ppetiēdo senserūt: prius ipsi nō præsentib⁹ præterita sed
gestis gesta cōparent. & utraq; ex auditu: uelut certi alienoy arbitri iu-
dicēt p. xxv. annos icēdia ciuitatū: excidia belloy: subiectōes puiciāy
cædes hoīum: opū rapinas: prædas pecoy: mortuoy uenditōes: captiui-
tatesque uiroy unius regis fraus efferat. & dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnū.

Vfficerent ista ad exemplū miseriay insinuata memoriæ nræ
gesta p Philippū: etiā si Alexander ei nō successisset in regnū
Cuius bella: imo sub cuius bellis mūdi mala ordine sequētia
suspendo paulisper: ut in hōc loco pro cōuenientia tempoy Romana
subiici i. Anno ab urbe condita. ccccxxvi. Caudinas furculas satis cele-
bres & famosas insignis romanoy fecit infamia. Nā cū superiore bello
uiginti milia Sannitū Fabio magistro equitū pugnā conferente cecidif-
sent: circumspectiore cura Sannites ac magis instructo apparatu apud
Caudinas furculas confederunt: Vbi cū Vecturiū & Posthumiū con-
sules omnesque copias Romanoy angustiis locoy armisq; clausisset:
Pontius dux eoy intantū abusus ē uictoriæ securitate: ut Herennium
patrē consulendū putaret: utq; occideret clausos: an pāceret subiugā-
tis: ut uiuos tamē dēdecori reseruaret: elegit. Romanos enī antea sapif-
sime uinci & occidi: nunquam autem capi: aut ad deditiōē cogi potu-
isse constabat. Itaque Sannites uictoria potiti uniuersū exercitū Ro-
manū turpiter captū: armis etiā uestimentisq; nudatus: tantū singulis
uilioribus operimentis ob uerecūda corpoy tegenda cōcessis: subiugo
missum: seruitioq; subiectū: longū agere pompæ ordinē præceperunt.
Secentis aut equitibus Romanis in obsidatū receptis oneratos ignomi-
nia cæteris rebus uacuos consules remisērūt. Quid de exaggerāda hui⁹
fœdissimi fœderis macula uerbis laborē: qui tacere maluissent? Hodie
enī Romani aut oīo nō essent: aut Sannio dominante seruerent: si fidez:
fœderis: quā sibi seruati a subiectis uolūt: ipsi subiecti Sannitib⁹ serua-
uissent. Posteriore anno infringūt Romani firmatā cū Sannitib⁹ pactio-
nē: eosq; in bellū cogūt: quod Papyrio consule insistēte ommissum ma-
gnas strages utriusq; populi dedit. Cūque hinc ira recēis ifamiæ ide

gloria p̄xima uictoria pugnātes stimulatet: tandē Romani p̄tinaciter moriendo uicerūt: nec cādi p̄iter uel cādere destiterūt: nisi postquā uictis Sānitibus & capto duce eoz iugū reposuerūt. Idē deinde Papyri⁹ Satricū expulso inde Sānitico p̄sidio expugnauit. & cepit. Hic autē Papyrius adeo tūc apud Romanos bellicosissim⁹ habebat: ut cuz Alexander magn⁹ disponere diceret ab oriente descendēs obtinere uiribus Aphricā: atq; inde in Italiā transfuehi. Romani inter cāteros duces tūc in re publica sua optimos: hūc p̄cipuū fore: qui Alexandri ip̄etū sustinere posset: meditentur.

Initium regni Alexandri magni.

Gitur Alexander anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philip⁹ po successit in regnū: qui primā exp̄ientiam animi & uirtutis suā cōpressis celeriter Græcoz motibus dedit: quibus auctor ut ab ip̄erio Macedonū deficerent: Demosthenes orator auro Persarū corruptus extiterat. Itaque Atheniensib⁹ bellū deprecantibus remisit: quos insup etiā multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit. reliquos sub corona uendidit. cāteras uero urbes Achaiā & Thessaliā uictigales fecit. Illyricos quoque & Thracas translato mox ab hīc bello domuit. Inde profectus ad Persicum bellum omnes cognatos ac p̄ximos suos interfecit. In exercitu eius fuisse tantūmodo peditū. xxxii. milia eqtū. iiii. M. d. naues. c. lxxx. referūtur. hac taz p̄ua manu uniuersum terrarū urbē utq; mirabilius sit quod uicerit: an quod aggredi ausus fuerit: incertū ē. Primo eius cū Dario rege cōgressu. dc. M. Persarū in acie fuerūt. quā nō minus arte Alexandri supata: quā uirtute Macedonū terga uerterūt. magna igitur cādes Persarū fuit. In exercitu autē Alexandri. cxx. equites & nouē tātū pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiā ciuitatem. quā nūc Sardis uocitatur: obsessam expugnataq; cepit. ac direptiōi dedit. Inde nūciato sibi Darii cū magnis copiis aduentu: timens angustias: qbus inerat locoz: Tauz montem mirā celeritate transcēdit: & d. stadiis sub una die cursū trāsmisiss Tharsū uenit. ibiq; cū sudans in Cydnū p̄frigidū amnem descendisset: obriguit. cōtractu neruoz p̄ximus morti fuit. Interea Darius cum. ccc. M. peditū & c. M. equitum in aciem procedit. mouebat hāc multitudo hostiuz etiā Alexandrū maxime respectu paucitatis suā: quamuis iam pridē. dc. M. hostiū eadē paucitate supatis non solū non timere pugnaz: sed etiā uictoriam sp̄are didicisset. Itaque cum intra iactuz teli uterque constitisset exercit⁹: & intentos in signū belli populos discurrentes p̄cipes uariis

incitamentis acuerent:ingentib⁹ utr⁹iq³ animis pugna cōmittit. In qua
 ambo reges Alexander & Dari⁹ uulnerant.ac tādū certamē anteps fu
 it:quoad usq³ fugeret Dari⁹. Exinde cædes Persarū secuta ē. Ibi tunc pe
 dirū octoginta.M. eqtū. decē. M. caesa:capta autē quadraginta. M. fuere
 Ex Macedonib⁹ uero cecidere centū triginta pedites. eqtes. cl. In castris
 Persarū multū auri catetarūq³ opū repertū ē. Inter captiuos castrorū
 mater & uxor eadēque soror & filia duæ Darii fuere. Quarū redēptiō
 Darius cū etiā oblata regni dimidia parte nō ipetrauisset:tertio cūctis
 Persarū uiribus sociorūque auxiliis cōtractis bellū instaurat. Sed dum
 hæc Dari⁹ agit:Alexander Parmenionē ad iuadendā Persicā classem cū
 copiis mittens ipse in Syriā p̄ficiscit. Ibi que ex multis sibi regib⁹ cum
 infulis ultro occurrentib⁹ alios ablegit. alios mutauit. alios pdidit. Ty
 rū urbē antiq³ssimam & florentissimam fiducia Carthaginēsiū sibi co
 gnatorū obliuentē oppressit & cepit. Exin Ciliciam:Rhodū atq³ Aegy
 ptū p̄tinaci furoō puadit. Inde ad templū Iouis Ammonis p̄git:ut mē
 dacio ad tēpus cōposito ignominiam sibi patris incerti & infamiam ad
 ulterā matris aboleret. Nam accersitū ad se phani ipsi⁹ antistitem ex oc
 culto monuit:qd sibi tanq̄ cōsulenti responderi uelit:sicut historici eo
 rū dicūt. Ita cert⁹ Alexander fuit nobisq³ pdidit:diis ipsis mutis & sur
 dis:uel ī potestate eē antistitis qd uelit fingere. uel in uolūtate cōsulen
 tis:qd malit audire. Reuertēs ab Ammone ad tertiū Persicū bellū Ale
 xandriā in Aegypto cōdidit. Dari⁹ uero spe pacis amissa. cccciiii. M:pe
 ditū:&c. M. equitū Alexandro ab Aegypto reuertēti apud Tharsum
 bello se opponit. Nec pugnae mora. omnes cæca rabie in ferrū ruūt:Ma
 cedones totiens a se uictis hostib⁹ animosi:Persæ:nisi uicant:mori præ
 optantes. Raro in ullo prælio tantū sanguis fufum est. Sed Darius cū
 uinci suos uideret:mori in bello paratus persuasū suorū fugere cōpul
 sus est. Hoc prælio Asiæ uires & regna ceciderunt. totusque oriēs ī po
 testatem Macedonici cessit ip̄erii. atque ita attrita est in hoc Persarum
 omnis fiducia:ut post hoc nullus rebellare ausus sit:patiēterq³ Persæ
 post imperium tot annorū iugū seruitutis acceperūt.

Alexander Darium uicit.

Alexander nanque trigintaquattuor cōtinuis dieb⁹ castrorū præ
 dā pcensuit.ac Persepoli caput Persici regni urbē famosissi
 mā confertissimāque opibus totius orbis inuasit: Dariū uero
 cum a ppinquis suis uinctum compedibus aureis teneri comperisset:

psequi statuit. Itaque iusso ut se sequeretur exercitum: ipse cum .M. militum
 perfectus inuenit in itinere solum relictum: multis confossum uulneribus: &
 extrema uitæ puulnera efflantem. Hunc mortuum iam misericordia refer-
 ri: & in sepulchris maiorum sepeliri præcepit: cui non dicam matrem uel uxorem:
 sed etiam puulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tanta ma-
 lorum multitudine difficillima dictis fides. tribus præliis totidemque annis
 quinquies decies centena. M. peditum equitumque consumpta sunt. Et hæc quæ
 dem ex eo regno illisque populis: unde iam ante annos non multo plures de-
 cies nouies centena. M. pflugata referuntur: quæ extra has clades per cos-
 dem tres annos & Asiæ ciuitates plurimæ oppressæ sunt: & Syria tota uas-
 tata: Tyrus excisa: Cilicia exinanita: Cappadocia subacta: Aegyptus ad-
 dicta sit: Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit:
 plurimaque subiectæ Tauro puincia: atque ipse mons Taurus diu de-
 tractatum iugum domitus & uictus acceperit. Et ne forte quis opinetur
 uel orientem solum Alexandri uiribus subactum: uel Italiam tantummodo Ro-
 mana inquietudine fatigatam: tunc etiam bellum Agidis Spartanorum regis in Græ-
 cia. Alexandri regis Epiri in Lucania. Zopyrionis præfecti in Scythia
 gerebat: quorum Agis Lacedæmonius excitata & rebellante secum uniuersa
 Græcia cum Antipatri fortissimis copiis congressus inter magnas utro-
 rumque strages & ipse percubuit. Alexander autem in Italia affectas occiden-
 tis in periculum: æmulans Alexandrum magnum: post numerosa & grauiora bella
 ibidem gesta: a Brutiis Lucanisque superatus est. corpusque eius ad sepulturam
 uenditum. Zopyrion uero præfectus Põti adunato .xxx. M. exercitu. Scy-
 this bellum inferre ausus est. & usque ad internitionem cæsus funditus cum omnibus
 copiis suis abactus est. Igitur Alexander magnus post Darii mortem Hyrcanos
 & Mardos subegit. ubi etiam illum adhuc bello intentum Thalestris:
 siue Minothea excita suscipienda ab eo sobolis gratia cum .ccc. milibus pro-
 cacæ Amazoni uenit. Post hæc Parthorum pugnam aggressus: quos diu ob-
 nitentes deleuit prope modum ante quam uicisset. Inde Dracas Evergetes Pa-
 rymas: Patapamenos: Hydaspios: ceterosque populos qui in radice Cauca-
 si morabantur: subegit: urbe ibi Alexandria super amnem Tanaim constituta.
 Sed nec minor eius in suos crudelitas: quam in hostem rabies fuit. Docent hoc
 Amyntas consobrinus occisus: nouerca fratresque eius necati: Parmonio &
 Philotas trucidati: Attalus: Eurylochus: Pausanias: multique Macedoniarum
 principes extincti: Clitus quoque annis grauis: amicitia uetus nefarie interfectus.
 Qui cum in conuiuio fiducia regis amicitiam aduersus regem opera sua Phi-
 lippo præponentem memoriam patris tueretur: ab offenso frustra rege ue-
 nabulo transfossus coram conuiuio moriens cruciatus. Sed Alexander humani

sanguinis insaturabilis siue hostiū siue etiam socioꝝ recentem tamen
sp̄ sitiebat cruorem. Itaque p̄tinaci īpetu in bella p̄curiēs Chorasmos
& Dacos: indomitam gentem in deditiōem accepit. Callisthenem phi
losophum: sibi que apud Aristotelem condiscipulum euz plurimis ali
is principibus: quod eum deposito salutanidi more: ut deū non adora
ret: occidit. Post hęc Indiam petit: ut oceano ultimo que oriēte finiret
imperium. Nyfam urbē adiit. Dedalos montes regnaque Cleophilis
reginæ expugnauit: quæ cum se dedidisset: concubitu regnū redemit.

Indiam ingressus est Alexander.

Eragrata p̄domitaque Alexandri India: cū ad saxū mire aspi
tatis: miræque magnitudinis & altitudinis: in quod multi po
puli confugerant: puenisset: cognoscit Herculē ab expugnati
one eiusdē saxi terræ motu prohibitum. æmulatione p̄motus: ut Her
culis acta suparet: cū sūmo labore ac piculo saxo potitus oēs loci eius
gentes in deditiōem accepit. Cū Poro fortissimo Indoz rege cruētis
simū bellum gessit: in quo Alexander cū ipso Poro singulariter cōgres
sus: occisoque deiectus equo: concursu satellitū præsentiā mortis ena
sit. Porus multis uulneribus consoffus retentus & captus ē: quo ob te
stimoniū uirtutis in regnū restituto: duas sibi cōdidit ciuitates Niciā.
& Bucephalā: quam de nomine equi sui ita uocari præcepit. Inde Are
stas Stathenos Passidas & Gangaridas cæsis eoz exercitibꝰ Macedones
expugnauere. Cūque ad confines uentū eēt: ibi contra ducēta milia eq
tum hostiū p̄gnā conseruerūt. Et cū ætate detriti: aīo ægri: uiribꝰ las
si difficile uicissent: castra ob memoriam plus solita magnifica cōdide
rūt. Exin Alexander ad amnem Agasinum pergīt. Per hunc in oceanū
deuehit: ibi Gessonas Sybosqꝰ: quos Hercules condidit: oppressit. Hīc
Mardos & Subagras nauigat: quæ gentes eum armatis. lxxx. milibꝰ pe
ditū excipiūt. Cōmissoque prælio diu anceps & cruenta pugna: tandē
tristem pene oēm uictoriam Macedonibus dedit. Nam suis hostiū co
piis Alexander exercitū ad urbem duxit. Et cū murum ascendisset pri
mus: uacuum ciuitatem ratus solus introrsus desiluit: quē cū undiqꝰ
infesti hostes circūdedissent: incredibile dictū ē: ut eum nō multitudo
hostiū: non uis magna teloz: non tantꝰ laceffentiū clamor terruerit. so
lus tot milia ceciderit: ac fugarit. At: ubi se obrui a circumfusa multitu
dine persensit: muri obice posteriora tutatus: contrarios faciliꝰ co usqꝰ
sustinuit: donec ad periculū eius clamorēque hostiū: perfractis muris

exercitus oīs irrūperet. In eo prælio sagitta sub māmā traiect⁹: fixo genu eatenus pugnavit: donec eū a quo uulneratus eēt: occideret. Inde cōscensis nauibus cū oceani litora pagraret: ad urbē quandā cui Ambira rex præerat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā pte exercitus sagittis hostiū ueneno illitis amisit. ac post herba p somniū sibi ostēsa & in potu faucis data: cū reliqs subuenit: urbē expugnauit: & cepit.

Omnes puincia in Babylonia ad Alexandy
territæ legatos: pacem petentes miserūt.

Ost quasi circumacta meta de oceano Indū flumen ingressus Babylona celeriter rediit: ubi eū exterritæ totius orbis puinciarū legati oppetiebant: hoc est Carthaginēsiū & toti⁹ Aphricæ ciuitatū: sed & Hispanorū: Gallorū: Siciliæ: Sardiniaq; plurimæ præterea partis Italiae tantus rumor in sūmo oriente cōstitutū ducis populos: ultimique occidentis iua ferat: ut inde pegrinam toto mūdo cerne res legationē: quo uix crederes puenisse rumorē. Alexāder uero apud Babyloniā cū adhuc sanguinem sitiens male castigata auiditate mistri insidiis uenenū potasset: interiit. O dura mens hominū. & cor sp̄ inhumanū. Ego ipse qui hæc p asserendā oīum temporū alternata calamitate p censeo: in relatū tanti mali: quo uel ipsa morte: uel formidie mortis accepta totus mūdos intremuit. nūquid non lachrymaui oculis: nūqd non corde cōdolui: nunquid non reuoluens hæc ppter cōem uiuendi statum maiorū miseras meas feci: cū tamen si quādo de me ipso refero ut ignotos primū barbaros uiderim: ut infestos declinauerim: ut dominantibus eblanditus sim: ut infideles præcauerim: ut insidiantes subterfugerim: postremo: ut psequentes in mari saxis: spiculisque appetētes: manibus etiā pene iam apprehēdentes repētina nebula circūfusus euaferim: cūctos audientes me in lachrymas cōmoueri uelim. & tacitus de non dolentibus doleā: reputans duriciem eorū: qui quod nō sustinere non credunt. Hispanus Maurin⁹ ad supplicandū Alexandro Babylona adiit. cruentūq; dominū ultro: ne hostē excipet: per Assyriā Indiāque quæsiuit: terrarū metas lustrās: & utriq; infelicitet not⁹ oceano. & tantē tā uiolentæ necessitatis memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uetustate. Et nos ppetuæ fecordatōi hæsus putamus: quod plurimā orbis parte secura unū angulū fugax latro uiolauit: quasi uero Gotorū & Sueuorū pacem: ut non dicā uersa uice Indus uel Assyrius: sed etiā uel ipse qui hostem patit. Hispanus orauerit. At uero si illa Alexādri tpa

laudanda potius ppter uirtutem: quia totus orbis obtentus ē: quam de
testanda ppter ruinā: quia totus orbis effusus est: iudicantur: iuuenient
& modo plurimi: q̄ hęc laudanda censeant: quod multa uicerūt. & mi
serias aliorū felicitatem suam reputent. Sed dicet quispiam. Isti hostes
Romani sunt. Respondebitur. Hoc & tunc toto orienti de Alexandro
uidebas. talesque & Romani alius uisi sunt: dū bellis q̄tos ignotosque
petiuerūt. Sed illi acquirere regna. isti euertere student. Separata sunt
hostis excidia & iudicia uictoris. Siq̄dem & illi pri⁹ eos bellis afflixerūt:
quos postea legib⁹ suis ordinarūt: & hi nūc hostiliter turbant: quā qd̄
nō permiserit de⁹: si edomita obtinerent: ritu suo cōponere molirentur
dicendi posteris reges magni: q̄ nūc nouissimi hostes adiudicant. Quoli
bet hęc gesta talia noīe censeant: hoc ē siue dicāt miseriā: siue uirtutes
utraq; priorib⁹ cōparata hoc tpe minora sūt. atque p̄ nobis ita utraq;
faciunt in cōparatione Alexandri atq; Persarū: Si uirtus nunc uocanda
est: minor est hostium. si miseria minor est Romanorū.

Papyrius consul contēptis auguris magnam cōsecut⁹ est uictoriā.

Nno ab urbe cōdita. ccc. l. Fabio Maximo q̄nquies Decio Mu
rana quater consulibus quatuor. fortissimi florentissimi que
populi Italiæ in unū agmen fœdusque coierūt. Namq; Hetru
sci & Umbri Sannites & Galli uno agmine conspirantes Romanos dele
re conati sunt. Tremefacti hoc bello Romanorū animi. & labefacta fidu
cia est. nec ausi sunt tantū spare de uiribus. dolo diuidere hostes poti⁹
rati pluribus se bellis īplicare q̄ grauib⁹. Itaque cū q̄busdā suis ad
populandos hostiles agros in Umbriam Heturiamq; pramissis Um
broꝝ Hetruscorūque exercitum redire ad tuitionem suorū coegissent
cū Sannitibus & Gallis bellū inire p̄pararunt. in quo bello cū Gallorū
īpetu premerent Romani: Decius consul occisus est. Fabius tamē post
magnā Decianæ partis stragē: tandē uicit. Eo pralio. xl. M. Sannitum:
siue Galloꝝ cæsa sunt. Romanorū uero septē. M. ex Decii tantū mō pte
qui occisus est: referunt. Fuisse autē absque Hetru scis & Umbriis: quos
astu Romani bello aduocauerunt: Galloꝝ & Sannitū. xl. M. peditū &
x. M. equitū. At uero septem. M. Liuius refecit & carpentarios. M. in ar
mis contra aciem stetit Romanam. Sed ut saepe dictū est: sp̄ Romanorū
aut domesticam quietem extraneis bellis interpellatam: aut exter
nos euentus morbis interioribus aggrauatos tantum: ut omnimode in
gentes animi undecūque premerent. Hanc cruentā tristēq; uictoriā

pestilentia ciuitatis onerauit: & triūphales pōpas obuix mortuorū exe
 q̄a polluerūt. Nec erat cui de triūpho gaudia suaderent: cum tota ciui
 tas aut agris suspiraret: aut mortuis. Sequitur annus quo Romani istau
 rato a Samnitibus bello uicti sūt. atque in castra fugerūt. Postea uero Sā
 nites nouū habitū animūque sumētes hoc ē de argētatis armis ac uesti
 bus paratoque aīo: nisi uincāt: mori bello sese offerāt. Aduersus quos
 Papyrius consul cū exercitu missus cū a pullariis auguribus uana cōie
 ctantibus cōgredi phiberet: irridens eos tā feliciter confecit bellū: quā
 constanter arripuit. Nā in hoc praelio. xii. M. hostiū cæsa. tria. M. capta
 referūtur. sed hanc quoque istius uere laudandā historiā: quam uani
 haruspices impedire nō potuerūt: oborti subito corrupere morbi. Nā tā
 ta ac tam intolerabilis pestilētia tunc corripuit ciuitatem: ut ppter eaz
 quacūque rōne sedandā: libros sibyllinos cōsulendos putarint: horren
 dūque illū Epidauriū colubæ cum ipso Aesculapii lapide aduexerit:
 quasi uero pestilētia aut ante sedata nō sit: aut post orta nō fuerit. Præ
 terea altero ab hinc anno Fabius Gurges cōsul male aduersus sannites
 pugnavit. Nanq̄ cōmisso exercitu uictus in urbē refugit. Itaq̄ cuz se
 nat^o de sum mouendo eo deliberaret: p̄ ei^o Fabius Maxim^o ignominia
 filii deprecatus legatus se filio iturū ultro obtulit: si illi depellēda igno
 minia & gerendi itez belli facultas daret. Qua ipetrata praelioq̄ cōser
 to: cum subito pugnantem filium consulem insistente Pōtio sannitum
 duce & ifestis hostium telis cōclusum uideret: in medium se agmen p̄
 senex equo uect^o ingessit. Quo facto p̄moti Romani tota ibi incubuer
 acie: donec ipsum ducem Pontium delecto hostili exercitu: uictum op
 pressumq̄ ceperūt. Cæsa sunt ī eo praelio sannitum. xx. M. capta autē
 iiii. M. cum rege suo. Tandemq̄ sanniticum bellum quod p. x. lviii. an
 nos multa Romanorū clade trahebat: capti ducis destitutōe finituz est.
 Anno subsequente cū sabinis Curio cōsule belluz gestuz est: ubi quot
 milia hoīum īterfecta: quot capta sint: ipse cōsul ostendit: q̄ cum ī sena
 tu magnitudinem acq̄siti agri sabini & multitudinez capti populi refer
 re uellet: nūmez explicare nōn potuit. Anno ab urbe condita. cccc. lx. iiii
 Dolabella & Domitio cōsulibus Lucani Brutii sannites quoque cuz
 Hetruscis & senonibus Gallis facta societate: cum rediuiuum cōtra Ro
 manos bellum molirent: Romani ad exorandos Gallos misere legatos:
 quos cum Galli īterfecissent: Cæcilius prætor ob ulciscendam legatorū
 necem & cōprimendum multorū hostium cum exercitu missus ab He
 truscis Gallisque oppressus interiit. septem præterea tribuni militum ī
 ea pugna occisi. multi nobiles trucidati. xiii. M. etiam militū romanorū

illo bello p̄strata sunt. Ita autem quotienscunq̄ Galli exarsē: totis opibus suis Roma detrita ē: ut sub præsenti nūc cōcursatiōe Gotoruz magis debeat meminisse Galloꝝ.

Mortuo Alexandro rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis cōsūperunt.

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tempora q̄bus Romani ista perpeffi sūt & quæ inter se bella gesserunt Macedoniae duces reuoluā: qui mortuo Alexandro sortiri diuerfas puicias mutuis se bellis cōsūperunt quoz ego tumultuosū tēp̄ ita mihi expectare uideor: quasi aliqua immensa castra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil ī magni cāpi spatio præter innumeros focos cernī. Ita p̄ totū Macedoniae regnū hoc est p̄ uniuersaz Asiaz & plurimā Europæ partē Lybiaz q̄ uel maxiaz: horrendi subito belloꝝ globi colluxerūt. q̄ cum ea præcipue loca: in q̄bus exarsere populati sunt: reliqua oīa terre rumoris: quasi fumi caligine turbauerūt. Sed nequa q̄ tantoꝝ reguz ac regnoꝝ bella excidiaque explicabo: nisi prius ipsa cum regibꝝ regna pdidero. Igit̄ Alexander p̄. xii. annos tremētē sub se orbem terrō p̄f̄sit. Principes uero eius. xiiii. annis dilania uerūt: & ueluti optimam prædam a magno leone p̄stratam auidi discerpere catuli. seque ipsos in rixam inuicem irritatos prædæ æmulatione fregerūt. Itaque prima Ptolemaeo Aegypti & Aphricæ Arabiaque pars sorte puenit. Confinē huic puincia Syriam Lamedō. Mitylenæ Ciliciam. Philotas & Philo Illyrios accipiūt. Mediæ maiori Acropatꝝ. minori s̄ocer Perdicæ præponit̄ Susania gens Scyno. Phrygia maior Antigono Philippi filio assignat̄. Lyciā & Pamphiliā Learchus. Cariā Cassander. Lydiaz Menander sortitūtur. Leonatꝝ minorē Phrygiam accepit. Thracia & regiones Põtici maris Lyfimacho. Cappadocia cuz Paphlagonia Eumedi data. Sūma castroꝝ Seleuco Antiochi filio cessit. Stipatoribꝝ r̄gis satellitibusq̄ Cassander filiꝝ Antipatti præfici. In Braçtiana ulteriore & Indiæ regiōibꝝ præfecti priore: q̄ sub Alexandro esse cœpant: p̄manserūt. Sed inter duos annes Hydaspē & Indū constitutos Taxillas habuit. in colonias in Indis conditas Pithō Agenoris filiꝝ mittit̄. Parapamēnos fines Caucafi montis Axiarches accepit. Draicas & Argeos Statanor. Braçtianos Amyntas sortit̄. Sagilianos Scythæꝝ. Nicanor Parthos. Philippꝝ Hyrcanios. Phrataphranes Armenios. Neoptolemus Persas. Peuteses Babylonios: Arthoꝝ. Pelasgos. Archesilaus Mesopotamiā adepti fūt. Igit̄ cā & origo belloruz epistola Alexandri regis fuit: qua iussit oēs exules patriæ libertati que restitui. Potentes. n. ciuitatum Gracia: timentes ne

exules recepta libertate ultionē meditarent: a rege Macedonū defecit
 Primi Athenienses contracto. xxx. M. exercitu & cc. nauib⁹ bellū cum
 Antipatro: cui Græcia sorte obuenerat: gerūt. Per Demosthenē quoq;
 oratorē Sicyona Argos & Corinthū ceterāsq; sibi focias adiūgūt. An
 tipatrū obsidione cingūt. Ibi dux eorū Leosthenes telo ex muris iacto p
 fossus occiditur. Athenienses Leonato: qui Antipatro auxiliū ferebat:
 occurrūt. eiusq; copiis cōminutis ipsū interficiūt. Perdica uero bellū
 Ariarato Cappadocū regi intulit: eū que uicit: in qua uictoria nil: præ
 ter uulnera & picūla conquisiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis suæ:
 succensis domib⁹ suis: se suaque oīa cōcremauerant. Post hæc bellum
 iter Antigonū & Perdica oritur: grauissime multis puinciis & insulis
 obauxilia uel negata: uel prestita dilaceratis. Diu deliberatū: utrum ī
 Macedonia bellū transferret: an in Asia gereret. nouissime ipse Perdi
 ca Aegyptū cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas ptes dis
 currentib⁹ ducibus in sua uiscera armat. Ptolemæus Aegypti uirib⁹ &
 Cyrenensib⁹ copiis instruct⁹ occurrere bello Perdica parat. Inter hæc
 Neoptolemus & Eumenes cruetissimo inter se prælio digladiati sunt
 Victus Neoptolem⁹ ad Antipatrū fugit: Quē ut Eumenē deinsperato
 opprimat: putget: quod Eumenes futurū rat⁹: insidiātes insidiis capit.
 In eo bello Polypercon occidit. Neoptolem⁹ & Eumenes mutuis sunt
 uulnerib⁹ cōfossi. sed Neoptolem⁹ interiit. Eumenes uictor euasit. Per
 dica cū Ptolemæo acerbissime bello congressus: amissis copiis ipse quo
 que interfectus ē. Eumenes Pithon & Illiri & Alceta frater Perdica a
 Macedonib⁹ hostes pnūcian: bellūque aduersus eos ab Antigono de
 cernit. Itaq; Eumenes & Antigon⁹ collatis aduersū se maximis copiis
 conflixerūt: Eumenes uict⁹ in quoddā castellū munitissimū fugit. un
 de auxilia Antipatri tūc potētissimi p legatos poposcit: quo nūcio ter
 ritus Antigonus ab obsidione discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma
 aut salus certa. Quare ultimo cōsilio Argyraspidas ab arma deargēta
 sic dictos: hoc ē milites q sub Alexandro militauerant: in auxilium
 rogat. Qui fastidiose ducē in disponendo bello adcentes: ab Antigono
 uicti: castrisq; priuati & uxore & liberos: simulq; oīa quæ sub Alexā
 dro acq; fuerant: pdiderūt: q; postea turpiter per legatos reddi sibi quæ
 perdiderāt: uictorē rogant. Antigonus aut se redditurū pollicet: si sibi
 uinctū Eumenē pertraherent: Ita illi spē recuperatōis illecti dedecoris
 sima pditione ducem suum: cuius signa paulo atē secuti fuerāt: capti
 ui ipsi captū catenatū que duxerūt. & mox cum foedissima ignominia ī
 exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Mace

donū. uxor multa sub noīe uiri nefaria egit per Cassandꝛa: quē flagiti
ose cognitū ad summū fastigiū per oēs honoz gradus pu exerat: q ex
libidine mulieris multas Græciæ ciuitates afflixit. Tunc Olympias mē
Alexandri regis hortante polyperconte cū ab Epiro in Macedoniā pfe
quente Eacida rege Molossoꝝ ueniret: & ab Eurydice finibus phibe
ret: adnitentibus Macedonibꝰ Arideum regem & Eurydicē iussit occi
di: q̄q̄. & ipsa Olympias cōtinuo meritas crudelitatis pœnas luit. Nā cū
muliebri audacia multas principū cædes ageret audito aduētū Cassan
dri diffisa Macedonibus cū Rhoxane nuru sua & nepote Hercule ī ur
bē Pictiū concedit: ubique cōtinuo per Cassandꝛa capta interfecta est
Filius Alexandri magni cū matre in arcē Amphipolytanā custodiēdꝰ
ē missus. per dica Alcetā & polypercōte cæterisq; ducibus: quos cōme
morare longū ē: diuersæ ptis occisis: finita bella inter successores uide
bant: cum Antigonus ardēs cupiditate dominādī liberare bello Hercu
lē regis filiū ab obsidione simulat. His cognitis ptolemæꝰ & Cassander
īta cū Ly simaco & Seleuco societate bellū terra mariq; enixe īstruūt:
Antigonus in eo bello cū filio Demetrio uincit. Cassander ptolemæo
in uictoria pticeps factus: cū Appoloniā rediret: icidit in Abderitas: q.
ppter itolerandæ multitudis ranas & mures relicto patrio solo & atiqs
habitaeculis emigrātes nouas sedes prætentā interi pace requirebāt. Sed
Cassander & uirtutē & multitudinē gentis agnoscens: ne adacti necessi
tate Macedemoniā bello quaterēt atque īuaderent: receptos ī societate
in ultimis Macedonia sinibꝰ collocat. Inde cū iam Hercules Alexandri
filius. xiiii. esset annoꝝ: timens ne cū Macedones: quasi legitimū regem
præoptarēt: occidendū tacite cū matre curauit. Ptolemæus itez cū De
metrio nauali prælio conflixit: & cū pene oēm classē atq; exercitū p
didisset: uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonū re
gem se cū Demetrio filio appellari iubet: quod exemplū oēs secuti: re
giū nomen sibi dignitatēq; sūpserūt. Igit Ptolemæus & Cassander cæ
teriꝰ factionis duces: cū decipi se ab Antigono sigillatī uiderent: p epi
stolas se inuicē cōfirmantes coeūdi in unū tēpus locumque cōdicūt. &
bellū aduersus Antigonū cōibus uiribꝰ īstruūt. Cassander finitimo
rum bellis īplicitꝰ Ly simachum clarissimum inter oēs ducem cum in
genti manu p se sociis in auxilium misit. Seleucus quoq; ex Asia ma
iore descendēs nouꝰ Antigono hostis accessit. Hic siquidē Seleucꝰ plu
rima p orientem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Ba
bylonē bello expugnauit & cepit. Braetianos nouis motibꝰ assurgētes
pdomuit. Trāsitum deinde in Indiā fecit: quæ post mortem Alexandri:

ueluti detractō excūssioq; a ceruicib⁹ iugo præfectosei⁹ occiderat. San-
 drocotto quodā ad uindicandā libertatē duce: q; postea crudeliter in ci-
 ues agēs: quos de extrema dnatione defenderat: ipse seruitio premebat.
 Cū hoc ergo Sādrocotto Seleuc⁹ quibus multa & grauiā bella gessiss; no-
 uissime firmatis regni cōditioib⁹: & pacta pace discessit. Adunatis itaq;
 copiis Ptolemæi sociorūq; ei⁹ pugna cōmittit: cui⁹ q̄to pōtētiōr appa-
 rat⁹: tanto grauior ruina fuit. Nam ī ea tūc totius pene Macedonici re-
 gni uires conciderūt. In ipso bello Antigoni⁹ occisus ē. sed finis belli hui⁹
 initiū alteri⁹ fuit. Nam cū uictoribus de præda nō cōuenisset: iteꝝ ī du-
 as factiōes deducūt. Seleuc⁹ Demetrio. Ptolemæus Lysimacho iungit.
 Cassandro defūctō filius Philippus succedit. Sic quasi ex itegro noua
 Macedonia bella nascūt. Antipater Thessalonice matrem suam Cassan-
 dri uxore. quibus miserabiliter p̄ uita peccantem: manu sua transfuerbera-
 uit. Alexander frater ei⁹ dū bellū aduersū fratrem ob ultionē mris instru-
 it: a Demetrio cui⁹ auxiliū petierat: circūuentus occidit. Lysimachus
 cū Doricetis regis Thracū infestissimo bello urgeret: aduersus Deme-
 triū pugnare nō potuit. Demetrius argumento Græcie & totius Macc-
 doniæ elatus ī Asiam transire disposuit. Ptolemæus autē & Seleucus &
Lysimachus expti priore certamine: q̄ta uires essent cōcordiæ: iteꝝ soci-
 etate facta: adunatisq; exercitibus bellū in Europāz transserūt aduersus
 Demetriū. His se comitē & bellis sociū Pyrrhus rex Epiri iūgit: spans
 Demetriū Macedonia posse depelli. Nec spe frustratus fuit: q̄ppe exer-
 citu eius corrupto: ipseq; in fugam acto regnū Macedonia Pyrrhus ī-
 uasit. Deinde Lysimachus genex suū Antipax insidiantē sibi interfe-
 cit: filiūq; suū Agathocle ultra hūanū morem posus occidit: qbus q;
 dem diebus Lysimasia ciuitas formidolosis terræ motibus euerfa: op-
 pressoq; populo suo crudele sepulchꝝ fuit. Lysimachū autē assiduis se-
 parricidijs cruentantem omnes socii deseruerūt. & ad seleucū se deferē-
 tes p̄nū iam æmulatōe regni: ut bellū Lysimacho inferret hortati sunt.
 Res fœdissimi spectaculi erat: duos reges quorū Lysimachus annos na-
 tus. lxxxiiii. seleucus autē. lxxvii. de eripiendis regnis alter utꝝ cōcurrerēt
 in acie stare. arma gerere. Vltimū hoc qdē bellū Alexandri cōmilitonū
 fuit. sed quod ad exemplū miseræ humanæ fuerit reseruatu. Quippe
 cum orbē terrarū extinctis iam. xxxiii. ducibus Alexandri soli posside-
 rent: angustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos nō aspiciens angu-
 stos eē impio suo totius mundi terminos arbitrabant. In eo bello Lysi-
 machus uel amissis uel interfectis prius ante hanc pugna. xv. liberis po-
 stremus occisus ē. sic Lysimachus solutio pugne Macedonia fuit. sed

nec Seleuc⁹ q̄de; tanta uictoria ip̄sone ē lætat⁹. Nā neq̄ ip̄se post .lxxvii
 annos quietē naturalis mortis inuenit. sed extortā sibi ifeliciter uitā: ne
 lut immatura morte finiuit. Quippe insistente Ptolemæo cui⁹ sororem
 Lyfimachus in matrimoio habuerat insidiis ciruētus occisus est. Hæc
 sūt iter parentes & filios fratres & socios cōsang uinitatis societatisque
 commercia. Tātū apud illos diuina atque humana religio p̄debat. Et
 tūc bescāt sane de recordatiōe præteritorū: qui nūc iteruenti soli⁹ fidei
 christiana: ac mediocritatū iuratiōis sacramēto uiuere se cū hostib⁹: nec
 pati hostilia sciunt qb⁹ indubitantissime p̄batur: qđ nō: sicut illi antea
 cæsa iungebāt fœdera porca: sed quia nūc inter Barbaros & Romanos
 creatorē eis dominū suū cōtestantes tantū fide adhibita ī sacramētum
 seruant euāgelia: quantū tūc nec inter parentes ac filios pouit seruare
 natura: Nūc autem finis Macedonici belli. finis etiā libri fia: præsertim
 cū iam abhinc Pyrrhi bella incipiant: & mox Punica consequant.

PAVLII ROSII IN Q. VARTVM
 LIBRVM PRAEFATIO.

Ixisse Aeneam Virgili⁹ refert: cū post peticulā sua suorū
 que naufragia residuos ægre socios solaret. Fesitā & hæc
 olim meminisse iuuabit. Hæc sentētia semel a p̄e ficta sem
 per uim suam triplicē diuersissimis effectib⁹ recit: cum &
 præterita tanto gratiora habētur in uerbis quanto grauior referūtur
 in gestis. & futura dū desiderabilia fastidio præsentū fiunt semp̄ meli
 ora credūf. Ipsis autē præsentih⁹ ob hōc ī nulla parte misere iusta cō
 paratio adhiberi pōt quia multo maiore molestia afficiūt: uantulacū
 que sint ista: quæ sūt: quam illa quæ siue transacta siue uēra & si ma
 gna dicūtur iterim omnino nō sūt. Veluti si quis necturis pulicibus
 titillatus atque ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex arētissimis fe
 brib⁹ diu sustiunit uigilias recorderet p̄culdubio impatiēt feret istorū
 inquietudinē quā illarū recordationē Sed quāuis apud omiū sensus p̄
 captu temporū ita uideri queat: nūquid tamē aliquis existe q̄ uel ī ipsa
 anxietate p̄nūtiat grauiores pulices esse quam febres aut acerbius accipi
 at se uigilare sanū q̄ dormire potuisse moriturū. Quæ cū ita sint delica
 tis istis & querulis nostris ut cū que cōcedo ut hæc q̄bus nunc q̄ sic ex
 pediat interdū admouemur sentiēdo grauiora putēt. Nō tamē cōniueo: ut
 etiam afferāt cōparādo grauiora quē admodū: si quis molissimis estra
 tis cubiculoque p̄cōmodo matutinus egrediens nocturno gelu lacuna
 riū dorsa obriguisse herbasque incanuisse p̄spiceret: & inopinato uisu
 admonit⁹ diceret: frigus ē hodie: hic mihi nequaquā īprehēdendus ui

dereſ quia nel cōmuni uſu uel pprio ſenſu locutus eſſet. At: ſi trepid⁹
 ī cubiculū recurrēs ſtratiſq; ſeſe adoperiēs uel magis ab dēs clamaret
 tantū omnino frigus eſſe quantū nec in Apēnino aliq̄do fuerit cū Ha
 nibal elephantos equos plurimāque exercit⁹ ſui pattē: niuib⁹ clauſus
 atque oppteſſus amiſit: hūc ego puerilib⁹ licentiis nauſeantē: nō modo
 dicentem iſta nō ferrē: ſed etiā ab ipſiſ ſtratiſ ocii ſui teſtib⁹ in populū
 publicūque ptraherē ei que foras pducto infantē ī eo atque ex eo ge
 lu ludenteſ iocundāteſ ſudanteſq; mōſtrārē: ut uerboſa nugacitateſ deli
 catiſ uitiata nutrimētis nō in tempore uiolentiā ſed in ſe eſſe ſegniciem
 doceretur. & ī cōparatione reꝝ diuidicanda nō maiores parua toleraſſe
 ſed ſe nec parua tolerare ſufficienter probatent. Quod euidentius ipſiſ
 in memoriam reuolutiſ präteritoꝝ cladib⁹ approbabo: Pyrrhi bello in
 ptimis ſicut ordo eſt prodito cuiuſ cauſa & origo hęc fuit.

De Pyrrho rege qui multa bella intulit Romanis.

Nno ab urbe condita. cccc lxxiii. Tarentini Romanam claſſem
 forte prätererūt e ſpectaculo theatri proſpectam hoſtiliter in
 uaſerūt quinq; tantū nauib⁹ uix p fugam elapſiſ: cætera re
 tracta in portū claſſiſ & proſtigata eſt. præſecti nauiū trucidati oēs bel
 lo utiles cæſi: reliqui precio uenditi ſūt. Continuo miſſi Tarentū a Ro
 manis legati ut de illatiſ quererent iuriſ pulſati ab eiſdē auctaſ inſup
 iurias retulerūt. Iſiſ cauſiſ bellū īgens exortū eſt Romanos q quanti
 que hoſteſ circūſteperent pmetienteſ: ultima adegit neceſſitateſ pleta
 rios quoque in arma cogere hoc eſt eos qui ī urbe ſufficiendæ ſemp p
 liſ cauſa uacabāt militiæ aſcriberē. quippe cū fruſtra de prole cura ſit ni
 ſi rebus præſentib⁹ cōſulaſ. Itaque irruit in uniuerſoſ Tarentinoꝝ ſi
 neſ cum Leuino cōſule Romanuſ exercituſ. igni ferroque uat ſtat omia
 plurima expugnat oppida iuriam iſolēter acceptam crudeliter uindi
 cat. Cōtinuo Tarentinoſ plurimiſ finitimoꝝ præſidiſ ſultoſ maxime
 Pyrrhuſ auxit q etiā ī ſe ob magnitudinē uiriū cōſiliorūque ſum
 mam belli nomenq; traduxit. Nam Tarentū utpote ex Lacedæmoniſ
 cōditāz cognatamq; Græciæ ciuitatez uindicatur⁹ totaſ uireſ Epiri The
 ſſaliæ & Mæcedoniæ elephantēſ etiā uſque ī id temp⁹ inuiſoſ Romaiſ
 numero. xx. in Italiā primuſ iuexit terra mari uicis equiſ armiſ belluiſ
 ad poſtremū uiribuſ ſuiſ doliſque terribiliſ ſed delphici illi uſ nau
 ſſimi ſpirituſ & mendaciſſimi nebuloniſ: quem uatem magnum ipſi
 ferunt reſponſo circumuentuſque ambiguo exitum fecit qualem non
 putabat illum conſuluſſe. Itaque apud Heracleam Campaniæ urbem

fluuiūque Lirim prima iter Pyrrhū regē & Leuinū consulem pugna
cōmissa est. Consūptus ē grauiissimo certamine dies: utrinq; oibus mo
ri intētis: fugere nesciis. Introductos aut̄ inter concurrētia agmina ele
phantos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romāi
nouo pugnandi genere circūuenti & territi: eqs maxime pauitantibus
diffugerūt. Sed postq̄ Minuti⁹ quartæ legionis primus hastat⁹ ptēta;
in se manū belluæ gladio defecuit: & conturbatā dolore uulneris auer
ti bello: atq; in suos sæuire cōpūlit: ei usq; imoderato discursu pturba
ris: ac pmisceri cœperūt: finis pugnæ etiā beneficio noctis īpositus ē. Vi
ctos fuisse Romanos turpis fuga pdidit: quorū tunc cecidisse peditum
referūtur. xi. M. dccc. lxxx. capti aut̄. ccc. & x. Eqtes uero cæsi. cc. xlvj.
capti. dccc. ii. signaque amissa. xxii. Nā quant⁹ e diuerso numer⁹ socioꝝ
Pyrrhi fuerit extinctus: memoriæ nō est traditū maxie: q̄a scriptoꝝ ue
tes mos ē ex ea pte quā uicerit: occisoꝝ nō cōmemorare numez: ne ui
ctoriæ gloriā maculent dāna uictoris: nisi forte cū adeo pauci cadunt:
ut admirationē terrōrēque uirtutis augeat paucitas pditoꝝ: sicut ī pri
ma belli Perfici congressiōe apud Alexandꝝ Magnū fuit: cui iter. cccc.
fere milia hostiū interfecta: nouē tantūmodo in exercitu ei⁹ pedites de
fuisse referūtur. Sed Pyrrhus atrocitatem cladis: quam hoc bello exce
perat: diis suis hōib; s; que testatus ē: affigenstuluz in templo Taren
tini Iouis: in quo hac scripsit. Qui antehac fuere iuicti uiri pater opti
me Olympi: hos ego in pugna uici. uictusque sū ab eis dē. Et cū a soci
is increparet: cur se uictū dicere: qui uicisset: respondisse fert. Ne ego si
ites eodē modo uicero: sine ullo milite Epirū reuertar. Interea Romā
nus exercit⁹ postq̄ uictus clā fugit ē castris: miserabilē belli clade; gra
uioribus mōstris auctā accumulataque persensit. Nā pabulatores for
te pgressos: uelut hostilis quādam oborta tēpeestas cū horribili frago
re cœli correptos diris fulminibus exussit. Quippe. xxxiiii. eoꝝ quida;
turbo pstrauit. xxii. semineces relictī. iumēta exaiata & capta q̄pluria:
ut merito contigisse non in signū uastatōis futuræ: sed uastatio ipsa re
ferat. Secunda inter Pyrrhū & Romanos cōsules pugna ī Apuliæ fini
bus fuit: ubi clades belli ad utrosq;: sed maxime ad Pyrrhum. uictoria
ad Romanos concessit. Nā cū diu obnixe cunctis in mutūam cadē ruē
tibus anceps illi pēderet euent⁹: Pyrrh⁹ transfixo brachio faucius prior
cessit e prælio. Sed & Fabriti⁹ legat⁹ tunc uulnerat⁹ ē. Elephantī prima
pugna uulnerari: atq; ī fugā cogi posse deprehēsi. deīde subiectis inter
posteriora ac mollia ignib⁹ exagitati: ardētes īsup machias furore trepi
do circūferētes exitio suis fuer. Cæsa sūt ī ea pugna. iiii. M. rōanoꝝ. de

exercitu uero Pyrrhi. xx. M. prostrata sunt. Regis signa ablata. xxxiii Romanorum undecim amissa sunt.

Romanorum miseria nullis cessat induciis.

Pyrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Sicilia accersitus imperium Syracusas concessit. sed & Romanorum miseria nullis cessat induciis. Consumitur morborum malis iter capedo bellos. & cum foris cessat a praelio: agit introrsum ira de caelo. Nam Fabio Gurgite itere Gaio Genutio Clepsina consulibus pestilentia granis urbem ac fines eius inuasit: quae omnes tu praecipue mulieres pecudesque corripit: necatis in utero foetibus futura ple uacuauit. & imaturis partibus cum periculo matris extorti abortus percipiunt. adeo ut defectura successio: & defuturae astantium genus adempto uitalis partus legitimo ordine crederet. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhum Curius consul excepit tertiumque id bellum contra Epirotas apud Lucaniam in Aurusinis campis gestum est. Itaque primo concursu: cum Pyrrho milites Romanorum impressione trepidarent: circumspectantesque fugam belli cedere moliretur Pyrrhus elephantos ex subsidiis iussit induci. Romani assueti iam pugnare cum belluis: cum malleolos stuppa inuolutos: ac pice oblitos: uncis in super & aculeis tenaces praeparauissent: eosque flammatos in terga belluarum turreaque uibrarent: non difficile futentes ardentisque belluas in eorum excidia: quorum subsidia fuerant: reuertunt. Octoginta namque milia peditum in illo praelio habuisse regem dicunt. equitum uero sex. M. Ex his caesa referunt. xxx. M. capti autem. ccc. Pyrrhus quinto decimo anno: quo uenerat: ab Italia uictus aufugerat: quod post multa grauissimaque bella quae gessit in Graecia apud Argos Achaiae florentissimam urbem Spartani regni auiditate seductus: saxo ictus interiit. Tunc quoque apud Romanos Sextilia uirgo uestalis conuicta: damnataque incesti ad portas Collinam uiua defossa est.

Consperta morte Pyrrhi Tarentini noua arma sollicitant.

Nunc ab urbe condita. cccc. lxxvi. Tarentini Pyrrhi morte conperta iterum noua aduersus Romanos arma sollicitant. Carthaginensium auxilia poscunt per legatos atque accipiunt. Conserto praelio uicere Romanis: ubi iam tunc Carthaginenses: quis non dum hostes adiudicati: uinci tamen a Romanis se posse senserunt. Sequenti anno magnas uiscerum suorum partem seueritas romana concidit. Nam aduentate dudum Pyrrho octaua legio diffidens romanae spei nouum scelus auxit. Rhegynos omnes: quibus subsidio pra-

erat: interfecit. prædã sibi omnes atq; ipsum oppidũ uendicauit. Hoc facinus in tam sceleratos defectores puniendũ Genutio consuli uisum est: q; obsessa Rhegynorũ urbe captisq;e omnibus ipse quidem in reliquos pfugas: & latrones exercuit digna supplicia. Romanos uero milites integre legionis Romã misit: q; populi iussu mediõ foro uirgis cæsi: securiq;e percussi sunt. Visũ sibi est tũc Roma uincere: cũ legionem suam integram occidit: quã sine dubio uicta fuisset: si eam hostili prælio perdidisset.

Obscœna & dira prodigia uisa sunt Romã.

Nno ab urbe condita. cccc. lxx. vii. obscœna & dira prodigia uel uisa Romã: uel nũciata sũt. Aedes salutis icũ fulmĩs dissoluta. pars muri sub eodẽ loco de cœlo ut dicũt tacta ẽ. Lupi tres ante lucem ingressi urbẽ semesũ cadauer intulerũt: sparsũque mœbratim in foro ipsi strepitu hominũ exterriti reliquerũt. Apud Phormias multis icũb' fulminũ mœnia undique ambusta & dissoluta sũt. Apud agy Calœnũ repente flãma scisso hiatu terrã eructata trib' dieb' & tribus noctib' terribiliter exãstians q;que agri iugera exhausto penit' succo ubertatis i cinerẽ extorruit ita: ut nõ fruges solum sed & arbores cũ imis stirpib' absũpisse referat. Sequenti abhinc año Sẽpronius cõsul aduersus Picẽtes duxit exercitũ. Et cũ directe intra iactũ teli utraque acies cõstitisset: repẽte ita cũ horrendo fragore terra tremuit ut stupor uiraculi utrũque pauefactũ agmẽ hebesceret. Diu attoniti utrinque populi hæsitauere. Præiudicata incesti conscia tandẽ percursu cõcito ire certamẽ. Triste adeo id bellũ fuit: ut merito dicat tãtũ sanguinẽ humanũ susceptura etiã cum gemitu horrifono tũc terra tremuisse. Romani q; pauci admodũ eo prælio euasere uicerũt.

Inter multa prodigia sanguis e terra. lac uisũ est enanare de cœlo.

Nno ab urbe condita. cccc. lxxx. inter prodigia sanguis e terra lac uisũ manare de cœlo. Nã & plurimis locis caturies e fontib' cruor fluxit. & de nubibus guttatĩ in spēce pluuia lacte demisso diris: ut ipsis uisũ ẽ: terrã imbrib' irrigauerũt. Eo tpe Carthaginenses dato aduersũ Romanos auxilio Tarẽtinis: cũa senatu p legatos arguerent: turpissimã rupti fœderis labẽ præsumpta accumulauerũt p iurio. Tũc etiã Vulcinius Hetruscoꝝ florētissimi luxuria pene pierenã cũ licẽtia i cõsuetudinẽ progata seruos suos passim liberos facret:

eōuitiis alligarent: coniugis honestatem: libertini in ptem potestatis
 recepti plenitudinē p scelus usurpare molliti sūt: & liberati seruitutis
 iugo ambitu dominatōis arserūt. & quos dominos subditi æquanimi
 ter dilexerunt: eos iam liberi: quos dominos fuisse meminerāt: execrati
 sunt. Itaque cōspirantes in facin⁹ libertini: quorū tāta manus fuit: ut si
 ne controversia ausu potirent: correptam urbē suo tantū generi uēdi
 cant. patrimonia cōiugiaque dominorū sibi p scelus usurpant: extorres
 dominos pcul abigūt: qui miseri exules egentesq; Romā deferūt: ubi
 ostentata miseria: querelaque defleta p Romanorū scueritatē & uindi
 cati sunt & restituti. Anno ab urbe condita. cccc. lxxx. primo pestilentia
 ingens apud Romā conflagrauit: cui⁹ atrocitatē significare cōtentus
 sū: quia uerbis implete non possū. Si enī spaciū tps: quo mansit inquiri
 ultra bienniū uastando porrecta ē. si depopulatio: quā egerit: census ī
 dictus ē: q non q̄tū hoīum depisset. sed q̄tū supfuisse inq̄reret. si uio
 lentia qua id fecerit: sibyllini libri testes sūt: q eam cœlesti ira iposita:
 responderūt. Sed ne quēq; quasi tētatio cauillatōis offendat: quod euz
 sibylla iratos deos dixerit. nos iram cœlestē dixisse uideamur: audiat &
 intelligat: quod hęc. & si plerūq; p aereas ptates sūt: tamē sine arbitrio
 oīpotentis dei oīo nō sūt. Eodē tpe Capparonia uirgo uestalis icesti
 rea suspendio piit. corruptor eius consciiq; serui supplicio afficti sūt
 Ecce continuatī quæ & quanta numeram⁹: accidisse annis singulis plu
 rimas: inter quos certe raro aut pene nullo nihil triste gestū ē. Et hoc cū
 iidē scriptores pposito sibi magis laudandi negocio cauerēt numero si
 tates miseriay: nec eos dē qbus hęc & de qbus scribebant offenderēt. au
 ditoresq; suos exēplis præteritorū tertere poti⁹: q̄ instruere uiderentur
 Porro aut nos in ultimo temporū positi mala Romanorū scire nō possu
 mus: nisi p eos: q laudauere Romanos. Ex quo itelligi dat: quanta illa
 fuerint: quæ studio ppter horrore impressa sunt. cū tanta inueniantur
 quæ tenuiter inter laudes emanare potuerūt.

Bella Punica successerūt.

T. quoniaz ex hoc iam punica bella succedūt res ipsa exigat ut
 de Carthagine quæ ante urbē Romam duos & lxx. annos ab
 Elisa cōdita inuenit: deq; eius cladibus ac domesticis malis si
 cut Pōpeius Trogus & Iustinus exprimūt: uel pauca referant. Cartha
 ginenses uelut uernaculū atque intestinū sp inter se malum habuere
 discordiam: qua infeliciter exagitante nulla unq̄ tempora uel foris p
 spera uel domi quieta duxerūt. sed cū inter cætera mala etiam pestilētia

laborarent: homicidiis p̄ remediis usi sunt. Quippe hoies: ut uictimas imolabant: ætatemq; īpuberē: quæ & hostiū misericordiam puocaret: aris admouebant: De quo sacrorū imo sacrilegiorū genere quid potissimū discutiendū sit: nō inuenio. Si enī huiusmōi rit⁹ aliqui demōes præcipere ausi sūt: ut mortib⁹ hoīūz occisione hoīūz satisfieret: itelligēdū fuit se oparios atq; adiutores pestilentiaē conduci ut ipsi: quos illa non corripuisset: occiderēt. Sanas enī atq; icorruptas offerri hostias mos ē. ita ut illi nō sedarent morbos. sed præuenirēt. Itaq; Carthaginēses aduersis diis p̄pter istiusmodi sacra. sicut Pōpeius Trog⁹ & Iustin⁹ fatē sicut & apud nos cōstat p̄pter præ sūptionē ipictatēq; ipsorū irato deo cū in sicilia diu infelicitate dimicassent: translato in Sardinia bello iterū infelici⁹ uicti sunt: p̄pter quod ducē suū Mezeū & paucos: qui supferant. milites exulare iusserūt. Exules ueniā p̄ legatos petentes repulsi patriam bello & obsidione cinxerūt. Ibi tūc Mazeus dux exulū Charthalonē filiū suū sacerdotē Herculis: quod sibi uelut insultas purpuratus occurrerat: in crucē sub oculis patriæ ut erat dign⁹: cū purpuris infulisq; suspēdit. Post paucos aut̄ dies urbē ipsam cepit: qui cū interfecit plurimis senatorū cruenta domiaretur: occisus ē. Hæc t̄pib⁹ Cyri Persarū regis gesta sūt: Post hæc uero Hamilcho rex Carthaginensiu⁹. cū in Sicilia bellū gereret: repente horribili peste exercitūz amisit. Nec mora morbis: populo cateruati cadente. cito quisq; corrept⁹ mox mortuus iā nec sepeliebatur: cui⁹ mali nūti⁹ cū attonitā tā repertino luctu Carthaginē repleuisset: nō sec⁹: ac si capta eēt: turbata ciuitas fuit. Oīa ululatib⁹ p̄sonabant. clausa ubiq; ianua. cūcta priuata publica q; officia dānata. uniuersi ad portū currūt. egredientesq; de nauibus paucos q; cladi supferant de suis p̄contabant. Postq̄ de clade suorū dicentib⁹ illis uel gementib⁹ miseri intelligūt: tunc toto litore plagentium uoces tūc infeliciū mat̄z ululatus & flebiles querelæ audiebāt. Inter hæc exiens procedit & ipse de nauī sua imperator sordida & seruilitūca discit⁹ etus: Ad cuius conspectū plangentia iūgunf agmīa. Iose quoq; man⁹ ad coelū tendens nūc suā. nūc publicam infelicitatē accusat & desset. ad postremū uociferans per urbē: tandē ingressus domū cunctos q; lachrimantes p̄sequēbant: ultimo dimisit alloq̄o. ac deīde obseratis ianuis exclusis etiā filiis gladio dolorē uitamq; finiuit. Hæc Darii tēporibus gesta sunt. Post hæc Hanno uir quidam Carthaginēsis: priuatis opib⁹ rei publicæ uires superans: inuadendæ dominationis hausit cupiditatem. Cui rei consiliū utile rat⁹ ē: ut simulatis unica siliæ nuptiis oēs senatores quorū dignitatē obstiturā icēptis suis arbitras: inter pocula ueneno

necaret: Quæ res per ministros pdita sine uldiõe uitata ē: ne i uiro potē
 ti plus negotii res faceret cognita q̄ cogitata. Hoc cōsilio elusus Hāno
 alio machinamento facinus aggredi parat. Seruitia cōcitāt: qb̄ repente
 incautam urbē opprimeret. Sed cū ante statutā cædibus diē pditum se
 præuentumque intellexisset: castellū quoddā cū uiginti milib⁹ seruoꝝ
 armatus occu pat. Ibi dū Aphros regēque Mauroꝝ concitat: captus ē.
 ac primo uirgis cæsus. deinde e fofsis oculis & manibus cruribusq; fra
 ctis: cū a singulis mēbris pœna exigeretur: in cōspectu populi necat⁹ est
 Corpus uerberib⁹ laceratū crucifixū est. filii cognatique oēs supplicio
 traditi: neq; seū eiusdē familiæ unq̄ aut imitari: aut ulcisci meditaretur
 Hæc tꝑibus Philippi gesta sunt. Post hæc Carthaginenses cū Tyrum
 urbem auctōrē originis suæ ab Alexandro Magno captam euerfamq;
 didicissent: timentes transitū eius in Aphricam futurū: Hamilcharem
 quendam cognomento Rhodanū: uirū facundia solertiaq; præcipuuz
 ad pscrutādos Alexandri actus direxerunt: q̄ per Parmenionē quasi
 transfuga exceptus dehinc in militiam regis admissis oīa ciuib⁹ suis p
 tabellas scriptas: & post cæra superlitas enūciabat. Hūc mortuo Alexā
 dro Carthaginem reuersum: quasi urbem regi uenditasset: non ingra
 to tantū aīo. ueꝝ etiā crudeli iuidia necauerūt. Deinde cū assidua: nec
 unq̄ satis p̄spera. aduersus Siculos bella gererent: & syracusas urbes si
 ciliz tūc florentissimā obsidione cinxissent: p̄ Agatoclem siciliz regem
 miro circūuenti ingenio usque ad extrema desperationis adducti sunt
 Nāque Agathocles cū apud syracusas a Carthaginensibus obsideret:
 ac se neque bello parē instructu copiaz: neque obsidiōis patientē stipē
 diōꝝ sufficientia uideret: bene p̄uiso: ac melius d̄ssimulato consilio in
 Aphricā cū exercitu transit. Ibi suis qd moliat: aperit. deinde: qd facto
 opus sit: docet. Ilico unanimiter naues primū: in quib⁹ uenire icendūt
 nequa spes refugiēdi foret. Deinde cū oīa in quæ direxisset: p̄sterneret:
 uillas castellaque icenderet: Hannōnē quendam cū. xxx. M: Pœnoruz
 obuiū habuit: quē cum duob⁹. M. suoꝝ interfecit. Ipse aut̄ duos in eo
 bello tantū pdidit: Qua pugna & Aphroꝝ animis incredibiliter fractis
 & suoꝝ in imensum auctis urbes castellaque expugnat. prædas ingen
 tes agit. hostium multa milia trucidat. castra deinde ad quintū lapidez
 a Carthagine statuit: ut damna reꝝ opulētissimaz uastationēq; agro
 rū & incēdia uillaz de muris ipsius urbis specularent. Adiciē p̄ælen
 tibus malis tristior fama. Nam & apud siciliam delet⁹ cum imperatore
 Aphroꝝ exercit⁹ nūciat: quē reuera incautus ac pene ociosum Andro
 Agathoclis frater oppresserat. Hoc p̄ totaz Aphricaz ru more disperso

non tributaria tantū urbes ab his: uerū etiā socii reges deficiebant inter quos rex quoque Cyrenarū Apellas pact^o ē dū Agathocle coionē belli: dū regnū Aphricæ ardenter affectat. Sed postq̄ in unū exercit^o & castra iunxerūt: p̄ Agathoclem blandimentis & infidiis circūuentus occisus est. Carthaginenses contractis undiq; copiis ī bellū exarsere. Quibus Agathocles habens secū Aphellæ copias cōgredit. eosque magno utriusque exercitus sanguine & graui prælio supat. Hoc certamis discrimine tanta despatio pene illata est: ut nisi in exercitu Agathoclis orta seditio fuisset: transfugiturus ad eū Hamilchar dux Pænorū cum exercitu fuerit. Ob quā noxam in medio foro iussu Carthaginensiu p̄ a tibulo affixus crudele spectaculum suis præbuit. Deinde cū post mortem Agathoclis Carthaginenses Siciliā īstrūcta classe uasarēt: a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito: terrestri naualique certamie sæpe superati nouissime ad romana bella cōuersi sunt. Prodolor: legūt ne ista de ueteribus: qui de recentib⁹ conquerunt: imo legunt & ea non æq̄tate sed æmulatione coniciūt. Maximo enī illo & ineffabili: que nec ipsi discetnūt: stimulo cōpugūtur: non p̄pter tpa mala: sed p̄pter tpa christiana. & deriuatio est inuidi ulceris: ut quicqd agit sub execrabili: atrocius esse uideatur: sicut etiā inter nos sæpe inimicorū oculis uideri solet eos: quos exécrant: nihil non prauū: nihil non turpe: nihil nō obscœnū nihil non uulnerosū dicto factoue agere. & hoc tamen simpliciter. In tantū enim captū cor obliquat inuidia: ut rectum natura nō uideat: de quorū numero sunt isti. Sed multo miseres: quia inimici dei ac perinde inimici ueritatis: de quibus flētes hæc dicimus: & quos misericorditer si patiant arguimus: ut sanemus: qui uitioso oculo hæc uident. atq; iō duplicia illis uident: quæ uident: & confusi caligine neq̄ciæ inid cadūt: ut minus uidendo plus uideant: cū tamen id quod ē: ita ut est uideri nō possint: qui grauiora arbitrant flagella patris: q̄ hostis incendia: q̄ acerbiosem uocant blandientē: admonentē: & redimentē deū: q̄ persequentem: dominantē: trucidantē que diabolū: q̄q̄ si de patre intelligerent: de castigatione gauderent: & si præuideret fructus eruditionis: esset disciplina tolerabilis: ac p̄pter sp̄e: quæ nūc gentibus data ē: ante uero nō fuerat: leuiora ducerēt: etsi grauiora paterent: q̄q̄ contēptus miseriarum possunt etiā a suis discere: apud quos fūma mala p̄ summis bonis exstimata sunt tantū: ut gloriā fame celebrē atque illustre consequerēt: p̄ quos colligi dat: quanta nobis: quibus æternitas beata p̄mittit: sint toleranda p̄ uita: cū illi tanta potuerint tolerare p̄ fama.

Quod Romani Siculos & Pœnos uicerūt. & Regulus haud pro-
cula flumine Bragada serpentem miræ magnitudinis interfecit

Nno ab urbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Quīto Fa-
bio consulibus Mamertinis: quorū Mesana nobilis Sicilia ciui-
tas erat: auxilia contra Hieronē Syracusanū regem & Pœnorū
copias Hieroni iūctas Appiū Claudiū consulē cū exercitu misere Ro-
mani: q̄ tam celeriter Syracusanos Pœnosque superauit: ut ipse quoque
rex rex magnitudine perterritus ante se uictū: quam congressum fuis-
se p̄diderit: qui ex infractis uiribus amissaque fiducia cū pacē supplex
rogaret. cc. argenti talentis iussu consulū multatus accepit. Consules
itaque Agrigentū Sicilia ciuitatē adētes: ibi præsidia Pœnorū opibus
ualloque cinxerūt. Cūque inclusus ea obsidione senior Hannibal ipe-
rator Pœnorū ad summā egestatē redactus esset: Hanno. i perator nou⁹
Carthaginensiu cū equitibus. M. d. &. xxx. peditū milibus. xxx. etiā ele-
phantis ex iprouiso intercessit. expugnationēque ciuitatis paulisp̄ di-
stulit. sed cōtinuo ciuitas capta ē. Pœni maximo bello uicti & p̄fligati
xi. elephantis in potestatē redacti. Agrigentini sub corona oēs uēditi iūt.
Hannibal senior facta cū paucis eruptiōe diffugit. Gneo Cornelio Asi-
na & Gaio Duilio consulibus: cū Hannibal senior orā Italia maritimā
instructa. lxx. nauiu classe uastaret romani & ipsi classē fabricari atq̄
instrui præcipiūt: quod Duilius consul celeriter impleuit. Nā intra. lxx.
dies: quā arbores cæsa erant: c. xxx. nauiu classis deducta ī ancoris stetit
Cornelius Asina consul alter cū sedecim nauib⁹ Liparam insulaz petit
ubi ab Hannibale: quasi ad colloquiū pacis euocato: Punica fraude ca-
ptus. atque in uinculis necatus ē. Quod ubi Duilius alter consul audi-
uit: cū. xxx. nauibus aduersus Hannibalē p̄sect⁹ ē. Cōmissio nauali præ-
lio Hannibal amissa nauis: qua uehebat scapha subductus aufugit. xxx.
naues eius & una capta. xiii. merfa. iiii. M. hominū occisa. vii. M. capta
referunt. Postea Carthaginenses Gaio Aquilio Floro & Lucio Corne-
lio Scipione consulibus: Hannonē in locū Hannibalis subrogatū p̄ Sar-
dis Corsis defendendis nauali prælio præfecerūt: qui a Scipione cōsule
uictus: amisso exercitu ipse confertissimis hostib⁹ se immiscuit. ibique
interfectus ē. Eodez anno. iiii. M. seruorū &. iiii. M. naualiū sociorū in ur-
bis Romæ excidium cōiurarunt. & nisi maturata p̄ditio consilium præ-
uenisset: destituta præsidiō ciuitas seruili manu periisset. Anno ab hoc
pximo Calatinus consul Cameram sicilia urbē petens temere in angu-
stias deduxit exercitum: quas Pœnorū copiaz iam duduz præsstruxerant

Cui cū oīo nulla uel obfistendi uel euadēdi facultas eſſet: Calphurnii Flāmæ uirtute & ope liberatus ē: q̄ lecta. ccc. uitorū manu inſeſſum ab hoſtibus tumultū occupauit. & in ſe pœnos oēs pugnando cōuertit: donec Romanus exercit⁹ obſeſſas anguſtias hoſte nō urgente trāſiret. Caſi ſunt in eo prælio oēs. ccc. ſolus Calphurni⁹ q̄ uis multis cōfoſſus uuluerib⁹ & cadaueribus obtectus euasit. Hannibal ſenior a Carthaginēſibus iteꝝ claſſi præpoſitus inſeliciter cū Romanis nauali prælio cōgreſſus. & uictus ē. ab exercitu ſuo ſeditione orta lapidibus cōoprus iteriit. Attili⁹ cōſul Liparā Melitamq; inſulas Sicilia nobiles puagatus euerſit. Conſules in Aphricā iuſſi tranſſerre bellū cū. cccc. xxx. nauib⁹ Sicilia petierūt: qb⁹ Hamilchar Pœnoꝝ iperatoꝝ & Hāno claſſi præfectus occurrit. Cōfert nauali prælio Carthaginēſes in fugā uerſi. lxxiii. naues pdiderūt. Victores cōſules in Aphricā cōuerſi ſūt. primāque oīuꝝ Clipeaꝝ urbē in deditiōē recepūt. Inde Carthaginē petētes. ccc. aut eo ampli⁹ caſtella populati ſūt. inſeſtaque Carthagini ſigna circūtulerūt Manli⁹ cōſul ab Aphrica cū uictrici claſſe deſcedēs. xxvii. M. captiuoꝝ cū ingentib⁹ ſpoliis Romā reuexit. Regulus belluꝝ Carthaginēſe ſortitus: iter cū exercitu faciens haud ꝑcula flumine Bragada caſtra cōſtituit: ubi eū plurimos militū aquandi neceſſitate ad flumē deſcendētes ſerpēs miræ magnitudinis deuoraret: Regulus ad expugnandā beſtiā cū exercitu ꝑfectus ē. ſed nihil in tergo ei⁹ ꝑficiētib⁹ iaculis: atq; oī teloz iētū irrito: quæ ꝑ horrendā ſquamaz cratē: quaſi ꝑ obliquā ſcutoz teſtudinē labebant. mirūque in modū: ne corpus læderēt: ab ipſo corpori pellebant: cū in ſup magnā multitudinē morſu cōminui: ipetu proteri halitu etiā peſtifero exanimari uideret. balliſtas deſerri iperauit ꝑ quas ſaxū murale ſpinæ ei⁹ incuſſū cōpagē toti⁹ corporis diſſoluit. Talis ſi qdē eſt natura ſerpētis: ut cū pedibus carere uideat: coſtis tamen & ſquamis quaſi a ſūmo gutture uſq; ad imā aluū parili mō diſpoſitas habet: ita inſtruatū ut ſquamis: quaſi unguib⁹ coſtis: quaſi crurib⁹ imitatur. Nō enī ut uermis: cui ſpinæ rigor nō ē. & in directū corpusculi ſui ꝑtes gradatī porrigēdo cōtractas: cōtrahendo porrectas motū explicat: ſ; alternis intenta conatib⁹ latera ſinuofa circūfert: ut ꝑ exteriorē ſpinæ curuaturā rigentē coſtaꝝ aciē tendat: coſtis autē natura ad ſummūꝝ rectis ſquamaz ungulas figat: quod uiciſſim & celeriter agendo nō ſolū plana plabit: ſed etiam cōuexa conſcēdit: tot ueſtigiis inſtructa: quot coſtis. Hui⁹ itaque rei cauſa ē: ut ſi in qualibet corporis ꝑte ab aluo uſq; ad caput iētū aliquo collidat: debilis reddita curſū habere nō poſſit: qa ubi cūque illi iētus inciderit: ſpinam ſoluit: ꝑ quam coſtaꝝ ꝑdes & motus

corporis agebant. unde etiam hic serpens qui tamdiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit: ad unius saxi ictu debilis cessit. ac mox circumuertustelis facile oppressus est. Corium autem eius Romam deuictum quod fuisse. expeditum spatio ferunt: aliquamdiu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersus tres imperatores idest Hasdrubales duos & accitum ex Sicilia Hamilchares atroxissimum bellum gessit: in quo caesa sunt Carthaginensium. xvii. M. capta autem. v. M. elephanti. x & viii. abducti. oppida. lxxxii. in ditione cessere Romanis. Carthaginenses fracti bellis: & cladibus exinanti pacem a Regulo poposcerunt. sed cum intolerabiles & duras conditiones pacis audissent: tuti rati sese armatos mori: quam miseros uiuere: precionon solum Hispanorum uel Galloꝝ auxilia quae iam dudum plurima habebant sed etiam Graecorum comparanda duxerunt. Itaque Xanthippum Lacedaemoniorum regem cum auxiliis accitum ducem bello praefecerunt. Xantippus inspectis Poenorum copiis atque in campum deductis longe in melius mutato apparatu: pugnam cum Romanis inseruit. Ingens ibi ruina uirium Romanorum fuit. Na. xxx. M. Romanorum militum in illa tunc congressione prostrata sunt. Regulus ille dux uir nobilis cum. d. uiris captus est. & in catenas coniectus. x. de mimum anno Punici belli nobilem triumphum Carthaginensibus praebuit. Xantippus tam audacis facti conscius rerum instabiliu mutatioem timens ilico ex Aphrica migravit in Graeciam. Igitur Aemilius Paulus & Fuluius Nobilior consules audita captiuitate Reguli & clade exercitus Romani transire in Aphricam cum classe. cc. nauium iussi Clipeam petunt: Eo Carthaginenses cum pari classe confestim uenerunt. nec differre potuit nauale certamen. ciuii. naues Carthaginensium demersae. xxx. cum pugnantibus captae. praeterea. xxxv. M. militum caesa sunt. Romanorum autem nouem nauibus deprehensis. M. c. periete milites. Consules autem Clipea castra posuerunt. Duo Hanniones imperatores Poenorum eo rursus cum exercitu magno conuenerunt. praelioque commisso. ix. M. militum pdiderunt. Sed & tunc apud Romanos nunquam diuturna felicitas erat. & qualescumque successus magnis continuo malorum molibus obruebant. Cum itaque Romana classis ad Italiam praedis honesta remearet: infando naufragio uersa est. Na. ex. ccc. nauibus. ccxx. perierunt. lxxx. uix abiectis oneribus liberatae sunt. Hamilchar dux Poenorum cum exercitu in Numidia; Mauritaniaque missus: postquam hostiliter cruetque in uniuersos egit: quod regulum libenter suscepisse dicerent. M. argenti talentis. &. xx. M. bouum reliquos condemnauit. Principes autem omnium populorum patibulo suffixit. Tertio anno sicut semper indomitus furor cito piculorum obliuiscitur. Seruilius Caepio & Saepronius Bleesus consules. cclx. nauibus in Aphrica;

transgressi uniuersam orā maritimam: quæ circa syrtes iacet de popula
ti sunt. atq; in supiora pgressi: captis euerisq; ciuitatib' plurimis igen
tem prædā ad classem deuexerūt. Inde cū ad Italiā redirēt: circa Palinu
ri p montoriū: quod a Lucanis montib' in altū excurrit: illi scopulis
c. l. naues onerarias nobile que prædā crudeliter acq; sitā infelicitē perdi
derūt. Vicit aliquando apud Romanos iprobissimā cupiditatē enor
tas miseriarū. Nā patres: q; bus nauticæ rei iaz ptesū erat: decreuere ne am
plius quā. lx. nauū classis ad subsidiū haberet Italiā: quod qdē decre
tū cōtinuo adacti indomita cupiditate ruperūt. Præterea Cotta cōsul ī
Siciliā; transgressus plurimis præliis aduersus Pœnos & Siculos ter
mariq; pugnavit: & p totam Siciliā partī hostiū: primetiā sociorū ihūa
nas strages reliq; t. Lucio Cæcilio metello Gajo Furio Placidocōsulib'.
Hasdrubal nou' Carthaginensiu ipator cū elephantis. c. xxxiii. & equi
tū: peditū que āplius. xx. M. Lilybæū uenit ex Aphrica. & cōtinuo cum
metello cōsule apud Panormū pugna conseruit. sed metell' uī magnā
belluarū timēs prius eas magno usus cōsilio uel in fugā: uel in mortem
egit: & sic facile quīs magnā uī hostiū supauit. xx. M. Carthaginē siū ī
eō prælio cæsa sunt. elephantū quoque. xxvi. interfecti. ciuū capti. & per
Italiā ducti maximū Italis gentib' spectaculū præbuerunt. Hasdrubal
cū paucis Lilybæū pfugit. atq; absensa Pœnis capite dānatus est.

Quod Carthaginenses deuicti pacē a Romanis petierūt nec ipetrauerūt.

Ost hac fessi tot malis Carthaginē ses pacē esse petenda; a Ro
manis decreuerūt: ad quam rē Attiliū Regulū antea duce; ro
manū: quē iam p qnq; annos captiuū detinebant: inter ceteros
legatos præcipue mittendū putauerūt: quē nō impetrata pace ab Italia
reuersū: resectis palpebris illigatū in machina uigilando necauerūt. Al
ter deinde Attili' Regulus & Manli' Vulscō abo bis cōsules cū classe
cc. nauū &. iiii. Legionib' Lilybæū pfecti sunt: quod oppidū in pmōto
rio sitū Romani obsidere conati: supueniente Hannibale: q; Hamilcha
ris fuit filius: uicti: maiore exercitus sui pte pdita: ipsi ægre euaserunt.
Post hos Claudius cōsul cū classe. c. xx. nauū ad Drepani portū con
tra hostē pfectus: ibiq; mox except' classe Pœnorū supatus ē. Et ipse q;
dē cū. xxx. nauib' Lilybæū in castra confugit. reliquæ oēs hoc ē. lxxxx
aut captæ aut demersæ fuerūt. octo. M. militū cæsa. xx. M. cpta referūt.
Gaius quoq; iunior collega Claudii uniuersam classem naufragio ami
sit. Anno etiā cōsequēti classis Punica ī Italiā transiit. ciuūq; plurimas

partes longe lateque uastauit. Interea Luctatius cū classe. cc. nauium in Siciliam transuectus: dū apud Drepanū ciuitatē pugnam inter primores siciliæ ciceret: transfixo femore ægerrime cū iam obrueret erectus est. Porro aut Pœni cū. cccc. nauibus magnisq; copiis ad siciliam duce Hannone cōcurrūt. Nec tamen Luctati⁹ segnior, imo consilia Pœnoz celeritate mira puenit: Postq̄ pximæ sibi utrorūque classes apud Aegades insulas p totam noctē intertextis ppemodū ancoris cōstiterunt: orta luce prior Luctati⁹ signū bello dedit. Crudescēte pugna uict⁹ Hanno nauē auertit. & dux fugæ prim⁹ fuit. Aliquanta cū co ps exercit⁹ sui Aphricam petūt, alii confugere Lilybæū. Sexaginta tres Punicæ naues captæ sunt. c. xxv. demersæ. xxx. duo milia hominum capta. cæsa. xiiii. M. fuerunt Romanoz aut. xii. naues demersæ sunt. Luctatius deinde ad Erycinaz ciuitatē: quam Pœni tenebant: uenit. ibiq; duo. M. Carthaginiensiu conserta pugna interfecit.

Carthaginienses Romā mittūt. & pacē petunt
cōditionibusq; ante ppositis consequūtur.

Vnc Carthaginienses præcipiti festinatōe ad Luctatiū cōsulē ac deinde Romā mittūt: Orant pacē: quam cōditionibus ante ppositis ilico consequūtur. Cōditiones aut erant: ut Sicilia Sardiniaque decederēt: p quo ipensis bellicis puri argenti. iiii. M. talentorū Euboicorū æquis pensionibus p annos. xx. penderent. Huius pacis cōditio habita est post annū tertiu & uicesimum: ex quo bellum Punicum primum fuerat inchoatum. Quis rogo duarū ciuitatum unum bellum p annos. xxiii. gestum fando explicet: quos reges Carthaginēsiuz: quot cōsules Romanoz: quot agmiaz exercituum: quantum numerū nauium cōtraxerit: pfligarit: oppresserit: & tum demum si illa ad plenum ppenfa uideant: de præsentibus iudicet: Anno ab urbe cōdita. dvii. repentina subuersio ipsius Romæ præuenit triumphum Romanoz. Neque eniz temere dixerī quando non uel modicam læticiam Romæ superueniens repente q̄ grauissimus luctus oppresserit. Si q̄dem Quirto Luctatio Catulo Aulo Manlio cōsulibus diuersæ ignium aquarūq; clades pene absumpserē urbem. Nam Tyberis insolitis auctus imbribus. & ultra opinionem uel diuturnitate uel magnitudine redundans oia Romæ ædificia in plano. posita deleuit. Diuersæ qualitates locorū ad unam cōuenē perniciem: quoniam quæ segnior redundatio tenuit: madefacta dissoluit. & quæ cursus torrentis inuenit: ipsa deiecit. Aquarū grauissimaz cladem grauior ignis secuta uastatio est: q̄ ignis incertuz. unde surserit. plurimas ciuitatis partes peruagatus: cum hominum domorumq;

miserabilē stragē fecisset: tū etiā tantū opū uno incēdio cōsumpsit: q̄tū plurimā & pegrinā uictoriā cōferre nō possent. Dehinc cū oīa ī circui- tu fori popularet: adē Vestā corripuit. Et nec sibi siq̄dē diis subueniē- tibus: ignē illū q̄ ætern⁹ p̄tabat: tēporari⁹ ignis oppressit. Vnde etiam Metellus dū arsfuros deos eripit: uix brachio semiuisto ablatuſ aufugit. Tito Sempronio Gracco & Gaio Valerio Fulcone consulib⁹ cū Phalif- cis bellauere Romani: eoque prælio. xv. M. Phaliscoꝝ interfecta sunt.

Galli cisalpini noui hostes bellū Romanis intulerūt.

Odē anno Galli cisalpini noui extiterē hostes: aduersūz quos uaria sorte bellatum ē. Nā in primo cōflictu Valerio consule iii. M. d. cecidere Romani: secundo: xiiii. M. Galloꝝ caesa. ii. M. capta sunt. sed ob priorē cladē triumphus consuli denegat⁹ ē. Tito Mā- lio Torquato Gaio Attilio Bubulcō consulib⁹. Sardinia insula rebella- uit: auctōrib⁹ Pœnis: unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Cattha- ginensib⁹ autē uiolatoribus pacis: quā ipsi popocissent: inferri bellum decretum ē. Cōtra Carthaginēses pacē suppliciter peposcit: & cuz hi- missis legatis nihil p̄fecissent: post etiam. x. principib⁹ bis æque supplicā- tibus nec ipetrarent: nouissime hannonis mimi hoīs iter legatos oratōe meruert. Hoc anno porta Iani gemini clausa ē: q̄a nusq̄ eodē āno bellū erat: quod sub Numa solum Pōpilio rege p̄uenerat. Hic demuz nobis tacendum est. & q̄a t̄pa q̄dem cōferri n̄ra. nullo mō possunt: silētio trās- mitti expedit: ne obtrētatores diēz uitæ suæ ad insultandum poti⁹ sibi hoc strepitu suscitē. Ecce portæ Iani clausæ fuerūt. foris bellū Roma- noꝝ nō fuit. oēm sobolē suam in gremio suo conq̄escentem Roma con- tincens nō sup̄pauit.

Post primū punicū bellū Roma uno anno post. cccc. ānos q̄euit.

T hoc quando: post primū bellū Punicū. post q̄tū t̄pis: post ānos. cccc. lx. q̄diu: anno uno. & q̄d altero subsēcutū est: ut de cæteris taceā: bellum Gallicū. & Hannibal cū bello Punico se- cundo. heu mihi cognouisse hęc & denudasse. Quinetiā me p̄det. pax ista unius anni: uel magis ūbra pacis: lenimentū miseriāz: an incentiuū maloz fuit: stillicidiū istud olei ī mediū. magnæ flāmæ cadens ext̄xit. fomitem tanti ignis: an aluit: Pax aquæ frigidæ ardentissimis haustū ī febribus sanauit egrōtum: an potius icendit: per annos prope. dcc. id est ab Hostilio Tullo usque ad Cæsarem Augustuz una tantū mō æstate

Romana sanguinē uiscera nō sudarūt. & inter plurimas magnorū saeculoꝝ ætates miserā ciuitas. uete miserā mater uix uno tempore a timore luctuū. ut nō dicā ab ipsis luctibꝝ cōquieuit. Hoc si q̄quam hominū tā paꝝ ī uita sua quietis habuisset: nunquid uel uixisse diceret? Aut si q̄quā p̄ totum annū doloribꝝ & cruciatibus agat: medio autē anni ipsius spatio unū tantūz diem trāquillū & sine cōflictatiōibꝝ transigat: nunquid ex eo die leuamētū malorū accipiet? ac nō totū annū miseris deputabit. Sed illi īquit hunc annū pro glorioso signo infatigabilis uirtutis collocauerūt. atque utinā p̄ obliuione calamitatis continuæ præterissent. Nam: sicut ī corpore hominis ita demū dinoscit lepra: si uariatim iter sanas cutis partes color diuersus appareat: at si ita se ubique diffundat: ut oīa unius coloris: quāuis adulteri faciat: perit illa discretio: ita si labor cōtinuꝝ æquali tolerantia sine respirandi appetitu p̄sistat: itē uoluntatis & electio cōsuetudis diceret. Cum autē ī hoc paucillū oīa tantopere uel maiorū gaudia: uel minorū studia reclinantur: profecto discernit: & quā iocunditatē habuerit hęc breuitas: & quā a maritudine illa p̄lixitas: hoc est. quies illa quā grata fuisse: si diuturna mansisset & hęc incessabilis miseria quā etiaꝝ uitanda fuerit: si uitari quacūque potuisset. Anno ab urbe cōdita: dcliiii. Hamilchar dux Carthagenensium ab Hispanis ī bello: cum aliud bellum aduersus Romanos clam pararet: occisus est.

Legati Romanorū ab Illyriis interfecti sunt: pro quibus atrocissimum bellum gestum est.

Equēti anno legati Romanorū ab Illyriis interfecti sunt. Post cū ipsis Illyriis atrocissimūz bellū gestum ē in quo multis oppidis populisque deletis: reliqui se Fuluius Posthumioque cōsulibꝝ dederūt. Tertio deinceps anno miserāz ciuitatē sacrilegis sacrificiis male potentes funestauere pontifices. Namque decē uiri cōsuetudinē priscaꝝ superstitionis aggressi Gallūz uirum & Gallāz foeminā eūz muliere simul Græca in foro boario uiuos defoderunt. Sed obligamentum hoc magicūz in contrariū continuo uersum ē: Namqꝫ diras illas: quas fecerant externorū mortes fœdissimis suorū cædibꝝ expiauerunt. Si quidē Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulibꝝ magnā formidine consternatus senatꝝ defectione cisalpinaꝝ Galliaꝝ: eūz etiam ex ulteriore Gallia ingēs aduētare exercitus nuntiares: maximē Gestatorū quod nomen non gentis: sed mercenariorū Gallorum est. Itaque p̄moti consules totius Italiaꝝ ad præsidium imperii contraxere uires. Quo factō

in utriusque consulis exercitu. decem. M. armatorum fuisse referuntur: sicut Fabius historicus: qui eodem bello interfuit: scribit. Ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt pedum. ccc. lxxviii. M. equitum vero. xxvi. M. de cetera multitudo sociorum fuit. Commisso praelio apud Arretium Attilius consul occisus est. Octingenta milia Romanorum: nec saltem tanta: quanta eos terrere debuit: caesa sui parte fugerunt. Nam. iiii. M. eorum tunc interfecta historici tradunt: quod ideo ignominiosus turpiusque est: tam paucis amissis tanta agmina diffugisse: quia se in aliis uictoriis non uiribus animorum praeualuisse: sed bellorum prouentibus perdidit. Quis. n. rogo in exercitu Romanorum crederet: numerum istum fuisse saltem: non dico fugisse. Post haec secutum cum Gallis praelium gestum est: in quo plene. xl. M. trucidata sunt Gallorum. Sequenti anno Manlius Torquatus & Fulvius Flaccus consules primi trans Padum Romanas duxerunt legiones. Pugnatum est ibi cum Insubribus Gallis: quorum interfecta sunt. xxiii. M. quinque milia capta. Eo deinde anno: qui huic proximus fuit: dira miseram urbem terrere prodigia. Miseram utique: quae huic fremitu hostium: inde nequicia demonum terrebat. Namque in Piceno flumine sanguis effluxit: & apud Tuscos coelum ardere visum est & Arimini nocte multa luce clara effuluisse: ac tres lunas distantibus caeli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoque magnam terram motu Achaia & Rhodus insulae adeo concussae sunt: ut labentibus uulgo tectis ingens ille quoque colossus rueret. Eodem anno Flaminius consul contemptis auspicibus: quibus pugnare prohibebat: aduersum Gallos conflavit. & uicit. In quo bello octo milia Gallorum caesa. decem & septem milia capta sunt. Post hoc Claudius consul Gestorum triginta milia deleuit: ubi etiam ipse Viridomarus regem in prima acie progressus occidit: & iter multa Insubrium: quos ad ditionem coegerat oppida: Mediolanum quoque urbem florentissimam cepit. Deinde Istri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius Mimitiusque consules multo quidem Romanorum sanguine subegerunt. Emergit hic paululum antiquus ille Romanorum improbae laudis. etiam de patriciis appetit. Nam Fabius censor Fabium Buteonem filium suum furti ismulatum interfecit: dignum scilicet facinus: quod pater. uel patricio plebicum duceret: quod ne leges quidem: nisi multa pecuniae aut summum exilium circa quolibet hominum censuerunt.

Hannibal imperator Poenorum inimicitias fecit cum Romanis.

anno ab urbe condita. dxxxiiii. Hannibal Poenorum imperator Saguntum florantissimam Hispaniae ciuitatem: amicam populi Romani: primum bello petita: deinde obsidione cincta: & fame excruciatam

oiaque fortiter cōtemplatione fidei: quam Romanis deuouerāt: digna indignaque tolerantē. viii. demū mēse deleuit. Legatos romanoy ad semissos iuuiolissime etiā a cōspectu suo abstinuit. Exinde odio romani nominis: quod patri Hamilchari: cū esset. ix. ānos natus: fidelissime alias infidelissimus ante aras iurauerat: Publio Cornelio Scipione & Publio Sempronio Lōgo consulib⁹. Pyteneos mōtes trāsgressus inter ferocissimas Galloy gētes ferro uiam aperuit. & nono demum die a Pyreneo ad alpes peruenit: ubi dū mōtanos Gallos repelleret ab ascensu: obnitentēs bello superat. atque inuias rupes igni ferroque rescindit. quatrīduū cōmoratus quinta demū die cum maximo labore ad plana Italiae peruēit. Fuisse tūc exercitū eius centuz miliū peditū. & xxx. M. equitū definiūt Scipio consul Hannibali primus occurrit. cōmissioque praelio apud Ticinū ipse grauiter uulneratus p Scipionē filium admoduz prætexitatū q post Africanus cognōiatus ē: ab ipsa morte liberat⁹ euasit. Cæsus est ibi pene oīs romanus exercitus. Pugnatuz ē deinde eodē consule ad flumen Trebiā. iterūque romani pari clade supati sunt. Sempronī consul cognito collegæ casu a Sicilia cū exercitu. redit: q similiter apud eū. de fluiuiū cōgressus amisso exercitu pene solus euasit. In eo tamen praelio etiā Hannibal sauciat⁹ ē: q postea cū in Hetturiam primo uere trāstret: in sūmo Apēnino tēpestate correptus biduo continuo imobilitercum exercitu niuibus cōclusus & honustus obrigit: ubi magn⁹ hoīuz numer⁹ iumēta q plurima. elephanti aut pene oēs frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tūc Scipio frater consulis Scipionis in Hispania plurima bella gessit. Magonē quoq; Pænoy ducē bellouicit. & cepit.

Multa pdigia uisa sunt in cælo.

Iris tūc etiā romani pdigiis territi sūt. Nā & solis orbis minui uisus est. & apud Arpos patina in cælo uisæ. sol quoque pugnalisse cū luna. apud Capenas intra d. ē duas lunas ortas. i Sardinia sanguine duo scuta sudauisse. in Phaliscis cælū scindi. uelut mano hiatu uisū. apud Antiū metentib⁹ cruentas spicas in corbē decidisse. Igit. Hānibal sciens Flaminiū consulē solū in castris eē: quo celeri⁹ iparatū obrueret: primo uere pgressus arripuit. ppiorē: sed palustrē uiam & tū forte Sarn⁹ late redundans pendulos & dissolutos cāpos reliquerat de qb⁹ dictum ē. & quæ rigat æquora Sarn⁹: in quos cum exercitu Hannibal pgressus nebulis maxie: quæ de palude exhalabāt. p spectū auferētib⁹: magnam ptem socioy iumentoyq; pdidit. Ipse aut uni elephanto

qui solus super fuerat: super sedens uix difficultatē itineris euasit. s3 oculū: quo dudū iam ægrotauerat uolentia frigoris & uigiliarū ac laboris amisit. Vbi uero proxim^o castris Flaminiū consulis fuit: uastatiōe circūuacantiū locorū Flaminiū in bellū excitauit. Hæc pugna ad Thrasumenū lacū facta ē: ubi exercitus Roman^o infelicissime arte circūuentus Hānibalī fūdītūs trucidatus ē. Ipse quoq3 cōsul occisus. xxiii. M. romanorū in eo prælio cæsa sex. M. capta referunt. De exercitu uero Hannibalis. ii. M. ceciderūt. Famosum hoc apud Thrasumenū lacū certamen fuit tāta Romana maxie: cū ita intentus pugnantīū ardor extiterit: ut grauissimū terræ motū: q̄ tūc forte tam uehemens factus ē: ut urbes diruisset: montes transtulisset: discidisset rupes: & flumina retrorsuz coegisset referat: pugnantēs oīo nō senserūt. Factam ad Thrasumenū ruina sequitur pugna Cannensis: q̄ uis Fabii Maximi dictatoris tēpus mediū fuerit: q̄ ipetum Hannibalis cūtando tardauit.

Apud Cannas pugnatū ē cū Hannibale & uicti sūt Romani.

Nno ab urbe cōdita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus & Publius Terētius Varro cōsules cōtra Hānibalē missi impatiētia Varronis cōsulis infelicissime apud Cannas Apuliæ uicium oēs Romanæ spei uires pene perierūt. Na3 in ea pugna. xliiii. M. Romanorū interfecta sūt: q̄q̄ & de exercitu Hannibalis magna pars cæsa ē: nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extrema iternitionis abducta sūt. Perierunt enī in eo cōsul Aemili^o Paulus. consulares autem & prætorii uiri. xx. interfecti sūt. Senatores uel capti uel occisi sūt. xxx. nobiles uiri. ccc. pedestriū militū. xl. M. eq̄tum. iiii. M. d. Varro cōsul cū. l. eq̄tib^o Venustum fugit. Nec dubium est ultimū illuz diem Romani status futuruz fuisse: si Hannibal mox post uictoriā ad peruadendam urbem cōtēdis3 Hannibal in testimonium uictoriae suae tres modios anulorū aureorū3 Carthaginem misit: quos ex manibus interfectorū eq̄utum Romanorū senatorūque detraxerat. Usque adeo autē3 ultima despectatio rei publicæ apud residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia sedibusque quarendis consiliuz ineundū putarint: Quod auctore Cæcilio Metello confirmatum fuisset: nisi Cornelius Scipio tribunus tūc militum idem qui postea Africanus fuit districto gladio deterruiss3. ac potius pro patriæ defensiōe i sua uerba iurare coegisset. Romani ad spem uitæ: quasi ab inferis respirare ausi dictatorem Decium Iunium crearent: qui delectu habito ab annis decem & septem immaturæ inordinatæque militiæ quatuor legicēs undecūq3 cōtraxit. Tūc etiā seruos

spectati roboris ac uoluntatis uel oblatos: uel si ita op^o fuit: publico pre-
 cio emptos sub titulo libertatis sacro militiae adigit. Arma quae decrat:
 replis deaxerunt. egentia rario priuata opes refusa sunt. Ita equester
 ordo: ita plebs repida: oblata studiose i coe consuluit. Iuni^o quoque di-
 ctator antiquu romanæ miseria factu recolens p supplemento exercit^o
 edicto: uelut a sylo patefacto hoies: quocunq; scelerib^o ac debitis obnoxii
 essent: ipunitate pmissa militiae mancipauit: quoz numer^o ad sex. M. ui-
 roz fuit. Capania uero uel pot^o ois Italia ad Hannibale despata. peni-
 tus romani stat^o repatione defecit. Post hoc Luci^o Posthumius prator
 aduersu Gallos pugnare iussus cu exercitu casus e. Deinde Sepronio
 Graccho & Quinto Fabio Maximo consulib^o Claudius Marcellus ex
 pratore pconsul designatus Hannibalis exercitu paelio fudit. primus
 que post tatas rei publicae ruinas spem fecit: Hannibalem posse: su pari.
 Scipiones aut in Hispania Hasdrubale Porroz i peratore ad Italiae ex-
 ercitu coparante: grauissimo bello opprefferunt. Na: xxxv. M. milituz de
 exercitu ei^o. uel caede: uel captione minuerunt. Celtiberos milites cu pri-
 mu externa manu romani in castris hre coeperunt: precio sollicitatos ab
 hostiu societate in castra sua duxerunt. Sepronius Gracchus pconsul ab
 hospite suo Lucano quoda ductus i insidias: occisus e. Cetenius Penu-
 la ceturio decerni sibi ultro bellu aduersu Hannibale petiit: A quo. cu
 octo. M. militu: quos in acie eduxerat: casus e. Post huc Gneus Fului^o
 prator ab Hannibale uictus amisso exercitu: uix euasit. Pudet recorda-
 tiōis. Quid. n. dica i probitate magis: an miseria romanor^o? imo uetius
 uel i proba miseria: uel miseram i probitatem? Quis credat: eo tpe: quo
 aratiu: populi romani egena stipē priuata collatoe poscebat: miles i ca-
 stris no: nisi aut puer: aut seruus: aut sceleratus: aut debitor: & ne sic q
 dem numerus idoneus erat: senatus in curia ois pene nouitius uidebat.
 Postremo cu ita iminutis fractisq; oibus despares: ut consiliu. de relin-
 quenda Italia subires: eo tpe cu unu domesticu bellu: ut diximus: ferri-
 uix ullo mo posset: tria insup transmarina bella q; scedat fuisse susce-
 pta: unu in Macedonia cōtra Philippu potentissimu: Macedonia regē.
 alteru in Hispania cōtra Hasdrubalem Hannibalis fratre tertiu: in Sar-
 dinia cōtra Sardos: extra hoc qrtu: Hannibalis: quo in Italia premebat.
 & tamen fortis in alterutq; despatio in meliora pfectit. Nam in his oibus.
 despando pugnant. pugnando uiceert. Ex quo euidenter ostendit nec tpa.
 tunc fuisse traqlliora ocis: s; hoies miseris fortiores. Anno ab urbe co-
 dita. d. xliii. claudi^o Marcell^o syraculas opulētissima urbe siciliae secūda
 oppugnatione uicepit: quaz cu ia pridē obsediss; archimedis syracusani

ciuis admirabili ingenio præditi machinis repulsus expugnare non potuit.

Hannibal usque ad Anienē flumē deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Ecimo anno postq̄ Hannibal ī Italiā uenerat Gneo Fulvio & Publio Sulpitio cōsulib⁹ Hannibal de Campania mouit exercitū. & cū ingenti clade oīuz p Sidicinū Sinuessanūq; aggr̄ uia Latina pfectus ad Anienē fluuiū trib⁹ milib⁹ ab urbe cōsedit incredibili totius ciuitatis metu cu; senatu populoq; diuersis curis trepido matronæ quoque amētes pauore p ppugnacula currerent: & cōuhere in muros laxa: primæque p niuis pugnare gestirēt. Ipse autē cū expeditis eq̄tib⁹ usque ad portam Collinā infestus accessit. deinde oēs copias in aciē direxit. Sed & cōsules Fului⁹ & Publius nō detrectauere pugnam. At ubi expositæ utrinq; acies cōstiterūt: in cōspectu Romæ premiū uictoriæ futuræ tant⁹ subito se imber e nubib⁹ grādine mistus effudit ut turbata agmina uix armis retētis in suā se castra colligerēt. Deinde cu; serenitate reddita in cāpū copiarū atque ī aciē rediissent: rursū uiolētior fusa tēpestas maiore metu mortaliū audaciā coercuit. terribosq; exercitus in tētoria refugere coegit. Tūc cōuersus in religionē Hannibal dixit se fert: potiundæ sibi Romæ mō uoluntatē non dari: mō ptatē. Respondent nūc mihi obrectatores ueri dei hoc loco: Hannibali a capeffenda subruendaque Roma utq; romana restitit fortitudo: an dira miseratio an forsitan conseruati isti dedignantur fateri: qđ Hannibal & uictor extimuit: & cedens pbauit. At: si istā dinā tutelam p pluuiam de cælo uenisse manifestū est: ipsa autē pluuiā opportunis & necessariis t̄pib⁹ nō nisi p christū: q̄ ē uer⁹ deus ministrari: & ab huiusmōi hōibus fatis certo sciri: nec negari posse existimo. maxie nūc: quando ad documentū potētis eius cū siccitate turbante pluuiam poscere assidue contingit: & alter nis uicib⁹ nūc gētiles: nūc xpiani rogant: nec unq̄ etiā ipsi testib⁹ factū est: ut optati imbres supueniant: nisi ī die: quo rogari christū & xpianis rogare pmittitur: pculdubio constat: urbē Romam p hunc eūdē uerū deū: q̄ est christus Iesus ordinante; s̄m placitū ineffabilis iudicii sui: & tunc affuturæ fidei credulitatem seruata fuisse: & nunc p parte sui in credulam castigatam. At uero in Hispania ambo Scipiōes a fratre Hasdrubalis interfecti sūt. In Cāpania Capua capta est a Quinto Fulvio p cōsule: principes autē Campanoz; ueneno mortē sibi cōsciuerūt. Senatū oēm Capuæ & phibēte fenatu romano Fului⁹ supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionib⁹ cū oībus incusso pauore cūtantib⁹ Scipio se admodum adolefcens ultero obrulisset: & pudenda penuria cēt arati

Claudio Marcello & Valerio Leuino auctorib⁹: q tūc consules erant: auri argentūque signatū ad questores palam oēs senatores in publicū contulerūt ita: ut nihil præter anulos singulos bullasq; sibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribusq; singulas tantū auri uncias: & argēti nō amplius q̄ singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania imperiū pconsulare sortitus ē.

Cipio annos natus. xxiiii. imperiū i Hispania procōsulare sortitus ultionē patris præcipue & patruī aīo intendens Pyreniū transgressus priō impetu Carthaginē noui cepit: ubi stipēdia maxima præsidia ualida copiæ auri argētiq; magnæ Pœnoꝝ habebantur: ibi etiā Magonē fratrem Hannibalis captū cum cæteris Romam misit. Leuino cōsul ex Macedonia rediēs Agrigētum urbem Sicilia expugnauit. ibique Hannonem Aphroꝝ ducē cepit. xl. ciuitates i ditionē accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal i Italia Gneum Fuluium procōsulem præterea tribunos. xi. & vi. M. militum interfecit. Marcell⁹ cōsul cū hannibale triduum continuū dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. sequēti uictus cōsul. tertio die uictor octo. M. hostium interfecit. ipsumq; Hannibalē euz reliquis fugere i castra cōpulit. Fabius cōsul Maxim⁹ Tarentum. quæ a romanis descuerat: itez expugnauit. & cepit. Ibiq; ingentes copias Hannibalis euz ipso ducē eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominū captiuoꝝ uēdidit. precia in fiscum retulit. Sequēti anno i Italia Claudius Marcell⁹ cōsul ab Hannibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnoꝝ duces Hasdrubalem uicit. & castris exiit. Præterea. lxxx. ciuitates aut deditiōe: aut bello i potestate redegit. Aphris sub corona uenditis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utq; cōsulem Marcellū & Crispinum insidiis circumuētos interfecit. Claudio Nerone & marco Liuiō salinatore cōsulib⁹ euz Hasdrubal Hannibalis frater ab Hispaniis p Gallias ad Italiam ueniret: iussusque a Carthaginēsisibus ut fratri euz copias iungeret: magna secum auxilia Hispanoꝝ Gallorumque deduceret euz maturato aduentu descēdisse iam ex aloib⁹ cōsulibus pditus fuisset: ab exercitu romano ignorante Hannibale præuentus cum omni exercitu suo interfectus est. Diu quidem incert⁹ belli euent⁹ fuit: elephantis maxime Romanā istantib⁹ aciem: qui a militibus romanis occisi sunt: quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiae paulo ante fuerat repertum: ut lecti agilitate iuuenes euz armis suis post terga eqtūm sederēt: & mox euz ad hostem uētum esset: eqs desiliret: & cōtinuō pedites ipsi ex alia parte equitibus per quos aduēti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his

ergo uel itib⁹ elephāti retroacti cum regi iā a suis nō possent fabrili scaili
pro intra aures adaecto necabant: Id gen⁹ occidēda cū opus esset: bellu
idē du x Hasdrubal primus iuenerat. Fuit hoc paelio pœnis Metaurus
flumen ubi Hasdrubal est uict⁹ quasi Thrasumenus lacus. & Cessana
Piceni ciuitas ut uicus ille Cānensis. Nam. lviij. M. de exercitu Hasdru
balis ibi occisa sūt. capta sunt. v. M. cccc. Quatuor. M. ciuū Romanorū
iter eos repta atq; riuocata sūt: qd̄ uictorib⁹ cōsulibus solatio fuit. Na;
& ab exercitu eorū: viij. M. ceciderunt. Hannibali caput patris sui Hasdru
balis ante castra picētū est: Quo uiso & simul clade Pœnorū cognita: an
no tertio. x. quā ī Italiā uenerat: refugit in Brutios. Post hęc anno cō
tinuo iter Hannibalē & Romanos quies a tumultu bellorū itercessisse ui
sa est: quā ī quietudo morborū ī castris erat. & grauissima pestilētia utiq;
exercitus angebant. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pireneo usq; ad
oceanum ī puintiam redacta: Romā uenit. Cōsul cum Lycinio Crasso
creatus in Aphricā transit. Hannōnē Hamilcharis filiū ducem Pœno
rum interfecit exercitūque eius partim cæde. partim captiuitate dispendit
Nā. xl. M. Pœnorū eo paelio occidit. Sempronio cōsul cum Hannibale cō
gressus & uict⁹. Romā refugit. Scipio ī Aphrica aggressus hyberna Pœ
norū atque alia Numidarū: quæ utraq; haud pcul ab Utica erant: nocte
concupia fecit icēdi. Pœni trepidi cū casu accidisse ignē putarēt: iermes
ad extinguendū cōcurrerunt: quare facile ab armatis superati sunt uel
oppressi. In utrisque castris. xl. M. hominū igni ferroque consumpta sūt
capta. v. M. duces ipsi miserabiliter abusti & agre effugerunt. Hasdrubal
imperator Carthaginē profugus uenit. Itaque Syphax & Hasdrubal
mox plurimū reparauere exercitum. atque iteꝝ cum Scipione cōgressi
sunt. uictique fugerunt. Sciphacem fugientem Lælius & Masanissa ce
perūt. Cætera multitudo Cyrtham confugit: quā Manissa oppugna
tam in deditiōnem recepit. Syphacem ad Scipionē catenis uinctū dedu
xit: quem Scipio cum īgentibus spoliis plurimisque captiuis Romanis
perducendum Lælio tradidit.

Hannibal reuersus ē: ut fessis Carthaginensibus subueniret.

Annibal in Aphricā redire iussus: ut fessis Carthaginensibus
subueniret: flens reliquit Italiā: oībus Italici generis militib⁹ qui
sequi nollēt interfectis: cui cū ad Aphricanū litus p̄p̄inquant
iussus esset qdam de nauticis ascendere in arborē nauis atq; inde specula
ri: quāz regionē teneret: sepulchrū dirutū se p̄spexisse respōdit. Abom
minatus dictū Hannibal deflexo cursu ad Leptim oppidum copias ex

posuit: ubi cōtinuo refecta multitudine Carthaginē uenit. deinde Scipionis colloquiū petiit. Ibi cū diu se attoniti mutua admiratōe duo clarissimi duces suspexissent: infecto pacis negotio prælium confertū est: quod diu magnis ducū artib⁹ dispositū: magnis copiarū molib⁹ gestū magnis militū uirib⁹ cōsumatum Romanis uictoriā cōtulit. Octoginta elephantibus uel capti uel occisi sūt. Carthaginēsiū interfecta sūt. xx. M. d. Hannibal oīa & ante prælīū & ī prælīo expert⁹ cum paucis: hoc ē uix iiii. eqtibus iter tumultū clapsus Andrumetū cōfugit. postea Carthaginē post. xxx. & sex annos quam īde paru⁹ cum patre exierat: uenit Cōsultantiq³ senatui nullam esse spem residuam: nisi ī petenda pace psuasit. Gaius Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto cōsulibus Carthaginensib⁹ pax per Scipionē uolūtate senatus populiq^{ue} cōcessa est. Nauis tamē plus quam. d. ī altū pductæ in cōspectu ciuitatis incēsa sunt. Scipio iam tūc cognomento Africā⁹ triumphans urbē nigressus est: quem Terētius qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginensib⁹ captiuus pilleatus: quod idultæ & libertatis insigne fuit: triūphantē post currū secutus est.

Secundum Punicum bellum finitum est & macedonicum successit.

Nno ab urbe condita: d. xlii. bellum Punicum secundum finitum est: quod gestum ē annis. xvii: cui Macedonicum cōtinuo successit: quod Quīnt⁹ Flaminius cōsul sortitus post multa & grauissima prælia: quibus Macedones uicti sunt: pacē Philippo dedit. Deinde cum lacedæmoniis pugnauit: uictō Nabide duce ipsorum nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armenem Nabidis filium ante currum duxit. Romani captiui: qui sub Hānibale per Græciam captiui uenditi fuerāt: uniuersi recepti capitib⁹ rasis ob deterfam seruitutem: currum triumphantis secuti sunt. Eodem tempore Insubres Boii atque Ceomanni contractis in unum uiribus. Hamilchare Pœnorum duce qui in Italia remanserat Cremonam Placentiamq³ uastantes difficillimo bello a Lucio Fuluio prætore superati sunt. Postea Flaminius pro cōsul Philippum regem & euz eo Thracas Macedonas Illyrios multasque præterea gentes: quæ ī auxilium ei⁹ uenerāt: bello subegit. Victi Macedones castra amiserūt. viii. M. hostiū eodie cæsa. v. M. capta Polybi⁹ scribit Valerius dicit. xl. M. trucidata Claudius uero. xxxii. M. interfecta commemorat. sed hæc uarietas scriptorū utiq³ fallacia ē. Fallaciæ autē causa pfecto adulatio est duz uictoris laudes accunulare uirtutezq³ priæ extollere uel præsentibus uel posteris student. Alioqn īq³ sit⁹ nō fuisset numerus nec quilibet unq³ fuisset expressus qd⁹ si gloriosus est duci

& patriæ plurimos hostiū peremisse quanto magis lætumpatriæ ē duci beatū potest uideri suos uel nullos uel paucissimos pdidisse Ita lucidissime patet quod simili impudentia mentiendi qua occisorum hostium numerus dicitur sociorum quoque amissorum damna minuunt: uel etiā omnia reticetur. Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello oppressus cū omni exercitu Romano interfectus ē. Consul Marcellus in Hetruria a Boiis oppressus magnā partē exercitus pdidit: cui postea Eurius cōsul alter auxilio accessit. atque ita uniuersam Boiorum gentem igni ferroque uastates p̄modū usq; ad nihilū deleuerūt. Lucio Valerio Flacco Porcio Marco Catone cōsulibus Antiochus rex Syriæ bellū cōtra populum Romanū instruens in Eutopā transiit ex Asia. Tūc etiam Hannibal propter excitandi belli rumores: qui de eo apud Romanos ferebant exhiberi Romæ a senatu iussus clam ex Africa p̄fectus ad Antiochum migravit quem cū apud Ephesum inuenisset mox cunctantē in bellū impulit. Tūc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plebis lata fuerat: nequa mulier plus quā tres semunciam auri haberet: neue uersicolori uestimento: nec uehiculo per urbē uteretur: post xx. ānos abrogata est. Publio Scipione Africano itere & Tito Sempronio Longo cōsulibus apud Mediolanū. x. M. Gallos cæsa. sequenti autē prælio. xi. milia Gallorum Romanorum uero. v. M. occisa sunt. Publius Digiſus prætor in Hispania citeriore pene oēm amisit exercitū. Marcus Fuluius prætor Celtiberos cū proximis gentibus uicit. regēque eorum cepit. Minutius a Liguribus in extremum piculi adductus & insidiis hostiū circumuentus uix Numidarum equitū industria liberatus ē. Scipio Africanus inter ceteros legatus ad Antiochū missus etiā cum Hannibale colloquiū familiare habuit. sed infecto pacis negotio ab Antiocho discessit. In utraque Hispania p̄ Flaminium Fuluiūque prætores bella multū horrida cruentaque utriusque populigesta sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio Glabrione consulibus Antiochus quibus Thermapylas occupasset: quæ munimine tutior p̄pter dubios belli euentus fieret: tamen cōmissio bello a consule Glabrione superatus uix cum paucis fugit e prælio. Ephesūque puenit. Is habuisse serf̄ armatorum. lx. M. ex quibus. xl. M. cæsa: capta autem plus quam. v. M. referuntur fuisse. Alter consul Scipio cū Boiorum gente confluxit. in quo prælio. xx. M. hostiū interfecit. Sequenti anno Scipio Africanus habens in auxilio Eumenen Attali filium aduersus Hannibalem: qui tūc Antiochi classis præerat: bellū nauale gessit. Antiochus uictus Hannibalem & in fugā actus: simulque oī exercitū amisso pacem rogauit. filiumque Africanum: quē utrumque explorāter: an in prælio cepisset: icertū

est: ultro remisit. In Hispania ulteriore Lucius Aemilius p̄consul a Lulitanis cū uniuerso exercitu cæsus interiit. Lucius Cebus in Hispaniā p̄ficiscensa Liguribus circūuentus cū uniuerso exercitu occisus ē. uide nunciū quidē sup̄fuisse constat: ut intentionē ipsam Romæ Massilienses nūciare curauerint. Cōsul Fuluius de Græcia ī Gallogræciam: quæ nūc est Galatia transfuectus ad Olympū montē puenit: ad quē. uniuersi Gallogræci cū coniugibus & liberis cōfugerant. ibique acerbissimū bellū gessit. Nanque de sup̄ioribus locis sagittis & saxis gradibus cæterisque telis Romani grauius contriti tandē usque ad congressū hostiū prupūt xl. M. Gallogræcorū eo prælio interfecta referunt. Martius consul aduersus Ligures p̄fectus: sup̄atusque. iiii. M. militū amisit. & nisi uictus refugisset celeriter in castra: eandē internitiōis cladē: quā Bebius dudū ab eisdē hostibus acceperat: pertulisset. Marco Claudio Marcello Quinto Fabio Labeone consulibus Philippus rex qui legatos populi romani interfece rat: p̄pter Demetrii filii sui: quē legatū miserat: uerecūdisimas p̄ces: ueniā meruit. eundēque continuo uelut Romanis amicū sui que proditorem: fratre quoque ipsius ad parricidiū fratris mistro: nihil de utroque miseræ mali suspicantē: ueneno necauit. Eo iē anno Scipio Africanus ab ingrata sibi urbe diu exulans apud Linterniū oppidū morbo perit. Iisdē etiam diebus Hannibal apud Prusiam Bithyniæ regē cū a romanis reposceret: ueneno sese necauit. Philopomenes dux Achiuorum a Melanis captus occisus ē in Sicilia. Tūc Vulcani insula: quæ ante non fuerat: repente mari edita cū miraculo oīum usque ad nūc manet. Quintus Fuluius Flaccus prætor in citeriore Hispania maximo prælio. xxiii. M. hominū fudit: quatuor milia cepit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania ulteriore. c. l. oppida uacuata quassataque bellis ad deditiōnē coegit. Eadē tēpestate & Lucius Posthumius in citeriore Hispania. xl. M. hostiū bello interfecit. Gracchus prætor ibidem. cc. oppida expugnauit. & cepit. Lepido & Mutio cōsulibus Basternarū gens ferocissima auctore Perfa Philippi filio: prædæ spe sollicitato: & transeundi Istri fluminis facultate: sine ulla pugna uel aliquo hoste deleta est. Nā tūc forte Danubius: qui & Ister crassa glacie sup̄stratus pedestrē facile transitū patiebat. Itaque cum iprouide toto & maximo simul agmine inæstimabilis hominum: uel equorum multitudo transiret: enormitate ponderis & cōcussione gradientium cōcrepās gelu & glaciali crusta dissiluit uniuersūque agmen: quod diu sustinuerat mediis gurgitibus uicta tandem & cōminuta destituit. atque eadem rursus fragmentis ipediētib⁹ sup̄ducta submersit. Pauci ex oīo populo p̄ utraq̄ue ripā uix cōcisus euasere uisceribus.

Publio Lycinio Crasso & Gaio Cassio Longino cōsulibus Macedōicū bellū gestū ē: merito inter maxia bella referendū. Nā in auxilio Romanorū tota primū Italia deīde Ptolemæus rex Aegypti & Ariarates Cappadociæ: Eumenes Asiæ & Masanissa Numidiæ fuerūt. Perses & Macedonās secuti sunt. Thraces cū rege Cothe. & uniuerſi cū rege Genitio Illyrii. Itaque aduenienti Crasso consuli Perses occurrit. cōmissoque prælio miserabiliter uicti fugere Romani. Sequenti pugna pene pari clade partis utriusq; in Hyberna discessū ē. Deīde Perses pfligato multis præliis exercitu Romano in Illyriū trāsgressus Sulcanū oppidū defensum præſidiis romanis pugnando cepit: ubi magnam Romanorū præſidiorū multitudinē partim occidit: partim sub corona uēdidit: partim secū ī Macedoniam duxit. Postea cū eo Lucius Aemilius Paulus cōsul dimicauit. & uicit. Nā. xx. M. peditū in eo prælio interfecit. Rex cū equatu subterfugit. sed cōtinuo captus atq; in triūpho cū filiis ante currū actus post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā arariā ob tolerantiam inopiam Romæ didicit. ibique cōsumptus ē. Plurima præterea & satis diuersis puentibus bella multaq; ubiq; gentiū gesta sūt: quæ breuitatis causa prætermisi.

Bella in Hispania gesta.

Nno ab urbe condita. dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Posthumio Albino consulis: cū oēs Romanos ingens Celtiberorū metus inuasisset: & ex oib; nō cēt: q; ire in Hispania; uel milites uel legatus auderet: Publi; Scipio: q; postea Aphricanus ē dictus: ultro sese militatur; in Hispaniam obtulit: cū tamen in Macedonia sorte iā deputatus eēt. Itaque pfectus in Hispaniā magnas strages gentiū dedit. sapiētia tam militis q; ducis usus officio. Nā & barbaræ puccantē singulariter cōgressus occidit. Sergius autē Galba prætor a Lusitanis magno prælio uictus ē. uniuerſoq; exercitu amisso ipse cū paucis uix elapsus euasit. Eodē tpe censores theatr; lapideū in urbe cōstrui censuerunt: quod ne tūc fieret: Scipio Nasica grauissima orōne obstitit: dicens inimicissimū hoc fore bellatori populo: ad nutriendā desidiā lasciuiaq; cōmentum. Adeoque mouit senatū: ut nō solū uēdi oia teatro cōparata iulserit: sed etiā subſelia ludis poni phibuerit. Quā ob rem intelligat nri q; bus q; quid extra oblectamentū libidinis occurrit: offensio ē ppter hec quod se infirmiores eē hostibus suis ipsi sentiūt. & fateāt teatra accusanda non tpa. nec blasphemandū deū uerū solū: q; usque nūca prohibet: sed abominandos deos: uel dæmōnes suos q; ista petiuerūt: p̄fundo

siquidem fatis malignitatis suæ argumento tale sacrificiū flagitātes: quo non magis fuso cruore pecudū q̄ p̄fligata uirtute hominū pascerētur. Nā utique tunc nec hostes: nec fames: nec morbi: nec p̄digia deerant: imo tūc plurima erant. sed theatra nō erant: in q̄bus quod incredibile dictū ē: ad aram luxuriæ uirtutū uictimæ trucidant. Carthaginē sibi ali- quando uisū ē hoīes imolare. sed male præsūpta psuasio breui præter- missa ē. A Romanis uero exactū est: ut semet ipsos pditioni ipenderent. Factū esse sic fatent: & clamant: ut fiat: q̄ p̄ maētanda gregis sui pecude fortasse offenderent: & p̄ interficienda cordis sui uirtute latant. Quin potius Nasicæ erubescāt: qui xp̄ianis exprobandū putant. & non nobis de hostibus quos sp̄ habuerūt. sed illi de theatro: quod haberi phibue- rat: conquerant. Igitur in Hispania Sergius Galba prætor Lusitanos ci- tra Tagū flumen habitantes cū uolūtarios in deditiōe recepisset: per scelus interfecit. Simulans enī de cōmodis eorū se acturū fore: a circūpo- sitis militibus cūctos inermes incautosq; p̄strauit: quæ res postea uni- uersæ Hispaniæ p̄pter Romanorū pfidiam causa maximi tumult⁹ fuit.

Iteꝝ bellū terribile ortū est in Hispania.

Nno ab urbe cōdita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Manlio consulibus tertiu Punicū bellū exortū ē. Igit cū senatus delē- dam Carthaginem censuisset: p̄fecti in Aphricam consules & Scipio tunc tribun⁹ militū p̄pe Vticam maioris Aphricani castra tenu- erūt. Ibi Carthaginensibus euocatis iussisq; ut arma & naues traderēt nec motatis tanta uis armatorū repente tradita est: ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq̄ arma tradiderūt & relicta urbe secedere p̄cula mati. x. M. passuū iussi sunt: dolorem ad desperationem contulerunt: aut defensuri ciuitatem: aut cum ipsa per ipsam sepeliendi. ducesque sibi duos creauerūt Hadrubales. armaque primum facere aggressi æris ferrique iopiā auri & argenti metallis sup- pleuerunt. consules oppugnare Carthaginem statuunt: cui⁹ sit⁹ hui⁹ modi fuisse dicif. Viginti duo milia passuū muro āplexa tota mari pe- ne cingebat absque faucibus: quæ. iiii. M. passuum a piebant. Is loc⁹ mu- rum. xxx. pedes latum habuit saxo quadrato in altitudine cubitoꝝ. xl. Arx: cui Byrsæ nōmen erat: paulo amplius quam. ii. M. passuū tenebat. Ex una pte mur⁹ cōiserat urbis & Byrsæ: iminens mari: quod mari sta- gnum uocabant: quoniam obiectu p̄tentæ linguæ tranquillatur. Con- sules igit̄ quis aliquantā muri partem quassatam machinis diruissent:

tamen a Carthaginensibus uicti ac repulsi sunt: quos fugientes Scipio repulso intra muros hoste defendit. Censorinus in urbē rediit. Manli⁹ omiffa Carthagine ad Hasdrubalem arma conuertit. Scipio masaniffa mortuo inter masaniffæ filios tres Numidiæ regnum diuifit: quo circa Carthaginē reuerfo Manlius Tezagam urbē expugnauit atq; diripuit. Duodecim. Mibi Aphrorū cafa: sex. M. capta sunt. Hasdrubal Pœnoꝝ īperator Masaniffæ nepos subfeliōꝝ fragmētis in curia a suis propter fufpitiōē pditiōis occifus est. Iuuenius prator in Macedonia aduerfus Pseudophilippū congressus cū maxima clade totius romani exercitus interfectus est.

Tertium bellum Punicum actum est.

Nno ab urbe condita. dc. vi. idest anno. l. post bellū Punicū 3° secundū Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mūmio consulibus Publius Scipio fupioris anni consul delere Carthaginē fuprema forte molitus Cothonē ingredit: ubi dū sex cōtinuis dieb⁹ ac noctibus pugnat: ultima Carthaginenses de spatio traxit ad deditiōē: petentes: ut quos belli clades reliquos fecit: faltetn feruire liceat. Primum agmen mulierū fatis miserabile. post uitorū magis deforme defcēdit. nā fuisse mulierū. xxv. M. uitorū. xxx. M. memoriæ traditum est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Transfugæ: qui Aesculapii templū occupauerāt uoluntario præcipitio dati igne consumpti sunt Vxor Hasdrubalis se duosque filios secū uirili dolore & furore fœmineo ī mediū iecit īccn diū: eundē nūc mortis exitū faciens nouiffima regina Carthaginis: quē quondam prima feciffet. Ipsa aut ciuitas decē & septē diebus continuis arfit. miserū quē fpectaculū de uarietate conditiōis humana uictorib⁹ fuis præbuit. Diruta est aut Carthago oī mirabili lapide in puluerē cōminnto. dcc. post anno quo condita erat. Multitudo oīs captiuorū 3° exceptis paucis principibus uenūdata est. Ita. iiii. postq̄ cœptū fuit anno: bellum Punicum tertiu terminatū est. Sed mihi quālibet fudiofe quærenti: uerū tamen hoī tardioris ingenii nufquam oīo caufa belli Punicī tertii: quam itantū Carthago accenderit: ut iufte euertere decerneret: eluxit. Illudque me uel maxime mouet: quod fi ita: ut in fupioribus bellis euidens in affurgentem cā & dolor accendebat: confultatiōe nō op⁹ erat. At uero cū alii Romanorū ppter ppetuā Romæ fecuritatē delendā esse decernerent. alii uero propter perpetuam Romanā uirtutis curā: quāz fibi fp ex fufpitiōe amulæ urbis īpenderent: ne uigor romanus bellis femp̄ exercitus in languidam feigniciem fecuritate atq; ocio folueret

incolumē Carthaginē statui suo permittendam esse censerent: causam non ex iniuria laceffentiū Carthaginensium: sed ex inconstantia torpescentiū Romanorū ortam inuenio: Quod cum ita sit: cur christianis tēpibus imputant. hebetationē ac rubiginem suam: qua foris crassi: int' exesii sunt: qui porro ante. de. fere annos: sicut sui timētes prudentesq; prædixerant: cotam illam splendoris & acuminis sui Carthaginem pdiderūt. Itaque finem uolumini faciā: ne forsità collidēdo uehementi' discussa ad tempus rubigine: ubi necessariū acumen elicere uon possum: supua tuam asperitatē inueniam: q̄q̄ obuiantem asperitatem nequaquā expauescerem: si interioris spem acuminis inuenirem.

PAVLI OROSII IN Q. VINTVM HISTORICARVM LIBRVM PRAEFATIO.

Cio aliquantos post hac deinceps pmoueri posse quod uictoriae Romanae multarū gentium & ciuitatū strage crebrescūt: q̄q̄ si diligenter appendāt: pl' damni inuenient accidisse: q̄ comodi. Neque enim parui pendenda sunt tot bella seruilia: socialia: ciuilia fugitiuorū: nullos utiq; fructuū & magnarū tamen miseriā. Sed cōniuco: ut quēadmodū uolūt: ita fuisse uideat: unde arbitror esse dicturos. Ecquid his tēpibus beatus: qb' cōtinui triūphi: celebres uictoriae: diuites praeda: nobiles pōpae magni ante curr' reges & longo ordine uictae gentes agebant: qbus breuiter respondebit: & ipsos de tēpibus solere cauſari: & nos p̄ eisdē tēpibus instituisse sermonē: quae tempora non uni tantū urbi attributa. s; orbi uniuersa constat esse coia. Ecce q̄ feliciter Roma uincit: tam infeliciter quicqd extra Romam ē uincit. Quanti igif pēdēda est gutta hac laboriose felicitatis: cui ascribit unius urbis beatitudo in tanta mole infelicitatis: per quam agit toti' orbis euerſio. Aut si ideo felicia putant: quia uni' ciuitatis opes auctae sunt. cur non poti' infelicissima iudicent: qbus miserabili uastatione multarū ac bene institutarū gentiū potētissima regna ceciderūt. An forte aliud tūc Carthagini uidebatur. cū post annos c. xx. qbus modo belloꝝ ciades: modo pacis conditōes perhorrescēs nūc rebelli intentione: nūc suppliciter bellis pacem: nūc pace mutabat bella: nouissimeque miseris ciuibus passim se in ignem ultima desperatione iacentibus unus roꝝus tota ciuitas fuit: cui etiā nūc situ paruae moenib' destitutae pars miseriā est audire: quid fuerit. Edat Hispania sentētia

suam: cum per annos. cc. ubique agros suos sanguine suo rigabat: ipor-
tunūque hostem ultro hostiatim inquietantē nec repellere poterat nec
sustinere: cum se quique diuersis urbibus ac locis fracti cæde belloꝝ: ob-
sidionū fame exinaniti: interfectis cōiugibus: ac liberis suis obremedia
miseriæ cōcursu misero ac mutuā cæde iugulabant. Quid tūc de suis
tēporibus sentiebat: ipsa postremo dicat Italia: cur per annos. cccc. Ro-
manis utique suis contradixit. obstitit. repugnauit: si eoꝝ felicitas sua ī
felicitas non erat: Romanosque fieri reꝝ dominos bonis communib' nō
obstabat. Non requiro de innumeris diuersarū gentiū populis diu antea
liberis tūc bello uictis: patria abductis: precio uenditis: seruitute disper-
sis: quid tunc sibi maluerint: quid de Romanis opinati sint: qd de tēpo-
ribus iudicarint. Omitto de regibus magnarū opū: magnarū uiriuꝝ: ma-
gnæ gloriæ diu potentissimis: aliquando captis: seruiliter cateratis: sub
iugum missis: ante currū actis: in carcere trucidatis: quoꝝ tam stultum
est exquirere sententiam: quam durum non dolere miseriam. Nos: nos
inquam ipsos uitæque nostræ electionem: cui acquiemus consolamur
Maiores nostri bella gesserunt. bellis fatigati pacem petētes tributa ob-
tulerūt. Tributum precium pacis ē. Nos tributa pendimus: ne bella pa-
tiamur. ac per hoc in portū ad quem illi tandem p̄ euadendis malorum
tempestatibus confugerunt. nos consistim'. & manemus. Igitur nra tpa
uiderimus: utꝝ felicia. certe feliciora illis ducimus. quam: quod illi ul-
timo delegerūt: nos continue possidemus. Inquietudo. n. belloꝝ qua il-
li attriti sūt: nobis ignota est. ī ocio autē: quod illi post īperiū Cæsaris na-
tiuitatēque christi tenuiter gustauerūt: nos nascimur. & senescim'. qd
illis erat debita pensio seruitutis: nobis est libera collatio defensionis. Tā-
tumque īterest inter præterita præsentiaque tpa: ut quod Roma ī uisū
luxuriæ suæ ferro extorquebat a uostris: nunc in uisum cōis rei publicæ
conferat ipsa nobiscū. Aut si ab aliquo dicitur: tolerabiliore: parentib'
nostris romanos hostes fuisse: quā nobis Gotos esse audiat & intelligat
quanto aliter: quam circa se ipsum agitur: sibi esse uideatur. Olim cum
bella toto orbe feruebant: quæque puincia suis regibus: suis: gibus: su-
isque moribus utebatur: nec erat societas affectionuꝝ: ubi diuidebat di-
uersitas potestati. Postremo solutas & barbaras gentes qstadeꝝ ad so-
cietatem adduceret: quas diuersis sacroꝝ ritibus institutas ciā religio
sepabat. Si quis igitur tunc acerbitate maloꝝ uictus patriam cuꝝ hoste
deseruit: quem tandē ignotum locum ignotus adiit: quam gentē gene-
raliter hostē hostis orauit: cui se congressu primo credidit: non socia-
te nominis iuitatus: non cōmuniōe iuris adductus: nō religionis unitate

securus. An pax exēpli dederūt Busiris in Aegypto peregrinōz infeli-
 citer incurrentiū impiissimus imolator. crudelissimaque circa aduenas
 Dianæ Tauricæ litatura. sed magis crudelia sacra Thraciæ cū Polyne-
 store suo usque ad ppinquos hospites scelerata. & ne antiquitatib⁹ ui-
 deat imorari: testis est Roma de Pompeio interfecto. testis ē Aegyptus
 de interfecto Ptolemæo. Mihi aut̄ prima qualescūq; motus pturbatōe
 fugienti: de cōfugiendi statōe securo ubique patria: ubiq; lex & religio
 mea est. nūc me Africa tā libentet excepit: quā cōfidenter accessi. Nūc
 me inquā ista Africa pace simplici excepit sinu pprio iure cōi. de qua
 aliquando dictū & uere dictū ē. hospitio phibemur harenæ. bella cient.
 primaq; uetant cōsistere terra. Nūc ultro ad suscipiēdos focios religio-
 nis & pacis suæ beniuolū late gremium pādīt: atq; ultro fessos: quos fo-
 ueat: iuitat.

Per fidē christianam ubique securus esse pegrinū.

Atitudo orientis: septentrionis copiositas: meridiana diffusio
 magnarūq; insularū largissimæ tutissimæque sedes mei iuris &
 noīs sunt. quia ad christianos & Romanos Roman⁹ & xpian⁹
 accedo. Nō timeo deos hospitis mei. nō timeo religionem ei⁹ nece mea.
 non habeo talem: quem ptimescam locū: ubi & possessori liceat ppetrar̄
 quod uelit: & pegrino non liceat adhibere: quod cōuenit ubi sit ius hos-
 pitis: quod meū non sit. Vnus deus: q̄ tpibus: quibus ipse inotescere uo-
 luit: hanc regni statuit unitatē: ab oībus & diligif & timetur. Exdem le-
 ges quæ uni deo subiectæ sūt: ubiq; dominant. ubicūque ignot⁹ accessē-
 to: repentinam uim: tanq̄ destitut⁹ nō pertimesco. Inter Romanos ut di-
 xi: Romanus: inter christianos christianus: inter hoīes homo legib⁹ im-
 ploro rem publicā: religione conscientia: cōmunionē naturam. utor tem-
 porarie oī terra quasi patria: q̄a: quæ uera ē. & illa quam amo: patria: in
 terra penitus nō ē. Nihil perdididi: ubi nihil amaui: totumque habeo: qd̄
 do. Quem diligo: mecum est. maxime: quia & apud oēs idē est: q̄ ne nō
 modo notū oībus uez & pximū facit: nec egentem deserit: q̄a ipsius est
 terra & plenitudo eius: ex qua oībus oīa iussit esse cōia. Hæc sūt nō otuz
 tempoz bona: quæ in totū uel in tranquillitate præsentiu: uel in spē futu-
 roz uel in præfugio cōi non habuere maiores. ac per hoc incessabilia bel-
 la gesserūt: q̄a mutandarū sediū cōione non libera psistendo in sedib⁹ su-
 is aut infelicitet necati sunt: aut turpiter seruiert. Quod clarius prom-
 tiusque ipsis ueterez gestis p ordinē explicatis aperiet. Anno ab urbe cō-
 dita secentesimo sexto: hoc est eodem anno: quo & Carthago delicta est

Gneo Cornelio Lentulo & Lucio Mūmio consulibus ruinā Carthagi-
nis euersio Corīthi subsecuta ē: quax potētissimaz urbiū paruo uni-
temporis interuallo per diuersas mūdi partes miserabile colluxit incen-
diū. Nam cū Metellus præter Acheos Boetiosque duobus bellis hoc ē
primō apud thermopylas: itez in Phocis deuicisset quoz priore bello
occisa esse. xx. M. secūdo. vii. M. cæsa Claudi⁹ historicus refert. Valeri⁹
Antias in Achaia pugnātū esse. & xx. M. Acheotū cū duce suo Dieuo
cecidisse cōfirmat. Polybius uero Achiuus quī tunc in¹ Apbrica cū Sci-
pionē fuerit: tamē q̄a domesticam cladem ignorare non potuit: semel in
Achaia pugnātū Critolao duce efferit. Dieuū uero addūgentē ex Arca-
dia milites ab eodē Metello prætorē oppressum cū exercitu docet. S3 de
uarietate discordantiū historicoz aliquantā iam diximus: quorū suffi-
ciat detecta hæc & male nota mendacioz nota. quare paz credendū esse
in cæteris euidenter ostendūt: qui in his quoque quæ ipsi uiderunt: di-
uersi sunt. Igitur post extincta totius Achaia præsidia: destitutātū ut
biū euersionē metello prætorē meditāte cōsul Mūmius repentinus cū
paucis uenit in castra: q̄ dimisso statim metello Corinthū sine mora ex-
pugnauit: urbē toto tunc orbe longe oīum opulentissimā: quippe quæ
uelut officina oīum artificū atque artificioz & emporiū cōe Asia atq3
Europa per multa retro sæcula fuit. Permissa et ueliter etiā captiuīs
prædandi licentia sic oīa cædibus ignibusq3 cōpleta sūt: ut de muroruz
ābitu quasi e camio in unū apicē coattātū exūdaret incēdiū. Itaq3 plu-
rima parte populi ferro flāmisque consūpta reliquia sub cotona uendi-
ta ē. Vrbe incensa muri fūdītus diruti sūt. Muralis lapis in puluētē re-
daētus. præda ingens erepta ē. Sane cū ppter multitudinē & uarietatez
statuaz simulachrorūque in illo ciuitatis incēdio permista in unū au-
ri argenti atque æris oīa simul metalla fluxissent: nouū gen⁹ metalli fa-
ctū est: Vnde usq̄e in hodiernū diē siue ex ipso siue ex imitatiōe ei⁹ æs
Corinthium: sicut memoriæ traditū ē: & Corinthia uasa dicuntur.

Itēz bella gtauia surrexisse in Hispania.

Isdem consulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus: hō
pastoralis & latro primū infestando uias: deinde uastando pu-
cias: postremo exercit⁹ prætorz & consulū Romanoz uicendo
fugando: subiiciēdo maxio terrori Romanis oībus fuit. Siq̄dē Ibez &
Tagū maxima & diuersoz locoz flumina late transgrediētī & puagā-
ti Gaius Vecili⁹ prætor occurrit: cōtinuo cælo usq3 ad internitiōnē pene
oi exercitu suo uix ipse prætor cum paucis fuga lapsus eua sit. Deinde

Gaiū Plautiū prætorē idem Viriatus præliis multis fractum fugauit. Post & Claudi⁹ Vnimānus cū magno apparatu belli instructi cōtra Viriatum missus quasi pabolēda superiore macula: turpiore auxit ipse ifamia. Nam cōgressus cū Viriato uniuersas quas secū deduxerat copias maximaq; uires Romani exercit⁹ amisit. Viriatus trabeas: fascas: cæteraque insignia Romana in mōtib⁹ suis trophæa præfixit. Eodē tpe. ccc. Lusitani cū. M. Romanis in quodā saltu contraxer⁹ pugnā: in qua. lxx Lusitanos: Romanos aut. ccc. xx. cecidisse Claudi⁹ refert. Et cum uictores Lusitani sparsim securi abirent: un⁹ ex his longe a cæteris segregatus cū circūfusis eqtibus pedes ipse deprehensus unius eorū equo lancea p̄fosso ipsius eqtis ad unū gladii ictū caput defecuisse: ita oēs metu p̄culit: ut p̄spectantib⁹ cūctis ipse cōtēptim atq; ociosus abscederet. Appio Claudio Quinto: Cæcilioque Metello cōsulibus Appi⁹ Claudi⁹ aduersus Salascos Gallos cōgressus & uictus. x. M. militū pdidit. Repata pugna. v. M. hostiū occidit. Sed cū iuxta legē qua constitutus erat. ut q̄sq; v. M. hostiū pemisset: triūphandi hēret ptatem: iste quoq; cū triūphū expectasset: p̄pter dāna uero superiora nō ipetrauisset: intamī ipudētia atq; ambitōe usus: priuati cū trib⁹ triūphauit Lucio Cæcilio Metello & Fano Maxio Seruiliano consulibus inter cætera pdigia Androgynus Romæ uisus iussu haruspiciū i mare mersus ē. sed nihil ip̄ie expiatōis p̄curatio p̄fecit. Nā tanta subito pestilētia exorta ē ut ministri quoq; faciēdoꝝ funcōꝝ primū nō sufficerēt. deinde nō essent. itaq; magnæ domus uacua uiuis: plenæ mortuis remanserunt. largissima interorsum hæreditates. & nulli penitus hæredes. Deinde iam non soluz i urbe uiuendi: sed etiā appropinquādi ad urbē negabat facultas. Tā saui p̄ totā urbē tabescentiū sub tectis atq; in stratis suis cadauerū putores exhalabant: Expiatio illa crudelis & uiā mortib⁹ hoīū morte hoīs instruēs: tandē Romanis iter miseras erubescētib⁹: quā misera & uana eēt in otuit: Ante enī in suffragiū præueniēdæ cladis est habita: & sic pestilentia subsecuta ē: quæ tamen sine ullis sacrificioꝝ satisfactioib⁹ tantummodo s̄m mensurā arcani iudicii expleta correptiōe sedata est: quā si artifices illi circūuentionū aruspices sub ipsa: ut assolent: declinatiōe morboꝝ forte celebraffent: proculdubio subsidiis & ritib⁹ suis reductæ sanitatis gloriam uēdicassent. Ita misera & ad factilegia male religiosa ciuitas mendaciis: q̄bus liberari nō poterat: eludebatur. Igitur Fabi⁹ cōsul contra Lusitanos & Viriatū dimicans Bacciam oppidū: quod Viriat⁹ obsidebat: depulsis hostib⁹ liberauit: & in deditiōem cū plurimis aliis castellū recepit. Fecit facin⁹ etiā ultimis barbaris Scythiæ: non dicā

Romanæ fidei & moderatōi execrabile. Quingentis enī principib⁹ eorū quos societate mutatos deditiōis iure susceperat: man⁹ præcidit. Pōpei⁹ sequētis anni cōsul fines Numantinorū ingressus: accepta maxia clade discessit: non solū exercitu pene oī. p̄stigato: uer⁹ etiā plurimis nobiliuz qui eius militiæ aderant: interēptis. Viriat⁹ autē cū per. xiiii. ānos Romanos duces atq; exercit⁹ p̄triuisset: insidiis suorū interfectus ē: i hoc solo romanis circa eū fortiter agentibus: quod percussores ei⁹ indignos præmio iudicarunt. At ego non mō nūc. neq; etiā sæpe intertexere orientis illa in extricabilia bella poterā: quæ raro unq; nisi sceleribus aut incipiūt: aut terminant. sed romanorū: cū quibus nobis actio ē tanta sūt ut iure fastidiantur aliena. Mithridates tūc siquidem rex Parthorū sextus ab Arface: uictō Demetrio præfecto Babyloniā urbē: finesque ei⁹ uniuersos uictor inuasit. Oēs præterea gentes: quæ inter Hydaspē fluuiū & Induz iacent: subegit. Ad Indiā quoq; cruentum extendēs imperiū Demetriū ipsū sibi secūdo bello occurrentem & uicit. & cepit. quo capto Diodot⁹ quidam cū Alexandro filio regnū eius & regiū nomen usurpauit: qui postea ipsum Alexandr⁹ filiū: quem participē periculi in puadendo regno hūerat: ne in obtinendo confortē haberet: occidit. Marco Aemilio Lepido & Gaio Hostilio Mancino consulib⁹ p̄digia apparuere diuersa: & quantū in ipsis fuit ex more curata sūt. sed non sp̄ aucupatoribus euentuum & structoribus fallaciæ haruspiciibus opportuni casus suffragant. Nanque Mancin⁹ consul postq; a Popilio apud Numantiaz suscepit exercitū: adeo p̄ alia infeliciter cūcta gessit. atque in id suprema desperatiōe perductus ē: ut turpissimū fœdus cū Numantinis iisdē facere cogere: q̄uis & Pōpeius iam aliud æque infame fœd⁹ euz iisdē Numantinis paulo ante pepigisset. Senat⁹ dissoluit fœdus. & Mancinuz tradi præcepit Numantinis: qui nudato corpore: manibus post tergū reuictis ante portas Numantinorū est expositus. Ibique usque in noctē manens: a suis disert⁹: ab hostibus autē nō susceptus lachrimabile utrisque spectaculū præbuit.

Quod falsa numina sibi usurparunt Romani.

Xclamare hoc loco dolor exigit: cur falso uobis Romani. magna illa numina iusticiæ ac fidei fortitudinis & misericordiæ uēdicatis? A Numantinis hæc ueri⁹ discite. Fortitudine op⁹ fuit. pu gnando uicerunt: Fides exigebatur: credentes aliis s̄m se: quos occidere potuerant: pacto fœdere dimiserunt. Iusticia probanda erat. pb̄auit eaz uel tacitus senatus: cum iisdē Numantini per legatos suos aut iuiolatā

pacem solā: aut oēs quos pignore pacis accepto uiuos dimiserant: re-
 sciebant. Misericordia examinanda uidebat. satis documēti dederūt uel
 emittendo ad uita inimicū exercitū: uel ad poenā nō recipiēdo Mācinū.
 Mancinus ne rogo dedēdus fuit: q̄ uicti exercitus ipendentē trucidatio-
 nem prætenti boni pacti fœderis dispulit: q̄ periclitantes patriæ uires ī
 meliora tpa reseruauit. At si displicuit fœdus quod pactum est cur mi-
 les hoc pignore redēptus: aut cū reuertetē receptus ē: aut cū repeteret
 reddit⁹ nō ē? At si placuit seruati militis qualiscūque p̄uisio: cur Man-
 cinus q̄ hoc pepigit: solus dedit⁹ fuit? Nup̄ Varro: ut p̄propera pugna ī
 iretur: collegā Paulū obluētantē ipulit. trepidantē præcipitauit exerci-
 tū. infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Cannas nō dis-
 posuit certamini. sed opposuit morti plus q̄. xl. M. ibi militū romanorū
 sola ipatientia sua: de qua sibi uictoriā iam duduz Hannibal præsume-
 bat: amisit. Collega etiā Paulo quo tandē uiro: pdito nouissime ī urbe:
 pene solus ipudentissime redire ausus meruit ipudentiæ suæ præmiuz
 Ni gratiæ ei: quod de re publica non despasset: quam tamē ipse fecerat
 despata: publice in senatu actæ sūt. Porro Mancin⁹ q̄ sorte bellica circū
 uentū exercitū ne pderet: laborauit. ab eodē senatu deditiōe dānatus est
 Scio Romani & illud in Varrone displicuit. sed tpi concessū ē. & hoc in
 Mancino placuit. sed secundū tēpus præsumptū ē. atq; iō ab initio p̄feci-
 stis: ut nec ciuis cōsulat cōuenienter ingratis. nec hostis fideliter credat
 infidis. Interea Brut⁹ in interiore Hispania. lx. M. Gallogræcorū: q̄ Lusi-
 tanis auxilio uenerāt: asperrimo bello & difficili: quātuis incautes circū
 uenisset: oppressit: quorū in eo prælio. l. M. occisa. sex. M. capta referunt
 pauci fuga euaserūt. In citeriore Hispāia Lepid⁹ p̄cōsul Vaceos īnoxia
 gentē & supplicē & senatu p̄hibente p̄tinaciter expugnare tētauit. Sed
 mox accepta clade grauiissima iprobæ p̄tinaciæ poenas luit. sex. M. q̄ppe
 Romanorū in hoc iniusto bello iustissime cæsa. sūt reliq; exuti castris: ar-
 mis etiā pditis euaserūt. Nec min⁹ turpis hæc sub Metello clades: quaz
 sub Mācino fuit: quare nūc sibi hæc tpa loco felicitatis ascribāt nō dico
 Hispani tot pulsati fatigatiq; bellis. sed ipsi Romāi tā cōtinuis subacti
 cladib⁹ totiēsq; supati ut nō exprobrē: quot prætores eorū: quot legati:
 quot cōsules: quot legiōes: quantiq; exercit⁹ consūpti sunt. Illud soluz
 reuoluo quāta fuerit timoris amētia: Miles roman⁹ hebetat⁹: ut iaz nec
 ad experimentū qdē belli cohibere pedē: atq; offirmai aīum posset. sed
 mox conspecto Hispano specialiter hostē diffugiens: uinci se pene p̄ri⁹
 crederet: q̄ uideri. Quo argumēto patet apud utrosq; misera illa tpa iu-
 dicata: cū & Hispani etsi uincere poterāt: iuiti tamē desererent oia sua

dulcia & bella externa tolerarent. & Romani quanto impudenti⁹ alienæ
geti sese ingererent: tanto turpi⁹ uincerentur.

In urbe Roma puer natus nouum monstrum. & in Sicilia monte
Aetnâ uastos ignes eructasse.

Eruio Fuluio Flaeco & Quinto Galphurnio Pisone cōsulib⁹
Romæ puer ex ancilla nat⁹ est quadrupes: quadriman⁹: oculis
iiii. aurib⁹ totidem: natura uirili duplex. In Sicilia mons Aetna
uastos ignes eructauit. ac fudit: qui torrentū modo ppræcipientes prona
proxima quæque corripientib⁹ exuffere flâmis. longinq⁹ ora aut⁹ fauillis
calidis cū uapore grauilate uolitantibus torrue⁹t: quod Siciliæ sp⁹ uer
naculū genus monstri nō portendere malum assolet. sed inferre. In Bo
noniensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igitur in sicilia bellū ciui
le ortum est: quod adeo graue & atrox multitudine seruoꝝ tunc ad ar
ma instructoꝝ copiaq³ & magnitudine uiriū fuit: ut nō dicaz prætores
Romanos: quos penit⁹ profligauit. sed cōsules quoq³ terruerit. Nā. lxx
M. seruoꝝ tū in arma cōspirantiūz fuisse referuntur. excepta urbe Me
sana: quæ seruos liberaliter habitos in pace cōtinuit. Cæteræ sicilia i hoc
quoq³ miserior est q³ insula: & nunq³ erga pactum suum turis idonea:
nunc tyrannis subiecta: nunc seruis: uel illis dominatu improbo exigen
tibus seruitutē: uel istis præsumptiōe pueris cōmutantibus libertatez:
maxime q³ clausa undique mari egerere foras nō facile pōt⁹ intestinum
malū. Viperinā quippe conceptionē pditionis suæ aluit: sua libidie au
ctam. sua morte uicturâ. In hac aut⁹ seruilistumult⁹ excitatus quāto ra
rior cæteris: tanto truculētior est: q³ intentiōe cōmouetur libera multi
tudo: ut patriam augeat: seruilis: ut perdat.

Scipio consul creatus Numantiam deletit.

Nno ab urbe cōdita. dc. xx. cum maior pene infamia de fœdere
apud Numantiā facto: quam apud Caudinas quondaz fureu
las pudorē Romanæ frontis oneraret: Scipio African⁹ cōfen
su oīūz ex tribuno cōsul creatus: atq³ ad expugnandaz Numantiam cū
exercitu missus ē. Numantia aut⁹ citerioris Hispaniæ haud peul a Vac
ceis & Cantabris. in capite Gallatiæ sita: ultia Celtiberoy fuit. Hac per
annos. xiiii. cū solis. iiii. M. suoꝝ. xl. M. Romanoy nō solū sustinuit: s³
etiam uicit. pudēdisq³ fœderibus affecit. Igit⁹ Scipio African⁹ Hispa
niam igressus nō ilico se ingessit hostibus ut q³ si incautos circūueniret
sciens nunq³ id genus hoīūz adeo in ociū corpore atque aīo resolui: ut

non ipsa qualitate habitudinis suæ apparatus alioꝝ præcelleret. sed ali
 quandiu militē suū in castris uelut in scholis exercuit. Et cū ptē æsta
 tis totamque hyemē: ne attentata qd pugna transegisset: sic quoq; paꝝ
 p̄p̄modū hac p̄fecit industria. Nāque ubi copia pugnandi facta est ex
 creitus roman⁹ oppressus ipetu Numantinoꝝ terga cōuertit: sed incre
 patione & minis obiectantis sese cōsulis: manuq; retinentis tandem indi
 gnatus in hostem rediit. & quem fugiebat fugere cōpulit. Difficilis ī re
 latu fides. Numantinos effugauere. & fugientes uidere Romani. Vnde
 q̄uis Scipio: q̄a præter spem acciderat: latatus & gloriat⁹ esset. tamē ul
 tra bellū aduersus eos audendū nō esse p̄fessus ē. Itaque Scipio insisten
 dū inopinatis p̄uentib⁹ censuit. urbē ipsam obsidione cōclusit. fossa &
 circūdedit: cui⁹ latitudo pedib⁹ .x. altitudo .xx. fuit. Ipsū deinde ualluz
 sudibus præstructū crebris turrīb⁹ cōmunitit. ut si qua ab erūpēte ho
 ste ī eū tentaret irruptio: iā nō quasi obsessor cū obfesso: sed uersa uice
 obfessus obfesso repugnaret. Numantia aut̄ in tumulo sita haud p̄cul
 a flumine Durio tria. M: passuū ambitu muri āplexabat: q̄uis aliq̄ asse
 rant eā & paruo situ & sine muro fuisse. Vnde credibile ē: cū hoc spaci
 cura alendoȳ custodiendorūq; pecoȳ: uel etiā exercēdi ruris cōmodo:
 cū bello premerent: inluserit: ipsi arcē paruā natura munitā obtinētes
 Alioq̄ tantā paucitatē hoīuz̄ tā amplū urbis spaciū nō munire magis
 q̄ p̄dere uidebat. Igit̄ conclusi diu Numantini: & fame trucidati dediti
 onē sui obtulerūt. si toletabilia iuberentur: sæpe etiā orantes iustæ pu
 gnæ facultatē: ut tanq̄ uiris mori liceret. Ultimo. oēs subito duab⁹ por
 tis eruperūt: larga prius potiōe usi nō uini: cui⁹ ferax is locus nō ē: sed
 fuceotritici partē confecto: quē succū a calefaciēdo celiā. uocat. Susci
 taz̄ enī ignea illa uis germis madefactæ frugis. ac deinde siccat̄. & post
 ī farinā redacta molli succo admisceet: quo fermento sapor. austeritatis
 & calor ebrietatis adiicit. Hac igit̄ potiōe post longā famē recalescētes
 bello sese obtulerūt. Atrox diu certamē & usq; ad piculū romanoȳ fuit
 Itēq; romani pugnare se aduersū Numantinos fugiēdo p̄bauissent ni
 si sub Scipiōe pugnassent. Numantini it̄fectis suoȳ fortissimis bello
 cedūt: cōposit istamē ordinib⁹. nec sicut fugientes ī urbem reuertūtur
 corpa it̄fectoȳ ad sepulturā oblata accipe noluerūt. nouissima spe des
 patōis ī morte: oēs destinati clausa: urbem ipsi introrsū succenderūt: cū
 ctiq; p̄iter ferro ueneno atq; ignē confūpti sūt. Romani nihil ex his pe
 nit⁹ hūere uictis præter securitatem suā. neq; n. euerfa Numantia uicisse
 se magis Numantinos q̄ eua sisse duxerūt. Vnū Numantinū uictoris ca
 tena nō tenuit: uide triūphuꝝ dederit: Roma nō uidit. Aurū uel argentū

quod igni superesse potuisset: apud pauperes non fuit. arma & uestes ignis absumpsit.

Deleta Numantia ceteras gentes pacem petiisse.

Quis ea tempestate cum hac apud Numantiam gesta sunt: apud Romanam Gracchorum seditiones agitabant. Scipio autem cum deleta Numantia ceteras Hispaniae gentes pacem componeret: Tiresium quendam Celticum principem consuluit: qua ope res Numantina aut prius iuncta durasset: aut post fuisset euersa. Tiresius respondit. Concordia iuncta discordia exitio fuit: quod Romani tanquam sibi ac de se dictum exempli loco acceperunt. quippe quibus iam de seditione discordantis totius urbis nunciabat. Carthagine Numantiaque deleta oris apud Romanos utilis de puisione collatio. & oris infamis de ambitione contentio. Gracchus tribunus plebis iratus nobilitati: quod inter auctores Numantini foederis notatus esset: agrum a priuatis eatenus possessum populo diuidi statuit. Octauo tribuno plebis obstitenti ademit imperium. & successorem Numitium dedit. Hiscausis senatum ira. populum superbia iuasit. ac tunc forte Attalus Eumenis filius moriens testamento populum Romanum impio Asia heredem succedere iusserat. Gracchus gratiam populi precibus appetens legem tulit uti pecunia: quae fuisset Attali: populo distribuere. Obstitente Nasica etiam Pompeius spondit: se Gracchum cum primo magistratum adisset: accusaturus.

In urbe ortam seditionem grauem. & in Sicilia seruilem contagione

Racibus cum nitentes: ut ipse tribunus plebis subsequente anno permaneret: cumque comitiorum die seditiones populi accederet: auctore Nasica inflammata nobilitas fragmentis subteliorum plebem fugauit. Gracchus per gradus quibus itur super Calphurnium fornacem detracto adminiculo fugiens ictus fragmento subtelii corruit. Rursumque assurgens alio ictu claua cerebro impacta exanimatus est. Ducenti praeterea in ea seditione interfecti. eorumque corpora in Tiberim proiecta sunt. ipsi quoque Gracchi inhumatum cadaver extabuit. Orta praeterea in Sicilia belli seruilis contagio multas late infecit puincias. Nam & Minturnis. cccc. i. serui in crucem acti: & Sinuessae ad. iiii. M. seruorum a Quinto Metello & Gneo Seruilio capite oppressa sunt. In metallis quoque Atheniensium idem tumultus seruilis ab Heraclito praetore discussus est. Apud Delon & serui nouo motu itumescetes opidaeis praueuenientibus pressi sunt absque illo primo Siciliensis mali fomite: a quo iste uelut scintillae emicantes diuersa haec incendia scintillauit. in Sicilia

enī post Fuluiū consulē Piso consul Mamerciū oppidū expugnauit. ubi octo. M. fugitiuoz interfecit. quos autē capere potuit patibulo suffixit: cui cū Rutuli⁹ cōsul successisset: idē quoq; Taurominiū & Actnaz firmissima fugitiuoz refugia bello recepit: ubi ampli⁹ q̄. xx. M. tunc seruoꝝ trucidata referūtur. Misera p̄fecto talis belli & inextricabilis causa. Pereundū utique dominis erat: nisi insolescentib⁹ seruis ferro obuiā irēt. Sed tamē in ipsis quoq; infelicissimis dānis pugnae & infelicioꝝ lucris uictoriae: quanti pierc uicti: tantū pdidcre uictores.

Attalū regem Asiae testamento Asiam reliquisse Romanis.

Nno ab urbe condita. dc. xxii. Publius Lycini⁹ Crassus cōsul & pontifex maximus aduersus Aristonicū Attali fratrem qui traditā testamento Romanis Asiā puaserat: cū instructissimo ē missus exercitu. Præterea magnis regibus: hoc ē Nicomede Bithiniae Mithridate Ponti & Armeniae Ariarathē Cappadociae Philomene Paphlagoniae: eorumque maximis copiis adiutus conferto tamen bello uictus ē. Et cum exercitu post plurimam cædem in fugā adto ipse iam circumuentus ab hostibus: & pene captus eēt: uirgam: qua erat usus ad equū: in oculum Thracis impegit. Barbarus autē cum ira & dolore exarsisset: latus Crassi gladio transuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis cfugit & dedecus & seruitutē. Perpenna consul: qui Crasso successerat: audita morte Crassi & clade exercitus Romani raptim in Asiā peruolauit. Aristonicū recenti uictoria feriantem iprouiso bello adortus nudatum omnibus copiis in fugā uertit. Cūque Stratonicē urbē: ad quam ille confugerat obsidione cinxisset: trucidatū fame ad deditionem cogit Perpenna consul apud Pergamū corrept⁹ morbo diē obiit. Aristonic⁹ uero ductus ad urbē Romā iussu senatus in carcere strangulatus ē. Eodē anno Ptolemæi Alexandrinoz regis uita misera miserioꝝ uita exitu dedit. Is enī sororē suam stupro cognitam: ac de idē in mīimōio recepta: turpi⁹ quam duxit: abiecit. Priuignam uero suā: hoc ē siliam sororis & cōiugis coniugē: a sciuit: filiūq; suū: quē ex sorore suscepit: necnō & filiū fr̄is occidit. Quam obrē tantis incestis patricidiiq; execrabilis ab alexandrinis regno pulsus ē. Is dē t̄pibus Anthioch⁹ nō cōtent⁹ Babilōia atque Hecbathana totū Mediæ iperiū aduersus Pharaathē Parthoz regē congressus uictus ē: q̄ cū in exercitu suo. ccc. M. armatoꝝ haberē uideret. c. M. & amplius calonū & lixaz imista scortis & histrionibus trahebat. Ita que facile cum uniuerso exercitu suo Parthorum uiribus oppressus interiit. Gaius Sempronius Tuditanus & Marcus Acilius cōsulibus

Publium Scipionem Africarium pridie p̄ contione de piculo salutis
suae contestatum: quod sibi p̄ patria laboranti ab improbis & ingratis de
nunciari cognouisset: alio die mane exanimē in cubiculo suo reptus nō
temere inter mala romanorū maxima recensuerim: praefertim cum tant⁹ i
ca urbe Africani uigor & modestia ualeret: ut facile uiuo eo neq; so
ciale neque ciuile bellum posse existere crederetur. Hunc qdam uxoris
suae Semproniae Gracchorū autem sororis dolo necatum ferunt: ne sce
lerata: ut credo: familia: atque in p̄niciem patriae suae nata inter ipias se
ditiones uiroꝝ non etiam facinorib⁹ mulieresset immanior.

Iteꝝ Aetnam uasto tremore exundasse igneis globis
Arco Aemilio & Lucio Oreste consulib⁹ Aetna uasto tremo
re concussa exūdauit igneis globis. Rursumque alio die Lypa
ra infula & uicinū circa eam mare ī tantū efferbuit: ut adustas
quoq; rupes dissoluerit: tabulataque nauium liqua factis ceris extorruerit:
exanimatos pisces supnatantes excoxerit: homines quoque nisi qui
longius potuerunt diffugere: reciprocato anhelitu calidi aeris adustis in
trorsum uitalibus suffocari.

Vbi in Africā a bellosꝝ excidiis cessatū est: horribilem & inusitatā
perditionem locustarū secutam.

Arco Plautio Isaro & Marco Fulvio Flacco consulib⁹ uix duꝝ
Africam a bellosꝝ excidiis q̄scentē horribilis & inusitata p̄
ditio cōsecuta ē. Namq; cū p̄ totam Africā īmensa locustarū
multitudines coaluissent. & nō modo iam sp̄e cunctā frugū abrauissent
herbasq; oēs cum parte radicū & folia arborū cū teneritudine ramorū
cōsumpsissent: uerū etiam amaras cortices atque arida ligna perrosissent
repentino arrepta uēto: atque in globos coacta: portataque diu p̄ aere
Africano pelago īmersa sunt. Harū cū īmensos aceros longe undis
urgentibus fluctus p̄ extenta late litora ppulissent: tetrū nimis atq; ul
tra opinionem pestiferū odorē tabida & putrefacta congeries exhaluit.
Vnde omnium pariter animantium tanta pestilentia consecuta ē: ut a uiuꝝ
pecudū ac bestiarū corruptione aeris dissolutarū putrefacta passim cada
uera uitium corruptionis auerent. At uero quanta fuerit hominum lues
ego ipse dū refero: toto corpore phorresco. Sigdem in Numidia in qua
tunc Micipsa rex erat. dccc. M. hominum circa oram uero maritimā quae

maxime Carthaginensi atq; Vticēsi litori adiacet: plus q̄. cc. milia pisse traditū est. Apud ipsam uero Vticam ciuitatē. xxx. milia militum: quæ ad præsidium totius Africæ ordinata fuerant extincta atq; abraſa sūt. Quæ clades tam repentina ac uiolēta institit: ut tūc apud Vticam sub unā die p unā portam ex illis iuniorib⁹ plus q̄. M. d. mortuos elatos fuisse narref. Vex tamen pace & grā oīpotentis dei dixerim: de cui⁹ misericordia & in cui⁹ fiducia hæc loquor: quīs & tpibus nostris exoritur aliquando hæc diuersis ptibus locustæ: & plerūque etiam. sed tolerabiliter ledant: nunq̄ tamen tpibus christianis tanta uis inextricabilis mali accidit: ut pnicies locustarū: quæ nullo mō ferri uiua potuisset: mortua pl⁹ noceret. & quæ diu uiuente peritura erant oīa: ea perdita pereuntib⁹ magis oībus optandum fuerit: ne periret.

Post euetſam Carthaginē itez iuſſum est eā reſtitui.

Nno ab urbe cōdita: dc. xxxvii. Lucio Cæcilio Metello & Quinto Tito Flaminio cōſulibus Carthago ī Africā reſtitui iuſſa. xx. & ſecundo demū anno: q̄ fuerat euetſa: deductis ciuiū Romanorū familiis: quæ eam incolerent: reſtituta & repleta ē: magno ante pdigio præcedente. Nam cū menſores ad limitandum Carthaginensem agry miſſi ſtipites terminorum indices fixos: nocte a lupis reuulſos mordicus: corroſosque reperiffent: aliq̄ diu hæſitatum ē: utry Romanæ paci expediret: Carthaginem reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi illius: q̄ iam occiſus in ſeditōe fuerat frater: tribun⁹ plebis per tumultum creatus: magna tei publicæ pnicies fuit. Nam quz ſæpe populum romanum largitionibus pmiſſis que nimis in acerbiſſimas ſeditio nes excitauiſſet: maxime legis agrariæ cā. p qua etiam frater eius Tibertius Gracchus fuerat occiſus: tandē a tribunatu minutio ſucceſſore de ceſſit. Minutius tribunus cum maxia ex pte de ceſſoris ſui Gracchi ſtata cōuulſiſſet: lege ſque abrogaffet. Gaius Gracchus cū Fulvio Flacco ingenti ſtipatus agmie capitolium ubi concio agitabatur: aſcendit. Ibi maximo tumulto excitato qdam præco a Gracchanis iſterfectus: uelut ſignum belli fuit. Flaccus duobus filiis armatus cinctus: comitante & Graccho togato: breuē que gladium ſub ſiniſtra occultante: quis & præconē fruſtra præmiſiſſet: q̄ ſeruos ad libertatē uocaret: Ianum tanq̄ ī arce occupauiſſet: contra quē Decius Brutus uir cōſularis a cliuo publico cum ingenti certamine irruit. Ibi diu obſtinatiſſime dimicauit Flaccus. Gracchus poſt q̄ intēplum mineruæ ſucceſſerat: gladio incūbere uolēs

interuentū licet otis tetent^o ē. Itaque cū diu anceps bellū agitaref: tandē sagittarii ab Opimio missi confertā multitudinē disturbauerunt. Duo Flacci pater filiusq; cū pædē Lunæ in domū priuatam defiluissent: foresque obiecissent: rescisso craticio pariete: cōfossi sunt. Gracch^o pro se amicis pugnantib^o ac petentib^o ægere ad pontē subliciū puenit: ibiq; ne uiu^o caperet: ceruicē seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisū cōsuli allatū est. corpus ad Corneliā matrē Missenū oppidū deuectū ē. Hæc autē Cornelia Africani maioris filia Missenū post prioris filii morte; secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescēs in robore necatus est. Ex factione Gracchi. cc. l. hoies in Auētino mōte cæsi referūt Opimi^o consul sicut in bello fuit fortis: ita in quæstione crudelis. Nam amplius q̄ tria. M. hominū suppliciis necauit: ex qbus plurimi ne dicta qdem cā innocētes interfecti sunt. Iisdē tpibus Metellus Balceus insulas bello puagatus edomuit. & piraticaz infestationē: quæ ab iisdē tunc exoriebat plurima incolaz cæde cōpressit. Gneus quoq; Domiti^o pconsul Allobroges Gallos iuxta oppidū Vindaliū grauissimo bello uicit: maxime cū elephantoz noua forma equi hostiu; hostesque conterriti diffugissent. xx. M. ibi Allobrogū cæsa refetūtur. iii. M. capta sunt.

Aetnam ultra solitum exarsisse.

Odē tpe Aetna mons ultra solitū exarsit & torrentibus igneis supfusis lateq; circūfluentib^o Catinā urbē finesq; ei^o oppresit ita: ut tecta ædiū calidis cinerib^o præusta & prægrauata corruerent: cui^o leuandæ cladis cā senatus. x. annoz uecti galia Catinensib^o remisit.

Jugurtha Numidaz regi bellū cōsensu populi Romāi senatū idixisse.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxviii. Fabius consul Bytinto regi Arneruoz Galliz ciuitatis bellū maxio instructū cōparati adeo cū paruo exercitu occurrit: ut Bytintus paucitatē romanoruz uix ad escā canibus: quos in agmine habebat: sufficef posse iactaret: qui cū sibi ad transferendas copias unūm pontem Rhodani fluminis parū eē intelligeret: aliū cū paucis linitrib^o catenisq; cōnexū supstatis confixisque tabulis struxit. Cōserta pugna: & diu grauiter agitata uicti galli: cōuersique in fugā: dū quisque sibi timet: coaceruatis icōsulte agminibus præpropere transitu pōtis uinclā ruperūt. ac mox cū ipsis linitribus merfi sunt. c. lxxx. M. armatoz in exercitu Bytinti fuisse tradūt.

ex quibus c. l. M. uel caesa uel merfa sunt. Quintus Martius consul Gallogum gentem sub radice alpiu sita bello aggressus est: qui cum se Romanis copiis circumseptos uiderent: belloque ipares fore intelligerent: occisis coniugibus ac liberis in flammis sese proiecerunt. Qui uero praecipue occupantibus Romanis pagenda tunc mortis suae copiam non habuerant: captique fuerunt alii ferro alii suspensio. alii abnegato cibo sese consumserunt: nullisque omnino uel puulus superfuit: qui seruitutis conditionem uitae amore tolerant.

Nunc ab urbe condita. dc. xxxv. Publio Scipione Nasica & Lucio Calpurnio Bestia consulibus Jugurtha Numidarum regi bellum consensu populi Romani senatus indixit. Sed ego de Jugurtha ordinis tantum loco & causa commemorationis breuiter perstrinxerim: quia ut de natura eius uaria atque intolerabili. ita & de rebus tam dolose: quam strenue gestis propter optimam scriptorum luculentiam satis sufficiens apud omnes noticia est. Igitur Jugurtha Micipsae Numidarum regis adoptiuus haereditateque inter naturales eius filios factus primus cohaeres suos: id est Hyspale occidit. Atherbale bello uictum Africa expulit. Calpurnium inde consulem aduersum se missum pecunia corrupit: atque ad turpissimas conditiones pacis adduxit. Praeterea cum Romam ipse uenisset omnibus pecunia aut corruptis: aut attentatis seditiones dissensionesque permiscuit: quam cum egredere: infami satis notauit eulogio: dicens. ⊙ urbem uenalem & maturepituram: si emptorem inuenit. In sequenti anno Aulum Posthumium Posthumii consulis fratrem: quem is. xl. M. armatorum exercitui praefecerat apud Calamam urbem thesauris regis conditis inhiantem bello oppressit: cui uicto ignominiosissimum foedus exegit. Vniuersam pene Africam a Romanis deficientem regno suo iunxit. Postea tamen Metelli consulis integritate & disciplina coercitus: duobus etiam praeliis uictus uidit praesente se & uastari Numidiam suam & non posse defendi. a quo in ditionem coactus. ccc. obsides dedit. frumentum atque alios comestus pro soluturum sese spopondit. iiii. M. amplius profugarum reddidit. Exin cum incertus in pace improbos non prohiberet exersus: Gaii Marii consulis non minore pene quam ipse praeditus erat: astutia Romanisque uiribus fractus est: maxime postquam Marius urbem Capsam ab Hercule Phoenice: ut ferunt conditam regis tunc thesauris confertissimam dolo circumuenit. & cepit. Diffidens deinde propriis rebus & uiribus Jugurtha societatem cum Boccho maurorege fecit: cuius equitatu in imensum auctus matianum exercitum creberrimis incursionibus fatigauit. Postremum apud Cyrtham urbem antiquam masanissae regiam aduersum Romanos expugnationem ei parantes. lx. milia equitum

iustructus occurrit. Nunq̄ ulla Romano militi tumultuosior pugna
& terribior fuit: adeo ut discursu & fremitu circūcursantiū & īpeten
tiū equitū suscitatus puluis cælū subtexuerit: diē ademerit: noctemq̄
obduxerit: tant⁹ aut̄ telorū nimbus ingruerit ut nulla pars corporis eēt
ab ictu tuta: q̄ppe quib⁹ & uisus ad p̄spiciendū īpedimento caliginis &
expeditio ad cauendū compressiōe multitudinis deerat. Nec laborabat
eques Maurus ac Numida: ut bene collocatū hostē opportuno teli im
petu rimares. sed poti⁹ in incertū pila mittebant: certi: quod uulnera in
certa nō essent. Ita coacti in unū Romani eq̄tes. in unū pedites densabāt
Intercapedinē tanti piculi nox interueniēs sinē dedit. Eadē postera die
& belli & piculi facies erat crumpere in hostē: q̄uis stricto miles gladio
nō ualebat ferire. emin⁹ enī iaculis repellebat. fuger̄ nō poterat. Undiq̄
enī uelocior ad p̄sequendū eques incluserat. Iā tertia dies & nullū ūde
cūq̄ suffragiū. dira undiq̄ mortis facies ebiiciebat. Tandē Marius cō
sul sorti despatōe spei uia fecit. & cū uniuerso simul agmīe prorupit e
uallo. cāpoq̄ sese simul e praelio dedit. Et cū iteꝝ circūfusi hostes non
solū agminis extrema laniarent: ueꝝ etiā media excussis. p̄cul telis cede
rent: turbatosq̄ Romanos insup etiā aestu solis itole antia sitis: mortis
circūstantia usque ad extremū despationis fatigaret: subito notū illud
romanorū aduersus Aphrostēpestatū imbriūq̄ suffragiū calo missū
inspatæ salutis fuit. Siq̄dē repentina pluuia sitientib⁹ Romanis & æstu
antib⁹ refrigeriū potūq̄ præbuit. Porro aut̄ Numidis hastilia telorū:
quæ manu intorquere sine amētis solent. lubrica ac p̄ hoc iutilia reddi
dit. Scuta etiā: quæ elephantī corio extēto atque duratō habilia & tuta
gestabant: cui⁹ ea natura ē: ut acceptū imbrē: tanq̄ spōgia ebibat: ac per
hoc intractabile repentino pondere fiat: q̄a circūferri nō poterant: defen
dere nequiuerūt. Ita ex inspatō conturbatis destitutisq̄ Mauris ac Nu
midis Bocchus & Iugurtha fugerūt. Post hoc. I. M. armatorū nouissi
mo bello ab iisdē regibus obiecta. hæc quoque usq̄ ad internitiōnē ro
manis uicentib⁹ cæsa r̄serūtur. Ex eo Bocchus spem belli abiiciēs pacē
petiuit. atq̄ in preciiū pacis Iugurthā dolo captū catenisq̄ obrūtū per
Syllā legatū misit ad Mariū: q̄ in triūpho ante currū cū duob⁹ filiis su
is actus mox in carcere strangulat⁹ ē. Iisdē diebus obscœnū p̄digiū ac
triste uisū ē. Luci⁹ Aelius eques Roman⁹ cū uxore & filia Romā ī apu
liā rediens tēpestate correptus ē: q̄ cū filiā consternatam uideret: ut ci
tius p̄priorib⁹ tectis succederent: relictis uehiculis: arreptisqueq̄ filiā
uirginem equo insidentē in mediū agmen accepit. Puella uero ictu ful
minis exaīata est. Sed oībus sine scissura aliqua uestimētis ademptis: ac

pectoris pedūq; uinculis dissolutis: monilib' & anulisq; discussis: ipso quoque corpore illa: solum quod obscenū in modum nuda: & lingua paululū exerta iacuit equus quoque ipse quo utebar straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac dispersis exanimis pcul iacuit Post hoc paruo intercessu tēpis Luci' Vecturius equus Roman' Aemiliaz uirginē Vestalē surtiu ostupro polluit. Duas preterea uirgines Vestales eadez Aemilia ad participatiōem incesti sollicitas cōturbetnalib' sui corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio p seruius factō suppliciu de omnib' sūptū ē. Isidē preterea Iugurthini belli tēporibus Lucius Cassius cōsul in Gallia Tigrinos usque ad oceanū persecutus: rur sūq; ab eisdem insidiis circūuētus occisus est. Lucius quoq; Piso uir consularis legatus Cassii cōsulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus portio quæ in castra cōfugerat: deleret: obsides & dimidiā partem rex omniū Tigrinis turpissimo fœdere dedit: q. Romam reuersus a Cælio tribuno plebis die dicta eo q. Tigrinus obsides dederat: in exiliū profugit. Scipiō pro cōsul capta urbe Galloz: cui nomē ē Tolosa. c. M. ponderis auri & argēti. cx. M. in templo Apollinis sustulit: quod cū ad Maffiliam amicam populo Romano urbē cū præfidiis misisset. interfectis clam: sicut qdam cōtestant: quib' ea custodiēda & peruehēda cōmiserat cuncta per scelus furatus fuisse narraf. Vnde magna quæstio post Romæ acta est.

Multas gentes in unū conspirasse: ut Romanum nomē delerent.

Nno ab urbe condita: dclxii. Gaius Manlius & Quintus Capiō pro cōsules aduersus Cimbroz & Teutonēz Tigrinos & Ambronas Galloz gētes: quæ tūc: ut imperiū Romanum extinguerent: conspirauerāt: missi: prouincias sibi: Rhodano flumine medio diuiserunt: ibi duz inter se grauissima inuidia & contentione discerpant cū magna ignominia & periculo Romani nominis uicti sunt. Siq; dem in ea pugna Marcus Aemilius consularis captus. atq; interfectus est. Duo filii consulis cæsi. lxxx. M. Romanoz sociorumque ea tēpeste trucidata: lx. M. calonum atque lixaz interfecta Antias scribit. Ita & ex omni penitus exercitu. x. tātummodo homines: qui miserz nuntiu ad agēdas miseras reportarēt: supersuisse referunt. Hostes binis castris atque ingenti præda potiti noua quadam atque isolita execratiōe cuncta: quæ ceperant: pessum dederunt. Vestis discissa & piecta est. aux argentumque in flumen abiectum est lorica uiroz concisa. phalera quoque equoz. dispersita. equi ipsi gurgitibus immerfi. homines laqueis

collo inditis ex arborib⁹ suspensi sūt ita: ut nihil prædæ uictor: nihil mi-
sericordiæ uictus agnosceret. Maximus tūc Romæ nō solū luctus: uerū
etiā metus fuit: ne cōfestim Cimbri Alpes trāsgraderētur: Italiāque dele-
rent. Iisdē t⁹ pibus Quint⁹ Fabius Maximus filiū suū adolecētē tūri re-
legatū cū duob⁹ seruis parricidii mīstris itēfecit. ipsosque cōtinuo ser-
uos ī precū sceleris māuimīst. Die dicta: Gneo Pōpeio accusante dānat⁹
est. Igit⁹ Marius quarto cōsul: cū iuxta Isarā Rhodanumque flumina:
ubi in sese confluunt: castra potuisset: Teutones Cimbri & Tigurini &
Ambrones: postq̄ continuo triduo circa Romanorū castra pugnarunt: si-
quo pacto eos excuterēt uallo: atque ī aquū funderēt: trib⁹ agminibus
Italiāz petere destinarūt. Marius post digressū hostiūz castra mouit. &
collem occupauit: qui campo & fluuio: ubi hostes sese diffūderāt: immi-
nebat. Cūque cœcitiui eius aqua ad potandū deesset: querelis omnium
coargueret. aquā quidē in cōspectu esse respōdit. sed eam ferro esse uen-
dicādāz. Primis itaque calonib⁹ cū clamore ī pugnam ruētibus subsecu-
tus exercitus: mox iusto certamīe cōpositis ordinibus bellū est: & uicerē
Romani. Quarto die rursus productæ utrinque in capū acies usque ad
meridiem pene pari pugna uere discrimie. Post: ubi icale scēte sole fluxa
Galloy corpora in modū niuū distabuerunt usqz in noctē cades poti⁹
quā pugna p̄tracta est. Ducenta milia armatorū in eo bello itēfecta sūt
lxxx. M. capta. uix. iiii. M. fugisse refertur. Dux quoque eorū Teutob: e-
chus occisus est. Muliereseorū cōstantiore animo: quaz: si uicissent: peti-
erūt a cōsule: ut sibi inuolata castitate uirginib⁹ sacris mīstrare fas esset:
quo uitā sibi reseruarēt. quam rem: cū nō impetrassent: patuulis suis ad
fata illis cūctā sese ferro ac suspēdio peremerūt. Hæc de Tigurinis &
Ambronibus gesta sūt. Teutones autē & Cimbri integris copiis alpīū ni-
ues emensi Italiæ plana p̄uaserūt. Ibiq̄ cū rigidum genus diu blandi-
oribus auris cibus poculis ac lauacris emolliret: Marius Quintū consul
& Catulus aduersus eos missi: die ad pugnam & campo dato: Hānibalis
secuti ingeniū ī nebula disposuere pugnam in sole pugnauerunt. Prima
siq̄dem p̄turbatio Galloy fuit: quod Romanam aciem prius offendere
dispositam: quam adesse senserunt. Cūqz ilico uulnerati equites retro
in suos cogerent: totāque multitudinem indisposite adhuc aduentantē
conturbarent: & sol cum uento ortus ex aduerso emicuisset: uisus eorū
pulsus oppleuit. & splendor hebetauit. Ita factūz ē: ut tanta ac tam terri-
bilis multitudo minima Romanorū clade: sua ultima internitione cade-
retur. Centum xl. M. eorū tūc in bello cæsa. xl. M. capta dicunt. Mulieres
grāuiorem pene excita uere pugnam: quæ plaustris in modū castroꝝ

circūstructis: ipse at̄ de super ppugnātes diu ppe repulere rōanos. Sed cum ab his nouo cadis genere terrent: abscisis. n. cum crine uerticibus inhonesto satis uulnere turpes relinquebant ferro qđ in hostē sumpserant: in se suosq; uertē. nāq; aliā cursim mutuo iugulate. aliā apprehensis inuicē faucibus strangulatā. aliā funibus per equoz crura cōstis ipsiq; eqs extimulatis qbus equoz crura nexuerant: ididere ceruices quousq; ptraēt atque exanimatā sunt. aliā laqueo de subiectis plaustrorū temonibus pependē. Inuenta est & quādā quā duos filios traiecit per colla eoz laqueis ad suos pedes uinxerit: & cum se ipsam suspēdio morituram dimisisset: secum traxerit occidendos. Inter hęc multa & miserabilia mortis genera. reguli quoq; duo strictis in se gladiis cūtrisse referunt. Lucius & Boiorix reges in acie ceciderūt. Claudius & Cesorix capti sunt. Ita in his duobus praeliis. ccc. l. M. Gallorū occisa. & c. xl. M. capta sunt absque innumera mulierū multitudine: que se suosq; paruulos foemineo furore: ui at̄ uirili necauerūt. Post triumphū Marii incredibile facinus & nunq̄ at̄ ea rōanis cognitū ppetratū fuisse.

Gis talē Marii triumphum rōanāq; uictoriā incredibile facin⁹: & nunq̄ antea rōanis cognitum Romā subito perpetratum uersa in horrorē ac mærorē tota urbe fuscavit. Publitius qdam malcolus suis annitētibz mrem suam interfecit. Dānatus participio: infutusque culleo in mare pietus est: impleuerūtque romani facinus & pœnam: de qua re solon atheniensis decernere nō ausus fuerat: dum fieri posse nō credit: & Romani q se ortos a Romulo scirent: etiam hoc fieri posse intellegentes supplicium singulare sanxerūt. Anno ab urbe cōdita. dev. post cēbricum & Teutoncum bellum & qntum marii cōsulatum: quo status impetii rōmani iure cōsuatus iudicat. cōsulatu sexto eiusdē Gaii marii ita labefactatus ē ut pene usque ad extremū intestina clade conciderit. Euoluere ac percutrete mihi discordiaz ambages & inextricabiles seditionum causas incōmodum simul ac longum uidet. sane breuiter strinxisse sufficiat: qđ primus Lucius Apuleius saturninus excitati tumultus auctōr extiterit: qnto Metello Numidico uiro sane primario acerrimus inimicus: q cum censorem creatum ptractum. domo atque in capitoliū fugientē armata multitudine obsedit: unde eqtum rōanorū indignatōe deiectus est: plurima ante capitoliū cæde facta. Anunium deinde competitorē suum saturninus & Glaucia fraude Gaii Marii cōsulis occiderunt. subsequente anno marius sextum consum & Glaucia prætor & saturninus tribunus plebis conspirauerūt: Metellum Numidicum in exilium quacunq; ui ager. Die dicta a suppositis eiusdē factōis

infamibus aut sibus contione domi suae habuit. ibiq; ab aliis rex. ab aliis
imperator e appellat. Marius manipulati plebe descripta aliter consulem
cum praesidiis in colle disposuit. ipse portas communiuit. In foro praesidium com-
missum est. Saturninus a marianis foro pulsus in capitolium confugit. Marius
sistulas quibus ex aqua deducebat incidit. Bellum deinde in aditu capitolii
horridum satis actum est. multique circa saufenium & saturninum caesi. saturni-
nus palam clamitans marium auctorem esse omnium molitionum suarum contestatur
est. Cum autem ipse saturninus & saufenius & Labienus cogente Mario in cu-
riam confugissent: per eques romanos effractis foribus occisi sunt. Gaius
Glaucia extractus e domo Claudii trucidatus est. Furius tribunus plebis
bona omnium publicanda decreuit. Gneus Dolabella saturnini frater per
solitorium fugiens cum Lucio Iegano interfectus est. Itaque auctoribus
tantae seditionis occisis res populo fuit. Tunc Cato atque Pompeius rogationes
de reditu metelli Numidici totius urbis gaudio promulgauerunt. quod ne profi-
ceret: Marii consulis & Furii tribuni plebis facti omnibus intercessum est: Ku-
tilius quoque uir integerrimus adeo fidei atque innocetiae constantia usus
est: ut die sibi ab accusatoribus dicta usque ad cognitionem neque capillum
barbae dimiserit. neque sordida ueste humili ue habitu suffragatores
conciliarit. inimicos promulserit: iudices traxerit: oronemque a praetore con-
cessam nihilo summissiore quam a iuribus habuerit. Cum euidem oppugnaret ca-
lponia & opinione bonorum omnium iure absoluendum putaret: piurium iudicium con-
denatus est: quod Smyrna commigrans litterarum studiis contentus consenuit

Mastam urbem prodigia terruerunt.

Nunc ab urbe condita. dc. lix. Julio Caesare & Lucio Marco Phi-
lippo consulibus intestinis causis sociale bellum: tota commouit
Italia. Si quidem Liuius Drusus tribunus plebis Latinos omnes spe
libertatis illectos cum placito explere non posset: arma excitauit: quo ac-
cessit ut mastam urbem prodigia dira terrerent. Nam sub ortu solis globus ig-
nis a regione septentrionis cum maximo celi fragore emicuit. Apud Areti-
nos cum panes per conuiuia frangerent: cruore medijs panibus quasi euul-
neribus corporum fluxit. Praeterea per septem continuos dies grandis lapidum
immissis & testarum fragmentis terram latissime uerberauit. In Sannitibus ua-
stissimo hiatu terrae flamma prorupit. & usque in caelum extendi uisa est. Com-
plures praeterea in itinere uidere Romani globum coloris aurei caelo ad
terram deuolui. maioremque factum rursus a terra in sublime ad orientem so-
lem ferri ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse. Drusus tantis malis an-
xius domi suae incerto quidem auctore interfectus est. Igitur Picentes & Ve-
stini Marsi Peligni Marrucini Sannites & Lucani: cum adhuc occuliam de-

fectiō; meditant: Gaiū Seruiū prætorē legatū ad se missū apud Asculū occiderūt: statiq; clausa citate oēs ciues rōanos indicta cæde iugulant. Continuo atrocissimā pnciem infamissima præcessere pdigia. Nāque oīum genery aīalia: quæ man' hoīum ppeti: atq; inter hoīes uiuere solita erant: relictis stabulis pa scuisq; cū balatu hīnitu mugituq; miserabili ad siluas montesq; fugerūt. Canes quoq; quos natura est extra hoīes esse non posse: lachrimosis ululab' uagi lupoꝝ ritu oberrarunt. Igit Gneius Pōpei' prætor cū Picentib' iussu senatus bellū gessit & uict' est. Postq̄ sibi Sannites Papiū Mutiliū ipatoreꝝ præfecerant: Marci at Agamenonem archipiratam præoptauerant: Iulius Cæsar Sannitūꝝ pugna uictus cæso fugit exercitu. Rutilius consul Mariū ppinquū suū legatū sibi legit: quem assidue submonentem moraz bello utilē fore & paulisp in castris exerceri militem oportere tironem. dolo id eū agere ratus contempsit: seseq; ī insidias marsoꝝ & uniuersū agmen exercitus sui incautus iniecit: ubi & ipse consul occisus & multi nobiles interfecti & octo. M. rōanoꝝ militū caesa sūt. Arma & corpa interfectoꝝ in conspectu marii legati Telonius Flauius ptulit atq; in testioniū cladis euexit. marcius rapitis cōtinuo copiis uictores inspatu oppressit. octo. M. & ipse marsoꝝ interfecit. Capio aut' Vestinis & marciis deductus in insidias cū exercitu trucidat' est. Iulius Cæsar postq̄ apud Eserniā uict' aufugerat: cōtractis undiq; copiis aduersus Sannitas & Lucanos dimicans multa hostiū milia interfecit. Cūque ab exercitu ipator appellatus esset: romāq; nūcios p̄ adepta uictoria misisset: senat' sagū: hoc ē uelē maroris: quā ex orto sociali bello sūperat: hac spe aridente depofuit. atq; antiqū togæ decorē recupauit. marci' deinde sex. M. marsoꝝ cecidit. septem milia armis exiit. Sylla cū. xx. iiii. cohortib' Eserniā missus: ubi artissima obsidione romani ciues & milites premebant: maxio bello & plurima cæde hostiū urbē sociosque seruauit. Gneus Pōpeius Pigentes graui prælio fudit: quā uictoria senatus latos clauos & cætera dignitatis insignia recepit: cū togas tantūmodo de uictoria Cæsaris primū respirate sūpisset. Porcius Cato prætor & Plotius legat' Hetruscos & Vmbros plurimo sanguine ipenso difficillimo labore uicerūt. Gneo Pōpeio & Porcio Catone cōsulib': Pōpeius diu obsedit Asculū ciuitatē. nec tamen expugna uisset: nisi populū in campū præpente grauissima oppressione uicisset. Decē & octo milia marsoꝝ in ea pugna cū Franco suo ipatore caesa sūt capta. iiii. milia. Quatuor milia autem Italicorum uiroꝝ ex ea cæde profugorum iugum montis coacto in unum agmine forte conscenderant. ubi oppressi examinatique niuib' miserabili morte riguerūt & uisebāt

nec ullū erat pcul intuentib' mortis indicium nisi diutina imobilitas quaz
nullo mō hūana uitæ uegetatio diu ppeti pōt. Eadem die Picēses uicti
sūt: quoz dux Iudacilius puocatis p'cipib' suis p' magnificas epulas
largaq3 pocula cūctos ad exēplū sui puocans hausto ueneno cōsupt' ē:
cūctis factū ei' laudatib': sed nemie subsequēte. Anno ab urbe cōdita. de
lxi. cū ad obsidēdos Sānites Pōpei' & roman' issēt exercit' & Posthumi'
Albin' uir cōsularis tūc Lucii Syllæ legat' itolerabili supbia oiu3 in se
militū odia suscitasset: lapidib' occisus ē. Sylla cōsul ciuile cruorē nō ni
si sanguie hostili expiari posse testat' ē: cuius rei cōscia p'mot' exercit': ita
pugnā adorsus ē: ut sibi unu3q3q3 peūdū uideret: nisi uicisset. xviii. Sā
nitū. M. illo pralio cæsa sūt. Iuuentiū quoq3 Italicū ducē & magnū ip
si' populū psecut' occidit. Porci' Cato cōsul marianas copias habēs: cū
aliquāta strenue gessiss3: gloriat' ē. Gaiū Mariū nō maiora fecisse & ob
hoc cū ad lacū Fucinū cōtra Marfos bellū gereret: a filio Gaii marii i tu
multu belli: q'si ab incerto auctore pstratus ē. Gaius Gabi' legatus i ex
pugnatōe hostiliū castrōz iterfectus ē. Marrucini Vestiniq3 Sulpitio
legato Pōpei' psequēte uastati sūt: Popedi' & Obsidi' Itali ipatores ab
eodē Sulpitio apud flumē theanū horribili pralio oppressi & occisi sūt.
Pōpeius Asculū ingressus p'fectos & centuriōes cūctosq3 p'cipes coz
uirgis cecidit. securiq3 p'cussit. suos p'adāq3 oēm sub hasta uēdidit. re
liquos liberos qdē: sed nudos & egētes abire p'cepit. Et cū de hac p'æ
da opitulatōz aliq' in usus stipendii publici senatus fore sparet: nihil ta
men ex ea Pōpeius egenti aratio cōtulit. Nāq3 eodē tpe cū penit' exhau
stū eēt arariū & ad stipendiū frumenti deesset expēsa: loca publica quæ
in circuitu capitoliū pōtificibus: auguribus: decē uiris & flamibns i pos
sessiōz tradita erāt: cogēte iopia uenditi sūt: & sufficiens pecūiæ modus
q ad tps inopiæ subsidio eēt: acceptus ē. Eqdē in sinū tūc ipsius ciuita
tis euerfasz oiu3 urbiū nudatasq3 terraz abraza undiq3 opes cōgerebat:
cū ipsa Roma turpi adigente inopia p'cipuas sui ptes auctionabatur
Quā ob rē cōsideret tunc tpa sua: cū quasi inexplēbilis uenter cūcta cōsu
mens & sp' esuriens cūctis urbibus qua miseris faciebat: ipsa inferior
nihil relinquēs nihil hēbat. & stimulo domesticæ famis ad continuatōz
bellicæ inqetudis trudebat. Iisdē t'pibus rex Sothimus cū magnis thra
cū auxiliis Graciā ingressus cūctos macedoniæ fines depopulatus est.
Tādēq3 a Gaiō Sentio p'atore superatus redi' in suū regnū coactus ē.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cœpere pene simul.
Nno ab urbe cōdita. de. lxi. nōdum finito sociali bello: Romæ
primū bellū ciuile cōmotū est: eodemq3 anno Mithridaticum

bellū & si minus infame: non tamen minus graue cœptū ē. Equidem de
 mitridatē belli spatium uariē traditū est: utruq; ab hinc cœperit: an tunc
 præcipue exarsit: maxie cū alii. xxx. alii. xl. annis gestū fuerant. Sed q̄
 uis iisdem t̄pibus gesta pplexis coaceruata malis exarsit: a me tamen
 speciatim: & si breuiter singula pferent. marius Sylla cōsule contra mi
 thridatē in Asiam cū exercitu pfecturus in Campania tamē ppter soci
 alis belli reliquias consistentes affectauit septimū cōsulatuz. & bellum
 suscipere mithridaticū. Quo Sylla cognito impatiēs reuera iuuenis: in
 temperataque ira p̄citur cū. iiii. legionib; primū ante urbē cōsedit: ubi
 Gratiidū marii legatuz: quasi primam uictimā belli ciuilis occidit. mox
 urbem cū exercitu irrupit. faces ad inflammandā urbē poposcit. Oibus
 metu additis p̄sacram uiam cito agmē in for̄ uenit. marius cū permo
 uere nobilitatē inflammarē plebem equestrez deinde ordinem perarmare
 aduersus Syllam frustra tētass; postremo seruis spe libertatis & prædæ
 ad arma sollicitatis: nec quicq; repugnare aufistandē i Capitoliū conces
 sit. Sed cuz eo Syllanæ cohortes irruissent: magna suorū cæde difflugit.
 Ibi tunc Sulpitiū marii collega seruo suo prodete pstratus est. Seruū
 uero ipsuz: quod hostem indicauerat: manumitti. quod uero dominuz
 pdiderat: saxo Tarpeio deiici cōsules decreuerūt. marius fugiens cum
 persequentū instantia circūseptus esset in minturnensū paludibus sese
 abdidit: de q̄bus ifeliciter luto oblitus: ignomio seque prostratus: turpi
 aut spectaculo minturnas deduct;: contrūsusque in carcerem p̄cussorē
 ad se missum solo uultu exterruit. Deinde lapsus e uinculis in Aphri
 cam transfugit. Sollicitatoque ex Utica filio: ubi is cūstodia obseruatur
 continuo Romam regressus: Cinna cōsulē societate scelez conuictus
 est. Igit̄ ad conflagandam uniuersā; rempublicam exercitum sibi in qua
 tuor ptes diuiserūt. Tres siq; de; legiones mario datæ. parti copiaz Gne
 us Carbo præpositus est. ptem Sertorius accepit: Ille scilicet Sertorius
 iam hinc ciuilis belli incentor & p̄iceps: q̄ etiam hoc finito aliud post in
 Hispania bellū excitauit qd̄ p̄ multos annos maximis Romanorū cladib;
 traxit. Cætera uero exercitus portio Cinnam secuta est. Potro aut̄ Gne
 us Pompeius: qui a senatu cum exercitu accersitus: ut rei publicæ opitu
 laretur: & diu sese nouarum rerum at̄cupatione suspenderat: contem
 ptus a mario. uel Cinna ad Octauium cōsulē; sese contulit. & mox cū
 sertorio confligit. Infelicē pugnam interuent; noctis diremit. Scenti ex
 utraq; pte milites trucidati sūt. Postera die cū permistim corpora ad se
 pulturam discerneret: miles Pōpeian; fratris sui: quem ipse interfecerat
 corp; agnouit. i transcursu enī utrinq; cognitō; uult; & galeæ cōsidera

tionez furor ademerat: quous pax sit culpa circa ignorantia: ut uideatur
ne scisse de fratre: quod nō ambigit scisse de ciue. Itaque uictor uicto in-
felicior: ubi & fratris corp⁹ agnouit. & paricidius suum execrat⁹ bella ci-
uilia ilico pectus suuz gladio trāsuerberans: simulque lachrimas & san-
guinē fundēs super fraternū sese cadauer abiecit. Et quid hoc p̄fuit ad
cōfusione crudelis icepti: quod i priō statim belloz ciuiliū exordio īfa-
mis fama perebruit: cōcurrisse ignaros q̄dez fratres: sed cōscios ciues. pe-
tiisse fratrem. scelere uictorē fratris occisi spolia. ac mox tantā imanitatis
rerū eodē gladio atque eadēz mānu p suā necē paricidiū: quod admise-
rat: uindicasset: nūqd i tātāz aīōsitate priū tā triste mouit exēplū. Nūqd
apud quēq̄ piculū sceleris repulit terror erroris? Nūqd hac quā cōis ē
etiā cū belluis pietas & reuerētia natūta: quod un⁹ p̄mēdo ac pereūdo
cōmisit: quod in se agi posset itremuit: se seqz ab huiusmōi incepto con-
sciētia uict⁹ remouit. Quin poti⁹ ānis fere. xl. cōsequētib⁹ in tantū conti-
nuata sūt bella ciuilia: ut magnitudo laudis appetēda ex magnitudine
sceleris putaret. Oēs enīz post tale documētū iu tali malitia parricidio-
rum pericula refugissent: nisi parricidia ipsa uoluissent. Igit Marius co-
loniā Hostiēsē ui ingressus omnia ibi genera libidinis auaricia & cru-
delitatis exercuit. Pōpeius fulmine afflat⁹ interiit. exercit⁹ uero eius pe-
stilentia cōrept⁹ pene totus absūptus est. Nā. xi. M. uirorū de castris Pō-
peii mortua. sex. M. autē de parte Octaui cōsulis subtrahē sūt. Marius
Antiū & Ariciā ciuitates hostiliter irrupit. cunctosqz in his prāter pdi-
tores interfecit: bona suis diripiēda pmisit. Post Cinna cōsil cū legiōib⁹
& Marius cuz fugitiuis urbē ingressi nobilissimos quosque e senatū &
plurimos cōsulares uiros interfecerūt. Sed quota hęc portio ostentata
miseriā est. uno uerbo definisse eadēz bonoz: cui⁹ fuit tātāz meīōsitas
tāta diuturnitas tanta crudelitas tantaqz diuersitas. Veruntāmez aequus
est: me aliquid utilitatis subtraxisse eā: q̄ tantuz horroris n̄gessisse noti-
cia: siue pitis hęc siue impitis obijciant. De p̄ia siq̄dē de ciuib⁹ & de ma-
ioribus nostris hęc loq̄mur: qui his exāgitati malis taz abminanda ges-
serunt: de q̄bus etiā auditis postesi phorrescat: q̄ p̄fecto n̄lūt ista nimi-
um exaggerati aut sufficiētis noticiā moderatiōe: si sciūt: ut misericor-
dis reuerētia cōtēplatiōe: si nesciūt. Igit Mari⁹ cū it̄fectoz ciuiū capi-
ta illata cōiuiuis oblata Capitolio collocata rostris spectaculū ornatū
qz cōgereret: ac septimū cōsulatū cū Cina tertiū cōsule p̄sissz: i exor-
dio cōsularis ipii fera tādē morte prārept⁹ ē. Cinna bonoz neces maloz
cāde supleuit. nā cū it̄ducta p̄mariū fugitiuoz man⁹ iatiabilis prā-
dādi esset: nullāqz partē auctōrib⁹ prāda cōsulib⁹ m̄strart i forz quasi

stipendii eā sollicitata: militibusq; circūdata: inermis extincta est. Cæsa
 sunt illa die in foro urbis octo. M. fugitiuorum: idēque Cīna quartū con-
 sul ab exercitu suo interfectus ē. Interea residui senator: q; potentiā Cin-
 næ & Marii crudelitātē infaniā Fimbriæ Sertoriiq; audaciā fuga euase-
 rant: transuecti ī Græciam coegere precibꝰ Syllam: ut piclitanti īmo iaz
 pene pditæ patriæ opē ferret. Igit Sylla mox ut Campanū litus attigit:
 Norbanū cōsulem prælio oppressit. vii. milia tunc Romanorꝰ Romani
 interfecerunt. sex milia eorundem ab iisdem capta sūt. c. xxiiii. de Sylla-
 na pte ceciderunt. Fuluius uero Hadrianus: cui īperiū p prætorē erat:
 regnū Africæ seruorꝰ manu affectans a dominis eorꝰ apud Vticaz cō-
 gestis sarmentis cū. oī familia incensus ē. Damasippus prætor īcentore
 Mario cōsule Quintum Scæuolam: Gaium Carbonem: & Luciū Do-
 mitium: Publium Antistium: incuriam quasi ad consultandum uoca-
 tos crudelissime occidit. Corpora interfectorꝰ ū carnifices unco tracta:
 atque in Tyberim missa sunt. Eodem tpe Syllæ duces plura prælia ad-
 uersus marianas partes infelicissima felicitate gesserūt. Nam & Quintꝰ
 metellus Charinatis copias cecidit. & castra puasit. & Gneus Pōpeius
 Carbonis eqtatum grauiter trucidauit. Syllæ & Marii adolescētis ma-
 ximū tunc prælium apud sacriportū fuit: in quo de exercitu marii cæ-
 sa sunt. xxv. milia. sicut Claudius scribit. Pōpeius Carbonem etiam ca-
 stris exiit. fugientemq; insecutus nunc cædendo: nunc ad deditiōnem
 cogendo plurima exercitꝰ parte priuauit. metellus Norbani agmen op-
 pressit: ubi. ix. milia marianæ ptis occisa sunt. Lucullꝰ cū a Quintio ob-
 sidere: cripit. & repentina pugna obsessorem deleuit exercitū. Nam plꝰ
 q̄. x. milia ibi tunc cæsa referunt. Sylla deinde cū Campaninio fannituz
 duce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam urbem portamque Colli-
 nam ad horam diei nonam signa contulit. grauissimoque prælio tadez
 uicit. lxxx. milia hoīum ibi fusa dicunt. xi. milia sese dederūt. reliquaz
 multitudine ī fugam uersam īsatiabilis uictorꝰ ciuiū ira cōsumpsit.

Sylla urbem intravit. multosq; interfecit & pscriptit.

Ylla mox ut urbem uictor intrauit: iii. milia hoīuz q̄ se p lega-
 tos dederant: cōtra fas: cōtraq; fidem datam inermes securos
 que interfecit. Plurimi tunc quoq;: ut nō dicam innocentes: sed
 etiam ipsius Syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plus q̄. ix. milia ferūt
 ita libere pcr urbem cædes percussoribus passim uagantibus ut quenq;
 uel ira uel præda sollicitabat: agitabatur. Igit cunctis iam: quod singuli

timentibus: aperta fronte timentibus: Quintus Catulus Syllæ dixit. Cum quibus tandem uicti sumus: si in bello armatos: in pace inermes occidimus. Tunc Sylla auctore Lucio Furfidio primipilati primus istam illam tabulam p̄scriptionis induxit.

Sylla dicturam adeptus est.

Rima p̄scriptio. lxxx. M. hominū fuit: in quibus quatuor cōsulares erāt: Carbo Marius Norbanus & Scipio: iter eosq; Sertorius tūc maxime p̄timeſcēdus. Item alia cū. d. nominib; p̄posita ē: quam cū Lolli; quippe securus: nihilque sibi conscius legeret: ubi suū repente nomē offendit: dum se trepidus ad aperto capite foro subtrahit: interfectus ē. sed ne in ipsis quidē tabulis fides ac finis malorū uidebatur. Nanque alios: quos p̄scriperāt: iugulabāt. alios autē postquā iugulauerant: p̄scribebant. nec ipsi; mortis erat uia simplex: a ut una cōditio: ut in nece ciuiū saltē ius hostiū seruares: q; nihil uictis: p̄ter uitam exigunt. Marcum Marium siquidem de caprili casa extractū uinciri Sylla iussit. ductūque trans Tiberim ad Luctacioꝝ sepulchꝝ effossis oculis: mēbrisque minuatis; defectis: uel etiā fractis trucidari. Post hūc Publius Lectorius senator & Venuleius triuuir occisi. Marci Marii caput Præneste ē missum: quo uiso Gaius Marius ultima despatiōe correptus: ubi a Luctecio obsidebat: ne incideret in inimicorū manū cū Telsino mutua morte concurrir. Dūque uolenti; ipse in concurrentem manus ad egit circa suū uulnus manū p̄cutientis hebetauit. Ita eo interfecto ipse leuiter uulnerat; ceruicē seruo suo p̄buit. Charinatē p̄torem Romanum Sylla iugulauit. Inde Præneste p̄fect; oēs Marianæ militiæ princeps: hoc ē legatos: quæstores: p̄fectos: & tribunos iussit occidi. Pompeius Carbonē a Cossura insula in Aegyptū fugere conantem in Siciliam ad se retractū & cōplures cū eo socios eius occidit. Sylla dictator creat; ē: ut dnationis & crudelitatis libido honesti p̄cipuiq; noīs reuerentia & amatef & uelaretur. Pōpeius in Aphricā trāsgressus eruptione circa Vticam facta. x. & ix. M. hominūz interfecit: quo bello Domitius dux Marian; dū inter primores pugnat: occisus ē. Idēq; Pōpeius Hiertā Numidiæ regē p̄secutus: fugientē ab Vgode bocchi mauroꝝ regis filio spoliari oibus copiis fecit: quē continuo Bullā reuersus tradito sibi oppido interfecit.

Post bella ciuilia fonātib; undiq; bellorū fragorib; .iiii. bella exurrexisse

Reatis itaq; Publio Seruilio & Oppio Claudio cōsulib' Lu-
 ci' Sylla ē tandē priuatus. Hoc sine condūsa sūt duo bella su-
 nestissima sociale Italicū: & Syllanū ciuile. Hæc p annos. x. tra-
 cta plus q̄. c. l. M. Romanorū consū pferūt. tantūq; lectissimorū uirorū;
 uernaculorūque militū hoc ciuili bello Roma pdidit: q̄tū in ea supior
 tempore: cū se iam aduersum Alexandrū magnū circūspiceret: indiscre-
 tis ætatibus census iuenit. Præterea niros cōsulares. xxiiii. prætores sex.
 ædilicios. lx. senatores fere. cc. absque inumeris totius Italiæ populis: q̄
 passim sine consideratiōe deleti sunt. Quod neget quisq̄: si ualet: qn co-
 dem dāno suo uicerit Roma: quo amisit Italia. propudor. Nūqd nam
 & hic cōparatione ambigua egent tpa? Immo uel maxime inquit. Nā
 quid tam apte: q̄ bellis ciuilibus bella ciuilia cōparāt? An forte dicitur:
 etiam in his tempotibus bella ciuilia non fuisse: quibus a nobis respon-
 debitur. Iustius quidem socialia uocari oportere. sed nobis p̄ficere si ci-
 uilia nominent. Tunc enī causis uocabulisque ac studiis patia docent
 oia: dum sibi in his tanto plus uindicat reuerentia christianæ religionis
 quanto minus præ sūpserit ira uictoris. Nā cū plerūque improbi tyranni
 temere iuadent: s rē publicam: u surpatoque regio statu Romani iperū
 corpus abruperint: atque ex eo bella uel per se iūsta iportarint: uel i se
 iusta cōmouerint: Britannis Gallisque populis erecti & istructi hæc bel-
 la q̄tū externis pxima: tantū lōginqua ciuibus: qd nisi socialia iure uo-
 citentur: cū ipsi Romani Sertorii quidem: aut Perpēnæ: aut Crassī: aut
 Spartaci bella ciuilia uspiam noīarint. In tali ergo uel defectu: uel duel-
 lione socioꝝ minore nūc utiq; iuidia laboraret: si fortassis existeret uel
 grauis pugna: uel cruenta uictoria. Vex tamen cū in hisce tpb' omnia
 plus necessitatis afferant: & min' pudoris: hoc est cā: pugna: uictoria. uel
 extinguenda insolentia tyrānoꝝ: uel pro cohibēdo socioꝝ defectu: uel
 pro inurendo ultionis exemplo: cui tandem dubiū est: quanto nūc mi-
 tius: quantoque clēmentius excitata: ut dicunt bella ciuilia gerūt imo
 reprimūtur. Quis enī unum ciuile bellum per decem annos his tēpori-
 bus agitatū audierit? Quis uno bello. c. l. M. hominum uel hostiū ab
 hostibus: ut non dicā ciuim a ciuibus cæsa meminerit? Quis illaꝝ quā
 explicare longū est: optimorū atque illustriū uiroꝝ multitudinem tru-
 cidari in pace cognouerit? Postremo q̄s illas infames interficiendorū ta-
 bulas tenuerit? legerit? senserit? ac non potius omnibus notū sit: una cū
 cōtos pace cōpositos atque eadē salute securos uictos uictoresq; pariter
 cōi exultasse læticia: ac etiā in tantis toti' ipii Romani puinciis urbib' ac
 populis uix paucos aliquādo extitisse: quos iusta ultio iūto & uictore

damnarit? Et ut uerbis uerba non onerem: non temere dixim tantam uel in bello saltē extinctam modofuisse gregariorū miliū manū quā ta tunc cæsa est in pace nobiliū. Igit̄ Sylla mortuo Lepidus Maurianæ partis assertor aduersus Catulū Syllanū ducē surgens rdiuiuos belloꝝ ciuiliū cineres suscitauit. Bis tūc acie certatū est. Plurimi romanorū iam ipsa paucitate miserorū: & adhuc illo furore insanientiū cæsi sunt. Albanorū ciuitas obsidione oppugnata atq; excruciatā sane. ultia miserabiliū reliquiāꝝ deditiōe seruata est. Ibi tūc Scipio Leidi filiꝝ captꝝ atque occisus est. Brutus in cisalpinam Galliam fugiens: psequēte Pōpeio apud Regiū interfectus ē. Ita hoc bellū ciuile non magis clemētia Catuli: q̄ tēdio Syllanæ crudelitatis: ut ignis in stipula eideꝝ celeritate qua exarsit: euanuit. Anno ab urbe condita anno. dc. lxxii. sonantibus undique belloꝝ fragoribꝝ: quorū unū in Hispania erat: alud i Pāphilia in Macedonia tertiū: q̄rtū i Dalmatia exanguis adhuc atque exhausta intestina pernicie: tanq̄ febribus Romana res publica ppusare armis occidentis septentrionisq; fortissimas gentes cogebat. Sertoriꝝ siquidem uir dolo atque audacia potens: cū partiū marianarū fuisset Sylla fugiens ex Africa dilapsus in Hispaniā bellocissimas ferocissimasque gentes in arma ex armis excitauit. Aduersus hūc ut breuiter definiam duo duces missi Metellus & Domitius: quorū Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cū exercitu oppressus ē. Manilius p̄cōsul e Gallia in Hispaniā cū tribus legionibus & M. d. equitibus transgressus iniquā cuꝝ Hirtuleio pugnam conseruit: a quo castris copiisque nudatꝝ in oppidum Hilerdā pene solus refugit. Metellus multis præliis fatigatus p̄ deuia oberrans hostē mora fatigabat: donec Pōpeii castris confocaret. Pōpeius contracto apud Polentiam exercitu Lauronem ciuitatem: quā tūc Sertorius oppugnabat frustra conatꝝ defendere: uictus aufugit. Sertorius supato fugatoque Pōpeio Lauronem captam cruentissime depopulatus est: reliquū agmen Lauronensiū: quod cædibus supuerat: miserabiliter in Lusitaniā captiuitatē traduxit. Pompeiū aut̄ hoc est illū Romanorū ducē a se uictū fuisse gloriatꝝ ē: quem magna præditum fiducia ad hoc bellū non p̄ cōsule: sed p̄ consulibus Roma misisset. Fuisse tunc Pōpeio. xxx. milia peditū & mille eqtes Galba scribit. Sertoriū aut̄ Ix. milia peditū. octo milia equitū habuisse commemorat. Postea uero Hirtuleius cū Metello congressus apud Attalicam Bethycæ urbeꝝ. xx. M. militū pdidit: uictusque in Lusitaniā cū paucis refugit. Pōpeio Belgidam nobile Celtiberiæ urbē cepit. Sertorius cum Pōpeio deinde congressus. x. M. militum eius interfecit. Ex alio cornu uinente Pompeio

tantundē pene ipse perdidit. Multa inter eos præterea prælia gesta sunt. Memmius quæstor Pōpeii idēque uir sororis eius occisus ē. Hirtulei fratres interfecti. Petpēna: q se Sertorio iunxerat: cōminutus ē. Postrēo ipse Sertorius: x. demum anno belli inchoati iisdē: qbus & Viriat^o suoz dolis interfectus sinē bello fecit. Romanisque uictoriā sine gloria dedit. q̄uis Perpennam postea pars exercitus eius secuta sit: q a Pōpeio uictus cum uniuerso exercitu suo interfectus ē. Ciuitatib⁹ uero cunctis ulro ac sine mora p deditiōē receptis duæ tantu3 restiterunt: hoc ē Vximia & Caliguz: quaz Vximiam Pōpeius euertit. Caliguz Afrannius iugi obsidione confectam. atque ad infames escas miseranda inopia coactā ultimo cæde incēdioque deleuit. Percussores Sertorii præmium ne petendum qdē a Romanis esse duxerunt: quippe qui meminissent atea Viriati p̄cussoribus denegatum. Et q̄uis nullo tūc præmio patrauerit romanam securitatem: tamen fide fortis ac uiribus semper Hispania: cu3 optimos iuictissimosque reges rei publicæ dederit: nullum unq̄ tyrānoz ab initio usque in hodiernum diē uel de se editum misit: uel in se extrinsecus incurrentem uiuum: potentemue dimisit.

De bello Macedonico.

Nterea Macedonicum bellum Claudius sortitus uarias gētes quæ Rhodopeis mōtibus circumfusæ sunt: ac tūc Macedonia3 crudelissime populabant. naz inter cætera dictu auidituq3 horrida: quæ in captiuos agebant: raptis cum poculo opus eēt: romanoz capitum ossibus cruentis: capillatisque adhuc: ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis: auide ac sine horrore: tanq̄ ueris poculis utebant: quoz cruentissima atq3 immaniissima corda sciuerant. Has itaque ut dixi: Claudius Macedonia3 pellere finibus bello attētauit: magnisq3 se maloz molibus obiecit: unde cu3 animo æger esset curis circumseptus morbo insup correptus interiit. Hui⁹ successor Scriboni⁹ attentaz superiore bello gentium uim declinans in Dardaniam arma cōuertit: eamq3 superauit.

De suscepto bello orientis.

Vblius uero Seruilius ex consule Ciliciam & Pamphilia3 crudelissime adortus: dum subdere studet: pene deleuit. Lycia3 & urbes ei⁹ obsessas: oppressasque cepit. præterea Olympū mōtē puagatus Phasidem euertit. Corycu3 diruit. Tauri quoq3 mōtis latera

in Ciliciam uergentia perſcrutatos Iſauros bello contractos in deditio-
nem redegit. primuſque romanorū per Tauꝝ duxit exercitum. ac limitē
itineris fecit. Triennio emenſo: quo bellum geſtum eſt: Iſaurici nomen
aſſumpſit. Coſconius ꝑconſul ſortitus Illyricū: ꝑtrita ſubactaq; Dal-
matia: Salonas urbē florentiſſimā poſt bienniū tandē expugnauit. & ce-
pit.

Gladiatores Captiꝝ a Iudo Gnei Lentuli diſſuſſe.

Nno ab urbe condita. dc. lxxviii: Lucullo & Caſſio cōſulibus
gladiatores. lxxiii. Capuꝝ a Iudo Gnei Lentuli diſſuſſe: q; con-
tinuo ducibus Criſſo & Inomao Gallis & Sparthaco Thrace
Veſuuiū montem occuparunt: unde et impentes Clodii ꝑtoris: qui
eos obſidione cinxerat: caſtra expugnarunt. Ipſoque in fugam acto cun-
ctā in prædā uerterunt. Inde per Conſcentiā & Metapontuꝝ circūducti
ingentia breui agmina collegerunt: Nā Criſſo. x. M. multitudo. Sparta-
co aut̄ triplex tunc numerus fuiſſe fert. Inomaus enī iam ſuperiore bel-
lo fuerat occiſus. Itaque cū cædibus incendiis rapinis ſtuꝑriſq; oīa miſ-
cerent: in exeqis matronæ captiꝝ: quæ ſe dolore uiolati pudoris necaue-
rat: munus gladiatorū ex. cccc. captiuis ſcilicet: qui ſpectādi fuerāt: ſpe-
ctaturi: utpote lanix gladiatorū potius q̄ militū principes edidit. De-
inde conſules Gelius & Lentulus aduerſus eos cū exercitu miſſi: quoꝝ
Gelius Criſſum acerrime pugnantē prælio oppreſſit. Lentulus a Spar-
thaco ſuꝑatus auſugit: Poſt etiam collatis fruſtra ambo conſules copi-
is accepta graui clade fugerūt. Dehinc Gaiū Caſſiū ꝑconſulē idē Spar-
thacis oppreſſum bello interfecit: Itaque exterrita ciuitate nō minorē ꝑ-
pemodū metu: q̄ ſub Hannibale circa portas fremente trepidauerat: ſe-
natus Craſſum cū legionibus conſulū: nouoꝝque ſupplemento militūꝝ
miſit. Is mox: ut fugitiuorū pugnā iniit: ſex. M. eoꝝ iterfecit. dccc. uero
cepit. Inde prius q̄ ipſum Sparthacum ad caput Silari flumis caſtra me-
tantem bello aggredetur: Gallos auxiliatores eius: Germanoſq; ſuꝑa-
uit: e quibus. xxx. milia hoīum cum ipſis ducibꝝ occidit. Nouiſſime ue-
ro ipſum Sparthacū diſpolita acie congreſſū: & maximas cuꝝ eo fugiti-
uorū copias ꝑcūlit. Nam. lx. M. eoꝝ caſa. ſex milia capta referūtur. iiii. M.
ciuiū Romanorū recepta ſunt. Cæteri qui ex hoc bello lapſi oberrabant
per cōplures duces frequenti indagine attriti ſunt. At ego iteꝝ ac ſæpiꝝ
repeto. Nunquid nam & hic comparatiōe aliqua egent iꝑa? Quis rogo
audire non horreat. non dicam bella talia. ſed uel nomina tāta belloꝝ ex-
terna: ciuilia: ſocialia: ciuilia: fugitiuorū: quæ nec ſic saltē ſeſe ut cōmoti

maris fluctus. quibus molibus magnis sequuntur: sed undique diuersis cau-
 sis: uocabulis: formis: malisque excitata: coaceruataque concurrunt: ut e-
 pximo repetam: & infame illud seruire præteream: Iugurthinum bellum
 nondum adhuc ab Africo detoruerat: & iam Cimbricum a Circio ful-
 minabat. De Cimbricis illis nubibus adhuc foedi uastique torretes effu-
 si sanguinis agebant. & iam socialis belli nebulas in magna continuo ma-
 loꝝ nubilâ coituras misera exhalabat Italia. Adhuc uero post infinitas
 crebraque Italici belli tempestatē discurre tuto per Italiam minime pote-
 rat. Ita omnes absque illis periculosissimis inimicarum urbium uoraginibus dis-
 soluta ac lubrica pace titubabant. Iam sibi Marianum atque Syllanum Ro-
 ma parturiebat excidium. & aliud e diuerso oriens atque a quilo. hoc est Mi-
 thridaticum minabatur: quod quidem Mithridaticum minabatur a superioribus
 ceptum: porro in ulteriora porrigit. De Mariana face rogo Syllanæ cla-
 dis accensus est. de isto rogo funestissimo Syllani & ciuilibus belli per pluri-
 mas terrarum partes ardentes sudes sparsi sunt: multaque incēdia ex uno
 fomite diffuderunt. Nam Lepidus & Scipio in Italia. Brutus in Gallia
 Domitius Cinnae gener in Africa. Carbo in Cossuta & Sicilia. Perpē-
 na in Liguria. & post eum Sertorio in Hispania: omniumque atrocissimum
 Sertorius in eadem Hispania. Hæc tunc ciuilia: uel quo alio dicenda sunt
 nomine bella excitantes: de uno multa: de minime magna fecerunt absque
 illis tribus uastissimis bellis: quæ tunc externa uocabantur: hoc est Pamphi-
 lico: Macedonico atque Dalmatico: dissimulato etiam magno illo Mithri-
 datico lōge omnium diuturnissimo: infestissimo: ac formidolosissimo: de
 inde adhuc Hispaniensi sertoriano non dum finito: imo adhuc ipso uiuē-
 te sertorio hoc fugitiuorum: & ut uerius dicam gladiatorum bellum inhorruit
 iam non spectandum paucis. sed ubique metuendum. Quod quia fugitiuorum
 bellum dicitur: nemini uile habeatur ex nomine. Sæpe in eo singuli & ali-
 quando simul cum agminibus frustra iunctis ambo consules uicti sunt
 plurimumque nobiles trucidati: ipsi autem fugitiui plures quam centum. fuerunt: quæ cæsi
 sunt. Ex quo admonemus: ut ipsa consoletur se Italia de uexatione ex-
 ternorum presentium per recordationem præteritorum. exeatque in se ipsam.
 nec putet se incomparabiliter crudelius dilacerari: Quæ ob rem huic quon-
 to uolumini iam finem fecerim: ut bella ciuilia externis ubique permista
 uel quæ dicta sunt: uel etiam quæ sequuntur: quæ sic sibi serie temporum &
 malis sequacibus cohaerent: libri saltem termino separentur.

PAULI OROSII VIRI DOCTISSIMI IN SEXTVM
HISTORiarVM LIBRVM PROLOGVS.

Mnes homin's cuiuslibet uel sectæ uel patriæ: uel uitæ: ita
semper ad p̄spectum prudentiæ naturali bono etiguntur: ut
oblectamento corporis rationale mētis & si non actu præfe-
rant: iudicio tamen præferendū sciant: Quæ mens rōne duce
illustrata in medio uirtutū: q̄bus genuino fauore quīs uitiis inclinetur
assurgit: sciām dei quasi arcē p̄spicit. Deū enī quilibet hominū ad tēp̄
contēnere potest: nescite in totū non pōt. Vnde quidam dum in multis
diis credunt: multos indisereto timore sinxerunt. Sed hinc iam uel ma-
xime cū auctoritate ueritatis operante: tunc etiam ipsa ratione discutiē-
te discessum est. Quippe & philosophi eorū: ut de nr̄is sanctis sileam: dū
intento mentis studio quætuunt: scrutanturq; oīa: unū deū auctore oīū
reppererunt: ad quē unum oīa referuntur. Vnde etiā nūc pagani quos
iam declarata ueritas de contumaciā magis q̄ de igno- antia conuicit: cū
a nobis discutiuntur: non se plures deos sequi: sed sub unodeo magno
plures ministros uenerari fatent. Restat igitur de intelligētia ueri dei p̄
multas intelligendi suspitiones confusa dissensio: quia de uno deo oīū
pene una opinio ē. Hūc usq; humana scrutatio: tā& si cū labore: patuit.
at ubi ratiocinatio deficit: fides subuenit. Nisi enī crederim⁹: nō intelli-
gemus. Ab ipso audias: ipsiq; deo credas: quod uerū uelis scire de deo.

Hic dicit: quō deus ex nihilo fecit ipetiū Romanū id est ex pastoribus.

Taque idē uerus & uerus deus. in quem oīs: ut dixim⁹: & si ex
diuersis op̄ionibus secta concutrit: mutans regna & disponēs
tempora: peccata quoque puniens: quæ infirma sint mūdi ele-
git: ut confūdat fortia. romanūque imperiū assumpto patore pauper-
rimi stātus fundauit. Hoc per reges & consules diu p̄uictum postiquā
Asiæ Aphricæ atque Europæ potitum est: ad unū imperābrez eū dēq;
fortissimū cūcta sui ordinatione conegessit. Sub hoc iperatore. quē oēs
ferē gentes amore & timore permisso iuste honorarent: deus uerus: qui
sup̄stitione sollicita ab ignorantibus colebatur: magnū illi intelligētia
sua fortem aperuit. p̄mptiusque per hominem doctur⁹ humines. filiū
suū misit: operantē uirtutes: quæ præcellerent hoīem: coaguent. m̄q;
dæmonas. quos aliqui deos putauissent: ut quia ipsi tanq̄ hōi non credi-
dissent: operibus tanq̄ dei crederent. deinde ut in magno silentio ac pace

latissima inoffense & celeriter noui nominis gloria: & annūciatæ salutis uelox fama percurreret: uel etiam: ut discipuli eius p̄ diuersas gētes eū: tibus: ultroque per cūctos salutis dona offerentibus obeundi ac differē di quippe cum Romanis ciuibus: inter ciues romanos eēt tuta libertas: Quod ideo cōmemorandū putauī: quia hic sextus libellus usq; ad Cæsarem Augustum: de quo hæc dicuntur: extenditur. Quod si aliq; hanc lucidissimam rationem irritam putant: suisque diis potius assignant: quos primū prudentia elegerint. dein præcipuo cultu inuitarint ut si p̄ eos amplissimū hoc pulcherrimū que īperiū concederet: Sic. n. iactat: quod ipsi optio genere sacrorū meruerint præcipuū deorū fauorē q̄bus adeptis uel prætermisissis discesserint oēs adytis arisq; relictis dii: q̄bus imperiū hoc steterat. Vnde q̄uis reuerētia scitatis tuæ multa fortissime uerissimeque differuerit: tamen & mihi locus exigit: ut pauca subiitiaz. Si romani colēdo deos emeruerūt fauorē deorū: & non colendo amiserūt: ut ipse Romulus parēs Romæ inter tot mala ab ipso ortu suo ingruentia saluuseēt: colendo q̄s meruit? An Amulius auus qui eum exposuit ad necē? An pater: q̄ incertus fuit? An Rhea mater stupri rea? An Albani parentes ipsa quoque ab initio romani nois germina p̄sequentes? An tota Italia: quæ p̄ cccc. annos dū audere potuit: excidio ei⁹ inhiauit? Non inquit. sed dii ipsi: q̄a se colendos sciebant: futuros custodiere cultores Ergo præscii sunt. Si ergo præscii sūt: cur hoc īperiū inter tot annorū secula eo potissimū: tpe ad summā potentiaē arcē p̄duxerunt: quo ille nasci inter homines atque agnosci ut hō uoluit: post cui⁹ nomen & ipsi p̄ nihilo contēpti sunt: & cū uniuerso mūdo etiam illi quos ipsi puexerāt cucurrerūt? Sed humiliter obrep̄sit inquit & latentet intrauit. Latētis & humilis unde tā celebris fama? tam indubitata fides: taz manifesta potentia: signis q̄busdam & uirtutibus mentes hoīum sup̄stitōe sollicitas cœpit & tenuit? Ad hæc si potuit hō: dii magis posse debuerunt. An q̄a ille hanc potentiam a p̄re sibi traditam prædicabat: puentuz est aliquando ad intelligentiam illius noti & ignoti dei: quam apprehendere: ut dixi: nemo nisi p̄ ipsū pōt: Nec quisq; pōt: nisi qui toto se despecto: ac p̄specto conuersus ad sapiam dei oēm quærendi ratiocinationē transtulerit ad credendū fidē. Verū tamen breuiter discussio. Dii isti: quos tantos fecit ut romanam rē publicam & ppiciū puexisse: & aduersi affixisse uideāf eo certo tēpore: quod palam cōstat: quo nasci xp̄s uoluit: & annūciari gentibus cœpit: deuotissime atq; intentissime colebantur? Ita illi consules & sibi & cultorib⁹ suis: nō potuerūt repellere. uel reprimere sup̄stitutionē eius p̄pter quam spernendos se cultoresque suos destituēdos

uiderent: quæ si ab inuitis danda uenia: nec desperandi fuerunt. si a uoluntariis seruanda præscia. nec prius fuerant adiuuandi. Hoc factum est inquit. Nam excitauimus gentes: accendimus reges. instituimus leges. disposuimus iudices. præparauimus poenas supplicii & crucibus: orbem totum scrutati sumus si quo modo tandem christianum nomen & cultus de uniuerso mundo posset abradi. Hoc eatenus est factum: donec fecunda credulitas eorumque iter tormenta ac tormenta placeret: quæ diu ipsum regium culmen pro quod solum prohiberi potuerat: occuparet. Et quod postea consecutum est. Impatores inquit christiani cessare sacra: & claudi templa iusserunt: atque ideo excessere omnes adytis arisque relictis diis: quibus imperium hoc steterat. O quanta & quam inoffensa lux ueritatis est: si non aduersus eum in ultro sese offerentem imbecilli infeliciter oculi clauderent. Si christiana fides per multa retrotempora saeuientibus undique aduersum se gentibus. regibus. legibus. caedibus. cruciatibus. ac mortibus reprimi nullo modo potuit. imo ut dixi inter hæc & per hæc creuit. cultus autem idolorum iam quodammodo ex se deficiens ac sibi erubescens ad unam clementissimam iussione sine ullo poenali terrore cessauit: cui dubium est hoc per istius intelligentiæ demonstrationem de creatore suo tandem intuitu creaturæ quæ illa eatenus per uarias rōinationes mentis intetæ quælibet aliis offuscata quæsierit: ac per hoc statim amoris eius quæ etiam ignorans dilexerat: inhæsisse. Nec igitur mirum est: si in magna familia inueniuntur aliqui serui: qui consuetudine: lasciuiaque seductorum assuesacti patientia domini sui ad contemptum ipsius abutantur: unde & merito deus uel ingratos: uel incredulos: uel etiam contumaces uariis correptionibus arguit. Quod spirituique fatendum est: tunc tamen præcipue quando adhuc per uniuersum mundum nulla erat ecclesia: quæ interuentu fidelium precum meritas mundi poenas: iustumque iudicium dei exorata ipsius clementia temperaret. unde etiam hæc: quæ mala hominibus uidentur qualiactumque sint grauiora sine dubio omnia fuerunt: sicut ipso ordine: quo coepta sunt probabunt. Bellum Mithridaticum: uel ut uerius dicatur: belli mithridatici clades multas secum inuoluens prouincias tracta & prætentata per. xl. annos fuit. Nam. dc. lxi. ut dixi anno ab urbe condita: quo etiam primum ciuile bellum coeperat inardescere: consulatu uero Ciceronis & Antonii: ut uerbis poete optimi loquar: barbarico uix consummata ueneno est. Sed in his temporibus. xxx. gerendi belli inueniuntur anni. qualiter autem. xl. a plerisque dicti sint: non facile discernitur.

Hic dicit de Mithridate rege Ponti atque Armeniæ.

Gitur Mithridates rex Ponti atq; Armeniæ postq̄ Nicomedē
 Bithyniæ regem: amicū populi romani regno priuare molit̄ ē
 atque a senatu monitus. si facere tētaret bellū sibi a populo ro-
 mano inferendum fore: iratus Cappadociam continuo peruasit atq; ex
 pulso ab ea Ariobarzane rege cunctā puinciam igni ferroque uastauit
 Bithyniam deinde pari clade corripuit Paphlagoniam simili exitu affli-
 xit: pulsus ex ea Philomene & Nicomede regib⁹. Post cū uenisset Ephe-
 sum: crudeli præcepit edicto ut per totam Asiam quicūq; inuēti essent
 ciues romani sub una die oēs necarent. & factū est. Nec explicari aut cō-
 prehendi ullo mō uerbis pōt: quæ tunc multitudo romanorū ciuiū cæ-
 sa sit: quis mœror plurimarū puinciarū: quis gemitus occidendorū pari-
 ter atque occidentiū fuerit: cū singuli quique aut p̄dere innocētes hos-
 pites & amicos: aut ipsi periclitari pena hospitū cogerēt. Archela⁹ quo-
 que dux Mithridatis cum. cxx. milia peditū atque equitum in Achaiā
 præmissus: Athenas cunctamq; graciā partī ui: partī deditiōe obtinuit.
 Syllā cui post consulatū mithridaticum bellum obuenerat: Archelaū
 apud Pyræum Atheniensiu portum septēplici muro cōmunitū diu ob-
 fedit. Ipsam Atheniensiu urbem ui cepit: ac postea iusto prælio cum Ar-
 chelao conflixit. Centū & .x. de exercitu Archelai interfecta. uix. x. milia
 sup̄fuisse referūtur. Cōperta clade mithridatis lectissima. lxx. M. militū
 Archelao in subsidiū misit ex Asia. Secūdo prælio ex his. l. M. interfecta
 sunt. ibique Diogenes Archelai fili⁹ trucidat⁹ ē. Tertio bello oēs copiarū
 quas Archelaus hēbat extinctæ sunt. Nā. xx. milia militū eius i paludē
 pulsa cū Syllæ fidē iplorarent: insatiabili uictoris ira interfecta sunt. to-
 tidēque alia in flumiē coacta ac necata. reliq; miserorū passiq; trucidati sūt.
 Porro aut Mithridates in Asia nobilissimarū urbiū principes occidere:
 bonaque eorū publicare aīo intenderat. Cunque iā. M. dc. ita iterfecisset
 Ephesiu exemplū uerētes excluso præsidio ei portas obiecerūt. Similiter
 Smyrnæi. Sardi. Colophonii. Tralliani q; fecerūt. Perturbatus Mithrida-
 tes p̄ Archelaū duceꝝ suū cū Sylla de pace pepigit. Interea Fimbria ma-
 rianorū sceleꝝ satelles hō oīum audacissim⁹ Flaccū consulē: cui legatus
 ierat apud nicomediā occidit: ac mox arrepto exercitu mithridatis filiū
 ex Asia ad Miletopolim fugās stationē regis iuadit. ipsumq; Pergamo
 pellit. fugientēque insecut⁹ apud Pitanam obsedit: & p̄fecto cepisset: si
 Lucius Lucullus ciuilib⁹ discordiis curā rei publicæ prætulisset: Cūq;
 eū mari coartare obiecta classe uoluisset: ab Iliensib⁹ repulsus est. Inde
 Fimbria Iliensib⁹ irat⁹ a q̄bus p̄ Syllanæ ptis studio obiectu portarū re-
 pulsus uidebat: ipsam urbē Ilium antiquā illā Romæ parentē fūdus

cæde incendioq; deleuit. sed eã Sylla cõtinuo reformauit. Idẽ Fimbria apud Thiatyrã cum exercitu Syllæ obsideret: de spatione adactus: in tẽplo Aesculapii manu sua interfectus est: Fanni⁹ & Magnus de exercitu Fimbriæ pfugi Mithridati sese adiũxerũt: quoꝝ hortatu Mithridates cũ Sertorio p legatos in Hispaniam missos: fœdus pepigit. Sertorius uero ad eũ marcum mariũ firmandi fœderis cã misit: Quẽ rex apud se retentũ breui ducem fecit in locũ Archelai: q se ad Syllam cum uxore liberisque contulerat. marius & Eumach⁹ duces a mithridate aduersus Lucillum missi: magno exercitu breui cõgregato cum Publio Rutilio apud Chalcedoniam cõgressi sunt. eũque cum plurima exercitus ipsi⁹ pte cæciderunt. Lucullus mithridatẽ Cyzicenos obsidentem fossa cinxit: euzque, quod faciebat: pati cõpulit: atq; ad ipsos Cyzicenos: ut bono aĩo essent nuntium misit unũ ex militibus Nandi pitũ: q duobus utribus suspensus medi⁹ ipse regulã tenens plantisq; subremigans septẽ milia passuũ transmeauit. Mithridates inopia laborans partẽ copiarũ instructaz armis domũ abire præcepit: quam Lucullus excipiens uniuersaz disperdit. Nam amplius. xv. milia hoĩum tunc interfecisse narrat: Tũc & Fannius qui se mithridati iunxerat & metophanes regius prator a mamerco uicti cũ duobus. M. eq̃tum in mœsiam pfugerunt. Atque ide in Niconiam digressi in colles caposque & in heremos inciderũt: ubi nõ soluz montes uisti: uel saxa quasi quadam fuligine offuscata cernunt. uerum etiam campi ambusto solo squalidi per. l. passuũ sine ullo ignis uel fornacis indiciõ & pendulo in pfundũ cinere putres iacēt. Tribus etiã locis torridæ uoragines ostendũtur: quas græci physas uocant: In qbus dum oberrantes inopinatis tandẽ piculis empti sunt: & clam i regis castra uenerunt. Deiotarus rex Gallogræciæ præfectos regis bello trucidauit. Interea mithridates apud Cyzicũ eadem mora: qua obsidebat: obsessus i magnam penuriam pestilentiamque exercitũ suũ coartauit. Nam plus q̃. ccc. milia hoĩum fame & morbo in eadem obsidione amisisse fert: ipse cum paucis arrepta naui clam fugit e castris: Lucullus incruẽto milite spectator cladis alienæ nouũ genus uictoriæ adeptus ẽ. moxq; marium adort⁹ uicit: atq; fugauit. In quo prælio plus q̃. xi. milia marianoz militũ interfecta referũtur. Lucullus postea cũ eodẽ matio nauali prælio cõgressus. xxx. & v. nauies regias & cõplures onerarias aut demersit aut cepit. Multi ibi ex his quos Sylla pscripterat: interempti sunt. Marius postera die de spelũca ubi latebat extractus: imeritas hostilis animi pœnas luit. Eodẽ uero Lucullus ipetu Apameaz uastauit. & sub môte Olympoprius Athan munitissimam ciuitatẽ captam expugnataq; diripuit.

Mithridates aduersus Byzantium instructa classe nauigans tempestate correptus. lxxx. rostratas naues perdidit. Ipsa cum quassata iam nauis met-
geret: in Myoparonē Seleuci pirata: ipso pirata iuuante trāsiluit: Inde Sinopen: ac postea Myson cum magna difficultate puenit.

Hic dicit de Catilina: ubi de incesto accusatus est.

Odem anno apud Romam Catilina incesti accusat^{us}: quod cum Fabia uirgine uestali stuprum comisisset arguebat: Catuli gratia fultus euasit. Lucullus Sinopen expugnatur^{us} obsederat. Hanc seleucus archipirata & Leocares spado qui praesidii causa praerat: expolia tam atque incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium intestina clade per motus celeri occursum immissum restrinxit incendium. Ita misera ciuitas uersa uice hostium sociorumque: unde defendenda: dispendita. & unde dispendenda seruata est. At uero Marcus Lucullus qui Curioni in macedonia successerat: totam Bessiam gentem bello appetitam in deditioem recepit. Eodem tempore metellus praetor siciliae cum foedissima illa Gaii Verris praetura siciliam afflictam inuenisset: maxime Pergamenone archipirata nefariis praedis & caedibus dilacerante: qui pulsa classe romana syracusanum portum obtinuerat: mox eum nauali terrestrique praelio comminatum sicilia decedere compulit. Praeterea Lucullus transgressus Euphratem & Tigridem apud Tigranum certam urbem cum Mithridate & Tigrane congressus: paruissima suorum manu magnam hostium numerum occidit. Nā. xxx. milia hominum in eo bello caesa referuntur. Tigranes uix. cl. equibus comitatus aufugit: diademate & tiara ne agnosceret abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene orientis supplices uenere legati. Imminente hyeme per Armeniam in mesopotamiam regressus Nisibin urbem illis in locis tunc inclytam expugnauit & cepit.

Hic dicit: ubi per omnia maria piratae se diffuderunt.

Isdem diebus piratae per omnia sparsi maria etiam non tantum interceptantes nauium comitatus: sed etiam insulas puinciasque uastantes impunitate sceleris. & auiditate praedae uulgo sese affociantes in imensum augebant. Quos Gneius Pompeius post multam quidem uastationem: quam terra marique diu egerant: mira tandem celeritate compressit. Eodem tempore Cretam insulam per biennium metellus euertit. diuturnoque bello domitam in potestatem redegit: legesque minois romanis legibus permutauit: Pompeius postea successor Luculli in minore Armenia

iuxta montē Daltrachū castra regis obsidione cōclusit. Rex cū omnib⁹
copiis eruptione per noctē facta insupetiā persequentes bello repellere
statuit. Pōpeius fugientes persequi intēdit. Itaque bellū nocte cōmissū
est. Luna tūc orta a tergo romanis erat. Regii longitudine umbrarū pxi
mitatē hostiū rati cuncta in irritū tela fuderūt. Romani ueluti inermes
postea aggressi sine labore uicerūt. Nanq; de exercitu regio. xl. M. caesa
uel capta sunt: romani uulnerati. M. uix aut. xl. interfecti. Rex inter tu
multus belli fuga lapsus adiut⁹ etiā beneficio sub lustris noctis euasit.
relictusque ab oībus amicis philosophis: scriptoribus regū: uel carminū
ac medicis solus per deuia equū manū trahens. atque ad oēs nocturnos
strepitus trepidans in quoddā castellū diuertit: atq; inde in Armeniam
perrexit. Pōpeius regem insecutus⁹ inter duo flumina. quae ab uno mon
te diuersis specubus exoriūtur: hoc ē Euphratem & Araxē urbē Nico
polim senibus lixis & agris uolentib⁹ condidit. Oranti Tigrani ueniam
dedit. Exercitū Hærodis albanorū regis praefectosq; eius ter praelio uicit.
Postea epistolas Hærodis & munera cū Albanis instauranda libēter ac
cepit. Artacem regem Iberiæ bello fudit: totamq; Iberiā in ditionē ac
cepit. Inde cū Armeniā. Colchos. Cappadociam. & Syriam ordinatis re
bus cōposuisset: pmouens de Ponto in Parthiā ad Heccatanā urbē ca
put Parthici regni. l. die uenit. In Bosporo Mithridate cerealia sacra ce
lebrante terræ motus adeo grauis repente exortus ē: ut magna clades ex
co urbiū atque agrorū secuta naret. Eodē tpe Castor Mithridatis præ
fectus: qui Panagorio præerat: interfectis amicis regis arcē occupauit &
iiii. Mithridatis filios ad præsidia romana transmisit. Mithridates accen
sus ira in scelera exarsit. Nā cōplures tūc amicos suos & Exipodæ filiū
suū interfecit: cū antea iam alius Homocharem parricidio trucidasset.
Pharnaces alter filius eius exemplo fratris territus exercitū ad persequē
dum se missum sibi conciliauit. & mox aduersus patrem duxit.

Hic dicit de fine uel exitu Mithridatis.

Mithridates diu ex altissimo muro filiū precantis ubi inexorabi
lē uidit: moritur⁹ exclamasse fert. Quoniam Pharnaces inquit
me mori iubet: uos si estis dii patrii: precor ut quandoq; & ipse
hanc uocem a liberis suis audiat. Statioq; descendens ad uxores, pellices,
ac filias suas uenenū omnibus dedit. Quod cum ipse nouissim⁹ hausisset
nec tamē ppter remedia quib⁹ uitalia sua aduersus noxios succos sæpe
obstruxerat: ueneno cōfici posset: frustra q; spatia ret⁹ si quo tādē modo

infusa pestis per uenas uegetatione corporis acti discurreret: gallū quen-
 dam militē iam fracto muro discurrentē iuitauit, eiq; iugulū præbuit.
 Hūc exitū Mithridates habuit uitæ. nobisq; sententiæ suæ fortissimum
 argumentū reliquit: hō oīum ut ferf: supstitiosissim⁹: annos nat⁹. lxxv.
 habens secū sp philosophos. oīumque artiū peritissimos. Si estis iquit
 dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu quærendo pfererat. hos non eē cer-
 tos deos. qui esse putabant. Rex multæ expientæ atque xuo grauis uegē
 deū: ad cuius noticiā non nisi auditu per fidē uenit: non itelligebat. hos
 aut falsos esse rationis ipsius luce præuiderat: aliud consuetudini: aliud
 menti suæ tribuens. Si estis inquit dii. Hoc dicere est. ego sentiens super
 hominem esse potentio rem ipso homine potestate precandi necessitate
 motus cōmendo diligentiam. & excuso ignorantiam meam. Inuoco qui
 est. dū conuenio: qui non est. Quapropter cū dolore & timore considerā
 dum: qua pœna. quoue iudicio digni erunt. qui contra interdictū iā pro
 palate & publicæ ueritatis eos sectant & colūt deos. de qbus etiā illi iam
 tunc dubitare poterant: q adhuc præter eosdē scire nihil poterant. Verū
 tamen brēuiter consulo: qualia tūc toto orienti tpa uidebant: cū per. xl.
 annos miseræ nationes alternis tantorū ducū uastationib⁹ terebant. Cuz
 quæ que ciuitas tantis concursibus media inuitabiliter periclitabat. ide
 accensurā altēy: unde altēy temperasset. hoc mox habitura supplicii qd
 remedii ad tēpus habuisset: cū trepide diuersarū puinciaꝝ legatōes iter
 succedentes romanorū duces & truculentiorē noticiam Mithridatem al
 ternis ad utrūque put quēque fors belli attollebat. & incertis satisfacti
 onibus transferebant: augendo pericula quæ sanabant. Nūc qd cōtinuo
 Pōpeius hō romanorū moderatissim⁹ per plurimas ptes orientis finito
 Mithridatico bello egerit: paucis pferam.

De Pompeio dicit: qui cum audisset mortuum Mithridatē
 multa fecit bella in oriente.

Nno ab urbe condita. dcc. lxxxix. Marco Tullio Cicerone &
 Gaio Antonio consulibus: Pōpeius occisi Mithridatis nuncio
 accepto Sytiā & Phœnicē bello aggressus Ithyreos primū Ara
 basque pdomuit. urbēque eorū quā Petrá nomināt: cepit. Hinc ad Iudæ
 os quibus Aristobolus expulso fratre Hyrcano prim⁹ ex sacerdote rex
 præerat: atque ad Hierosolymā urbē eorū Gabinū cum exercitu mittit.
 Ipse cōtinuo subsecut⁹ & a patrib⁹ urbe suscept⁹: sed a plebe muro tēpli
 repulsus expugnationē eius intendit. Id non solū natura loci: uegē etiā
 ingēti muro fossaq; maxima munitū: cū alias aliis legiōes dies noctesq;

succedere sine requie cogeret: uix tertio mēse expugnauit. xiii. M. ibi iudæorū caesa narrant. cetera multitudo in fidē uenit. Pōpeius muros ciuitatis euerti æquarique solo iperauit. & cū aliquantos Iudæorū securi percussisset: Hyrcanū sacerdotio restituit. Aristobolū captiuū romam duxit. Hoc bellū orientis cū. xx. & duobus regib⁹ sese gessisse ipse Pōpeius ꝑ contione narrauit. Interea coniuratio Catilinæ aduersus patriā ꝑ eosdem dies in urbē habita ac ꝑdita. in Etruria uero ciuili bello extincta est. Romæ uero consciū cōiurationis occisi sunt, sed hanc historiā agēte Cicerone & describente salustio satis oībus notam: nūc a nobis breuiter fuisse ꝑstrictā sat est. motus etiam a Pelignis ort⁹ a Marcellis patre & filio ꝑ: Luciuū Vectiū ꝑditus ꝑfecta Catilinæ cōiuratōe quasi succisa radice cōpressus est: & de utroq; ꝑ Bibulū in Pelignis ꝑ Cicronem in Brutiis uindicatū est.

Hic dicit de Heluuciorū gente fortissima & gentibus Galloꝝ: cū qbus pugnauit Cæsar & uicit.

Nno ab urbe condita. dc. lxxxiiii. Gaius Cæsar & Lucio Bibulo consulibus lege uatinia Cæsari tres ꝑuinciae cū legionibus septē in quinquenniū data: Gallia Transalpina & Illyricū. Galliam Comatam postea senatus adiecit. Hanc historiā Suetonius Tranquillus plenissime explicuit: cuius nos competes portiunculas decerpimus. Heluuciorum animos fortissimæ Gallorum omnium gentis ea uel maxima causa: quod perpetuo pene cum germanis bello, altercabatur: a quibus Rheno tantum flumine dirimuntur: Ogeritorix quidā princeps gentis spe totas inuadēdi gallias in arma accenderat: Quo ceteri optimates correpto: & ad mortem coacto cohibere tamen semel aīatas in prædam plebes nequiuerunt: Qui coniuratiōe facta ac die dicta exultis uicis ac domibus suis: ne quod desiderium ex spe reuertendi foret: ꝑfecti sunt. Quos cum apud Rhodanum flumen obuios Cæsar habuisset: magno difficilique bello bis uicit. uictosq; ad deditiōē coegit. Horū fuit. cū primū ꝑgressa est oīs multitudo Heluucioꝝ, Turingoꝝ, & Baiorū utriusque sexus ad. clvii. M. hominū. Ex his. xlvii. M. in bello ceciderunt: cetera in terras ꝑprias remissa sunt. Postea Cæsar contra Ariouistum regem excitantem inuehentemque sceū incredibiles germanoꝝ copias: qb⁹ nuper uniuersos Galliarū ꝑpulos subegisse iactabat: apud sequanos uicit. Cū autem diu exercitus Cæsaris Germanoꝝ multitudine & uirtute perterritus pugnam detrectasset: Ariouist⁹ i Germaniaꝝ a repta nauicula Rhenu trāsuect⁹ effugit: uxores uero ei⁹ duæ totidēq;

filia captæ sunt. Fuerunt autem in exercitu Ariouisti Arudes Marcomanes
 Triboci. Vangiones. Nemetes. Edures. & Sueui. Pugna maxime grauis
 ex phalange Germanorum fuit: quæ coacta in unum agmine: scutisque supra
 capita contextis ad irrupendam romanorum aciem tuti undique præstruxerunt.
 Sed postquam aliqui romanorum militum agilitate audaciaque insignes supra
 obductam saliere testudinem. scutisque sigillatim uelut squamis reuul-
 sis desuper nudos deprehensorum detectorumque humeros perfoderunt. territi
 hostes nouo mortis piculo terribile dissoluere copagem. Exinde in fugam
 uersi per. l. M. passuum insatiabiliter cæsi sunt: neque conici numerus po-
 tuit Germanorum: uel quantus fuerit occisorum. Post hæc Belgarum gens qua
 tertia pars Galliarum est: aduersus Cæsarem exarsit: Quorum distributis co-
 pia hæc fuit. Bellouagi: qui cæteris numero & uirtute præstare uidentur
 habuerunt lectissima. lx. M. armatorum. Sueffones ex. xii. oppidis. l. M. Nerui
 quorum adeo indomita feritas prædicabatur: ut nunquam in id tempus mercatores
 ad se admiserint: uina cæteraque uenalia deferre: quibus inducta iocun-
 ditas torporem uirtutis afferret: habuerunt, similiter. l. milia. Atrabites
 etiam & Ambiani. x. milia. Morini. xxv. M. Menapi. ix. milia. Caleti. x. milia
 Velocasses & Veromandui æque. x. milia: Atuatici. x. & ix. milia. Cōdru-
 si Eburones. Cerceti. Cenomani: qui uno nomine Germani uocantur xl
 milia. & ita fuisse referuntur. cc. lxxxv. milia armatorum lectissima. His re-
 pente silua erumpentibus exercitus Cæsaris perturbatus atque in fugam actus
 plurimis suorum amissis tandem hortatu ducis restitit. uictoresque aggressus
 usque ad internitionem pene deleuit. Igitur Cæsar magnis in Gallia rebus
 gestis: cum in Italiam proficisci decreuisset: Galliam cum legione. xii. ad Vera-
 grados Edunosque misit. Qui cum hyemandi causa in uico Veragradorum:
 cui nomen erat Octodorus consedisset: mediaque oppidi parte: qua tor-
 rente diuidebatur accolis concessisset: quadam die eosdem discessisse per no-
 ctuam proximo insedisset colli uidet. Quippe illi paucitatem uix mediae le-
 gionis despectui habentes: ultroneam sibi prædam nullo cessuro negotio arbi-
 trabant: finitimosque suos in hanc cædis ac prædæ societatem uocauerunt.
 Igitur Galba tam presentibus piculis circumsepto ac trepido iter uarias consul-
 tationes certi consilii incerto repente Galli descensu motis effusi ea castra in-
 fecta circumdant: rarosque per uallum propugnatores saxi telisque onerant.
 Cumque iam castra irrupent: Pacuuii primipilaris & Voluseni tribuni consi-
 lio cuncti Romani portas erupunt. incautosque subito aggressi hostes pri-
 mum perturbauerunt. deinde in fugam uersos miserabili strage fuderunt. nam amplius
 quæ. xxx. milia barbarorum tunc cæsa referunt. Igitur Cæsar cum iam pacatas
 uniuersas Gallorum gentes putaret: ad nouum & maximum bellum retractus

est. Nāque dū Publius Crassus adolescens cū legiōe septimā oceano tē-
nus apud Andegauos hycemat: Venetii ceteriq; confines repēte i arma
coniurant. legatos Romanorū vincūt. eosq; ita demū se reddituros: si
obsides suos recipiant: Romanis indicant: socios sibi ad id bellū Ofissi-
mos. Lexouios. Namnetes. Ambibaritos. Morinos. Diabites. & Mena-
pios affcisūt. auxilia quoq; a Britania accersunt. Caesar p Crassū de re
bellione deditaq; gentiū certior factus quāuis intelligeret: quanta ineundi
belli difficultas eēt: tamen rē tanti negocii non negligendā ē ratus: ne cē-
teris exēplo cuiusmodi audendi licentia laxaret. Itaque terrestri p raliō p
sequi hostes frustra aggressus: quippe cū hostēs p interfusa ex oceano
aētuaria: atq; inaccessos recessus tutis tetray sinibus manirēt: naues lō-
gas aedificari in Lygere fluuio iubet: p quē in oceanū deducta constite-
rūt. Moxque ut ab hostibus uisā sunt: cōtinuo. ccxx. naues eorū paratae
atque oī genere armorū istructissimā pgressa portu ex aduerso steterit.
Bruto circūspiciente imparē longe nauū esse conflictū: qā barbarorū
naues solido robore intexta: saxorū modo adactos rostratay ictus retū
debant. Hoc primū auxilio fuit: quod falces acutissimas non p̄tinaciter
contis p̄fixas: sinib⁹ aut subnexas pauceras: qbus cum opus eēt: appre-
hensos eminus rudentes: subductis hastilibus per funem falcē retrahen-
do succiderent. His celeriter expeditis dirumpi hostiliū antennarū ar-
mamenta p̄cepit. Ita antennis ruentibus complures ilico naues uelut
captas immobiles reddidit. Alii hoc piculo territi: suspensū uelis qua uē-
tus intendēret fugere conati. cessante mox uento destituti ludibrio fuer
Romanis: Itaque incensis omnibus nauibus: interfectisq; his qui pugna-
uerant Galli reliq; sese oēs dederunt. Sed Caesar maxime ob iniuriā le-
gatorū: & ut genti ad oīa consilia mobili terribilis exempli notā inuiteret
cunctis principibus p tormenta interfectis reliquos sub cotona uēdidit
Iisdem diebus Titurius Sabinus Aulercos. Eburones. Luxouiosque q
primates suos: quod auctores belli resuscitandi eē nollent: interfecerant
eruptione facta incredibili cāde deleuit. Publius uero Crassus cū in Aq-
taniā puenisset: bello exceptus est. Nāque sociato magno eqtatu pede-
stribusque copiis p̄ualidis Romanos adorti diu grauer turbaueit.
Post uicti: atq; in oppidū sociatī coacti: obsessisque cū se expugnari ui-
derēt: armis traditis in deditō; recepti sūt. Aqtani clade p̄moti undique
exercitū contrahūt. de citeriore quoq; Hispania auxilia accersūt. duces
bello maxie eos p̄ficiūt: q cū Sertorio militauerant. Hi omnes dū ob-
sidiōne Crasso parant ī castris suis Crasso obruente deleti sūt. Nam ex
Aqtanis & Cantabris: quorū. l. M. tunc in auxilium uenerat. xxxviii. M.

caesa referunt. Cæsar Germanos: q̄ Rhenū cū imēsis copiis trāsmiserāt: simul & totas Gallias subiicere sibi parabant: bello ad ortus usq; ad iter nationē cecidit. Quorū fuisse numeorū ad. cccc. l. milia ferūt. Tunc Cæsar ī Germaniā facto ponto transgredius Sycambros & Vbios obsidiōe liberat.

Hic dicit: qualiter Cæsar Gallias subiicit. & transiit in Britaniā.

Vetos maximā & ferocissimā gentem: quorū esse. c. pagos & populos multi pdideret: totamque Germaniā aduentu suo terret: moxque in Galliam rescisso ponte concedit. Inde ad Morinos uenit: unde in Britaniā p̄ximus & breuissimus transitus ē. Nauib⁹ circiter onerariis atque aetuariis. lxxx. p̄paratis in Britaniā transiit. Vbi acerba primū pugna fatigatus: deinde aduersa tēpestate correptus plurimam classis p̄tem & non paruam militū: eq̄tum uero pene oēm dispdit. Regressus in Galliam legiōes ī Hyberna dimisit. ac. dc. naues utriusque cōmodi fieri imperauit. Quibus iteꝝ in Britaniā primo uete transuectus: dū ipse in hostē cum exercitu p̄git: naues in ancoris stantes tēpestate correptæ uel collisæ inter se: uel harenis illisæ ac dissolutæ sūt. Ex q̄bus. xl. pierunt. ceteræ cū magna difficultate repatæ sunt. Cæsar equitatus primo cōgressu a Britannis uictus: ibique Labienus tribun⁹ occisus est. Secundo p̄lio cū magno suorū discrimie uictos Britanos in fugam terret. Inde ad flumen Tamesim p̄fectus est quem uno tantū loco uadis transmeabilē ferunt. In huius ulteriore ripa Cassouella uno duce. imensa hostiū multitudo confederat: ripamque flumis ac pene totum sub aqua uadū acutissimis sudibus p̄struxerat. Quod ubi a romanis deprehensū ac uitatū est: barbaræ legiones nō ferētes siluis sese abdiderunt: unde crebris eruptionib⁹ Romanos grauiter ac sæpe lacerabant. Interea Trinobantū firmissima ciuitas cū Androgotio duce datis. xl. obsidibus Cæsari sese dedit: Quod exemplū secutæ urbes alix cōplures ī fœdus Romanorū uenerūt. iisdēque demonstrantibus Cæsar oppidū Cassouella unū inter duas palludes situm obtentu in super siluæ munitū oibusque rebus confertissimū tandē graui pugna cepit.

Capitulū reuerso uidelicet Cæsare a Britania iteꝝ Galli rebella uerūt: & uicti sunt.

Xin Cæsar a Britannis reuersus in Galliam postquam legiōes in hyberna misit. repētinis belloꝝ tumultib⁹ ūdiq; circūuent⁹.

& conflictatus est. Nāque Ambiorix cū Eburonibus & Atuatibus cōspirans a iatus Treuiroꝝ consilio Cottam & Sabinū legatos apud Eburonas cū tota funditus legione insidiis circūuentos interfecit: Ambiorix hac uictoria elatus Atuaticos & Neruios plurimosque alios raptim in arma contrahit: atque ad Ciceronē legatū qui similiter tūc legioni ī hybernis præerat: contendit. Multitudo hostiuꝝ ex hoc colligi potuit: qđ cum in obsidione castroꝝ uallum circūdandum esse a captiuis romanis docerentur: & infra ruralia non haberent: gladiis concidendo terram & sagulis exportando uix tribus horis uallū pedū. x. & fossam pedū. xv. p. milia passuū. xv. ī circuitu p. fecerūt. Præterea. cxx. turres miræ altitudinis extruxerūt. & cū septē dies noctesque succidui hostiū tunc pugnant: ac uentus subito plurimus exortus eēt: testas fūdis feruentes intorsere: flāmataque tela focis: ac mox concepto igne rutilantia intra astra iecerūt. Quo facto p. cuncta culmina raptim uent' insistens parsū a iā uit incendiū. sed nec sic quidem Romani cū undique obruerent uulnerib' laboribus. uigiliis. ieiuniis. incēdiisue cesserūt. Tandē Cæsari nunciatū est: unam deletā esse legionē: alterā iam pene confectā. Aduentāte uero cū duabus legionibus Cæsare deseruere hostes obsidionē: atq; in eū cū cti raptis copiis ruūt. Cæsar paruissimis castris cōsulto condidit. equitibusque p. missis: ut fugā fingerent: īpetrauit: ut ad trāsitū uallis quæ media erat: sibiq; piculosa uidebat: hostes contēptu sui iuitaret. Quib' aduentantib' in uerū obstrui portas præcepit. Quo uiso Galli: quasi iā uicissent: ad obducendū extrinsecus uallo conuersi sunt. Cæsar totis repente portis paratū effudit exercitū. uersosq; in fugā Gallos uastissima. cæde confecit. Nā. lx. M. fuisse tunc referunt: e quibus pauci p. paludes iuias euaserūt. Induciomarus Treuiroꝝ princeps magnas armatoꝝ copias habens: postq̄ de cōsensu Gallia totius certior redditus est: Labieni castra legionēque cui is præerat: quod facili fractu arbitrabat: delere statuit. ac deinde Eburonibus Neruiisque coniuētus ad opprimendū Cæsarem p. gere. Labienus qbus pōt artibus simulat timorē: atq; ita Induciomarū negligentiorē cū insultantib' copiis p. uallo oberrantē repentina eruptione p. strauit. Hac uictoria Labieni reliq; Galloꝝ conatus repressi sūt. & Cæsar paulo q̄tior reliqua pte hyemis fuit. Sed itelligēs sibi maiora belli su p. esse negocia maxie: q̄a plurima pte exercitus amissa: aliiq; grauiter sauciis: ne ad sustinendū qdem sibi idoneos: ne dicā ad comprimendum Galloꝝ īpetum uideret: Gneio Pōpeio consule conscribi legiones: sibi que in auxiliū mitti petit. Itaque ante exactā hyemē tres ad eū legiones uenerunt. Igit Cæsar postq̄ ī unū hostiū copiarū coirent: ieunte

uere aggredi trepidos & opprimere sparsos in finibus suis parat. Primū
 itaque Neruiorū fines diripit. prædam uerò quæ copiosissima erat: exer-
 citui permittit. Deinde Menappos: qui sibi ppter imensas paludes atq3
 ipeditissimas siluas munitissimi uidebant: tribus agminibus inuadit: ni-
 miaque cæde uulgo agitato residuos supplices in deditiōe recepit. La-
 bienus sequenti prælio oēs Treuiorū copias interfecit: arte in bellū p-
 uocatas: priusq̃ Germanis aduentantib⁹ iungerent. & continuo ipsaz ci-
 uitatē capit. Cæsar ulcisci morte3 Sabini & Cottæ legatorū uolēs i Am-
 borigem & Eburones deletæ legiones auctores: postq̃ in Arduennā sil-
 uam refugisse cōperit: quæ silua totius Galliæ maxima ē. atque a ripis
 Rheni finibusque Treuiorū ad Neruios usque ptingit. & in lōgitudine
 plus q̃ .l. M. passuū patet: permiciens rem sui maximi piculi fore: si per
 obstructas spatiosasque siluas ignoti diuident. hostēque locis notissi-
 mū quæterent: oēm Galliā p nūcios inuitat: ut quique s̃m placitū suuz
 reconditas in Arduenna silua prædas quærant. diripiantq3. Quo facto
 Gallis utrique morientibus maximas romanorū iniurias sine cuiusq̃ Ro-
 mani discrimine uindicauit. Ita hoc tutissimo uincendi genere secur⁹ in
 Italiam rediit. Igit̃ Cæsarē in Italiam reuerso Gallia rursus in arma cō-
 iurat: multique simul populi coeūt. Dux his Vergentorix fuit: cui⁹ cō-
 silio statim oēs Galli ciuitates suas ultro incenderūt. prima a suis incen-
 sa Biturigo. Inde ad Cæsarem q̃ magnis itineribus per Narbonensem p-
 uinciam clam ad exercitū recurrerat: ipetū faciūt. Cæsar tūc oppidū no-
 mine Cenapū obsidione concluderat: Quod diu oppugnatū tadē. post
 multas romanorū clades pluuio die cū hostilium machinaz augmēta:
 Neruique elanguerent: applicitis turribus captū atque deletū ē. xl. ibi
 hoīum. M. fuisse referunt: e quibus uix. lxxx. per fugam lapsi ad pxima
 Galloz castra uenerūt. Præterea Aruerni cæterique cōsines sollicitatis
 etiam ad se Heduis multis aduersus Cæsare præliis bellauerūt: Qui cū
 se pugnando fatigati in quoddā castellū recepissent: milites prædæ inhi-
 antēs ad expugnationem oppidi animū intendūt: frustra Cæsare de loci
 iniquitate caufante. Itaque ibi Cæsar erūpentibus desup hostibus pres-
 sus multa exercitus sui pte perdita uictus aufugit. Dum hæc ad Chaie-
 stam geruntur. Vergentorix: quē omnes consensu pari regem præopta-
 uerant suadet: uti ex tota Gallia oēs: qui arma ferre possent: huic bello
 præsto sint. Hoc enim esse unum bellum: quo aut perpetua libertas aut
 æterna seruitus: aut mors oīum consequatur. Itaque absq3 eo numero
 quem infinitum ante contraxerat: equitum circiter octo. M. peditū. ccl.
 M. contracta sunt. De hinc duo colles sibi iuicē obuersos rōani galliq3

ceperūt. Vnde multis sæpe eruptionibus & uariis puentibus præliâtes tandem romani præcipua Germanorū equitū: quos sibi iam dudū aicos nūc in auxiliū acciuerant uirtute uicerūt. Vergentorix alia die congregate oibus qui fuga euaserant: dixit se auctorē bona fide defendēdæ libertatis atque rûpendi fœderis fuisse: & nūc siue romanis sese ad mortē oēs offerant: siue solum p oibus dedant: paratū animo fore. Itaq; Galli uoluntatē: quam pudore aliq̄ diu texerant: quasi ex consilio regis affumerent: ilico sibi ueniam præcantes: eū solū uelut auctorem magni sceleris dederūt. Bellouagi oibus finibus Galloꝝ gentis ipsoꝝ opione fortiores habebant. Hi Chorreo duce bellū instaurāt. sibi que in hæc suscepti belli societatem Ambianos Aulercos Velocasses Athrabitesq; coniungūt. & locū quendā cinctū atque ipeditū undiq; paludibꝰ capiunt. cōmissoque prælio magnam remorū manum: quæ auxilio romanis erat trucidant. Deinde cuz opportunū sibi locū insidiis p̄uisū occupassent atque hoc cōperto romani ad insidiarū locū instructi ordinatque uenissent: cōmisso prælio Gallos fugientes eisdem locoꝝ munitionibꝰ quibꝰ clausi fuerant: incluserūt. cūctosque ad internitionē ceciderūt. Ibi Chorreus uel fugam uel deditiōē detrectans romanos: ne uiuus caperet instanter occidendo: ut occideret: coegit. Igitur cū pacatā esse uniuersam Galliam Cæsarneque ausurā fore ad aliquos aspirare motus arbitrarēt legiones in hyberna dimisit. ipse tamen Ambiorigis fines q̄ tot bella excitauerant: horrenda hoīum strage uastauit. At uero Gaius Caniniꝰ legatus bellū apud Pictonas iuenit: ubi magna hostiū multitudo impeditam itinere legionē circūdedit. atq; ad extremū discriminē adduxit. Porro Fabius alter legatus acceptis Caniniꝰ litteris in Pictonas p̄fiscitur. Ibi que a captiuis de opportunitate locoꝝ certior factus inopinantes hostes opprimit. magnisq; stragibus factis plurimas prædas agit. Deinde cū Caninio signū aduentꝰ sui dedisset: Caninius totis castris subito exiliens sese iniecit hosti. Ita Fabio ex alia pte & Caninio ex altera insistēte maximo & diuturno bello innumerā galloꝝ copiā trucidatæ sunt. Inde Fabio in Carnutes p̄fectus ē. Sciebat. n. Dommacū ducē antiquissimuz rebellionis totiꝰ incentorē ab hoc bello elapsū: s; Aremoricis gentibꝰ adiunctus esset: maximos iteꝝ tumultus in Gallia esse motuz: sed adhuc eos ipsa nouitate t̄repidantes mira uirtute & celeritate p̄domuit. Interea Draptes unaque Literius cū adesse Caniniū & legiones esse in finibꝰ suis uiderent: undiq; collectis copiis oppidū intrant quod in editissima montis arce pendēs duabꝰ p̄tibus p̄ abrupta latera nō p̄ uo flumine cigebat. medio deinde descensu largissimo fonte secuz plurimaq; introrsuz

copia frumenti tutū irritos pcul discursus hostium despiciebat. Cani-
 nius quod solum romana pui sione potuit: ābos duces cū parte copiarū
 plurima in campū euocatos maximo praelio supauit. Nā uno e ducib⁹
 interfecto alter eum paucissimis fugit. Nullus in oppidū rediit. s3 ad id
 oppugnandū Cæsare opus fuit: Itaque certior p nuntios factus Cæsar
 accurrit: circūspectisque oibus: uidet: si expugnari uimoliatur: ludo &
 spectaculo hostiū delendū esse exercitum suū. hoc solum esse præsidium
 si quoquo modo hostes aqua arceat. Sed & hoc quoque nisi Cæsar ne-
 mo potuisset. si qdem fons quo ad potū utebantur: medio de uexi mōtis
 latere fundebatur. Cæsar ad pximum fontis ad moueri uineas: turrēq3
 extrui iubet: sit magn⁹ ilico cōcursus ex oppido. Quib⁹ sine piculo præ-
 liantibus Romani quis ptinaciter obsisterent: crebriusq3 succederēt: cō-
 plures tamen trucidant. Igitur extruitur agger & turris peduz. lx. cui⁹
 uertex æquare ad fontis locum posset: ut uel ex æquo tela conici queat
 uel præcipitata desup saxoz uolumina nō timeri. Oppidani autem ubi
 examinari siti nō solū pecora sua: uerū etiam infirmiores hoium ætates
 uident: cupas pice seuo & scindulis repletas: ac deinde imisso igne ī pna
 præcipitant. easque ipsi toto oppido effusi subsequunt. Ardentib⁹ machi-
 nis cū graue præliū suis Cæsar ac piculosum uideret iminere: cohortes
 in circuitu oppidi ire uelociter p occultū ipat atq3 undiq3 subito uastū
 clauotē attollere. Quo facto cōsternati oppidani: dū recurrere ad muni-
 endū oppidū uolunt: ab oppugnatōe turris uel demolitione aggeris. re-
 cesserunt. Illi tamen q ad incidendas fontis uenas sub obtētū aggeris tu-
 ti cuniculos pfodiebant: reptos in abstruso aquarū meatibus p multa diui-
 dendo tenuari in semetipsis. cōsumique fecerūt. Oppidani fonte siccato
 ultima despatatione correpti deditionē sui faciūt. Cæsar aut oib⁹ q arma
 rulerāt manus sustulit. & uitā reliq̄t: quo testatior eēt & posteris pœna
 improboz. Multum enī ad coercendam audaciam ualet pposituz puni-
 tionis exemplū: cū ipsa miseri præsens forma uiuentis & ad recordati-
 onem admonet couscios & ad sciscitationem cogit ignaros.

Hic dicit: quomodo Galli exhausti & domiti sunt.

Exhaustis atque edomitis Gallis Cæsar securus cū legionib⁹ in
 Italiam rediit: nullos post se Galloz motus ptimescēs: certo se
 sciens minime aliquos: qui uel moueri audeant: uel si moueant:
 timendi sunt reliquisse. constitui nunc ante oculos uelim exanguem de-
 sœtamque Galliam post illas ardētissimas febres internosq3 æst⁹ uitaliū

molliora torrentes: ut sese habeat: quanta macie: quantoq; pallore sit: q̄
demissa ac resoluta iaceat: q̄ ipsos quoque necessarii officii motus ne eū
dem incursum malorū reuocent: pertimescat. Irruit enim in eam repenti
no impetu Romanus exercitus: ueluti fortissimo corpori fortior lues:
quæ tantò grauius accenditur: quanto ipatiētius toleratur. Siciebat mi
sera: eum instante gladio p̄fiteri sponsonem seruitutis æternæ anulsis
insuper obsidibus cogere tur. Siciebat: ut dixi: notam illam oībusq; sua
uissimā uelut aquæ gelidæ dulcedinē libertatis. quantoq; eā magis sub
trahi intelligebat: tanto auidi⁹ desiderabat. Hinc illam tam frequens cō
tra uetita præsumptio iuadebat. & p̄ defendenda libertate iportūa liber
tas: præreptaque insatiabiliter potiundi licentia: quod male conceptam
p̄niciem restringere uidebat: augebat. Hinc roman⁹ exercit⁹ ante pugna
insidiator argutior. hic in pugna hostis infestior. hic post pugna uictor
imitior. hinc oīa ad domandā ipatientiam crudescētia. hinc iaz nec reme
diis credebat. Itaque si interrogare possem hanc: de qua loq̄mur natiōz:
quid tunc: cum hæc ipsa sustinebat: de illis tpibus iudicaret: respōderet:
ut arbitror: dicens. Sic me illa tunc febris exanguē reddidit ac frigidā fe
cit: ut etiam hæc: quæ oēs pene perstrinxit: seruefacere uel cōmouere ne
quiuerit. atque ita me Romani inclinauerunt. ut nec ad Gotos surgam.
Sed ne ipsa q̄dem Romā clades quas intulit: euitauit. Exercitæ nāq; diu
actæque sunt p̄ totos mundi cardines potentia ducū: uirēsq; legionuz:
quæ in sese cōcurrentes ei⁹ damno uincerent: cuius piculo uincerēt.

Victorem scilicet a Gallia Cæsarem reuersū ciuilia bella sequūf:
& Crassus consul p̄ uentiam sortitus est in Parthos

Am uictorem Cæsare de Gallia reuersuz ciuilia bella comitata
sunt. aliaque grauissima mala. interfecti apud Parthos Crassi
& trucidati exercit⁹ precesserūt. Anno ab urbe cōdita. dc. lxxx
vii. Crassus in cōsulatu collega Pōpeii p̄ uentiam sortitus i Parthos: hō
inexplebilis cupiditatis: audita in Hierosolymis tēpli opulentia: quam
Pompeius intactam reliquerat: in Palestinā diuertit. Hierosolymam
adit. templū iuadit. opes diripit. Inde p̄ Mesopotamiam tēdēs i Parthiā
quacunque iter habuit sociis ciuitatibus auxilia indixit. precia exegit.
moxque ut Euphratē transiit: ilico Abegesen legatum ab Herode rege
Parthorū ad se missum obuiū habuit: a quo uehemēter increpit⁹ est: qd̄
cōtra fœdus Luculli & Pōpeii avaritia iduct⁹ Euphratē trāsierit. Quā
obrē sine mora futuz: ut p̄ auro Parthico Serico ferro oneraret. Itaq;

cū pp̄e Caras uentū esset. Parthi subito ingruētes cū Sucena & Sylucea præfectis: sagittis oppresser̄ romanos. Cecidere ibi plurimi senatores. ali qui etiā consulares & prætorii uiri. Crassus quoque fili⁹ Crassi lectissimus iuuenis in acie occisus ē. Præterea quatuor cohortes cū Vargūcio legato medijs deprehensæ cāpis interfectæ sunt. Surenas rapto equitatu Crassum p̄seq̄ intendit. eūque circūuentū ac frustra colloquiū eius petentē interfecit: quāuis uiuū auferre maluisset. Pauci noctis beneficio liberati Caras confugerūt. cognita clade Romanorū multæ orientis p̄uiciæ a societate & fide populi Romani defecissent: ni cassius collectis ex fuga militibus paucis intumescētē Syriam egregia animi uirtute ac moderatione pressisset: Qui & Antiochum copiasque eius ingētes prælio uicit. & interfecit. Parthos quoq; ab Herode in Syriā missos: iamque ingressus Antiochiam bello expulit. ducēque eorū Osagen interfecit.

Narrat hic de Romano exercitu. qualiter ut ocean⁹ crescit & minuit

Gitur Romāi status agit ut sp̄ alterna mutatio. & uelut forma oceani maris: quæ oī die dispar nunc succiduis per septem dies attollit incrementis: nunc consequentibus totidē diebus naturali dāno & defectu interiore subducitur. Vt enī de p̄ximis ordiat: cimbris Tigurinisque uincens: cum apud Rhodanum flumen roman⁹ exercitus perit: & artissimas Roma sensit angustias: refusa cōtinuo clade cimbroꝝ magis elata prouentibus priorū oblita defectuum ē. Hæc de inde recentissimæ prosperitatis iactantiam Italicum bellum & dilaceratio syllana castigat. Rursus post hanc domesticā intestinamque p̄niciē qua usque ad medullas pene cuiuscerata & exesa est: paribus p̄pe modū spatii temporū non solum reparata uerū etiam extenta est: cum Lucull⁹ Asiam: Pompeius Hispaniam: cæsar, Galliam perdomuit. Romanūque imperiū usque ad extremos propemodum terræ terminos propagatum est. Hanc nunc amplissimam dilatationem uastissima ruina consequit. Apud Parthos enim consul romanus occiditur. exercitusque deletur. atrocissimum illud Pompeii & cæsaris bellum ciuile conscribitur. & inter hæc Roma ipsa repentino correpta incendio concrematur. Anno si quidem ab urbe condita. dcc. incertum unde concretus plurimaz partis urbem ignis inuasit. neque unquam antea tanto correptam ac uastatam ciuitatē ferūt. Nam. xiiii. uicos cū uico iugario cōsumptos memoriæ p̄ditū est. Hic iam ciuile bellū cōmittitur: quod magnis iam dudū dissensionibus ac molitionibus parabatur.

Hic de bello ciuili dicitur inter Cæsare & Pompeiū: & de incendio urbis.

Am rediens cæsar uictor de Gallia decerni sibi absenti alteri cōsulatum poposcit. Contradictum est a Marcello consule adnitate Pompeio. deinde decretū est a senatu: ut ī urbē Cæsar nō nisi dimisso exercitu ueniret. & ex Marcelli consulis auctoritate ad legiones quæ apud Nuceriam erant Pōpeius cū imperio missus ē. Cæsar Rauennam sese contulit. Marcus Antonius & Publius cassius tribuni plebis p cæsare intercedētes: intercedente Lentulo cōsule curia foroque prohibiti ad cæsare pfecti sunt. curione cælioque simul comitantibus. Cæsar Rubicone flumine transmeato mox ut Ariminū uenit. v. cohortes: quas tunc solas habebat: cū quibus ut ait Liuius: orbem terrarū ad optatū ē: quid factū opus esset edocuit. Deplorans autē iniurias suas causam belli ciuilis p restituentis in patriam tribunis esse testatus ē. Inde p Antoniū septem cohortes: quæ apud Salonē morabant a Lucretio recepit: tresque legiones: quæ Domitio apud Corphiniū erant ad partes suas traduxit. Pōpeius atque oīs senatus crescentibus Cæsaris uiribus trepidi: tanquam Italia pulsi: in Græciā transuecti Durachiū gerendi belli sedē delegerūt. Cæsar Romam uenit. negatque sibi ex ætario pecuniam fractis foribus inuasit: protulitque ex eo auri pondera. iiii. M. cxxxv. argenti pondera. p. pe. deccc. M. Inde digressus Ariminū ad legiones mox alpes transuectus Massiliam uenit: ad quam oppugnandā quod receptus nō esset. Treboniū cū tribus legionibus relinquens ad Hispanias cōtendit: quas Lucius Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varrō Pompeiani duces cum legionibus obtinebant. Ibi multis præliis Petreius Afraniumque superatos cōposita pactione dimisit. In ulteriore uero Hispania duas legiones a Marco Varrone suscepit. similiter & duces eius. Post hæc Curio. Caronem Sicilia expulit. Valcrius Cottam Sardinia. Tuberoneque Aphrica Varrus eiecit. Cæsar Massiliam rediens obsidione domitā uita tantum & libertate concessa cæteris rebus abrauit. At uero Dolobella ex parte Cæsaris in Illyrico per Octauiū & Libonem uictus: cōpilisque exiit ad Antonium fugit. Basilium & Salustium parantes singulas legiones: quibus præerat similiter & Antonius. Hortensius quoque ab infimo mari cū classe cōcurrentis: oēs pariter aduersus Octauiū & Libonē pfecti & uicti sunt. Antonius cū se Octauiō cū. xv. cohortibus dedisset: oēs ad Pōpeium a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia ī Aphricā cū exercitu transgressus ē. Quē Iuba rex continuo exceptū cū oibus copiis trucidauit. Octauius Salonas oppugnare conatus omnes penē copias quas duxit: amisit. Cæli de

sciuit a Cæsare. ac se Miloni exuli iunxit. Cunque ambo seruatorū manu
 Capuā oppugnare molirent: occisi sunt. Bibulus apud Corcyrā pudore
 uictus: quod custodia ei⁹ quam pelago & oppido pratēdebat hostis
 illuferat: media se se uigiliisque cōfecit. Appius Claudi⁹ Censorin⁹: qui
 iussu Pōpeiī Græciam tuebatur: iam abolitam poetici oraculi fidē uolu
 it expiri. Quippe ab eo uates adactus descendere in specū respōdisse fert
 de bello consulenti. Nihil ad te hoc Romane bellū ptinet. Euboeæ cœla
 obtinebis. Cœlā aut uocant Euboicū sinū. Ita Appius perplexa incert⁹
 sorte discessit. Admonet nos aliquid obtrectatoribus nostris consultor
 iste cōsuleret. Querēbantur utique fide christianoꝝ sibi sacra interdīta
 cerimoniasque sublatas: & ob hoc ideo maxime: quod extis uaticinii sqz
 cessantibus futuræ clādes q̄a sciti nequeūt: nō uitant. Cur ergo lōge ac
 iperū Cæsaris natiuitatēq; christi: sicut ipsoꝝ auctores attestant: abo
 lita fuerit poetici oraculi fides: abolita aut ideo: q̄a contēpta. porro aut
 quare contēpta: nisi q̄a uel falsa: uel uana: uel dubia. Vnde prudenter
 poeta præmonuit. incōsulti abeūt sedēque odere Sibyllæ. & ne forte id
 parui pendant: quod contēptu abolitū atq; antiquatū fuit: hoc ē aut no
 men: aut sedē: Appollo ille Phythius erat: quē ferūt magno ilio Phyto
 ne serpente interfecto: toti⁹ uaticinatōis auctore & principe: heredē & se
 dis & dīnationis & noīs extitisse. ibique eū reddere elegisse responsa. ubi
 orta cū auctore ipsa dīnatio uidebatur. Præterea quæ p̄ alias quoq; ter
 rarū partes spumantibus buccis: rabidoq; discursu oīs furiatōꝝ ructat
 infania: ad quem plurimi terrarū reges: quasi ad uiuam uocē cōsulti nu
 minis cucurrerūt: cui sēpissime ipsi Romani quoq; opulētissima dona
 miserūt. At si Apollo iste Phythius paulatim discernēte expientia con
 tēptus relictus atque abolitus ē: qd uiuū de mortua pecude: qd ueꝝ de
 amente muliercula spari pōt. Quid postremo: inflauit cū pinguis ebur
 Tyrrhen⁹ ad aras: expositis opimæ pecudis intestinis nō finxit cfuriēs?
 nā sicut ipsi fatentur: uel obscura uel falsa dicendo ipse Apollo seducit
 Quā ob rē æquo aīo ferant: si imitari interī nolunt: nos id ueritatis iudi
 cio & phibere: quod potuerūt maiores eoz uel expiēdo contēnere. In
 terea apud Durachiū multi orientis reges ad Pompeiū cū auxiliis con
 uenerunt. Quocum Cæsar uenisset: Pompeiū obsidione frustra cinxit:
 ipse terrā. xv. M. passuū fossa præstruens: cū illi maria paterent: Pōpei⁹
 castellū quoddā p̄pinquū mari: quod Marcellinus tuebat: euerit: præ
 sidiæque Cæsaris: quæ ibidē morabant: occidit. Cæsar Torquatū legio
 nēq; unā: ut expugnaret: aggressus ē. Hoc piculo socioꝝ Pōpei⁹ cogni
 to: oēseo copias cōtraxit: in quē se ilico Cæsar omīssa obsidiōe cōuertit

Forquatus autē cū uestigio prūpens auersū insecutus est. Ita Cæsaris milites ancipiti piculo territi ipso Cæsare frustra obsistente fugerūt. Pōpei' uero cæsaris quoque testimonio uictor p̄sequentē reuocauit exercitū. xxiiii. M. militū cæsaris. centuriones. xxxii. eq̄tesque Romani complures in eo prælio cæsi sunt. cæsar inde citato agmine p̄ Epirū in Thessaliā prexit. Pōpeius uero cum maximis copiis secut'. bellūq̄ cōmissus est. Itaque instruit utrinque acies. Pompeius. lxxxviii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerunt autē peditum. xl. M. eq̄tes in sinistro cornu. dc. i dextro. d. Præterea reges multi: senatores: equitesque Romani plurimi: absque leuiū armaturarū magna copia. cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine disposuit: cui fuerunt minus q̄. xxx. M. peditum. eq̄tes. M. Videre ibi & gemere erat contractas Romanorū uires in campis Pharsalicis ad occisionē mutuam constitisse: quas si cōcordia rexisset. nulli populi: nulli reges ferre potuissent. Prima congressione. equitatus Pōpeii pulsus sinistra latera nudauit. Deinde cum diu utrinque dubia sorte caderent: atq̄ ex alia parte Pōpeius inter hortandum diceret. parcite ciuibus nec tamen faceret. ex alia uero Cæsar hoc faceret: quod urgeret: dicens. miles faciē feri. parce ciuibus. tandē uniuersus Pōpeii fugit exercitus: castraque direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio pōpeianorū. xv. M. centuriones. xxxiiii. Hic exitus pugnæ ad Paleopharsalū fuit. Pōpeius fugiens in hostio penei amnis onerariā nauā nactus in Asiam transiit. Inde p̄ Syriā in Aegyptū uenit: ibiq̄ mox ut litus attigit iussu ptolemæi adolefcentis in gratiā Cæsaris uictoris occisus ē. Pōpeii uxor filique fugerūt. Cætera pōpeiana classis direpta ē. oibus q̄ in ea erant crudelissime trucidatis. ibiq̄ & Pompei' Bithynicus occisus ē. Lætulus uero uir consularis apud Pelusiū interfectus ē. Cæsar cōpositis apud Thessaliā rebus Alexādiā uenit: platoq̄ ad se ac uiso Pōpeii capite anuloq̄ fleuit. Cūque se in regiā recepisset: eludebat a tutoribus: quomin' pecuniā acciperet: tēpla sua astu spoliantibus: ut & regios thesauros uacuos eē ostēderent. & in inuidiā Cæsaris populū concitarent. Præterea Achilles dux regius: ibutus semel Pōpeii sanguine: Cæsaris quoq̄ necē meditabat. Nā iussus exercitū dimittere cui præerat. xx. M. armatorū nō modo spreuit iperitū: uey & aciē direxit. In ipsa prælio regia classis forte subducta iubet incēdi: Ea flāma cū parte quoque urbis iuafisset. cccc. M. librorū proximis forte ædibus condita exussit: singulare p̄fecto monumentū studiū: curaq̄ maiorū: qui tot tantaq̄ illustriū igeniorū opa cōgesserāt. unde quālibet hodie: quæ in tēplis extant: quæ & nos uidim' armaria librorū quib' direptis exinanita ea a nostris hoibus nr̄isq̄ tpibus memorētur:

quod quidem uegetum tamen honestius creditur: libros alios fuisse questi-
tos. qui pristinas studioꝝ curas æmularentur: quàm aliam ullam fuisse tunc
bibliothecarum: quæ extra. cccc. M. libros fuisse: ac per hoc euasisse credat.
Cæsar. postea insulam ubi Pharus est: cepit. Eo Achilles cum Gabinia
nis militibus uenit. ingens pugna commissa est. magna ibi Cæsarianoꝝ
militum multitudo cecidit. omnes etiam interfectores Pompeii interfe-
cti sunt. Cæsar uero insistentium hostium pressus scapham ascendit: qua
mox pondere subsequentiū grauata acmersa per. cc. passus ad nauem
una manu eleuata: qua chartas tenebat natando puenit. mox nauali cer-
tamine pulsatus magna facilitate classem regiam depresso & cepit.

Potentibus Alexandrinis regem reddidit Cæsar.

Alexandrinis potentibus regem reddidit: monitum: ut magis ami-
citiā Romanam: quam arma experiri studeret: qui tamē ut
liber fuit: ilico bellum intulit. sed continuo cum toto exercitu
suo & ipse deletus est. Nam. xx. M. hominum in eo bello cæsa referuntur.
xii. M. cum. lxx. longis nauibus dedita. v. naues ex uictoribus cecidisse
referuntur. Rex ipse adolescens scapha exceptus ut fugeret: multis insi-
liantibus mersus necatusque est. Corpus eius ad littus deuolutum indi-
cio lorice aureæ cognitum fuit: Qua Cæsar Alexandriam præmissa ale-
xandrinos omnes ad deditiōem desperatione compulit. regnumq; Ae-
gypti Cleopatre dedit. Inde Syriam per uagatus phœnicem in ponto ui-
cit. Postea quam Romam uenit: dictator & consul creatus in Africam
transiit. & apud Tapsum cum Iuba & Scipione pugnauit. maximamq;
hominum multitudinem ibi interfecit: Castra utriusque direpta sunt. lx.
elephanti capti. Cato sese apud Uticam occidit. Iuba percussori iugulum
precio dato præbuit. Petreius eodem se gladio perfodit. Scipio in nauis:
qua ad Hispanias fugere contendens uento coactus in Africam redie-
rat: semetipsum iugulauit. in eadem nauis etiam Titus Torquatus occisus
est. Cæsar Pompeii magni nepotes: filiamque Pompeiā: simulque cum his
Faustum Syllam & Afraniū & Petreius filium iussit occidi. Inde qua-
tuor triūphis urbem ingressus: disposito: recuperatoq; rei publicæ statu
continuo in Hispanias contra pompeios pompeii filios profectus. xvii. quā egres-
sus ab urbe fuerat: die Saguntum peruenit. statimq; aduersus pompeios
duos & Labienum atque Actium Varum multa bella & uaria sorte gessit.
Ultimum bellum apud Mundam urbem gestum est. Vbi tantis est uiribus
dimicatum. tantaq; cædes acta: ut Cæsar quoq; ueteranis etiam suis cedere

non erubescantibus cū cædi cogique aciem suā cerneret: præuenire morte futurū uicti dedecus cogitarit: cū subito uersus in sugam Pompeiorū cessit exercit⁹. Et quidem eo die hoc bellū actū est: quo Pompeius pater ab urbe bellū gesturus aufugerat. iiii. que annis hoc ciuile bellū idē finē ter totō orbe tonuit. Titus Labienus & Aëtius Varus in acie cæsi sunt. Gneus Pompeius cum. c. equitibus aufugit. frater eius Sextus Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorū manu cū Cæsonio congressus est uictus. fugiensque interfectus est. Mūda ciuitas cum imensa hominum cæde Cæsare oppugnante uix capta est.

Polis

Qualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

Cæsar Romam rediit. ubi dum rei publicæ statum contra exemplariorū clementer instaurat: auctorib⁹ Bruto & Cassio: Conscio etiam senatu plurimo in curia. xxiiii. uulneribus cōfossus interiit: In qua coniuratione fuisse amplius q̄. lx. conscios serunt. Duo Bruti & Gaius Cassius alique socii strictis pugionibus in capitolium secesserunt. Diu deliberatū est utrum capitolium cū auctoribus cædis oporteret incendi. Corpus enim raprū populus dolore instimulatus in foro fragmentis tribunaliū ac subselliorū cremauit. Percensuit latitudinem regni sui Roma cladibus suis. atque in sua; conuersa cæde singulas quasque gentes ibidem: ubi domuit: uindicauit. Asiæ Europæ atque Aphricæ non dico tribus mūdi partibus: sed totis trium partium angulis edidit gladiatores suos. fetiatisque inimicis spectaculū miseræ ultionis ingessit. Nec tamen sufficit ipsas quoque cū auctoribus causasuisse consumptas. recidua semina in eodem agro germinauerūt: magna cōtinuo metentibus malorū incrementa cum magno sudore factura. Victor ciuili belli a ciuib⁹ Cæsar occiditur. in cædem unius trahūtur agmina cōsciorū. Certum enim erat: quod Cæsar indigne peremptus plures posset habere ultores. Plurima nobilitas una simul catena sceleris copulat: ne forte tanta malorū materia nō belli magnitudine suppleat: sed uindictæ breuitate tenuet. Medeam illam fabulæ ferunt dentes quōdā leuisse serpentis: e quibus quasi cōpetentes semini seges armati hoies terra emerferūt seseque mox inuicē pugnando pstrauerūt. Equidem hoc poetarū commenta finxerūt. Nostra autē Roma Cæsare occiso quanta de cinerib⁹ ei⁹ agmina armata parturiit: quāta bella in testimoniū miseræ succūditatis nō legenda pueris: sed spectāda populis excitauit. & tamen horū omniū malorū initiū supbia ē. Inde surrexerūt bella ciuilia. inde ite pullulaūt.

Non ergo iniusta cædes est eorum: q̄ eam iniuste insectant: si ab itiois æmulatio per ipsos & in ipsis & agit & punit: donec q̄ detracta uere collegiū discat ferre dominatū. sūmaque impii toti⁹ ad unū redacta longe aliud oēs homines uiuendi genus subeant: ut oēs humiliter placere studeant nō insolēter offendere. sed ad tam salubrē hūilitatis doctrinā magistro opus est. Itaq; opportune cōpositis rebus Augusti Cæsaris t̄pibus nat⁹ est domin⁹ christus: q̄ cū in formā dei cēt formam serui humiliter affūpsit: ut tunc demū aptior fieret humilitatis institutio: quando iam per totum mundū pœna supbia omnibus esset exemplo.

De potentia & uirtute Augusti Cæsaris.

Nno ab urbe condita. dccx. interfecto Iulio Cæsare Octavian⁹ qui testamento Iulii cæsaris auūculi & hereditatem & nomen assumpserat: idemque qui postea rerū potitus Augustus est dictus: simul ut Romam adole scens admodū uenit: indolem suaz bellis ciuilibus uouit. Nam ut breuiter cōaceruationem maloz explicem: bella ciuilia q̄nque gessit: Mutinensē: Philippensē: Perusinū: Siculū: Actiacum. E quibus duo: hoc est primū & nouissimū aduersus Marcuz Antonium. secundum aduersus Brutum & Cassium. tertiū aduersus Lucium Antoniū. quartum aduersus Sextum Pompeiū Gnei Pōpeiū filiū confecit: Antonius a senatu hostis pronunciat⁹ Decium Brutū apud Mutinam obsidione concluderat. consules Hircius & Pansa: & cum his cæsar ad liberandum Deciū Brutum expugnandūque Antoniu; missi. Pansa primo ueniens exceptis insidiis inter suoz elades ipse quoq; pilo grauius uulneratus ab eodē uulnere interpositis diebus ē mortu⁹. Hircius auxiliū collegæ ferēs magnas Antonii copias uasta strage deleuit. cæsar eatenus castra custodiuit. Secunda illa aduersū Antoniū pugna: magnæ utrinque strages actæ sunt. Nanque tunc ibi Hircius consul occisus est. uictus fuit Antonius. cæsar uictoria potit⁹ est. cui Deci⁹ Brutus de coniuratione occisi Iulii cæsaris confessus preces pœnitentiæ fudit. Dolabella Trebonium unum ex interfectoꝝ cæsaris Smyrnæ interfecit. Dolobellam senatus hostem pronunciauit. consilium occisoꝝ uterque exercitus cæsari paruit. Postea Decius Brut⁹ in Gallia a sequanis captus & occisus est. Basilus aut̄ æque unus de percussoribus māu seruorum suoz necatus est. Lepido satis agente cæsar Antoniū recepit in gratiā. atq; ob fidē reconciliatæ gratiæ filiū eius matrimonio sortit⁹ est. Inde cū ad urbē accessissent: ac rumor de futura p̄scriptōe ort⁹ esset

Caius Troianus uir. pratorius nihil tamen metuēs icursu militū domi
sua interfectus ē. aliique cōplures trucidati sunt. Itaque ne latius atq; ef
frenatius pscriptorū cades ageret. cxxxii. senatorū noīa ī tabula pposita
sunt: primū Lepidi præcepto & noīe. deinde Antonii. tertio Cæsaris. Ibi
Antonius Tulliū Ciceronē inimicum suū. ibi Lucium Cæsare auūcu
lum suum. & quod exaggerando sceleri accessit: tuuam matrē pscripte
rat. ibi Lepidus Luciū Paulum fratrem suū. In eodē pscriptorū numero
xxx. eqtes Romani. multa diu & uaria cades acta. Domus pscriptorū di
reptis omnibus dituta sunt. At Dolabella in Syria multa cū Cassio bel
la gessit: a quo uictus ipse se interfecit. Brutus & Cassius magnis exerci
tibus cōparatis apud Athenas conuenerūt. totamq; Græciam depopula
ti sunt. Rhodios Cassius terra marique oppugnatos ad deditiōem coe
git: quibus præter uitam nihil reliquit. Igitur Cæsar & Antoni⁹ eodē in
Macedonia magnis belloꝝ apparatibus psecuti ad mortem cōpulerunt
quī manifestissime illa tūc pugna nō uirtute partis Antonii sed Cæsa
ris foelicitate cōfecta sit. Cæsar enim tunc æger cum se in castris capien
dæ quietis causa tenere statuisset: hortatu & precibus medici sui: qui p
somnia admonitū se se fatebat: ut ea die castris Cæsarem salutis ipsi⁹ cā
educeret in campum: agre inter copias egressus est: ac mox castra ei⁹ ab
hostibus capta sunt. sed rursus Cæsariani milites Cassii castra ceperūt.
Quare ad despationem adacti Brutus & Cassius ī maturam sibi morteꝝ
ante belli terminū consciuerunt. Nam iuitatis percussoribus Cassi⁹ caput
Brutus latus præbuit. At Romæ Fulvia uxor Antonii: focus Cæsaris
dominatū ut mulier agitabat. incertū in hac mutuatōe consularis regii
que fastigii: utꝝ deficientis potentia ultima: an incipientis prima noīan
da. certe etiam in eos insolens per quos ut insoleceret agebat. Nā & Cæ
sarem reuersum apud Brundisium cōtumeliis: factionibus: insidiisq; pe
tiit. A quo ppulsata ad Antonium concessit in Græciam. Sextus Pōpei⁹
postquam se in pscriptorū numereꝝ relatum comperit: conuersus in la
trocina oēm oram Italiae cædib⁹ rapinisque uastauit. Sicilia prærepta:
cōmeatibusq; ipeditis Romā fame affecit. Mox cuꝝ eo pacē triūuiri: ut
nō dicā tyranni idest Lepidus: Cæsar: Antoniusq; fecerūt. Sed cōtinuo
cum contra pactum Pompeius fugitiuos allegeret: ut hostis habitus ē.
Māna libertus Pompeii cum. lx. nauium classe ad Cæsare defecit: eidēque
classi ipse iussu Cæsaris præfuit. Idēque cōtinuo cū Statilio Tauro ad
uersus Menecratū Pompeianū ducē nauale bellū gessit. Deīde ipse Cæ
sar aduersus eosdē Pōpeianos cruetissimū bellū gessit nauale cōfecit. sꝫ
cōtinuo uictricē classem pene iuersam apud Scyllaceū naufragio amisit

Ventidius Persas & Parthos in Syriam irrumpentes tribus bellis maximis fudit. regemque eorum Pacorum in acie interfecit: ea scilicet die qua Crassus a Parthis fuerat occisus. Antoni^o uno uix castello expugnato pace cum Antiocho fecit: ut ipse tantam rem consummasse uideretur. Ventidium Syriæ præfecit. iussitque ut Antigono bellum inferret: qui Iudæos tunc forte debellauerat. captisque Hierosolymis templum spoliauerat. regnumque Herodi dederat. Quem continuo uictum in ditionem recepit. Mæna libertus cum sex nauibus ad Pompeium rediit: a quo clementer receptus Cæsaris classem incendit: quæ nuper Cæsar alteram secundo naufragio perdidisset. Idemque Mæna postea ab Agrippa nauali prælio circumuentus cum sex triremibus ad Cæsarem transit. Sed hunc Cæsar tertio transfugam indulta tantum uita segnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeium nauale bellum gessit. ac uicit: ibique tunc naves. xxx. aut demersit aut cepit reliquis laceratis. Pompeius denique Messanam confugit. Cæsar iterea Tauromeniam traiecerat: quem repentino impetu Pompeius afflixit. Vnde multis diuersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militum perditam in Italiam Cæsar aufugit. nec interueniente mora in Siciliam rediit. Ibique Lepidum ex Africâ aduentantem obuium habuit: summas sibi partes terrore: minis: ac superbia uendicatem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsaris a littore cum acie instructa prospectans atrocissime nauali prælio aduersus Pompeium conflixit. & uicit. Nam. clxiii. naues aut demersit: aut cepit. Pompei^o cum. x. & vii. nauibus uix elapsus eua sit. Lepidus magna. xx. legionum insolentia tumens: cum Messanâ militibus permissam diripiisset: ipsum Cæsarem ad se uenientem semel atque iterum spreuit. ac potius telis appeti iussit. Quæ ille collecta in leuissimum brachium lacerna repellendo uitauit. Mox immisso equo ad suos reuersus instructu exercitu aduersus Lepidum: ueniens plurimas legiones Lepidi: paucis interfectis: transire in suam partem compulit. Lepidus tamen intelligens: quo uanitas sua tenderet: deposito paludamento: assumptaque ueste pulla suppliciter Cæsari factus uitam & bona impetrauit: perpetuo quidem mulctatus exilio. Taurus Cæsaris præfectus totam pene Siciliam ferro pertentatam: conterritamque in fidem recepit. xliiii. legiones sub unius tunc imperio Cæsaris erant. Milites multitudine ferociiores quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

De Antonio uicto & mortuo.

Ed Cæsar aïo ingēs. xx. M. militū exauētorauit. xxx. M. fuorū
dominis restituit. vi. M. quoz domini non exabant: in crucem
egit. Quans urbem ingressus: ut in perpetuū tribuniciæ ptātis
esset: a senatu decretum est. His diebus trans Tyberim e taberna uerito
ria fons olei terra exūdauit: ac per totū diem largissimo riuo fluxit. An
tonius uero postq̄ Araxem transmisit: omnibus undique malis circum
uentus: tandem Antiochiam cū paucis rediit. Nam cū multitudine eq̄
tum & sagittarioz ab omnibus præliis: quæ plura tētauit uictus effuge
ret: tum præterea incertis & ignotis locis impeditus grauissima fame ad
nefandos cibos coactus est. plurimique militum sese hostibus dediderūt
Inde in Graciam transit. iussitque Pompeiū: q̄ uictus a Cæsare exerci
tum bellū que reparabat: eum paucis ad se uenire. Pōpei⁹ fugiēs a Tito
& Formo Antonianis ducibus sæpe terrestri naualique bello uict⁹ & ca
ptus: ac post paululum interfectus est. Cæsar Illyricum & Pannoniam
partemque Italiae bellis subegit. & domuit. Antonius Artabanē Arme
niæ regem pditione & dolo cepit: Quem argentea catena uinctum ad cō
fessionem thesauroz regioz coegit. Expūgnatoque oppido: in quo cō
ditos esse. pdiderat: magnā uim auri argenti que abstulit. Quā elatus pe
cunia denunciari bellū Cæsari atque Octauiæ sorori Cæsaris & uxori
repudiū iudici iussit. & Cleopatram sibi ex Alexandria occurrere ipera
uit. Ipse Actium: ubi classem constituerat pfectus: cum ppe tertiaz ptē
remigū fame absumptam offendisset: nihil motus: remi iquit modo sal
ui sint. Nā remiges nō deerūt: quoad Gracia hoies hūerit: Cæsar. ccxxx
rostratis nauibus a Brundisio in Epix pfectus est. Agrippa uero præ
missus a Cæsare multas onerarias naues frumento atque armis graues
ab Aegypto Syria Asiaque ad subsidiū Antonio uenientes cepit. Pera
gratoque Peloponnensiu sinu Methonā urbē ualidissimo Antoniano
præsidio monitam expugnauit. Inde Cōrcyram cepit. fugientes nauali
præliō psecutus pfligauit. multisque rebus cruentissime gestis ad cæsa
rem uenit. Antoni⁹ defectu & fame militū suoz cōmotus bellū institu
it maturare. ac repēte instructis copiis ad Cæsaris castra pcessit: & uict⁹
ē. Tertio post fugā die castra Antonius ad Actiū transtulit nauali præ
lio dimicare parat⁹. ccxxx. rostrata fuere Cæsaris naues. & xxx. sine ro
stris triremes uelocitate liburnicis pares: & octo legiōes classi suppositæ
absq; cohortib⁹. v. prætoriis. Classis Antonii. clxx. nauiu fuit: quantum
numero cedens: tantū magnitudine præcellens. Nam. x. pedū altitudine
a mari aberat: Famosum & magnū hoc bellū apud Actium fuit. Ab ho
ra qnta usq; in horā septimā: incerta uincendi spe grauissime utrinque

cædes actæ. reliquū diei cū subsequente nocte in uictoriā Cæsaris decli-
 nauit. Prior regina Cleopatra cum. lx. uelocissimis nauibus fugit. Anto-
 nius quoque detracto insigni prætorix nauis fugientē secutus uxorē ē
 Illucescente iam die uictoriam Cæsar consumauit. xii. M. ex uictis ceci-
 disse referunt. vii. M. uulnerata sūt: e qbus. M. inter curandū defecerūt.
 Antonius & Cleopatra cōes liberos cū parte regix gazæ ad rubrū mare
 præmittendos censuerūt. ipsi præsidiis circa duo Aegypti Pelusiu; Pa-
 rethoniūque dispositis classem & copias instaurādo bello parauerunt.
 Cæsar sextū īperator appellat: & quartū ipse cū Marco Lycinio Craf-
 so consul Brundisiū uenit: ibique orbis terrarū præsidia diuisis legiōi-
 bus cōposuit: Inde in Syriā: mox Pelusū adiit: ubi ab Antonianis præsi-
 diis ultero susceptus ē. Interea Corneli⁹ gallius præmissus a Cæsare. iiii
 legiones quas Antoni⁹ apud Cyrenas præsidii loco constituerat: susce-
 pit in fidē. atque inde Parethoniū primā Aegyptia Libyæ parte ciuita-
 tem uicto cepit Antonio. ipsūque cōtinuo apud Phasū uicit. Antonius
 equestre aduersus Cæsarem bellū iniit. in eo quoque miserabiliter ui-
 ctus aufugit. Kalendis sextilibus prima luce Antoni⁹ cū ad instruendā
 classem in portū descenderet: subito uniuersæ naues ad cæsare trāsiert.
 Cūque unico præsidio spoliatus esset: trepidus se cū paucis recepit ī re-
 giam: De inde īminente cæsare turbataque ciuitate idē Antoni⁹ sese ferro
 transtuerberauit: ac semianimis ad cleopatram in monumentū: in quod
 se illa mori certa condiderat: platus ē. cleopatra postq̄ se ad triūphū ser-
 uari intellexit: uoluntariā mortem petens: serpentis: ut putat: morsu in
 sinistro tacta brachiō exanimis inuenta ē: frustra cæsare etiā psyllos ad-
 mouente q̄ uenena serpentiū e uulneribus hoīum hauistu reuocari atq; ex-
 uigere solent. cæsar Alexandria urbe oīum longe opulētissima & ma-
 xima uictor potitus est: Nam & Roma in tantū opibus eius aucta ē: ut
 ppter abundantiam pecuniarū duplicia: q̄ usque ad id fuerant: possessio-
 num aliarūque reꝝ uenaliū precia statuerent. Occisi sunt iussu Cæsaris
 maior Antonii filius & Publius caninius infestus sp̄ cæsari: sed & Anto-
 nio infidus. & cassius Parmensis ultima uiolati patris cæsaris uictima &
 Quintus Quinius ob eam maxime notam: quod obscenissime lanificio
 textrinoque reginæ senator populi romani præesse non erubuerat. De
 hinc cæsar pedestribus copiis in Syriam uenit. deinde in Asiā ad hyber-
 na concessit. ac post per Græciam Brundisiū peruectus est.

Hic Cæsar primū imperator Augustus est salutatus.

Nno ab urbe. dccxxvi. ipso imperante Cæsare Augusto & Lucio Appulcio consulibus: Cæsar uictor ab oriente rediens octauo idus ianuarii urbem triplici triumpho ingressus est. ac tunc primus ipse Ianuam portas: sicut opibus finitisque bellis civilibus clausit. Hoc die primus Augustus consalutatus est. Quod nomen cunctis antea iniuolatum: & hucusque ceteris inausum dominis tantum orbis licite usurpatum apicem declarat imperii atque ex eodem die summa res ac potestatum penes unum coepit esse. & mansit: quod Græci monarchiam uocant. Porro autem hunc eundem diem: hoc est octauo idus ianuaras: quem nos epiphaniam: hoc est apparitionem siue manifestationem dominici sacramenti obseruamus: nemo credentium siue etiam fidei contradicentium nescit. De quoniam ista fidelissima obseruationis sacro uberius nunc dicere nec ratio nec locus flagitat: ut & quærentibus reseruasse: & negligentibus non ingressisse uideamur. Hoc autem fideliter commemorasse ideo par fuit: ut pro iam uenturi christi gratia præparatum Cæsaris imperium comprobet. Nam cum primus Gaio Cæsare auunculo suo interfecto ex Apollonia rediens urbem ingrederetur hora circiter tertia repente liquido ac puro sereno circulus ad speciem celestis arcus orbem solis ambiit: quasi unum eum ac potissimum in hoc mundo solumque clarissimum in orbe monstraret: cuius tempore uenturus esset: qui ipsum solem solus: mundumque totum & fecisset & regeret.

De restoratione seruorum dominis.

Einde cum secundo in sicilia receptis Pompeio & Lepido legionibus. xxx. seruorum. M. dominis restituisset. & xl. legionibus suis imperio suo ad tutam orbis terrarum distribuisset: ouansque urbem ingressus omnia superiora populi romani imperatori debita donanda litterarum etiam monumentis nedum aboleri censuisset: in diebus ipsis fons olei largissimus: sicut superius expressi de taberna meritoria per totum diem fluxit. Quo signo quid euidentius quam in diebus Cæsaris toto orbe regnantis futura christi natiuitas declarata est: christus enim lingua gentis in qua & ex qua natus est: unctus interpretatur. Itaque cum eo tempore: quo Cæsari perpetua tribunicia potestas decreta est: Romæ fons olei per totum diem defluxit. Sub principatu Cæsaris romano imperio per totum diem hoc est per omne romani imperii christum & ex eo christianos: id est uictum atque ex eo uictos de meritoria taberna: hoc est de hospitali largaque ecclesia affluenter atque incessabiliter processuros: restituendosque per Cæsarem omnes seruos: qui tamen cognosceret

dominū suū: cæterosque qui sine domino iuenirentur: morti supplicio que dedendos: remittendaque sub Cæsare debita peccatorū in ea urbe: i qua spontaneum fluxisset oleum: euidentissima his: qui pphetarū uoces non audiebant: signa in cœlo & terra prodigia pdiderunt. Tertio autē cum urbem triumphans quintū consul ingressus est: eo scilicet die quē supra nominauimus: cum & Ianum post. cc. annos primū ipse clausit: & clarissimum illud Augusti nomen assumpsit: quid fidelius ac uerius credi: aut cognosci pōt: concurrentibus ad tantam manifestationē pacis nomine: die: quam hunc occulto quidē gestorū ordine ad obsequiū præparationis eius prædestinatū fuisse: qui eo die: quo ille manifestād' mūdo post paululum erat: & pacis signū prætulit: & potestatis nomen assūpsit? Quid autē in quarto reditū cū finito Cantabrico bello. pacatisque oībus gentibus Cæsar urbem repetiit ad contestationem fidei: quam ex primimus actum sit: ipso ordine melius proferetur.

Hic dicitur ubi Cæsar in Hispania uti gentes legibus suis prohibens Iani portas aperuit.

Nno ab urbe condita. dccxxvi. impatore Augusto Cæsare sexies. & bis Marco Agrippa consulibus: Cæsar pax in Hispania p. cc. annos actum intelligens: si Cantabros atque Astures duas fortissimas gētes Hispaniæ suis uti legibus sineret: aperuit Iani portas: atque in Hispanias ipse cum exercitu pfectus est. Cantabri & Astures Galleciæ puinciæ portio sunt: qua extentum Pyreni iugū haud pcul secundo oceano sub septentrione deducit. Hi non solū propriā libertatem tueri parati: uerū etiam finitimorū præripere ausi: Vacceos & Gurgonios & Aurigonas assiduis eruptionib' populabant. Igitur Cæsar apud Segissamam castra posuit: tribus agminibus totā pene amplexus Cantabriam. Diu itaque fatigato frustra atque in periculū sæpe deducto exercitu: tandē ab Aquitanico sinu per oceanū incautis hostibus admouere classem: atque exponi copias iubet. Tunc demum Cantabri sub mœnibus Belgicæ maximo cōgressu belli euecti in Vinnū montem naturatutissimū confugerunt: ubi obsidione famis ad extremū pene consūpti sunt. Aracillum deinde oppidum magna ui ac diu repugnās postremo captum ac dirutum est. Præterea uteriores Galleciæ pres: quæ montibus siluisque consitæ oceano terminant: Antistius & Firmi' legati magnis grauib'que bellis pdomuerunt. Nā & Medulliiū montē Minio flumini iminentē: in quo se magna multitudo hominū tuebat p. xv. M. passuū

fossa citcū septū obsidione cinxerūt. Itaque ubi se gens hoīūz trux natu-
ra & ferox: neque toleranda obsidione: neque suscipiēdo bel-
lo parē intelligit: ad uoluntariā mortē seruitutis timore concurrit. Nā
se penē oēs certatim igne ferro ac ueneno necauerunt. Astures uero po-
sitis castris apud Asturam flumen Romanos: nisi pditi prauētiqz eēt
magnis consiliis uiribusque oppressissent. Tres legatos cū legionib⁹ su-
is in tria castra diuisos tribus æque agminib⁹ obruere repenti moliti su-
orū pditione detecti sunt. Hos postea Carisius bello exceptos non par-
ua etiā Romanorū clade superauit. Pars eorū praelio elapsa Lanciam cōfu-
git. Cūque milites circūdatam urbē incendio adoriri pararent: dux Ca-
risius & a suis cessationē īpetrauit incendiū: & a barbaris uoluntatez de-
ditionis exegit. Studiose enī nitebat integram atqz incolumē ciuitatem
uictoriæ suæ testē relinquere. Cantabricæ uictoriæ hunc honorē detu-
lit Cæsar: ut tūc quoque belli portas claustro cohiberi iuberet. Ita tūc
secūdo p Cæsare quarto post urbē conditā: clausus est Ianus. Post hoc
Claudius Drusus priuignus Cæsaris Galliā Rhetiamque sortitus ma-
ximas fortissimaque gentes Germaniæ armis subegit. Nam tūc ueluti
ad constitutum diem pacis festinarent: ita oēs ad experiētiā belli: deci-
sionem uel fœderis undatim gentes cōmouebant: aut suscepturā condi-
tionem pacis: si uincerent aut usurā q̄ta libertate: si uincerent Norici:
Illyrii: Pannonii: Dalmatæ: Mœsi Thraces & Daci: Sarmatæ: plurimiqz
& maximi Germaniæ populi per diuersos duces uel superati: uel tepres-
si: uel etiam obiectū maximorū fluminū Rheni Danubiiqz seclusi sūt.
Drusus in Germaniā primo Susseptes: deinde Tenecteros & Cathos per-
domuit. Marcomannos penē ad internitionez cecidit. Postea fortissimas
nationes: & qbus natura uires: consuetudo expientia uirūz dabat. Che-
ruseos: Sueuos & Sycābros pariter uno bello: sed etiam suis alpo supra-
uit. Quorū ex eo confiditari uirt⁹ ac feritas pōt: quod mulieres quoque
eorū si quando prauentu romanorū inter plaustra sua concludebantur:
deficientibus telis: uel qualibet re: qua uelut telo uti furot possit. puos
filios collisos humi in hostiū ora iaciebant: in singulis filiorū necib⁹ bis
particidæ. Tunc etiam in Aphricā Vfulanos & Getulos latius uagātes
Coffus dux Cæsaris artatis finibus coercuit. atque Romanis limitibus
abstinere metu cōpulit. Interea Cæsare apud Tarracōnē citerioris His-
paniæ urbē legati Indorū & Scytharū toto orbe transmissi tandē ibi iue-
nerunt: ultro quod iam quærere nō possent. Refuderūt in Cæsare Ale-
xandri Magni gloriā: quē sicut Hispanorū Gallozque legatio in me-
dio oriente apud Babylonem contemplatione pacis adiit: ita hunc apud

Hispaniam in occidentis ultimo supplex cum gentilico munere Eous
 Indus & Scythia Boreus orauit. Cantabrico bello per quinque annos
 aëto: totaque Hispania in æternam pacem cum quadam respiratione la-
 situdinis reclinata ac reposita Cæsar Romam rediit: Quibus etiam di-
 ebus multa p se multa que p duces & legatos bella gessit. Nam inter cæte-
 ros & Piso aduersum Vindelicos missus est: Quibus subactis uictor ad
 cæsare Lugdunū ueit. Pannonios nouo motu intumescētes: Tiberi^o Pri-
 uignus Cæsaris cruentissima cæde deleuit. Idemque cōtinuo Germanos
 bello arripuit. e quibus. xl. M. captiuos uictor adduxit: Quod reuera bel-
 lum maximū & formidolissimū. xv. legiōibus per trienniū gestum ē. nec
 fere ullū maius bellum sicut Suetoni^o attestat post Punicū fuit. Sub eo
 dem uero tempe Quintili^o Varus cū tribus legiōibus a Germanis rebel-
 lantibus mira supbia atque auaricia in subiectos se agēs: funditus delet^{us}
 est. Quam rei publicæ cladē Cæsar Augustus adeo grauitur tulit: ut sæ-
 pē p uim doloris caput parieti collidēs clamaret: Quintili Vare redde legi-
 ones: Bosforanos uero Agrippa supauit: & signis Romāis: quæ illi quō-
 dam sub Mithridate sustulerāt: bello recuperatis: uictos ad deditiōem
 coegit. Parthi quasi toto terrarū orbe uel domito: uel pacato omniū ocu-
 lis signarent: atque in se solos oīs uigor Romani impii uertendus esset.
 quippe quos pristina ulciscēdæ Crassianæ cædis cōsciētia mordebat. ul-
 tro signa: quæ Crasso iterfecto abstulerāt: ad Cæsarem remiserū: regiis
 que obsidibus traditis firmū fœdus fideli supplicatōem eruerūt. Anno
 ab urbe cōdita. dcclii. Cæsar Augustus ab oriēte in occidētem. a septētri-
 one in meridiem ac per totū oceani circulū cūctis gentibus una pace cō-
 positis Iani portas tertio ipse clausit. Quas æuo per. xii. fere annos quie-
 tissimo semp obseratas ocio ipsa etiā rubigo signauit: nec prius unq̄: nisi
 extrema senectute Augusti pullatæ Atheniēsū seditiōe & Dacoz com-
 motione patuerāt. Clausis igif Iani portis rem publicaz: quā bello quæ
 siuerat pace enutrire: atque amplificare studens: leges plurimas statuit:
 per quas hūanū gen^{us} libera reuerētia disciplinæ morem gereret Domini
 appellatiōem: ut hō declinauit. Nam cū eodē spectante ludos pñūciatū
 esset a quodaz mimo: o dominū æquū & bonum. uniuersisque quasi de
 ipso dictū eē exultantes ap pbauiissent: statī qdem manu uultuque ide-
 coras adulationēs repressit. & ī sequenti die grauissimo corripuit edicto.
 dominū que se post hoc appellari ne a liberis qdem: aut nepotib^{us} suis uel
 serio uel ioco passus ē. Igif eo tempe idest eo anno: quo firmissimam ue-
 rissimamque pacē ordiatiōe dei Cæsar cōposuit: natus est christus: cui^{us}
 aduentui pax ista famulata est: ī cuius ortu audientib^{us} homibus exulta

res angeli cecinerūt gloria in excelsis deo & i terra pax hominibus bonae
uolūtatis. eodēque tpe hic. ad quē rex oīūz sūma concesserat: dominuz
se oīum appellari nō passus est: imo nonatus: q̄a uerus domin⁹ totius
generis humani inter hoīes nat⁹ erat. eodemqz āno tūc primū idem Cæ
sar: quem histantis mysteriis prædestinauerat deus: censū agi singulare
ubique p̄uinciarū: & censi oēs hoīes iussit: quando & deus hō uideri &
esse dignatus est. Tūc igit natus est christus: Romano censui statī a scri
ptus est. Hæc est prima illa clarissimaque p̄fessio que Cæsarem oīūz p̄ri
cipem: Romanosque dominos rex sigillatim cunctoz hoīūz edita a scri
ptione signauit: in qua se & ipse q̄ cunctos hoīes fecit inueniri hominez:
ascribique inter homines uoluit: Quod nunq̄ penitus ab orbe cōdito at
que ab exordio generis hūani in hunc mūdū ne Babylonio qdē uel ma
cedonico: ut non dicā minori cuiq̄ regno concessū fuit. nec dubiū: quin
oīum cognitioni fidei inspectionique pateat: qd̄ domin⁹ n̄r Iesus chri
stus hanc urbē n̄ uti suo auctam defensamqz in hunc rex apicē p̄uexe
rit: cuius potissime uoluit eē: cū uenit dicendus utique ciuis Romanus
census p̄fessione romani. Quam ob rem q̄a ad id t̄pis peruentū est quo
& dominus xp̄s hunc mūdū primū aduentu suo illustrauit: regnūqz
Cæsari tranquillissimū dedit: hunc quoque sextū libellū hoc fine cōcluse
rim: ut germinantia t̄pa xp̄iana magisque inter reprimētū mar⁹ crescē
tia: & quæ adhuc in p̄uectu posita hoz ipsoz: q̄bus hæc respondere co
gimur insectatione mordent: septimo libello: si tamen adiuuante dom̄io
suffecerim: cōprehendam: ut quoniā ab initio & peccare hoīes & puniri
p̄pter peccata non tacui. nunc quoz quæ p̄secutiones christianoz actæ
sunt: & quæ ultiones secutæ absqz eo quod oēs ad peccandū generaliter
p̄ni sunt atque ideo sigillatim corripiūtur: expediam.

PAULI OROSII VIRI DOCTISSIMI IN SEPTIMUM HISTORIARVM LIBRVM PROLOGVS.

Vfficienter: ut arbitrator: documenta sunt collecta: qui
bus absqz ullo arcano: quod paucoz fidelīū est: p̄bari
de medio queat: unū illū & uerū deum: quē christiana
fides prædicat: & condidisse mūdū: creaturāque ei⁹
cum uoluit: & disposuisse p̄ t̄pa multa: cū a multis ig
noraret: & confirmasse ad unū: cū per unicū declarat⁹
est: simulque potentiā patientiāque eius multimodis argumentis elux
isse. In quo quidē angustas deiectasque mentes offendi paulisp̄ itelligo

quod tantæ potentia patientia tanta misceat. Si enī potens erat inquit ut
 creare mundū: cōponere pacē mundi: insinuare mūdo cultū ad noticiā
 sui: quid opus fuit tanta: uelut ipsi sentiūt & tam pñciosā patientia: ut
 in ultimo errorib⁹: cladibus: laboribusq; hoīum fieret: quoda principio
 uirtute eius: quem prædicās: dei sic potius cōpisse potuisset. Quibus q-
 dem ueraciter respondere possem: ad hoc ab initio creatū & institutū hu-
 manū genus: ut sub religione cū pace & sine labore uiuens fructū obedi-
 entia: æternitatē pmereret: sed ab usū bonitate creatoris libertatem idul-
 gentis in contumacia uertisse licentiam: atque ex contēptu in obliuionē
 defluxisse: instamque nūc eē patientiam dei & iusticiam in utranq; ptē.
 ut nec contēptus dispdat in totū: cui misereri uelit: & affici laborib⁹ duz
 uelit: sinat contēptus potens. Deindē subsequens eē: iuste sp adhibere q̄
 uis ignorantī gubernationē: cui aliquando pie restitutus sit pœniten-
 ti antiquæ gratia facultatē. Sed hæc quoniā & si uerissime fortissimeq;
 dicūtur: fidelē tamen atque obedientē requirūt: mihi autē si uidero ali-
 quem ex credituris: certe nūc cū incredulis actio est: p̄mpt⁹ ea profra:
 quæ ipsi & si probare noluerint: iprobare nō possint. Itaque q̄tū ad cōsci-
 entiam humanarum mentium ptinet: utrique sub reuerentia religiōis
 & cōfessione cultuque supernæ potentia uiuimus: distante dūtaxat fide
 ga nostz ē fateri ex uno & per unū deū cōstare oīa. illoz tam multos de
 os putare: quam multa sunt elementa. Si potentia dei inquit quē præ-
 dicatis fuit: ut Romanū iperū taz amplū ac tam sublime fieret: cur igit
 patientia eius dē obfuit: ut ante nō fieret? Quibus sub eodē uerbo respō-
 debitur. Si potentia & deoz: quos prædicatis fuit: ut Romanū imperiū
 tam amplū ac tam sublime fieret: cur igit patientia eoz dē obfuit ut an-
 te non fieret? an ipsi dii nondū erant? an adhuc Roma ipsa non erat? an il-
 li non colebant? an hæc nondū idonea ad imperiū uidebatur? Si nondū
 erant dii: aut potentia: cessat intentio. Ut quid enī iam ibi eoz discussio
 moram: ubi ne ipsam quidē iuenio naturam? Si autē erant dii: aut poten-
 tia eoz: ut ipsi iudicant: aut patientia in culpa ē: uel patientia si fuit: uel
 potentia si defuit: aut si magis sua sibile uidet eē: tunc quidē deos qui p-
 uehere potuissent. sed nōdū extitisse Romanos: qui p̄uehi iure possent.
 Nos autē auctore rez potentiam: nō artificē sciam quærim⁹. De diis q̄p-
 pe: ut putant: magnis: nō de fabris uilissimis quæstio est: quib⁹ nisi mate-
 ria accedat. ars cessat. Si. n. præscisse illis ac uoluisse præsto sp fuit: imo
 etiam subiacente præscia: quia apud oīpotentiā de oīpibus dūtaxat suis
 hoc ē præscire: quod uelle: quodcūque illud præsciebatur: cui uolūtas
 astipularet: non expectari oportuit: sed creari: maxime cū & Iouem illū.

suū acruos formicaz in populos hoīum ludo uertete solitum ferant.
Porro autē de cura cærimoniæ nec recensendū arbitror: quoniam inter
sacra cōtinua incessabilib' cladibus nullus finis: nulla reges fuit: nisi cū
saluator mūdi christus illuxit: cuius aduentui prædestinatā fuisse ipii
Romani pacē: & suam sufficienter ostendisse me arbitror: paucis tamen
adhuc supplerē conabor. Principio secundi libelli cū tpa Romanæ cōdi
tionis stili tenore pstringerem: multa cōuenienter inter Babyloniam ur
bem assyrioz tūc principē gentiū: & Romanam nūc æque gentib' domi
nantem cōpacta conscripsi: fuisse illud primū: hoc ultimum: & iperū: illud
paulatim cædens: at istud sensim cōualefcens defluxisse. illi' sub uno tē
pore nouissimū regem: isti primū regem fuisse. Illam deinde tūc iuadē
te Cyro captam uelut in mortē cōcidisse: cunctā fiducialiter assurgētē
post expulsos reges liberis uti cœpisse consiliis: præcipue cū uendicante
libertatē suam roma tūc quoque iudæoz popul' qui apud Babylonā
sub regibus seruebat: in sanctam Hierusalē recepta libertate redierit: tē
plumque domini sicut a prophetis prædictū fuerat: reformarit. Præte
rea intercessisse dixetam inter Babylonū regnū: quod ab oriente fuerat
& Romanum: quod ab occidente cōsurgens: hæreditati orientis enutrie
batur: Macedonicum Aphricanūque regnū: hoc ē quasi a meridie ac se
ptentrione breuibus uicib' partes tutoris curatorisq; tenuisse. Orientis
& occidentis regnū æque Babylonū & Romanū iure uocitari: neminez
unq̄ dubitasse scio. Macedonicū regnū sub septentriōe esse cū ipsa cœli
plaga: tū Alexandti magniaræ positæ usque ad nūc sub Rhypcis mōti
bus docent. Carthaginē uero uniuersæ præcelluisse Aphricæ: & non so
lū in Siciliau Sardinā cæterasque adiacentes insulas: sed etiam in Hispa
niam regni terminos tetendisse: historiæ simul monumēta urbiūque
deklarant. Dictum est etiā uastatæ per Medos Babylonæ: & irruptæ p
Gotos Romæ pares admodū annoꝝ numeros cucurrisse: Nūc autē his il
lud adiicio: quo magis clareat unū esse arbitꝝ sæculoz: regnoz: locoz
que oīum deū. Regnū Carthaginense a conditōe usque ad eersionem
eius paulo amplius q̄. dcc. annis stetit. æque regnū Macedonicum a Ca
rano usque ad Persen paulominus q̄. dcc. utꝝque tamen septenarius il
le numerus: quo iudicant oīa: terminat. Roma ipsa etiam quā ad aduē
tum domini uostri Iesu christi pfecto pucheretur imperio: tamen pau
lulum & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicit: quomodo Roma graui incendio uastata est.

Am. dcc. conditionis suæ anno. xliii. uicos eius incertum tūc
 consurgens flamma consumpsit. nec unquam: ut ait Lilius:
 maiore incendio uastata est adeo: ut post aliquot annos Cæ
 sar Augustus ad reparationem eorum: quæ tūc exusta erāt:
 magnam uim pecuniæ ex ærario publico largitus sit. Poteram quoque
 ostendere eundem duplicatum numex mansisse Babyloniæ: quæ post
 M. cccc. & quod excurrit: ānos ultima a Cyro rege capta est: nisi præsen
 tium contemplatione reuocaret. Illud sane libenter adiciam: quod primi
 illius regum omnium Nini: quanuis & pater eius Belus obscure prim^o
 regnasse referatur: anno postquam regnare cœperat. xliii. natus est ille
 sanctus Abraham: cui dictæ sunt repromissiones: ex cuius semine repro
 missus est christus: deinde nunc primi istius imperatorum omnin³ Au
 gusti Cæsaris: quanuis & pater eius Cæsar metator imperii potius quā
 imperator extiterit: istius inquam Cæsaris: postea quæ imperare cœpit
 emenso propemodum anno. xlii. natus est christus: qui Abrahā sub Ni
 no primo rege fuerat repromissus. Natus est autem: viii. Kal. Ianuarii:
 cum primum incrementa omnia anni uerientis incipiunt. Ita factum ē:
 ut cum Abraham. xliii. natus sit anno sub fine. xlii. natiuitatis christi cō
 ueniret: ut iam non ipse in parte tertii anni: sed in ipso potius tert^o ann^o
 oriretur. Qui annus quantis: q̄ nouis: quamque inuinitatis bonis abūda
 uerit: satis etiam me non proferente compertū haberi arbitror: toto ter
 rarum orbe una pax omnium non cessatione sed abolitione belloꝝ: clau
 sæ Iani gemini portæ extirpatis bellorum radicibus: non repressis cœsus
 ille primus & maximus fuit cum in hoc unum Cæsaris nomen uniuersa
 magnarum gentium creatura iurauit: simulque per communionem
 census unius societatis effecta est. Igitur anno ab urbe condita. dcc. xlii.
 natus est christus salutarem mundo afferens fidem: uere petra medio re
 rum posita: ubi comminueretur: qui offenderet: qui crederet saluaret.
 uere ignis ardens: quem qui sequitur: illuminatur: qui tentat exurit.
 Ipse ē xp̄s christianorū caput. saluator bonorū. malorū punitor: iudex
 omnium: qui formam secutus uerbo & opere statuens: quo magis do
 ceret: patientes in persecutionibus: quas p̄nita æterna exciperēt: eē oport
 tere: mox ut uirginis partu editus mūdo apparuit: a passionib⁹ suis cœ
 pit. Nāque eum rex iudeæ Herodes simul ut natum comperit: necare de
 creuit. plurimosque tunc paruulos dum unum infectatur: occidit. Hic
 malignis improbe incurrentibus digna punitio est. In hinc inquantū tran
 quillæ agitur mundus: credentium gratia inquantum perniciose inqui
 etatur: blasphemantium pœna ē: securis per omnia christianis fidelib⁹:

quibus aut æternæ uitæ requies in tuto: aut etiam huius in lucro est. quod
promptius cum per ordinem referam: ipsis rebus ostendam. Postquam
redemptor mundi dominus Iesus christus uenit in terras: & Cæsaris cæ
su ciuis Romanus ascriptus est: dum per. xii. ut dixi annos: clausæ belli
portæ beatissimæ pacis tranquillitæ cohiberent: Gaiū nepotem suum
Cæsar Augustus ad ordinandas Aegypti Syriæque p[ro]uincias misit. qui
præteriens ab Aegypto fines Palestinæ apud Hierosolymam in templo
dei tunc sancto & celebri adorare cōtempserit: sicut Suetonius Tranquil
lus refert. Quod ut Augustus comperit: prauo u[er]sus iudicio eū prudē
ter fecisse laudauit. Itaque anno imperii Cæsaris. xlviii. adeo dira Roma
nos fames conscuta est: ut Cæsar Ianistarum familias: omnesque p[ro]p[ri]o
nos: seruoꝝ quoque maximas copias: exceptis medicis & præceptoribus
trudi urbe præceperit. Ita peccante principe in sanctum dei: & correpto p[ro]
famem populo: quantitatem offensionis qualitas ultionis ostendit. De
inde ut uerbis Cornelii Taciti loquar: sene Augusto Ianus patefactus:
dum apud extremos terrarum terminos nouæ gētes sæpe ex usu: & aliquā
do cum damno quærentur: usque ad Vespasiani durauit iperitū. Huc
usque Cornelius. Cæteræ & tunc capta euerfaque urbe Hierosolymarum
sicut p[ro]phetæ p[ro]nunciauerunt: extinctisque Iudæis Titus: qui ad uindi
candum domini nostri Iesu christi sanguinem iudicio dei fuerat ordia
tus: uictor triumphans cum Vespasiano patre Ianum clausit. Igitur &
si sub extremis Cæsaris temporibus apertus est Ianus: tamen per multa
tempora ex eo: quanuis in p[ro]cinctu esset exercitus: nulla bella sonuerūt
Vnde etiam dominus Iesus christus in euangeliis: cum tēporibus illis
in sūma tranquillitate uniuersus mundus ageretur: cunctasque gentes
pax una uelaret: & a discipulis suis interrogatus esset de conditiōe tem
porum subsequentiū: inter cætera sic ait. Audituti autem estis p[ro]ph[et]ia &
opiniones p[ro]ph[et]iarum. uidete ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri
sed non dū est finis. Consurget enim gens in gentem. & regnū in regnū:
& erunt pestilentia & fames & terræ motus per loca. Hæc autem omnia
initia sunt dolorum. Tunc tradent uos in tribulationeꝝ: & occidēt uos:
& eritis odio omnibus gentib[us] p[ro]pter nomē meū. Hoc autē diuina p[ro]uidē
tia docēs & credētes p[ro]monēdo firmauit. & incredulos p[ro]dicandō cō
fudit. Anno ab urbe cōditā. dcc. lxxvii. post mortē Augusti Cæsaris Ti
berius Cæsar iperitū adeptus ē. mansitque in eo annis. xxiii. Hic p[ro] semet
ipsum nulla bella gessit. sed ne per legatos quodē aliqua grauiora: nisi quod
tantum in aliquantulis locis p[ro]cogniti cito gentiū tumores cōprimebāt
Sane. iiii. imperii eius anno Germanicus Drusi filius: Caligula pater de

Germanis: ad quos ab Augusto sene missus fuerat: triūphauit. Ipse autem Tiberius plurima imperii sui parte cum magna & graui modestia rei publicæ præfuit: adeo ut quibusdam præsidibus augēda punitiis tributa suadentibus scripserit. Boni pastoris esse tondere pecus: non deglubire. At postquam passus est dominus Iesus christus atque a mortuis resurrexit: & discipulos suos ad prædicandū misit: Pilatus præses Palæstinæ puinciæ ad Tiberiū imperatorē atque ad senatū retulit de passiōe & resurrectione christi: consequentibusque uirtutibus: quæ uel p ipsum factæ fuerant: uel per discipulos ipsius in noīe eius fiebant: & de eo quod certatim crescente plurimorum fide deus crederetur.

Hic Tiberius Cæsar retulit ad senatū ut christus deus haberetur.

Tiberius cū suffragio magni fauoris retulit ad senatū: ut christus deus haberet. Senatus indignatiōe motus: quod nō sibi prius morem delatum eēt: ut de suscipiēdo cultu prius ipse decerneret: consecrationē christi recusauit. edictoque cōstituit exterminandos eē ex urbe christianos. præcipue cū & Seianus præfectus Tiberii suscipienda religioni obstinatissime contradiceret. Tiberius tamē edicto accusatoribus christianorum mortē cōminatus ē. Itaque paulatim iminuta est illa Tiberii Cæsaris laudatissima modestia in poenā contradictoris senatus. Nam regi quæcūque uolūtate faciebat: uolūtās erat. atque ex mansuetissimo principe sæuissima bestia exarsit. Nam plurimos senatorum p scripsit. & ad mortem coegit. Viginti sibi patricios uiros consilii cā legerat. Horū uix duos incolumes reliquit. ceteros diuersis causis necauit. Seianum præfectū suum res nouas molientē interfecit. Filios suos Drusum & Germanicū: quoque Drusus naturalis: Germanicus adoptiuus erat manifestis ueneni signis pdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Re ferre sigillatim facta ei horret animus pudetque. tanta libidinis & crudelitatis rabie efferbuit: ut qui spreuerant christo rege saluari: rege Cæsare punirent. Huius tamē imperii anno. xii. noua & incredibilis clades apud Fidenatiū urbē accidit. Amphitheatri cauea populo gladiatorum munus spectāte collapsa ē. & plusquam. xx. M. hominū occidit. Dignū sane posteris tantæ correptōis exemplū: tūc ad spectādas hominū mortes auidos homines cōuenisse: quando p salute hominū puidēda deus homo esse uoluisset.

Hic dicit: ubi dominus passus ē: & quod tertæ motus factus est p orbem

Einde anno eiusdē. xv. euz dominus christus Iesus uolūtariā
qdem se tradidit passioni: sed ipse a iudæis apprehensus & pati
bulo suspensus ē: maximo terræ motu p orbē facto saxa ī mon
tibus scissa sunt. maximæque urbiū plurime partes plus solita cōcussi
one ceciderunt. Eadem quoque die ad horam diei sextā sol intoto orbe
obscuratus: tetraque nox subito obdūcta terris est: & sicut dictū est: im
piaque æterna timuerunt sæcula noctem. Usque adeo aut neque lunam
lumini solis. neque nubes obstisse manifestū est: ut. xiiii. lunæ ea die to
ta cœli regione interiecta longissime a conspectu solis abfuisse. & stellas
tunc diurnis horis uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulsisse re
feratur. Quod non solum sanctorū euangeliorū fides: sed etiam aliquāti
Græcorū libri attestant. Jam hinc post passionem domini: quem iudæi q̄
tum in ipis sicut persecuti sunt: continue clades Iudæorū: donec exinaniti
dispersique deficiant: incessabiliter pstrepunt. Tiberius siquē diu uētū
tē eorū per speciem sacramenti in puñtias grauioris cœli relegauit. re
liquos gentes eiusdem uel similia sectantes urbe submouit sub pœna p
petuæ seruitutis nisi obtēperassent. Sanē Asiæ ciuitates illo terræ motu
dirutas tributo dimisso ppria etiam libertate donauit. Hic ambiguus si
gnis ueneni obiit. Anno ab urbe condita. dcc. lxxx. tertius ab Augusto
Gaius Caligula cœpit regnare. mansitq; in ipio annis non pleris: iiii. hō
ante se oīum flagitiosissimus: & qui uere dignus Romanis blasphemian
tibus: & Iudæis persecutoribus punitor adhibet̄ nideret. Hic: ut breui
ter magnitudinē crudelitatis eius exprimā: exclamasse fertur. Vtinā po
pulus Romanus unā ceruicem haberet. Sæpe etiam de conditiōe tēporū
suorū conquestus ē: quod nullis calamitatibus publicis insigniretur. O
beata germina tps christiani quantum præualtistis in rebus humanis:
ut etiam crudelitas hoīs magis potuerit elades desiderare: q̄ iuenire. Ec
ce de tranquillitate generali feritas ieiuna conquerit. Furor ipī int̄ sæ
ua sedens sup arma: & centum uinctus ahenis post terguz nouis: fremit̄
horridus ore cruento. Serui fugitiui & rebelles gladiatores perterruere
Romā. euertere Italiam. Siciliam deleuere: iam pene uniuerso hūano ge
neri toto orbe metuendi. In diebus aut salutis hoc est tps christiani
cōuelleret quietē non potest uel Cæsar infestus. hic si qdem magno & in
credibili apparatu pfectus quærere hostē uiribus ociosis: Germaniam
Galliāque pcutrens in ora oceani circa p̄spectuz Britannia restitit. Cū
que ibi Minocynobellinū Britannorū regis filium: quia patre pulsus cū
paucis oberrabat: in deditiōnē recepisset: deficiente belli materia Romaz
rediit. Iisdē aut diebus Iudæi: qui iam tunc ob passionem christi meritis

ubi que cladibus exagitabantur: apud Alexandriam seditione excitata p
 fligati exde: atque ab urbe pulsi ex promendax querelax causa Philonē
 quendam uirum sane iprimis eruditum legatum ad Cæsarem miserūt
 Sed Caligula cum omnibus hominibus tum præcipue iudæis esset infe
 stissimus: sprete legatione Philonis omnes iudeorū sacras ædes atq3 ipri
 mis antiquū illud in Hierosolymis sacrariuz prophanari sacrificiis gē
 tilium: ac repleti statuis simulacrisque imperauit: seque ibi ut deū coli
 præcepit. Pilatus autem præses: qui sententiam damnationis in christū
 dixerat: postquam plurimas seditiones i Hierosolymis expleuit & fecit
 tantis irrogante Gaio angoribus coartatus est: ut sua se transfuerberans
 manu malorū compendium mortis celeritate quæ siuerit. Gai^o uero Ca
 ligula libidinibus suis etiā illud sceleris adiecit: ut sorores suas primū
 stupro pollueret: deinde exilio damnaret: Qui post omnes simul exules
 iussit occidi. Ipse autem a suis ptectoribus occisus est. Duo libelli in se
 cretis eius reperti sunt: quorū alteri pugio: alteri gladius p signo nomi
 nis a scriptus erat: ambo lectissimorum uirorum utriusque ordinis sena
 torii & equestris nomina & notas continebant morti destinatos. Inuen
 ta est & archa ingens uariorū uenenorū pocula continens. Quibus mox
 Claudio Cæsare iubente demerfis infecta maria traduntur non sine ma
 gno pisciū exitio: quos enecatos p pxima litora passim æstus eiecit. Ma
 gnū uero indicium miserentis dei ppter suffragium gratiæ in populu3
 continuo ex pte creditur: & ppter iræ temperamentum in populu3 tūc
 infideliter obstinatum: ut quanta multitudo hoīum præparatam mor
 tem euaserit: ex multitudine interfectorū piscium disceretur: omnib^{us} q3
 notesceret: quid tanta ueneni moles arte aucta agere in miserā ciuitate3
 potuisset: quæ negligenter effusa etiam matia corruptit.

Hic dicit: ubi primū uenit Romā btūs Petrus apostolus sub Claudio.

Nno ab urbe cōdita. dcc. lxxxv. Tiberi^o Claudi^o ab Augusto
 quartus regnū adept^o ē. mansitq3 in eo annos. xiiii. Exordio re
 gni eius Petr^o apostolus domini nrī Iesu christi Romā uenit
 & salutarem cunctis credentibus fidē fidei uerbō docuit. potentissimis
 que uirtutibus approbauit. Exin christiani Romæ esse cœperūt: sensit
 que hoc collatū fidei suæ Romæ beneficiū. Nam cum itefercto Caligū
 la multa mala de abrogando imperio ac re publica in antiqū ordine3 re
 stituenda: euertēdaq3 penitus cæsax uniuerfa familia senat^o & consules
 decretissent. Clandius mox ut cōfirmauit iperiu: magna atque adhuc

Romæ incognita usus clemētia: ne in tantam nobilitū multitudinē ultio
si eēt coēpta: sciret: iudiciū illud: quod ex rei publicæ statu ifeliciter cō
sultatū actumque fuerat: memoriæ exemit oīumque factorū dictorūue
in eō ueniām & obliuionē in perpetuū sanxit. Ita illam præclaram & fa
mosam Atheniensīū amnestiā: quam qdē Romæ inducere Iulio Cæsar
interfecto senatus Cicerone suadente tētauerat: sed & Octauiano & An
tonio ppter ultionē extincti Cæsarīs irrūpentibus in irritū cesserat: hāc
Claudius quis multo truculentiore eā in eadē conspiratorū stimulare
ultroneā clemētia nullo expetente firmavit. Accidit etiam eodētēpore
præsentis gratiæ dei grande miraculū. Siquideꝫ Furiꝫ Camillus Scribo
nianus Dalmatiæ legatus: bellū ciuile molitus legiones multas fortissi
masque ad sacri mutationem pellexerat. Itaque die dicto: ut in unū ūdi
que ad nouū imperatorē cōueniret: neque aquile ornari. neque cōuel
li quoquo modo signa: moueriue potuerūt: exercitus tanta & tam inusi
tata miraculi fide motus & cōuersus in pœnitentiā iperatorem Scriboni
anū. v. statim die destitutū interfecit. se seque sacro prioris militiæ conti
nuit. Tristius ac pniciosius urbi Romæ nihil unq̄ fuisse: q̄ bella ciuilia:
fatis notum est. Itaque ppter aduentum apostoli Petri & tenera christi
anorū germina uix dum adhuc pauca ad sanctæ fidei p̄fessionem erum
pentia hanc ex orientem tyrannidem & consurgens istud ciuile bellū q̄
nam diuinitus esse cōpressum neget: qui præteritis temporibꝫ decōpres
sione belloyꝫ ciuiliū simile p̄barit exemplum? Claudius. iiii. imperii sui
anno: cupiens se utilem rei publicæ ostentare principem: bellū ubique &
uictoriam undecunque quæsiuit. Itaque expeditionem ī Britannia mo
uit: quæ excitata in tumultū ppter non reddibito strāsfugas uidebatur
transuectusque in insulā est: quam neque ante Iulium Cæsarem: neque
post eum q̄sq̄ adire ausus fuerat. Ibi que ut uerbis Suetonii Tranquilli
loquar: sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimā insu
læ p̄tem in deditiōne recepit. Orchadas etiā insulas ultra Britanniam ī
oceanō positas Romano adiecit impio: ac sexto q̄ p̄fectus erat mēse Ro
mam rediit. Conferat nūc: si cuiq̄ placet insula & insula. tēpus & tēpus
bellū & bellū: cæsar & cæsar. Nam de fine nihil p̄fero: quoniam hoc foeli
cissima uictoria. illud acerbissima clades fuit. & sic demū Roma cognos
cat per eius latentē p̄uidentia in agendis rebus antea se partē foelicitatis
habuisse: cuiꝫ agnitōe suscepta plenissima foelicitate p̄fruitur: inquatuz
non tamen blasphemiarū offendiculis deprauatur. Eodē āno imperii eiꝫ
fames grauissima per Syriam facta ē: quam & p̄phetæ prænuclauerant.
sed christianorū necessitatibꝫ apud Hierosolymam conuectis ab ægypto

frumentis Helena Adiabenoꝝ regina cōuerſa ad fidē christi largiffime
 ministravit. Anno iperij eiꝰ. v. in Therā & Therasiā insulas: de p̄fundo
 emicuit belua. xxx. stadiosꝝ extēta spatio. Anno eius. vii. sub p̄curatore
 Iudææ Cumanō in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimozꝝ exor-
 ta est. ut in portazꝝ exitu populo coartato. xxx. M. Iudæozꝝ cæde p̄stra-
 ta: & cōpressionē suffocata referant. Anno eiusdē. ix. expulsos per Clau-
 diū urbē iudæos Iosephus refert. sed me magis Suetonius mouet: q̄ ait
 hoc modo. Claudius Iudæos ipulfore christo assidue tumultuātes Ro-
 ma expulit: Quod utꝝ cōtra christū tumultuātes iudæos coerceri & cō-
 primi iusserit: an etiā christianos simul: uelut cognatæ religiōis homi-
 nes uoluerit expelli: nequaq̄ discernit. Vextamen sequenti anno tanta
 fames Romæ fuit: ut medio foro ipator correptus a populo cōuiciis &
 fragminibus panis turpiffime infestatus ægre p̄ pseudotyꝝ in palatiuzꝝ
 refugiens: furorē excitatæ plebis euaserit. Paruo aut̄ intercedente tēporē
 xxxv. senatores & .ccc. simul equites Romanos minimis causis iterfecit
 ipse aut̄ manifestis ueneni signis mortuus ē. Anno ab urbē cōdita. dccc.
 viii. Nero Cæsar ab Augusto. v. principatū adeptus ē. mansitqꝫ i eo an-
 nis non plenis. xiiii. Gaii Caligulæ auunculi sui erga oīa uitia ac scelera
 sectator: imo transgressor. Petulantia: libidinem: luxuriā: auaritiaꝝ: cru-
 delitatē nullo nō scelere exercuit. Siq̄dem p̄citus petulantia oīa penē Ita-
 liæ ac Græciæ theatra plustrans: assūpto & uariis uestitꝰ dedecore ceritos
 citharistas: tragædos: & aurigas sæpe sibi superasse uisus ē. Libidinibus
 porro tantis exagitatꝝ ē: ut ne a matre q̄dē uel sorore ulla consanguini-
 tatis reuerētia abstinuiffē referat: uix in uxorem duxerit: ipse a uiro ut
 uxor acceptus sit. Luxuriæ uero tā effrenatæ fuit: ut retibꝰ aureis pisca-
 res: quæ purpureis funibꝰ extrahēbāt. frigidis & calidis lauires: unguē-
 tis. Qui etiā nunq̄ minꝰ. M. carrucis cōfeciffē iter tradit. Deniqꝫ urbis ro-
 mæ incendiū uoluptatis suæ spectaculū fecit. Per sex. n. dies septēqꝫ no-
 ctes ardens ciuitas regioꝝ pauit aspectus. Horrea quadro structa lapide
 magnæque illæ ueterē insulæ: quas discurrens adire flāma nō potuit: ma-
 gnis machinis quondā ad extrema bella præparatis labefactatæ atque in
 flāmatæ sunt: ad monumentozꝝ bustozꝝqꝫ diuersoria infœlici plebe com-
 pulsa. Quod ipse ex altiffima illa Mecenateana turre. p̄spectans: latiusqꝫ
 flammæ. ut aiebat: pulchritudinē tragico habitu iliadē decātabat. Auari-
 tiæ aut̄ tam præruptæ extitit: ut post hoc incendiū urbis: quam se Augu-
 stus ex latericia marmoreazꝝ reddidiffē iactauerat: neminē ad reliqꝫ rezꝝ
 uisazꝝ adire permisit: cūctā: quæ flāmæ quoquo mō superfuerant ipse
 abstulit. Ceteris centena. M. sestertiū ad annuam impensam a senatu sibi

conferti imperauit. Plurimos senatorū nulla extante causa bonis priua
uit. negotiorū omniū sub una die tormentis quoque adhibitis oēm pe
nitentiam absterfit.

Nero hic primus persecutus est christianos: qui
etiam apostolos Petrū & Paulum occidit.

Rudelitatis autē rabie ita efferatus est: ut plurimam senatū par
tem interfecit. equestrē ordinē pene destituerit. sed ne particidi
is quidem abstinuit. Matrem patrē sororē uxorem. ceterosque
cognatos & p̄p̄inquos sine h̄sitationē prostrauit. Auxit hanc molē faci
norū eius temeritas impietatis in deū. Nam primus Romæ christianos
supplicis & mortibus affecit. ac p̄ oēs prouincias pari p̄secutiōe excrucia
ri imperauit: ipsumque nomē extirpare conatus beatissimos christi apo
stolos Petrū cruce: Paulum gladio occidit. Mox aceruatim miserā citi
tatē obortæ undique clades oppressere. Nam subsequēte autumno tāta.
urbi pestilentia incubuit: ut. xxx. M. funeꝝ in rationeꝝ libitinæ uenirent
Britanica deinde clades euestigio accidit. qua duo præcipua oppida mā
gna citiū sociorūque clade & cade direpta sūt. Præterea ī oriēte magnis
Armeniaꝝ puinciis amissis Romanaꝝ legiōes sub iugū Parthicum missæ
agregue Syria retēta est. In Asia tres urbes: hoc est Laodicia Hierapolis
Colossæ terræ motu cōciderūt. At uero Nero postq̄ Galbam ī Hispania
imperatorē creatū ab exercitu cōgnouit: totus aīo ac spe cōcidit. Cūq;
incredibilia p̄turbendæ immo subruendæ rei publicæ mala moliret: ho
stis a senatu pronūciatus ignominiosissime fugiēs ad quartū ab urbe lapī
dem sese interfecit. atque in eo oīs Cæsariæ familia cōsumpta est. Anno ab
urbe cōdita. dcccxxii. Galba apud Hispanias usurpauit impium. Qui ut
Neronis mortē cōperit. Romā uenit. Cūque omni avaricia & sauitia se
gniciaque offenderet: Pisonē sibi nobilem industriūque adolēscētē in
filiū atque in regnum adoptauit. cū quo. vii. mense imperii sui ab Otho
ne ingulatus est. Luit Roma cædibꝝ p̄cipū excitatis ciuilibus bellis re
centes christianaꝝ religiōis iniurias. & signa legionū illa: quæ sub aduen
tu in urbē Petri apostoli diuinitus coercita cōuelli nullo modo ad exci
tandū ciuile bellū ualuerat: quod p̄ Scribonianum parabat. Petro in ur
be interfecto. & christianis pœnarū diuersitate leniat: toto se orbe solue
rūt. De Hispania siquē ilico Galba surrexerat: Quo mox presso: Otho
Romæ. Vitellꝝ in Germania. Vespasianus in Syria impia simul atq; ar
ma rapuerūt. Probēt sane & inuītā potentiā simul & clementiaꝝ dei: qui
christianis tempibus offendū: quanta celeritate tātorū incendia belloꝝ

& excitata sunt & repressa: cum antea & minimis causis magnæ ac diu-
 næ clades agitarent: & nunc maximi undique constrepantes magnorum ma-
 lorum fragores minimo negotio sopiretur. Iam enim erat Romæ quis perse-
 cutioe uexante ecclesia: quæ iudici omnium christo etiã pro inimicis & per-
 secutoribus supplicaret. Igitur Otho cum Galba & Pisone Romæ interfectis
 inter tumultus cædesque inuasisset imperium. ac mox creatum imperatorem
 in Gallia per Germanicas legiones Vitellium comperisset: bellum civile molitus
 tribus primis leuibus præliis: hoc est unum apud alpes: alio circa Placetiã
 tertio circa locum: quem Castoris uocant: contra Vitellianos duces con-
 gressus uictor extitisset: quarto apud Bebyacum prælio: cum animaduert-
 tisset suos uinci. mense. iiii. quam imperare cæperat se se interfecit. Vitellius
 uictor Romam uenit ubi cum multa crudeliter ac nequiter ageret: incredibili
 etiã uoracitatis appetitu humanam uitam probis aggrauaret: postquam de
 Vespasiano comperit: primis deponere est molitus imperium. postea a qui-
 busdama iatus Sabinum Vespasiani fratrem nihil mali tum suspicantes cum cæ-
 teris Flauianis in Capitolium compulsi succensoque templo & mista simul
 flamma ruinaque omnes in unum pariter interitum ac tumultum dedit. Post de-
 ficiente in Vespasiani nomine exercitu suo destitutus: appropinquantibus
 iam hostibus trepidus: cum se in quandam cellulam proxima palatio contru-
 sisset: turpissime inde pertractus: cum per uiam sacram nudus duceret passim
 cunctis funem in os eius coniectantibus in forum deductus. viii. quam regnum
 præsuperat mense apud Gemonias scalas minutissimorum ictuum crebris
 compunctioibus excarnificatus atque inde unco tractus & in Tyberim mer-
 sus etiam communi caruit sepultura. Multis autem & nefariis modis per com-
 plures dies a Vespasianis militibus aduersum senatum populumque Ro-
 manum indiscreta cæde sauitum est. Anno ab urbe condita. dcccxxv. bre-
 uis illa quidem sed turbida tyrannorum tempestate discussa: tranquilla sub
 Vespasiano duce serenitas rediit. Namque: ut paulo altius repetam: Iu-
 dæi post passionem christi destituti in totum gratia dei: cum omnibus undique malis
 circumuenerentur quidam in Camelum montem seducti fortibus quæ porten-
 derent exortos a Iudæa duces regum potituros fore: bellum ad se trahentes
 in rebellione exarserunt. Extinctisque Romanis præsidiis legatum quo-
 que Syriæ supplicias ferentem: rapta aquila & sacris copiis fugauerunt. Ad
 hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum maiorem inter lega-
 tos habuit. Nam multas & uarias legiones secum in Syriam traiecit.

Hic dicitur: ubi Hierosolyma euersa est a Vespasiano
 & Tito. Iudæi capti uel interfecti sunt

Taque cū Iudæos multis eorū oppidiscaptis in urbē Hieroso-
lymorū præcipue ob diem festū congregatos obsidione clausis-
set: cognita Neronis morte: hortatu plurimorū regū & ducū:
maxime Iosephi Iudæorū ducis sententia: qui captus cū ī uincula conii-
ceretur: constantissime dixerat: sicut Suetonius refert: continuo se ab eo-
dem sed imperatore soluendū: imperiū adeptus est. Relicto que ī castris ad
purationē obsidionis Hierosolymorū filio Tito p̄ Alexandriam p̄se-
ctus ē Romam. Sed cognita interfectione Vitellii paulisp̄ Alexandria
substitit. Titus uero magna ac diuturna obsidione iudæos premēs ma-
chinis cūctis que bellicis molibus nō sine suorū multo sanguine tandēz
muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnandā interiorē templi munitiōez
quam inclusam multitudo sacerdotū ac principū tuebatur: maiore ui &
mora opus fuit. Quod tamen postq̄ in potestātē redactū opere & antiq̄-
tate suspexit: diū deliberauit: uty tanq̄ incitamentū hostiū incenderet:
an in testimoniū uistoriæ reseruaret. sed ecclesia dei iam per totū orbēz
uberrime germinante: hoc tanq̄ effectum ac uacuum: nullique usui bono
cōmodū arbitrio dei auferendū fuit. Itaque Titus imperator p̄nūciat⁹ ab
exercitu tēplū in Hierosolymis incendit ac diruit: quod a die conditiōis
prima usque ad diē euerisionis ultimā māserat annis. M. c. & ii. Muros
urbis uniuersos solo adæquauit. dc. M. Iudæorū eo bello iterfecta Cor-
nelius & Suetonius referūt. Iosephus uero iudæus: q̄ ei tunc bello præ-
fuit: & apud Vespasianū p̄pter prædictū imperiū ueniam gratiamque
meruerat: scribit undecies centena. M. iudæorū gladio & fame perisse: re-
ligas uero iudæorū diuersis actas conditionib⁹ toto orbe disp̄sas: quarū
numerus ad. lxxx. M. hoīum fuisse narratur. Vespasianus autē & Tit⁹
impatores magnificū agentes de Iudæis triumphū urbē ingressi sunt.
Pulchry & ignotū ante cūctis mortalibus inter. ccc. xx. triūphos: q̄ a con-
ditione urbis usque in id tēpus acti erant: hoc spectaculū fuit: patres &
filium uno triūphali curru uectos gloriosissimā ab his qui patres & fi-
liū offenderant: uictoriam reportasse. Qui continuo oibus bellis ac tu-
multibus domi forisque cōpressis pacē totius orbis p̄nūciauerūt. & Ia-
num geminū obseratis cohiberi claustris sextū demū ipsi post urbē con-
ditam censuerūt. Iure. n. idē honos ultioni passionis domini īpensus ē:
qui etiam natiuitati fuerat attribut⁹. Tūc deinde sine ullis bellorum tu-
multibus in imensū res publica hūana p̄uehit. siquidez Achaia: Lycia
Rhodus: Byzantiū Samos: Thracia: Cilicia: Cōmagene tum primū re-
ductæ in puincias: Romanis iudicibus legibusque p̄auerūt. Nono autē
imperii ei⁹ ano tres ciuitates Cypri terræ motu corruerūt. & Romæ magna

pestilentia fuit. Vespasianus aut in uilla propria circa Sabinos. ix. anno principatus sui per fluuium uentris mortuus est. Anno ab urbe condita. dccc. xxxiiii. Titus segregatus a numero principum Othone & Vitellio ab Augusto octauus biennio post Vespasianum regnauit: Cuius tanta tranquillitas in imperio fuit: ut nullus omnino sanguinem in re publica administranda fuisse referat. Et tamen tunc Romae orto repente incendio plurimae aedes publicae concrematae sunt. abruptum tunc & Vesuuii montis uertice magna profuisse incendia ferunt: torrentibusque flammis uicina regio cum urbibus hominibusque delesse. Titus cum ingenti omniu luctu in eadem uilla qua praecipuus motus absumptus est:

Domitianus hic secundam persecutionem fecit in christianos.

Anno ab urbe condita: dccc. xxxv. Domitianus Titi frater ab Augusto nonus fratri successit in regnum: Qui per annos. xv. ad hoc paulatim per omnes scelestos gradus creuit: ut confirmatissimam toto orbe christi ecclesiam: datis ubique crudelissime persecutionis edictis conuellere auderet. Is in tanta superbia lapsus fuit: ut dominum ac deum sese uocari: scribi: colique iusserit: nobilissimos e senatu inuidiae simul ac praedae causa alios palam interfecit, alios in exilium trussit, ibique imperauit trucidari. Libidinis intantia quicquid cogitari potest: fecit. plurimas urbium aedes destructis populi Romani propriis rebus extruxit. Bellum aduersus Germanos & Dacos per legatos gessit pari rei publice pernicie: cum & in urbe ipse senatum populumque laniaret: & foris malum circumactum exercitum assidua hostes cedere conficerent. Nam quanta fuerint Diurpani Dacorum regis cum Fusco duce prelia: quanteque Romanorum clades: longo textu euoluere nisi Cornelius Tacitus: qui hanc historiam diligentissime contexuit: de reticendo interfectorum numero & Salustium Crispum & alios auctores quam plurimos sanxisse: & seipsum quidem potissimum elegisse dixisset. Domitianus tamen prauiissime elatus iactantia sub nomine superbia: qua se deum coli uellet: persecutionem in christianos agi secundum Nerone imperauit: Quo tempore etiam beatissimus Ioannes apostolus in Pathmo insula fuit. Inter iudeos quoque acerbitate tormentorum & cruentissime questionis exquiri genus Dauid atque interfici preceptum est: dum prophetis sanctis & inuidet & creditur: quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid: qui regnum posset adipisci. Continuo tamen Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus est. cuius cadauer populari sandapila per uespiliones exportatum atque ignominiosissime sepultum est

Anno ab urbe condita. dccc. xlvj. quanuis Eutropius. l. hunc esse annū scripserit: Nerua admodum senex a Petronio præfecto prætorio & Parthenio Spadone interfectore Domitiani imperator decim^o ab Augusto creatus Traianū in regnum adoptauit: per quez re uera afflictæ rei publicæ dīna puīsiō consuluit. Hic primo edictō suo cūctos lexules rcuocauit: undē & Ioannes apostolus hac generali indulgentia liberat^o Ephesum rediit. Emē loq; anno īperii sui Nerua confectus morbo diē obiit.

Hic dicitur de Traiano.

Anno ab urbe cōdita. dccc. xlvii. Traianus genere Hispanus. xi. ab Augusto rei publicæ gubernacula Nerua tradente suscepit ac per annos. xviii. tenuit. Apud Agrippinam Gallix urbem insignia sumens imperii mox Germaniam trans Rhenū in pristinū statū reduxit. trans Danubium multas gentes subegit. Regiones autē trās Euphraten & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Cresiphontem & Babylonem occupauit. In persequendis christianis errore deceptus tertius a Nerone cum passim repertos cogi ad sacrificandum idolis: ac detrectantes interfici præcepisset: plurimique interficerent: Plinii secundi qui inter cæteros iudices persecutor datus erat relatu admonit^o: eos homines præter confessionem christi honestaque conuenticula nihil cōtrarium Romanis legibus facere: fiducia sane innocentis confessionis nemini mortem grauem ac formidolosam uideri: rescriptis ilico leuiorib^o tēperauit edictum. Verū tamen continuo Romæ aurea domus a Nerone tot priuatis publicisque rebus impensis condita repentino cōflagrauit incendio: ut intelligeretur missa etiam ab alio persecutio in ipsi^o potissime monumentis: a quo primum exorta. esset: atque ī ipso auctore puniri. Terræ motu. iiii. urbes Asiæ subuersæ Helea: Myrma: Pythanc: Cyne: & Græciæ ciuitates duæ Pynthoriū & Orthorium. Tres Galliciæ ciuitates eodem terræ motu dirutæ. Pantheon Romæ fulmine concrematum. terræ motus Antiochiam pene totam subruit ciuitatem. Incredibili deinde motu sub uno tempore uideri: quasi rabie efferati per diuersas terrarū partes exarserūt. nam & per totam Libyam aduersus incolas atrocissima bella gesserunt: Quæ adeo tunc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliunde colonias deduxisset: uacua penitus terra abtalo habitatore mansisset. Aegyptum uero totam & Cyrenen & Thebaidam cruentis seditionib^o turbauerunt. In Alexandria autē commisso prælio uicti & attriti sunt in Meso-

potamia quoque rebellatibus iussu imperatoris bellū illatū ē. Itaque multa. M. eoz̄ uasta cæde deleta fūt. Sane Salaminā urbē Cypri: iterfe-
 ctis omnibus accolis deleuerūt. Traianus: ut qdam ferunt: apud Sy leu-
 ciam Isauriæ urbē profluuio uentris extictus ē. Anno ab urbe condita
 dccclxvii. Adrianus cōsobrinæ Traiani filius. xii. ab Augusto p̄cipa-
 tū adeptus uno &. xx. ānis imperauit. Hic per Quadratū discipulū apo-
 stolorū & Aristidē Atheniensem uis̄ fide & sapientia plenuz & per Sere-
 num Graniū legatū libris de christiana religiōe cōpositis instrūctus at-
 que etuditus p̄cepit per epistolā ad Minutiū Fūdanium p̄ocōsulez
 Asiæ datam: ut nemini liceret christianos sine obiectu criminis aut p̄bati-
 one damnare. Idē quoque cōtinuo pater p̄riæ in senatū ultra morē ma-
 iorū appellat: & uxor eius Augusta. Adrianus rem publicaz iustissimis
 legibus ordinauit. bellū contra Sauromatas gessit. & uicit. Iudæos sane
 perturbatiōe scelez suoz̄ exagitados: & Palestinam p̄ouiciāz quōdam
 suam depopulatēs ultima cæde p̄domuit. ultusque ē christianos: quos
 illi Cothēba duce quod sibi aduersus Romanos nō assentarē: excruci-
 abāt. P̄cepitque ne cui Iudæo introeūdi ī Hierosolymā esset licentia
 christianis tantū ciuitate p̄missa quam ipse ī optimū statum muroz̄ ex-
 tructiōe reparauit. & Aeliam uocari de p̄ranomiē suo p̄cepit:

Quartā hic p̄secutiōem christianoz̄ ab Antonio factam refert.

Nno ab urbe condita. dccclxxxix. Antonius cognomento Pius
 xiii. ab Augusto imperator creatus cuz̄ liberis suis Aurelio &
 Lucio. xx. & nō plenis tribus ānis rem publicā gubernauit adeo
 tranquille & sancte: ut merito Pius & pater patriæ nomiat̄ sit. Huius
 tamē t̄pibus Valētinus Hæresiarches & Credo magister Martiōis Ro-
 mam uenerūt. Verū Iustinus philosophus librū p̄ christiana religione
 cōpositū Antonio tradidit. benignūque eū erga christianos homies fe-
 cit. Antonius ad duodecimū ab urbe lapidē morbo correptus iteriit. An-
 no ab urbe cōdita. dcccxi. Marcus Antonius Verus. xiiii. ab Augusto
 regnū cū Aurelio Cōmodo fratre suscepit. māsitque ī eo ānis. xiiii. Hi
 primi rem publicā æquo iure tutati fūt. bellū deinde cōtra Parthos ad
 mirabili uirtute & felicitate gesserunt. Anni⁹ Antoni⁹ Ver⁹ ad id bellū
 p̄fect⁹ ē. Vologessus enī rex Parthoz̄ graui eruptione Armeniā & Cap-
 padociam Syriāque uastabat. Sed Antonius p̄ strenuissimos ducēs ma-
 gnis rebus gestis Seleuciam Assiriæ urbē sup̄ ydaspem fluuiū sitā cuz̄
 cccc. M. hominū cepit. & cū fratre de uictoria Parthica triumphauit. ac

non multo post dū cum fratre in uehiculo sederit: casu morbi quem a poplexiam Græci uocant: suffocatus iteriit: Quo defūcto Marcus Antoninus solus rei publicæ præfuit: sed ī diebus Parthici belli psecutōes christianorū. iiii. iam post Neronem uice in Asia & in Gallia graues præcepto eius extiterūt. multique sanctorū martyrio coronati sunt. Secuta est lues plurimis infusa prouinciis. totamque Italiam pestilentia tanta uastaui: ut passim uilla agri atque oppida sine cultore atque habitatore deserta in ruinas siluasque cōcesserit. Exercitum uero Romanorū cūcta que legiōes per lōginqua late hyberna dispositas ita cōsumptas ferunt: ut Marcomanicum bellum: quod cōtinuo exortum est non nisi nouo delectu militum: quē triennio iugiter apud Carnotum Marcus Antoninus habuit: gestū fuisse referat. Hoc quidem bellum prouidētia dei administratū esse cū plurimis argumentis: tum præcipue epistola grauissimi ac modestissimi imperatoris apertissime declaratū est. Nā cum insurrexissent gentes immanitate barbaræ: multitudine innumera biles: hoc est Marcomanni Qualli Vuandali Sarmatæ Sueui. atque oīs pene Germania: & in Qualloꝝ usque fines progressus exercit⁹: circumuentusque ab hostibus propter aquarū penuriam potius sitis q̄ hostis periculum sustineret: ad inuocationē nominis christi quam subito magna fidei constantia quidam milites effusi in preces palam fecerant: tanta uis pluuiæ effusa est: ut Romanos quidē largissime ac sine iniuria tefecerit. barbaros autē crebris sulminū ictibus perterritos: præsertim cū plurimi eorū occiderentur. in fugā coegerit: Quorū terga Romani usq; ad internitionē cadentes gloriosissima; uictoriā & oībus pene antiquorū titulis præferendam rudi paruoque militū numero: sed potentissimo christi auxilio reportarunt. Extare etiam apud plerosq; dicunt litteræ imperatoris Antonini: ubi inuocatione noīs christi p milites christianos & sitim illam expulsam & collatam fatel fuisse uictoriā. Idēque Antoninus Commodū filiū suū assumpsit in regnū. Præteriti & t̄pis p oēs prouincias tributa donauit. oīaque simul fiscaliū negociorū calūniosa monumenta cōgesta in foro iussit incendi. seueriosq; leges nouis constitutionibus t̄pauit. Postremo in Pannonia cōstitutus repētino morbo diē obiit.

Hic dicitur de flagitiis & malis: quæ gessit Cōmodus.

Nno ab urbe condita. dccc. xxx. Lucius Antoninus Cōmod⁹ xv. ab Augusto patri successit in regnū. mansitque in eo annis xiii. & aduersus Germanos bellum feliciter gessit. Caterum p

oīa luxuriæ. & obscœnitatis dedecore deprauatus gladiatoris quoque
 armis sæpissime in ludō depugnauit. & in amphitheatro feris sese obie-
 cit frequenter. Interfecit etiam q̄ plurimos senatores: maxime quos a iad-
 uertit nobilitate industriaque excellere. Flagitia regis pœna urbis in-
 sequitur. Nam fulmine Capitolium ictum: ex quo facta inflammatio bi-
 bliothecam illam maiorꝝ cura studioque cōpositam: ædesq; alias iuxta
 fitas rapaci turbine concremauit. Deinde aliud incendiū postea Romæ
 exortum ædem Vestæ & palatium plurimamque ūrbis partem solo co-
 æquauit. Cōmodus cunctis incommodus in domo Vestiliani strangu-
 latus interiisse fertur: hostis generis humani etiā uiuus iudicatus. Post
 hunc a senatu creatus ē senex Aelius Pertinax. xvi. ab Augusto. qui. vi.
 mense q̄ regnare cœpat: Iuliani iuris periti scelere in palatio occisus est.
 Iulianus interfecto Pertinace inuasit imperiū: sex mox a Seuero apud pō-
 tem Miluiū bello ciuili uictus. & interfectus ē mēse. vii. postq̄ cœperat
 imperare. Ita in Pertinacē & Iulianū unus annus confūptus ē.

Quintam p̄secutionē hic dicit a Seuero factam.

Nno ab urbe condita. decce. xliiii. Seuerus genere Apher Tri-
 politanus ab oppido Lepti: qui se ex nomine imperatoris quē
 occisum ultus fuerat Pertinacē appellari uoluit. xvii. ab augu-
 sto destitutum adeptus imperiū: x. & vi. annis tenuit. Hic natura sæu⁹
 multis sæpe bellis laceffitus fortissime q̄ dem rem publicam: sed laborio-
 sissime rex. Pescenniū Nigrum: qui ab Aegypto & Syria ad tyranni-
 dem aspirauerat: apud Cyziū uicit. & interfecit: Iudæos & Samaritas
 rebellare conantes ferro cōpescuit. Parthos & Arabas Adiabenosq; su-
 perauit. Quinta post Neronem p̄secutōe christianos exerciauit. pluri-
 mique scōꝝ per diuersas puincias martyrio coronati sunt. Hanc ppha-
 nā in christianos & ecclesiam dei præsumptionē Seueri cœlestis ultio e-
 uestigio acta subsequit. Nam continuo rapit: uel poti⁹ retrahit in Gal-
 liam Seuerus e Syria ad tertiū ciuile bellū. Iam. n. unū Romæ aduersus
 Iulianū. aliud in Syria contra Pescenniū gesserat. tertiū Dodiū Albi-
 nus Iuliani in occidēdo Pertinace socius. q̄ se in Gallia Cæsare fecerat.
 suscitabat: cuius bello multū utrinque Romani sanguinis fusū ē. Albi-
 nus tamen apud Lugdunū oppressus & interfectus ē. Seuerus uictor ī
 Britaniā defectu pene oīum socioꝝ trahit: ubi magnis grauibusq; præ-
 liis sæpe gestis receptā partem insulæ a cæteris indomitis gentib⁹ uallo
 distinguendā putauit. Itaque magnam fossam firmissimūque uallum

crebris insup turribus communitū p. cxxxii. M. passuū a mari ad mare
duxit. Ibiq̄ apud Eboracū oppidū morbo obiit: relinquēs duos fili
os Bassianū & Getam. Quorū Geta hostis public⁹ iudicat⁹ interiit. Bassi
anus uero Antonini cognōie assūpto regno potit⁹ ē. Anno ab urbe con
dita: dcccc. lxxvii. Aureli⁹ Antoninus Bassianus idēque Catacalla. xviii
ab Augusto principatū adeptus ē. mansitq̄ in eo annis nō plenis septē.
Vixit uero p̄e aspior: oībus libidine int̄pantior: q̄ etiam nouercā suaz
Iuliam uxorē duxerit. Hic contra Parthos bellū molicens iter Edessam
& Caras ab hostib⁹ circūuent⁹ occisus est. Post hūc. xviii. ab Augusto
Ophilus Macrin⁹: q̄ p̄fectus p̄torio erat cū filio Diadumeno inua
sit ip̄erū. sed emēso anno cōtinuo apud Archelaidē militari tumultu
occisus ē. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxx. Marcus Aureli⁹ Antonin⁹. xx
ab Augusto ip̄erū adept⁹ tenuit annis. iiii. Hic sacerdos Heliogabali tē
pli nullā suinisi stuporū & flagitiorū totiu s̄q̄ obscenitatis ifamē satis
memoriā reliq̄t. Tumultu autē militari exorto Romæ cū matre interfe
ctus ē. Anno ab urbe condita. dcccc. lxxiiii. Aurelius Alexander. xxi. ab
Augusto senatus ac militū uolūtate ip̄erator creatus. xiii. annis dign⁹
equitat⁹ p̄conio fuit: Cuius m̄r Mamea xp̄iana Origenē p̄sbyterū
audire curauit. Nā statim expeditōe in Persas facta Xersem regē corū ma
ximo bello uictor oppressit: Vlpiano usus assessore summaꝝ sui mode
rationē rei publicæ exhibuit: sed militari tumultu apud Magontiacuz
interfectus est.

De sexta persecutione a Maximino facta.

Nno ab urbe cōdita. dcccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augu
sto nulla senatus uolūtate imperator ab exercitu postq̄ belluz
in Germania p̄spere gesserat creatus persecutionem in christi
anos sextus a Nerone exercuit. Sed continuo hoc ē tertio quā regnabat
anno a Pupieno Aquileiæ interfectus: & persecutōis & uitæ finem fecit
Qui maxime p̄pter christianam Alexandri: cui successerat & Mameæ
matris eius familiam persecutionem ī sacerdotes & clericos: id est docto
res: uel p̄cipue p̄pter Origenē p̄sbyterū miserat. Anno ab urbe cō
dita. dcccc. lxxxxi. Gordianus. xxiii. ab Augusto imperator creatus est:
mansitque in eo annis. vi. Nam Pupienus interfecto Maximini: & fra
ter eius Albinus: qui usurpauerant ip̄erū: in palatio mox interfecti sūt
Gordianus admodū puer in orientē ad bellū Parthicum p̄fectus: sicut
Eutropius scribit: iam portas aperuit: quas utq̄ post Vespasianū & Ti
tum aliquis clausit: neminem scripsisse meminisse: cum tamē eas ab ipso

Vespasiano post annū aptas Cornelius Tacitus p̄bet. Igitur Gordianus ingentibus pr̄aliis aduersum Parthos p̄spere gestis fuorūz fraude haud longe a Cyrese super Euphratē interfectus est.

Primū hic Philippus cū filio suo ambo christiani facti sūt.

Nnō ab urbe condita. dcccc. lxxxvii. Philippus. xxiiii: ab Augusto īperator creatus Philippū filiū suū confortē regni fecit mansitque in eo annis. vii. Hic primus īperatorū omniū christi-
anus fuit. ac post tertium imperii ei⁹ annū. M. a conditiōe Romæ annus impletus est. Ita ludis magnificis augustissimis omnium pr̄teritorūz hic natalis annus: a christiano imperatore celebratus ē. Nec dubium est qn Philippus huius tantæ deuotionis gratiam & honorē ad christūz & ad ecclesiam reportatit: quando uel ascensum fuisse ab eo Capitolium īmolatasque ex more hostias nullus auctor ostendit. Ambo tamē quīs diuersis locis tumultu militari & Decii fraude interfecti sunt.

De septima persecutiōe factā a Decio.

Nnō ab urbe condita. M. iiii. Decius ciuiliis belli inceptor & re-
pressor. occisus Philippis. xxv. ab Augusto iuasit īperiū: tenuit que annis tribus. Idē continuo in quo se etiam ob hoc Philip-
pos interfecisse docuit: ad persequendos interficiendosque christianos vii. post Neronem seralia disp̄sit edicta. plurimosque scōy ad coronas christi de suis cruciatibus misit. Idēque filiū suū cesarē legit: euz quo-
simul continuo in medio barbarōy sinu interfectus ē. Anno ab urbe cō-
dita. M. vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnū adept⁹ uix du-
obus annis cū Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio uiolati nomis christiani. & quatenus ad p̄fligandas ecclesias edicta Decii cucurrerūt eatenus incredibiliū morboy pestes extendit. Nā nulla sere puincia ro-
mana: nulla ciuitas: nulla dom⁹ fuit: quæ nō illa generali pestilētia cor-
repta atque uastata sit. Hac sola pnicie insignes Gallus & Volusianus: dū contra Aemilianū nouis rebus studentē bellū ciuile moliunt: occisi sunt. Aemilianus tamen tertio mense iuasē tyrannidis extinctus ē. An-
no ab urbe condita. M. x. duo īperatores. xxvii. post Augustū loco crea-
ti sunt: Valerianus in Rhetia ab exercitu Augustus ē appellat⁹. Romæ aut a senatu Galen⁹ in regno infelicitet annis. xv. sublimatus: respiratē paulisp̄ ab illa supra solitū iugi & graui pestilētia hūano generi prouo-
m 4.

cat poenā suā obliuiosa malicia. Impietas enī flagella qdē excruciatā sentit. s; a quo flagellat: obdurata nō sentit. Et ut de superiorib⁹ taceā: facta a Decio christianorū psecutiōe totū romanū iperū pestilētia magna uexauit. Mentita est iniquitas sibi: prauo in perniciē suam circūuenta iudicio: pestilentia cōis casus eē accidentē que ex morbis. mortem naturā finem esse nō poenā. Rursus igit atque in breui iram dei sceleratis actionibus puocat: excepturus plagā: cuius aliquando meminisse cogatur.

De octaua persecutiōe facta a Valeriano.

Alerianus siqdem mox: ut arripuit iperū: octaua sane Romae psecutiōe adigi p tormenta christianos ad idolatriam: abnegātesque interfici iussit: fuso per oēm Romani regni. latitudines scōrū sanguine. Valerianus ilic nefarii auctor edicti a Sapore Persarū rege captus iperātor populi Romāi ignominiosissima apud Persas feruitute consensit: hanc infamis officii continuā: donec uixit: damnatiōis fortitus: ut ipsi accliuis regē humi spascensuz in equū non manu sua sed dorso attolleret. Et Galenus qdem tam claro dei iudicio territ⁹ tāq; misero collegā p motu exemplo: pacē ecclesis trepida satisfactiōe restituit. Sed non cōpensat iuriā ultionisque mensurā unius impii: quis ppetua & supra modum abominanda captiuitas contra tot. M. excruciatā scōrū: iustorūque sanguis ad deum clamās: in eadē sese terrā ubi fusus est: uindictari rogat. Nō enim de solo constitutore pcepti iusto supplicii iudicio flagitabat. sed etiam executores: delatores: accusatores: spectatores: ac iudices postrema: qui iniustissime crudelitati uel tacita uolūtate assentabantur: qā deus secretorū cognitor ē: & quorū maxia p oēs p uincias pars hoīum uersabat: eadē ultiōis plaga corripī iustū erat. Soluunt repente undiq; pmissu dei ad hoc circūpositā relictāque gentes. laxatisque habenis in oēs Romanorū fines inuehuntur. Germani alpib⁹ Rhetia totaque Italia penetratis Raucennam usque perueniūt. Alemāni Gallias puagantes etiā in Italiā transeūt. Grācia Macedonia Pont⁹ & Asia Gothorū inundatione deletur. Nam Dacia trans Danubium in perpetuum auferitur. Quadi & Sarmatā Pannonias depopulant: Germani ultiores abrafa potiūtur Hispania. Parthi Mesopothomiā auferunt Syriamque corradūt. Extant adhuc per diuersas puincias in magnarū urbū ruinis parua & pauperes aedes. signa miseriarū: & nominū indicia seruantes ex quibus nos quoque in Hispania Taraconē nostrā ad consolationem miserā recentis ostendim⁹. Et ne quid forte Romani corporis

ab hac dilaceratione cessaret: conspirant intrinsecus tyranni. consurgunt
 bella civilia. funditur ubique plurimus sanguis. Romanorum Romanis
 Barbarisque saevientibus. sed cito ira dei in misericordiam uertit. & coe-
 pta ultionis maior forma: quam poena in mensuram plenitudinis repu-
 tatur. Igitur primus Genuus: qui purpuram imperii sumpserat: apud
 Myrsam occiditur. Posthumius in Gallia iuasit tyrannide: multo qdē
 rei publicae comodo. Nam per. x. annos ingenti uirtute. ac moderatione
 uisus & dominantes hostes expulit: & pditas puincias in pristinam faciē
 reformauit. seditione tamen militū interfectus est. Aemilianus apud Ma-
 gontiam: cum res nouas moliretur oppressus ē. Post mortē Posthumii
 Marius ibidem iuasit impetiū. sed continuo interfectus ē. Deinde Victo-
 rinus a Gallis ultro creatus post paululū occisus ē. Huic successit Te-
 tricus: qui tūc Aquitaniae praesidatus ministrabat officium. multa sq; se-
 ditiones militū pertulit. At uero in oriente per Odenatū quendam colle-
 cta agresti manu uicti repulsi que Persae defensa Syria. recepta Mesopo-
 tamiā est. & usq; ad Ctesiphontē rusticani Syriae cū Odenato uincēdo
 uenerūt. Galen⁹ autē cū rē publicam deseruisset: ac Mediolani libidinib⁹
 inferuiret: occisus ē. Anno ab urbe cōdita. M. xxv. Claudius. xxviii: uo-
 lūtate senatus sumpsit imperiū. Statimq; Gotos iam per annos. xv. Illyri-
 cū Macedoniaq; uastantes bello adort⁹: incredibili strage deleuit: cui
 a senatu clype⁹ aureus in curia. & in Capitolio statua aequae aurea decre-
 dita ē. sed continuo apud Syrmium priusq; imperiū expleret: morbo corrept⁹
 interiit. Claudio mortuo Quintillus frater ei⁹ ab exercitu ipator elect⁹
 uir qdē moderatōis unica: & solus fratri praefere⁹. xvii. imperii die. iter-
 lectus ē. Anno ab urbe cōdita. M. xxvii. Aurelianus. xxix. imperiū adept⁹
 qnq; annis & sex mēsb⁹ tenuit: uir industria militari excellentissimus.
 Expeditione in Danubiū suscepta Gotos magnis praeliis strauit: ditiōz
 que romanam antiqs terminis statuit. Inde in orientē. cōuersus Zeno-
 biam: quā occiso Odenato marito suo Syriam receptaz sibi uendicabat
 magis praelio terrore q; praelio in potestate redegit. Tetricū i Gallia mi-
 lenime sufficientē sustinere seditiones militū suoz: scribentēq; etiam me-
 ritēpe his inuictē malis: ac per hoc pditorem exercitus sui sine labore su-
 sperauit. Sic orientis & aquilonis receptor magna gloria triūphauit. ur-
 bem Romam muris firmioribus cinxit.

De. ix. persecutōe per Aurelianū in christianos facta.
 Quisime cū psecutionē aduersū xpianos agi. ix. a Nerone de-
 cerneret: fulmē ante eū magno pauore circūstantium ruit. ac
 non multo post in itinere occisus est. Anno ab urbe cōdita. M.

xxxii. Tacitus: xxx. adeptus imperiū sexto mense occisus in Ponto est. Post quem Florianus partē regni in sortē serens: tertio demum mense apud Tharsum interfectus ē. Anno ab urbe condita. M. xxxiii. Probus xxxi. regnū sortitus obtinuit annis. vi. & mensibus. iiii. Gallias iā dudū a barbaris occupatas p̄ multa & grauiā praelia delectis tandem hostibus ad perfectū liberauit. Bella deinde ciuilia equidē plurimo sanguine duogessit. unū in oriente: quo Saturninū tyrannide subnixū oppressit & cepit. aliud: quo Proculū & Bonosū apud Agrippinā magnis praeliis superatos interfecit. Ipse apud Syrmū in turre serrata militari tumultu interfectus ē. Anno ab urbe condita. M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperiū ac biennio tenuit: Qui cū filios suos Charinū & Numerianū consortes regni efficeret: bello Parthico: postq̄ duas nobilissimas Parthoy urbes Cothem & Ctesiphontem cepit: super Tigridem in castris fulmine ictus interiit. Numerianus: qui cum patre fuerat: rediens fraude Apri soceri sui interfectus est. Anno ab urbe condita. M. xli. Dioclitianus. xxxiii. ab exercitu imperatore electus annis uiginti fuit. Statim que ut potestatis copiā habuit: Aprum interfectore Numeriani manu suā interfecit. Charinū deinde: quem Charus cæsarem in Dalmatia reliquerat: flagitiose uiuentē: difficillimo bello & maximo labore superauit. Dehinc cū in Gallia Amandus & Aeliandus collectā rusticanorū manu: quos Vacaudas uocabant: p̄niciosos tumultū excitauissent: Maximianū cognomēto Herculiū cæsare fecit: misitq; in Gallias: qui facile agrestiuū hoīū imperitā & confusam manū militari uirtute cōpescuit. Deinde Carausius qdam genere quidē infimū: sed consilio & manu p̄mptus: cū ad obseruanda oceanī litora: quæ tūc Franci & Saxones infestabant positus: plus in p̄niciē. q̄ in p̄uētum rei publicæ agetet: ereptā prædonibus prædā nulla ex pte restituendo dominis: sed sibi soli uēdicando accendens suspitionē: quia ipsos quoq; hostes ad incurfandos fines artificis negligentia p̄mitteret: quaz ob rem ē a maximiano iussus occidi: purā sūpsit. ac Britannias occupauit. Igitur per oēs romani imperii fines subitay turbationū fragores concrepuerūt. Carausio rebelate ī Britānia: Achilleo in Aegypto: cū & Aphricā Quinquegentiani infestarent: Narse⁹ & rex Persay orientē bello premeret. Hoc piculo itaque Dioclitianus p̄motus maximianū Herculiū ex cæsare fecit Augustum. Constantium uero & maximianū Galeriū cæsares legit. Constantius Herculiū maximiani priuignam Theodoraz accepit uxore: ex qua vi. filios fratres Cōstantini sustulit. Carausius Britānia sibi p. vii. ānos fortissime uēdicata ac retenta: tandē fraude allecti socii sui interfectus ē.

Allectus postea creptam Carausio insulam per triennium tenuit: que
 Asclepiodotus præfectus prætorio oppressit. Britanniaque post decem
 annos recepit. Constantius uero cæsar in Gallia primo prælio ab Alemā
 nis pfligato exercitu suo uix ipse surreptus est. secundo autem secuta est satis
 secunda uictoria. nam paucis horis. lx. M. Alemānoꝝ cæsa referunt. At
 Maximianus augustus Quinquagentianos in Aphyca pdomuit. Por
 ro autem Dioclitianus Achilleum obsessum post octo menses apud Alexan
 driam cepit & interfecit. Sed imoderata uictoria usus Alexandria dire
 ptioni dedit. Aegyptum totam pscriptiōibus cædibus cædauit. Præterea
 Galerius Maximianus cum duobus iam præliis aduersum Narseum cōfli
 xisset: tertio inter Gallienicum & Caras cōgressus & uictus amissis copiis
 ad Dioclitianum refugit. A quo arrogantissime exceptus est ita ut per ali
 quot. M. passuum purpuratus ante uehiculum eius cucurrisset referat. Verum
 tamen hac contumelia quasi cote usus est ad uirtutem. per quam detrita regii
 fastus rubigine: aciem mentis expediit. Itaque mox per Illyricum & Mœsiam
 undique copias contraxit. raptimque in hostem reuersus Narseum magnis con
 siliis ac uiribus superauit. Extinctisque Persarum copiis ipsoque Narseo in su
 gam acto castra eius inuasit. uxores: sorores: liberosque cepit. inensam uero
 Gazæ Persicæ diripuit. captiuosque plurimos Persarum nobilium abduxit
 Reuersus in Mesopotamiam a Dioclitiano plurimo honore susceptus est
 Postea per eosdem duces strenue aduersus Carpos Basternasque pugna
 tum est. Sarmatas deinde uicerunt. quorum copiosissimam captiuam multi
 tudinem per romanorum finitum disperferunt præsidia.

Dioclitiani persecutio. x. loco post Neronem refertur.

Præterea Dioclitianus in oriente. Maximianus in Hercule in occidente
 uastari ecclesias. affligi interficique christianos decimus post
 Neronem loco præcepit: quæ persecutio omnibus fere ante actis diutur
 nior atque immanior fuit. Nam per decem annos incensis ecclesiis. pscriptiōibus
 innocentium. cædibus martyrum incessabiliter acta est. Sequitur terræ motus in
 Syria: ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labentibus tectis multa
 M. hominum prostrata sunt. Secundo persecutionis anno Dioclitianus
 ab iuuito exegit Maximiano: ut simul purpuram imperii que deponeret: ac
 iunioribus in rem publicam substitutis ipsi in priuato ocio consenserent
 Itaque sub una die Dioclitianus apud Nicomediā. Maximianus apud me
 diolanum potestatem imperii simul cultumque posuerunt. Galerius & Constantius
 augusti primum Romanum imperium in duas partes determinauerunt. Galerius

Maximianus Illyricum Aſyam & orientē. Conſtantius Italiaꝝ Aphri-
cam & Gallias obtinuit. Sed Conſtantiꝝ uir tranquilliſſimꝝ Gallia tantꝝ
Hiſpaniaꝝqꝛue contentꝝ Galerio in cæteris partibus ceſſit. Galerius duos
cæſares legit: Maximũ: quem in oriente conſtituit. & Seuerũ cni pmiſit
Italiaꝝ: ipſe in Illyrico conſtitutꝝ. Conſtantiꝝ uero auguſtus ſummæ
manſuetudinis & ciuilitatis in Britannia mortē obiit: qꝛ Conſtantiꝝ
filium ex concubina Helena creatũ imperatorē Galliaꝝ reliquit. Anno
ab urbe condita. M. lxi. Conſtantiꝝ. xxxiii. gubernacula impii a Cõ-
ſtantiõ patre ſuſcepit: quæ uno &. xxx. annis feliciffime tenuit. Occur-
rit mihi ſubito & tripudiis qꝛbuſdam inſultat: Eia inqꝛunt. tandē in fo-
ueas nãas diu expectate ueniſti. Hic te decurſuꝝ opperiebamur. hic de-
lapſum opprimimꝝ. hic confuſũ tenemus: Sufſtinuimꝝ te hætenus ar-
tificioſe quodam modo & callide fortuitas tẽporũ mutationes xpianorũ
ultionibꝝ coaptantē. Intetdũ quidẽ ueriffimiliũ ſpecie permoti: ut pote
hoĩes ignari diuinorũ ſectetorũ timore palluimꝝ ſed nũc euacuauit Ma-
ximianus noſter oẽm ſcænam fabulæ tuæ. noſtræque religiõis antiqua-
tæ colũna inexpugnabilis fulſit. Per annos. x. euerſæ ſunt eccleſiæ urã:
ut tu fateris. dilacerati cruciatibus. exinaniti mortibꝝ toto orbe xpiani.
Tenemus euidentis testimoniũ tuum. nullam ſuperiorẽ perſecutionẽ
adeo uel grauẽ uel diuturnam fuiſſe. Et tamen ecce inter tranquilliſſima
temporũ bona ipſorũ quoqꝛ iperatorũ: qui iſta fecerũt inuſitata felicitas
nulla domi famẽs. nulla peſtilentia: nullũ foris bellũ niſi uolũtarium:
quo exerceſti uires non periclitari queant. Res præterea humano generi
hucuſque incognita: uultorũ ſimil regũ patiens conſortiuꝝ. & magna
concordia. poteſtaſque cõis. alias nunqꝛ niſi nũc in cõe pſpiciens. deinde
etiam: quod abſque ulla hætenus mortaliũ noticia ẽ impatores illi ma-
ximi qꝛppe & pſecutores honore depoſitõ & aſſumpta q̄eti priuati: qd̄
beatiffimum hoĩes & ſummum bonũ uitæ bonæ iudicant. & hoc tunc
uelut præmii loco auctores perſecutõis adepti ſunt: quando accẽſa per-
ſecutio medio ſui tpe toto orbe ſæuiebãt. An etiam hanc beatitudinẽ il-
liſ tpiibus pœnaliter accidiffe aſſeris. & nos hinc quoqꝛ terrere moliris: qꝛ
bus humiliter reſponderi: me plurima cura pietatis accinctũ cõmoneri
de ueris. nõ terrere de falſis: Decẽ pſecutiones a Nerone uſque ad Maxi-
mianũ eccleſia chriſti paſſa ẽ. Nouẽ ut ego dixi ultões: ut ipſi nõ negãt
calamitatesqꝛ ueſtigiiis conſecutæ ſũt. nec i uerbo premor: utqꝛ debita
ultões: an fortuitæ pmutationes fuiſſe uideant: quæ tamen meo ſuoqꝛ
testimonio clades fuerũt. In decima hæſitatũ putãt miſeri & cæci nõ ui-
dẽt tanto eã ipſis fuiſſe grauiorẽ: quanto minus intellecta ẽ. Impius

enim flagellatur: & non sentit: quod cū expositū fuerit: iūiti licet ppter ipsam regē fidē fatebūtur: q̄a ex illa Maximianæ p̄secutionis maxia p̄nitione ista sunt uulnera: q̄bus etiam nūc isti dolent. & intantū dolent: ut etiā clament: nosque ad reclamādū laceffant sollicitos: fieri: qualiter cōticeffant. In primo libello expositū a nobis ē: Pompeiū Trogum & Corneliū Tacitū cōmemorasse non plene q̄dem: nostrū uero Moysen & ipsoꝝ testimonio fidelem fideliter sufficiēterq; dixisse: Aegyptios & regē eoz: cū populū dei seruire intentū & paratū deo suo ipediēdæ de uotionis instinctu ad lutū paleasque reuocatent. x. acerbissimis plagis fuisse uexatos. Deinde uiolentia maloz edomitos non solū coegisse festinantē. sed etiā propriis suis argenteis & aureis uasis accumulauisse. Post uero oblitos plagæ suæ: & cupidos prædæ indebitæ: uidos etiā religionis alienæ: dū innocētes a uide p̄sequū: mari rubro ultio receptos: oēs funditꝝ interisse. Quod ego nūc refero ac renūtio. & si forte fide nō acceptatū: exitu tamen p̄bandū. q̄a hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur quod populus dei cum in Aegypto affligitur: decē plagis percussa ē Aegyptus. & populus christianus dū. x. p̄secutionibus a Romanis affligitur: x. plagas acceperunt.

Tertius populus unius dei est. una populi utriusque cā. Subdita fuit Israelitay synagoga Aegyptiis. subdita est christiana ecclesia Romanis. p̄secuti sunt Aegyptii Hebræos. p̄secuti sunt Romani christianos. Decem ibi contradictiones aduersus Moysen. hic decem edicta aduersus christū. Diuersæ ibi plagæ Aegyptiorum. diuersæ hic calamitates Romanoz. Nam ut etiam inter ipsas se plagas in quantum tamen figura formæ comparari potest conferam ibi prima habuit correptio sanguineꝝ uulgo: uel manasse de puteis uel in fluminibus cucurrisse. hic prima sub Nerone exegit plaga: ut ibique morientium sanguis uel morbis in urbe correptus: uel bellis in orbe p̄fusus esset. Ibi sequens plaga prodidit per strepētes: p̄sultantesque in penetralibus ranas inedia propemodum causam habitatoribus atq; exilii fuisse. Hic sequēs sub Domitiano p̄cna similiter ostēdit: satellitum militūq; eiꝝ improbis effrenatisq; discursibꝝ cruetissimi iussa principis exequentiū ad inopiam p̄ oēs ciues romanos adactos exilioq; disp̄sos: Ibi tertia uexatio hūit scinifices musculas scilicet puissimas ac fæuissimas: quæ mediis sæpe æstibꝝ per loca squalida se coadunando & uibrando densatæ nō nullo uolatu allabi solēt capillisq; hoīū; ac pecudū fetis

cū urēte morſu interſeri. hic itidem tertia ſub Traiano plaga Iudaos excitauit: qui cū antea ubiq; diſperſi ita iam quaſi nō eſſent: qeſcerēt: repente oēs calote per moti in ipſos: inter quos erant: toto orbe ſeuerūt abſque magnis multaq; urbiū ruinis: quas crebri terræ mot⁹ iisdē tēporibus ſubrueerūt: Ibi in quarta plaga muſcæ caninæ fuerūt: reuera alumna putredinis uermiū que matres. hic itidē quarta ſub Marco Antonio plaga lues plurimis iſuſa puiciis Italiaꝝ quoque cū urbe Roma uniuerſa exercitū que Romanū plōg in quos limites & diuerſa hyberna diſpſū in mortē diſſolutū putredie ſimul ac uermib⁹ dedit. Ibi quinta correptio pecōꝝ ac iumētōꝝ repentino iſeritu expleta eſt. Hic ſimiliter quinta ul tiōe ſub pſecutore Seuero creberrimis ciuilib⁹ bellis ppria uiſcera & ad iumenta rei publicæ: hoc ē plebes puinciarū & legiōes militūꝝ cōminutæ ſūt. Ibi ſexta uexatio intulit ueſicas efferueſcētes ulceraq; manātia. hic æque ſexta puniſio: quæ poſt Maximini perſecutiōem fuit. q ſpecialiter epiſcopos clericos omiſſa turba populari. hoc ē eccleſiæꝝ primates truci dari imperauerat: intumeſcēs crebro ira atque iuidia nō puulgi eadem ſed per uulneta mortesque pꝛicipū ac potentiū exalata eſt. Ibi ſeptima plaga numetal coacto aere grandio. pſuſaque hōib⁹ iumētis que ac ſatis exitio fuit. hic ſimiliter. vii. plaga ſub Gallo & Voluſiano: q pſecutori Decio mox interfecto ſucceſſerāt plaga extitit corrupto aere peſtis iſuſa: quæ p oīa Romani regni ab oriēte in occidētem ſpatia cū omne ppe modū gen⁹ hominū & pecudū neci dedit: tum etiā corruptis lacus iſecit pabula tabo. Ibi octauaꝝ Aegypti cōtritiōem fecere excitata undique locuſtæ tenētes ac terentes tegētēſque omnia. hic. viii. æque ſubuerſionem Romani orbis excitata undique iſulere gētes: quæ cadib⁹ atque icēdiis cūctas puincias deleterūt. Ibi nona turbatio diuturnas & craſſas ac per ne tractabiles tenebras habuit: plus oīo periculi comminata quam fecit. hic itidē. ix. correptio fuit: cū Aureliano pſecutiōem decernēti diris tur binib⁹ terrible ac trite fulmē ſub ipſius pedibus ruit: oſtēdēs: quid: cū ultio talis exigereſ: tātus poſſet ultor: niſi & clemēs eēt & patiēs: quamq; iſtra ſex ab hinc mēſes ſuccidit tres impatores: hoc ē Aurelian⁹ Tacitus & Florian⁹ diuerſis cauſis iſerfecti ſūt. Ibi poſtremo. x. plaga: quæ & nouiſſima oīūꝝ fuit. iſerfectio filioꝝ: quos primos quique genuerāt. hic ni hilominus. x. id eſt nouiſſima pœna oīūꝝ idoloꝝ pditio ē: quæ primitus facta i primis amabāt. Ibi rex potentiam dei ſenſit. pbauit. & timuit. ac p hoc populū dei liberū abire permisit. ibi nunq; popul⁹ dei poſtea ad ſer uitutē retractus. hic nunq; populus dei ad idolatriam coactus ē. Ibi Aegyptioꝝ uafa pꝛicioſa Hebræis tradita ſūt. hic in eccleſias chriſtianōꝝ

præcipua paganorum templa cesserunt. Sane illud ut dixi denūciādū puto:
 quia sicut Aegyptiis post has .x. plagas dimissos Hebræos p̄seq̄ molien-
 tibus irruit per sup̄inductū mare æterna p̄ditio: ita & nos libere q̄dē pe-
 grinantes sup̄uentura quandoque p̄secutio gentiliū manet donec mare
 rubrū hoc ē ignem iudicii ipso domino nostro Iesu christo duce & iudi-
 ce transeamus. Hi uero in quos Aegyptiorū forma transstandi: ad tēp-
 pus potestate p̄missa sæuientes grauissimis q̄dem p̄missu dei christiāos
 cruciatibus p̄sequuntur: **V**erū tamen iidem oēs inimici christi, cum rege
 suo antichristo accepto signo ignis æterni: in quem magna impediēte
 caligine dū non uidet̄ intrant: perpetuā perditionem imortalibus arsuris
 sup̄plitiis sortient̄. Igitur mortuo ut dixi Constantino in Britannia Cō-
 stantinus imperator est creatus primus imperatorū christianus: excepto
 Philippo: qui christianus annis admodū paucissimis ad hoc tantū cōsti-
 tutus fuisse mihi uisus ē: ut. M. Romæ annus christo poti⁹: q̄ lidolis di-
 caretur. A Constantino autē sp̄ omnes christiani imperatores usq; i ho-
 diernum diem creati sunt: excepto Iuliano: quem impia ut aiunt machi-
 nantem: exitialis uita deseruit. Hæc ē lenta illoꝝ paganorū p̄œna. sed cer-
 ta. Hinc sani insaniūt. hinc non uulnerati cōpunguntur. hinc ridētes ge-
 munt. hinc uiuentes deficiūt: hinc secreto excruciantur: quos nemo p̄se-
 quitur. hinc iam paucissimi remanserūt: qui nunq̄ aliquo p̄sequēte pu-
 niti sunt. **V**erū tamen qualis tunc persecutores illos: de quorū ip̄nitate
 non solum gloriari: sed etiam insultare conātur: finis mansit: expediam
 Constantino in Galliis strenuissime rē publicā p̄curante pratoriā mili-
 tes Romæ Maxentiū filiū Herculi: q̄ priuatus in Lucania morabat̄: au-
 gustū nūcupauerūt. Maximianus Hercules iā ex augusto priuat⁹: &
 adhuc publicus persecutor occasione filii sollicitatus: qui ip̄erū abiece-
 rat: arripuit tyrannidem. Galerius augustus Seuerū Cæsarem aduersus
 Maxentiū Romā mittit cū exercitu. Seuerus cū urbē obsideret militū
 suorū scelere desertus & p̄ditus: atque ex eo fugiens Rauēnæ interfect⁹ ē
 Herculi persecutor & ex augusto tyrannus confirmatū iā i imperio
 filiū ueste ac potestate regia spoliare conatus ē. Cōuicium autē ac tumulti-
 bus militū palā cōterrit⁹ in Galliā p̄uectus ē: ut Cōstantino genero æq;
 dolis iunctus auferret ip̄erū. sed per filiam deprehensus & prodit⁹: dei
 de in fugam uersus Massiliæ oppressus & interfectus est. Porro Galeri⁹
 occiso Seuero Lyciniū imperatorē creauit. Cūque persecutionē a Di-
 oclitiano & Maximiano missam ip̄se atrociorib⁹ edictis accumulauiss;:
 ac postq̄ per annos .x. omni genere hoīum exhaustis puiciis putrefacto
 introrsū pectore: & uitalib⁹ dissolutis: cū ultra horrorē hūanæ miseræ

etiã uermes eructaret: medicique ultra iã fetorẽ nõ ferẽtes crebro iussu
eiũs occiderent: a quodam medico constantiã ex despatione sumente in
crepitu siram dei esse pœnam suã: atque a medicis ideo non posse curari
edictis late missis christianos de exiliis reuocauit. Ipse aut̃ cruciat̃ nõ su
stinens: uim uitæ suæ attulit. Itã tũc res publica sub notis. iiii. principi
bus fuit: Constantino & Maxentio filiis augustorũ: Lycinio aut̃ & Ma
ximino hoĩbus notis. Constantinus pacẽ ecclesiis post. x. annos: quæ a p
secutoribus uexabant: indulgit. Deinde inter Constantinũ & Maxentiũ
bellum ciuile exortũ est. Maxentius sæpe multis præliis fatigat̃ ad pon
tem Miluiũ ultimo uictus & interfectus ẽ. Maximinus psecutiõis chri
stianorũ incetor. executorque infestissimus apud Tharsũ: dũ ciuile bel
lum cõtra Lyciniũ disponit: interiit. Lycinius repentina rabie suscitã
oẽs christianose palatio suo iussit expelli. Mox bellũ inter Lycinium
ipsum & Constantinũ efferbuit. sed Constantinũ Lycinium sororis suæ
uiz in Pannonia primũ uicit. deinde apud Ciualas oppressit. Vniuersa
Græcia potitus Lyciniũ crebris bellis terra marique assurgẽtẽ & repres
sum tandẽ ad deditiõez coegit. sed Herculii Maximiani soceri sui mo
tus exemplo: ne itez depositã purpurã in perniciẽ rei publicæ sumeret:
priuatũ iussit occidi: cũ oĩbus iam ministis nefariæ psecutiõis extinctis:
hũc quoque inq̃tũ exercere potuit: psecutionem digna punitio flagita
ret Cõstantini filii Crispus & Constantinũ & Lycinius adolescens Lycin
nii Augusti filius: Cõstantini aut̃ ex sorore nepos: cæsares sũt creati. His
diebus Arrius Alexandriæ urbis presbyter a ueritate fidei catholicæ de
uians: exitiale plurimis dogma constituit: Qui primũ: simul ut Alexan
driæ uel notus uel notat̃ inter cõfusus uulgo sectatores infectatoresqz
factus ẽ: ab Alexandro eiusdẽ urbis tũc episcopo pulsus ecclesia ẽ. Cun
que hoĩes: quos in errorẽ seduxerat & in seditionẽ excitaret: apud Nice
am urbẽ Bithyniæ cõuentus. cccxviii. episcopoz factus ẽ: p quos Arria
nũ dogma exitiale & miserũ ẽ euidentissime deprehensũ palã pditũ ac re
probatũ ẽ. Sed inter hæc latent causæ: cur uindicẽ gladiũ & destinatam
in ipios punitiõẽ Constantinus imperator etiam in pprio segit affectus
Nam Crispum filiũ suũ & Lyciniũ filiũ sororis suæ iterfecit. Præterea
multas gentes diuersis præliis subegit. Urbẽ noĩe suo Romanorũ reguz
uel primus uel solũ instituit: Quæ sola exps idoloz ad hoc breuissimo
tempore condita a xpiano imperatore puecta ẽ: ut sola Romæ tot sæcu
lis miserisqz puecta: forma & potẽtia merito possit æquari. Tum dei
de primus Constantinus iusto ordine & pio uicẽ uertit edicto: siquidez
statuit citra ullam hoĩum cædem paganorũ templa claudi.

Hic Constantin⁹ impator iubet tēpla clandi.

Ox Gotoꝝ fortissimas & copiosissimas gentes in ipso barbari-
ci soli sinu: hoc ē in Sarmataꝝ regione deleuit. Calocheꝝ quē
dam in Cypro aspirantē nouis reb⁹ oppressit. tricennalib⁹ suis
Dalmatiū cæsare legi. Cūque bellū in Persas moliret in uilla publica
iuxta Nicomediam: dispositam bene rē publicam siliis tradens: diē obi-
it. Anno ab urbe condita. M. lxxxii. Constanti⁹. xxxv. cū Constantino
& Cōstante fratribus suis adeptus imperiū. xxiiii. annis tenuit. Fuit autē in
ter successores Constantini & Dalmatius cæsar fratris fili⁹. sed cōtinuo
militari factione decept⁹ ē. Interea maligna sp̄ aduersus deū uerū infecta
tio diaboli: quæ ab initio mūdi usque ad nūc a sincerotramite fidei reli-
gionisque infusus erroꝝ nebulis lubrica hoīuꝝ corda pturbat: postquā
christianis ipatotib⁹ summā regīæ potestatis in meliora uertentib⁹ eccle-
siam christi zelo idolatriæ perseq̄ destitit: aliud machinamentū: quo p̄
eosdē christianos iperatores christi ecclesiāz uexaret: inuenit. Fit igitur
Arriouū erroris auctori ceterisq; discipulis ipsius ad familiaritateꝝ
Cōstantii iperatoꝝ p̄mptus aditus & facilis uia. suadet Cōstantio: ut
quosdam in deo gradus credat. & q̄ per ianuā ab errore idolatriæ fuerat
egressus: reuersus in sinū eiusdē in deo deos quærit: & tanq̄ per pseudo-
tyꝝ inducit. Peruerso igitur zelo ptas armas illusa. & sub noīe pietatis
nis persecutōis agitat. De noui noīs electiōe cōtenditur: ut Arrianorū
potius ecclesiæ q̄ catholicorū sint. Sequitur tetra motus horribilis: q̄ plu-
rimas oriētis urbes solo strauit. Cōstantius dū Constantē fratrem bello
infectat: incauta petulantia periculis sese offerens a ducib⁹ ei⁹ occisus ē
Cōstans aduersus Persas & Saporē: q̄ Mesopotamiāz uastauerat nouē
præliis pax p̄spere decertauit. Seditiōe nouissime atque int̄pantia mili-
tum nocte adoriri pugnam coactus: patratam pene uictoriam insuper
uictus amisit. Postq̄ se Cōstans intolerandis uitiiis dedisset. ac pœna p̄
uincialiū fauorem militū cōpararet: Magnētii dolis in oppido cui He-
lena nomen est in pximo Hispaniæ interfectus est. Magnenti⁹ enī apud
Augustudunū arripuit imperiū: quod cōtinuo per Galliam & Aphri-
cam Italiāq; porrexit. In Illyrico autē Veteranionem ætate grande uū
iperatorem sibi milites creauerūt: uirꝝ natura simplicem: cūctisq; iocū
dū: sed q̄ ne prima quidem unq̄ litterarū elementa didicisset. Ita cunque
primas litteras litterarūq; syllabas imperator senex interdū inuit⁹ medi-
taret: a Cōstantio: qui tunc in Magnentiū uisione fratris accensus bellū
parabat: deponere iussus iperariū: abiiciēs cū litteris purpuras: cōtēt⁹q; n

priuatīs feriis: palatiū simul scholāque dimisit. Nepotiā⁹ deinde Ro-
mæ Cōstantini sororis filius: gladiatorū manu fretus inuasit ipetiū qui
deinde cū improbus ac per hoc inuisus cūctis esset. a Magnentianis duci-
bus oppressus est. Sequitur bellū illud horribile inter Cōstantiū; Ma-
gnentiūque apud Nursiam urbē gestū: in quo multa Romanorū uiriū
pfligatio etiam in posterū nocuit. Magnenti⁹ tamen uictus au fugit: ac
nō multo post apud Lugdunū ppria se manu interfecit. Decenti⁹ quo-
que frater eiusdē: quē cæsarem Gallis præfecerat: apud Senonas laqueo
uitā finiuit. Cōstanti⁹ cōtinuo Gallū patruī filiū cæsare legit: quē rur-
sus crudeliter ac tyrannice agentē paulo postq̄ creauerat: occidit. Silua-
nū quoque per Gallias rebus nouis inhiantē mature circūueniendum
opprimendūque curauit. Igit̄ Siluano interfecto Iulianū patruelē suū
Galli fratrem cæsarem creatū misit ad Gallias. Itaque Iulianus Cæsar
euerfas oppressasque ab hostibus Gallias strenuissime in integrū resti-
tuit. Alemanorū paruis copiis magnā multitudinē sudit. Rheno Ger-
manos reuinxit. His elatus successibus fastigiū usurpauit Augusti: &
mox Italiam Illiricūque peruadens Cōstantiū Parthicis præliis occu-
patū regni pte priuauit. Cōstanti⁹ Iuliani scelere cōperto: dimissa expe-
ditione Parthorū dū ad ciuile bellū reuertit: in itinere inter Ciliciā Cap-
padociāque defunctus ē. Ita ille qui discissa pace & unitate fidei catho-
licæ christianos aduersus christianos armans ciuili: ut ita dicā: bello ec-
clesiæ mēbra dilacerauerat: totū inquietū tempus iperū sui molestum
que spatium uitæ suæ bellis ciuilibus etiam per ppinquos & cōsanguī-
neos excitatis exercuit. exegit: expendit. Anno ab urbe condita. M. c. xvi
Iulianus iā dudū cæsar post aūt. xxxvi. ab Augusto regno potit⁹ anno
uno & mensibus octo iperū sūmam solus obtinuit. christianā religiōz
arte potius q̄ ptate insectatus: ut negaret fides christi & idolorū cultus
fuisse petur: honoribus magnis puocare: quā tormentis cogere studuit.
Aperto tamen præcepit edicto ne qs xpianus docendorū liberaliūz stu-
diorū pffessor esset. Sed tamen sicut a maioribus nris cōpertū habemus:
oēs ubique ppemodū præcepti conditiones aplexati officiū: q̄ fidez de-
serere maluerunt. Iulianus aūt bellū aduersus Parthos parans cū Ro-
manas uires contractas undique ad destinatā secum retraheret per diti-
onem: xpianorū sanguinem diis suis uouit: palam persecutus⁹ ecclesias
si uictoriam potuisset adipisci. Nam & amphitheatrū Hierosolymis ex-
trui iussit: in quo reuersus a Parthis episcopos: monachos: oēsque eius
loci scōs bestiis etiam arte sæuioribus obiceret. spectaretque laniados.
Itaque postq̄ a Ctesiphonte castra mouit: dolo cuiusdam transfugæ i

deferta perductus: cū uisitis & ardore solis atq; insup labore hatenarū
 cōfectus perire exercitus: imperator tanto reꝝ periculo anxius: dū per
 uasta deserti incautius euagat: ab obuiuo quodam hostiū eqte cōto iē
 interiit. Sic misericors deus impia consilia impii morte dissoluit. Anno
 ab urbe cōdita. M. lxxxvii. Iouinianus. xxxvii. imperator in sūmo reꝝ
 discrimine ab exercitu creat: cū & locorū iniquitate captus & hostibꝝ circū
 septus nullam euadendi facultatē nanscisceret: fœdus cuꝝ Sapōre rege
 Persarū (etsi parꝝ putant dignū) satistamen necessariū pepigit: quippe ut
 tutū & incolumen Romanū exercitū non solū ab incurso hostiū: uerū
 etiā a locorū periculo liberaret. Nisibiæ oppidū & partē superioris Me
 sopotamiæ Persis cōcessit. Inde dū Illyricum rediens per Galatiam iter
 agit: cū in cubiculum quoddam nouū sese cubitū recepisset: calore pru
 narū & nidore parietū nuper calcellitōꝝ aggrauatus & suffocatus octa
 uo demū mense q̄ imperare cœperat: uitam finiuit. Anno ab urbe condi
 ta. M. lxxxviii. Valentinianꝝ. xxxviii. apud Niceam cōsensu militū ipe
 rator creatꝝ ē. mansitq; in eo annis. xi. q̄ cū christianꝝ integra fide sacrm
 militiæ gereret: & sub Iuliano Augusto tribunꝝ scutoriorū iussus ab im
 peratore sacrilego aut immolare idolis: aut militia excedere: fideliter sci
 ens & grauiora dei eē iudicia & meliora pmissa: sponte discessit. Ita par
 ua interiecta morā Iuliano interfecto: ac mox Iouiniano mortuo: qui p
 christi nomine amiserat tribunatū: retribuente christo in locū persecu
 toris sui accepit imperiū: q̄ postea fratrem suū Valenti participem fecit
 imperii: & Procopium tyrannū pluresq; postea satellites eiꝝ occidit. ter
 rā motus per totū terrarū orbē factus ita turbatū quoq; pelagꝝ excussit
 ut per uicinas terrarū campestriū partes refuso mari plurimā insularū
 urbes cōcussæ & subrutæ perisse referant. Valens ab Eudoxio episcopo
 Arriani dogmatis assertore & baptizatus & persuasus in sæuissimā hæ
 resim declinauit: sed malignam insecutionē diu texit, nec uolūtati pote
 statē admiscuit: quoad uiuentis fratris auctoritate cōpressus ē: Contē
 plabat. n. de eo quantam uim in ulciscēda fide imperator posset exerceꝝ
 q̄ tantam cōstantiam p̄ retinenda quōdam miles habuisset. Hōꝝ anno
 imperii tertio Gratianus Valētiniani filius imperator ē factus. Eodem
 anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluuia mista defluxit. Prae
 terea Athanaricus rex Gotorū christianos gente sua crudelissime perse
 cutus plurimos barbarorū ob fidē interfectos ad coronam martyrii sub
 limauit: quorū tamen plurimi in romanum solum non trepidi: uelut ad
 hostes sed certi: quod ad frēs p̄ christi cōfessione fugerūt. Valentinianus
 Saxonū gentē in oceani litoribus & paludibus inuis sita: uirtute atq;

agilitate terribilem; periculosa; romanis finibus eruptionem magna mole meditantē in ipsis Francoꝝ finibꝰ oppressit. Burgundionū quoq; noꝝ hostiū nouū nomen qꝰ plus qꝰ. lxxx. M. ut ferunt armatoꝝ ripæ the ni fluminis infederūt. hos quondā subacta itēriore Germania a Druso & Tiberio adoptiuis filiis Cæsaris Augusti per castra dispositos aiunt in magnam coaluisse gentē, atque ita etiā nomen ex opere præsumpsisse qꝰ crebra per limitē habitacula cōstituta burgos uulgo uocant: eorūq; esse præualidā & perniciosam manū Gallia hodie quæ testes sūt: in qbꝰ præsumpta possessione cōsistunt, quibus prudentia dei oēs xpīani mō facti catholica fide nostrisq; clericis: quibus obedirent receptis blande māfucte innocentē que uiuant: nō quasi cū subiectis Gallis, sed uere cū fratribꝰ christianis. Anno aut. xi. iperū sui Valentinianꝰ cū Sarmatæ gētes sese per Pānonas diffudissent: easque uastarent: bellum in eos parans: apud Brigitionē oppidū subita effusione sanguinis: quod græce apoplexis uocatur: suffocatus & mortuus ē. Post quē Gratianꝰ filiꝰ eius occidētis imperiū tenuit: Valente patrū o in orientis partibꝰ constituto. Valentinianū etiam fratrem suū paruū admodū socium creauit iperū. Anno ab urbe condita. M. c. xxviii. Valens. xxxix. imperiū. iiii. ānis Valentiniano mortuo tenuit: qui solus cū impie ageret; & posset erubescere iulico ueluti effrenata libera uadacia legē dedit: ut monachi. i. xpīaniq; ad unū fidei oꝝ dimissa saculatiū reꝝ multimoda actōe se redegerāt: ad militiā cogereēt. Vastas illas tunc Aegypti solitudines harenasque diffusas (quas ppter sitim ac sterilitatem piculosissimāque seꝝ tantum abundantiam conuersatio humanꝰ nō nosset; magna habitantiū monachorū multitudo compleuerat. Hic tribuni & milites missi qꝰ scōs ac ueros milites dei alio nomine persecutiōis abstraherent. inter se cerūt ibi agmina multa scōꝝ, quæ aut per diuersas ubique puincias his similibusq; iussis aduersus ecclesias catholicas & rectæ fidei populos gesta sint: satis significatū ipsa reticendi electiōe sufficiat. Interea in Aphricæ partibus Firmus sese excita- tis Mauroꝝ gentibus regē cōstituens: Aphricam Mauritaniamque uastauit. Cæsareā urbem nobilissimā Mauritanie dolo captā: deinde cædibus incendiisq; cōpletam barbaris īprædī dedit. Igitur comes Theodosiꝰ Theodosii qui post iperū præfuit pꝰa Valēte missus effusas Mauroꝝ gentes multis præliis fregit: ipsumque Firmū afflicto & oppressuꝝ cogit ad mortem. Post cum experientissima prudentia totam cū Mauritania Aphricam meliorem pristinis legibus reddidisset: instimulāte & obrepente inuidia iussus interfici: apud Carthaginē baptizari in remissionem pctōꝝ præoptauit. At postqꝰ facim christi: qdꝰ quaesierat assecutus ē.

post gloriosam sæculi uitam: etiã de uitæ æternitate securus p̄cussori iu-
 gulũ ultro præbuit. Gratianus interea impator admodũ iuuenis cum in
 æstimabile multitudinẽ hostiũ romanis infusam sinib⁹ cerneret: fretus
 christi potẽtia longe impar militũ numero sese in hostem dedit. & conti-
 nuo apud Argentariam oppidũ galliæ formidolosissimũ bellũ incre-
 dibili felicitate cõfecit. Nam plus q̄. xxx. M. Alemanorũ minimo Roma-
 norũ detrimẽto in eo prælio interfecta narrant. Tertio. x. aut̄ anno imp̄ii
 Valentis: hoc ẽ puot̄pe postea q̄ Valens per totũ orientẽ ecclesiæ lace-
 ratões scõrũq; cædes egerat: radix illa miseria uin n̄rã copiosissimos si-
 mul frutices germinauit. Siqdẽ genus Hũnorũ diu iaccessis seclusa mō-
 tib⁹ repentina rabie p̄cita exarsit in Gotos. eosq; sparsim conturbatos
 ab antiq; sedibus expulit. Goti transito Danubio fugiẽtes a Valente si-
 ne ulla fœderis pactiõne suscepti: ne arma quidẽ quo tuti⁹ barbaris cre-
 dere tradidere romanis. Deinde p̄pter intolerabile auaritiã maximi
 ducis fame & iniuriis adacti i arma surgẽtes: uicto Valẽtis exercitu per
 Thraciam sese miscentes simul omnia cædib⁹: incẽdiis: rapinisq; fuderũt
 Valens egressus de Antiochia: cũ ultima infelicis belli sorte traheretur
 fera peccati maximi pœnitentia stimulat⁹ episcopos cæterosq; scõs ruo-
 cari de bellis imperauit. Itaque. xv. imperii sui anno lachrimabile illud
 bellũ in Thracia cũ Gotis iam tũc exercitatõc uiriũ resq; abũdantia in-
 struẽtissimis gessit. ubi primo statim impetu Gotoꝝ perturbatã roma-
 norũ equitũ turma nuda peditũ deseruere præsidia. Mox legiones pedi-
 tũ undique equitatu hostiũ cinctã: ac primũ nubib⁹ sagittarũ obrutã:
 deinde cũ amentes metu sparsim per deuia cogere: fudit⁹ cæsa gladiis
 insequentũ: contisq; perierũt. Ipse imperator cũ sagitta sauti⁹ uersusq;
 in fugam agre in cuiusdam uillulæ casam deportatus lateret: ab inse-
 quentibus hostibus deprehẽsus: subiecto igne consumptus est. & quo
 magis testimonium punitionis eius: & diuine indignationis terribili po-
 steris ẽt̄ exẽplo: & cõi caruit sepultura. Consoletur se & in hoc peruica-
 tia miseriaque gentiliũ: quia t̄pibus & regibus christianis tantã simul
 congestã clades pressam rei publicæ onerauere ceruicẽ. euerse puincia
 deletus exercitus imperator incensus. Magnũ reuera hoc ẽ ad nostrũ
 dolorem magisq; miserũ quo magis nouũ. Sed quid hoc ad consolatio-
 nem p̄ficit paganorũ: qui palã præuidet & in his quoq; persecutores
 ecclesiæ fuisse punitũ? Unus deus unam fidem tradidit. unã ecclesiã
 toto orbe diffudit. hanc aspicit. hanc diligit. hanc defendit. Quolib; se
 quisque nomine tegat: si huic non sociat̄ alienus. si hanc impugnat ini-
 micus est. Consolent̄ se gentiles inq̄tum uolunt Iudæorũ hæreticorũq;

supplicis tantū & unū deū esse: & eūdem personarū acceptorē non esse
uel ex hac potissimū Valentis extincti p̄batione fateant. Goti antea per
legatos supplices poposcerūt: ut illis episcopi a quibus christiana fidei re
gulam discerent: mitterent. Valens imperator exitiabili prauitate detent^o
doctores Arriani dogmatis misit. Goti primæ fidei rudimentū qđ acce
pere tenuerūt. Valens catholice fidei normā: quā prius hūerat derelin
quēs. p̄uerso Arrianorū dogmati sese illexit. Ita qđ in isto dei iudicio ipsi
cum uiuum incendrunt: qui propter eum etiam mortui uitio erroris
arsuri sunt. Anno ab urbe condita. M. c. xxxii. Gratian^o. xl. ab Augusto
post mortē Valentis sex annis imperiū tenuit: quous iam dudū antea cum
patruo Valente & cū Valentiniano fratre regnaret: qđ cū afflictū ac pe
ne collapsū rei publicæ statū uideret: eadē p̄uisione qua quondā lege
rat Nerva Hispanū uirū Traianū: p̄ quem res publica repata ē: legit &
ipse Theodosiū æque Hispanū uirū. & restituēdæ rei publicæ necessita
te apud Syrmū purpurā induit. orientisq; & Thraciæ simul præfecit i
perio hoc perfectiore iudicio: qđ cū in oib⁹ humanæ uitæ uirtutib⁹ iste
par fuerit: in fidei sacro religiōisq; cultu sine ulla cōpatōe præcessit. siq;
dē ille p̄secutor. hic p̄pagator ecclesiæ. Ita illi ne un⁹ qđē p̄prius filius:
quo successore gauderet indultus ē. hui⁹ autē oriēti simul atq; occidēti
per succiduas usq; ad nūc generatōes gloriosa p̄pagatio dnatur.

Creat⁹ ip̄ator Theodosi⁹ a Gratiano Cōstantinopolī intrauit uictor
Taq; Theodosius afflictam rem publicam ira dei reparandā
credidit misericordia illius: omnemq; fiduciam sui ad opem
christi cōferens maxias illas Scythicas gētes formidatasq; cun
ctis maiorib⁹: Alexandro quoq; illi magno: sicut Pōpeius Corneliusq;
testati sūt: euitatis: nūc autē extincto romano exercitu: Romanis eqs ar
misque instructissimas: hoc ē Alanos: Hūnos: & Gothos incūtanter ag
gressus: magnis multisq; præliis uicit. Urbē Cōstantinopolī uictor in
trauit: & ne paruā romani exercitus manū assidue bellando dēterret:
foedus cū Athanarico Gotoꝝ rege percussit. Athanaricus autē cōtinuo
ut Constantinopoli. uenit: diem obiit. Vniuersæ Gotoꝝ gentes rege de
functo aspicientes uirtutem benignitatēq; Theodosii romano sese im
perio dederūt. In his etiam diebus Persæ. qđ Iuliano interfecto aliisq; im
peratorib⁹ sæpe uictis: nūc etiam Valente in fugam acto recentissimæ ui
ctoriæ satietatē cruda insultatōe ructabant: ultro Constantinopolis ad
Theodosiū misere legatos: pacem suppliciter postulantes. Ictūq; tunc
foed⁹ ē: quo uniuersus oriens usq; ad nunc tranquillissime fruit. Interea
cū Theodosius in oriēte subactis barbarorū gentib⁹ Thracias tandē ab

hoste liberat reddidisset. & Arcadiū filiū suū consortē fecisset ipii: Maximus uir quod est strenuus & p̄bus atque Augusto dignus: nisi contra sacri fide per tyrannidē emerisset: in Britannia inuitus p̄p̄modum ab exercitu impator creatus in Galliam transit: ubi Gratianū augustū subita incursione p̄territū: atque in Italiā trāsire meditantē dolis circūuētū interfecit. fr̄emque ei⁹ Valētinianū augustū Italia expulit. Valētinian⁹ in orientē refugies a Theodosio p̄na pietate suscept⁹: mox & imperio restitutus ē

Nno ab urbe condita. M. c. xxxviii. Theodosius. xli. interfecto a Maximo Gr̄ano imperiū romāi orbis obtinuit. mansitque in eo annis. xi. cū iam in orientis partibus. vi. annis Gratiano uiuente regnasset. Itaque iustis necessariisque causis ad bellū ciuile permot⁹: cū e duobus augustis fratrib⁹ & ultionē unius interfecti sanguis exigeret. & restōnē miseria alterius exultantis oraret. posuit in deo spem suā sequē aduersus Maximū tyrannū sola fide maior. nam lōge minor erat. uniuersa apparat⁹ bellici cōparatione: protipuit. Aquileiā tūc Maximus uictoriae suae spectator infederat. Andragatius uero comes ei⁹ sūmam belli administrabat: qui cū largissimis militū copiis ipsa que magnarū copiarū fortitudine p̄cellēte consilio oēs incredibiliter alpium ac fluminū aditus communisset: ineffabili iudicio dei nauali expeditione dū incautū hostē p̄uenire & obruere parat: sponte eadē: quae obstruxerat claustra: deseruit. Ita Theodosius nemine sentiēte: ut non dicam repugnantē: tuacuas transmisit alpes. atque Aquileiam improuisis adueniens hostē illū magnū Maximū trucē & ab immanissimis quoque Germanorū gentib⁹ tributa ac stipendia solo terrore noīs exigentem sine dolo & controuersia clausit. cepit. & occidit. Valentinianus recepta Italia potitus ip̄erio est. Andragatius comes cognita Maximi nece p̄cipitem sese enaui in undas dedit. ac suffocatus ē. Theodosius incruenta uictoria deo p̄curante suscepit. Ecce regibus & t̄pibus xp̄ianis q̄liter bella ciuilia cū uitari nequeūt. transigūt. Ad uictoriā puentū ē: irrupta est ciuitas. correptus tyrann⁹. & hoc pax est. Ecce a pte alia uictus hostilis exercitus atque ipso tyranno truculentior comes tyranni ad mortē coactus. tantae dissolutae eluseque insidiae. tanti apparatus: exinaniti sūt. & tamē nullus dolo struxit. null⁹ acies disposuit. postremo null⁹. s. gladiū de uagina extulit. Formidolosissimū bellū sine sanguine usque ad uictoriā & i uictoria duorū morte cōfectū ē. Et ne hoc quisq̄ casu factū putet quo magis potētia dei qua dispensant & iudicant uniuersa: p̄palato sui testionio declarat: obstrepentiū mentes uel ad cōfusionē uel ad fidē cogat. dico rez ignotā oībus & oībus notā. Post hoc bellū quo Maximus interfectus ē

multa utiq; sicut oēs recognoscim⁹: Theodosiūq; filiū eius Honorii
usq; ad nūc externa bella & ciuilia consecuta sūt. & tamē oīa pene usq;
in hodiernū diē equidem cū fructu simplicis scēq; uictoriæ: uel nullo
uel mīmo sanguine quēuerūt. Igit̄ Valentian⁹ iunior regno restitut⁹ ex
tincto Maximo: eiusq; filio uictore: quē imperatorē Gallis Maxim⁹ re
linquēs præfecerat: ipse in galliam transiit: ubi cū tranquilla rei. p. in pace
ageret: apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui: ut ferūt: strangulat⁹
atq; ut uolūtariā sibi cōscio esse mortē putaret: laqueo suspēsus est.
Arbogastes ualētiniāo ipator occiso statī eugeniū tyrānū fecit ipatorē
Ortuō Valentiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrannum
mox creare ausus ē. Legitq; hoīem: cui titulu; ipatoris iponerēt
ipse acturus iperū uir barbar⁹: aīo: consilio: manu: audacia: potētiaque
nīmī. contaxitq; ūdiq; inumeras iuictasq; copias uel romanorū præsi
diis uel auxiliis barbarorū alibi ptāte: alibi cognatōe subnixus. Historiā
notā etiā oculis plurimorū q̄ meli⁹ q̄ spectauere nouerūt. Dilatari nō op⁹
ē uerbis: potentia dei nō fiducia hoīs uictorē sp̄ extitisse Theodosiū Ar
bogastes iste præcipuū in titroq; documentu; ē: q̄ & tūc cū Theodosio
paruit: tantis instructū præsiidiis Maximū ipse mīmis cepit: & nūc cum
aduersus eūdē Theodosiū collectis Galloꝝ Francoꝝq; uiribus exūda
uit: nixus etiā præcipuo cultu idolorū magna tamen facilitate succu
buit. Eugeni⁹ atq; Arbogastes instructas acies cāpis expedierant: arta al
piū latera atq; inuitabiles transit⁹ præmissis callide insidiis occuparāt
ut etiam si numero ac uiribus ipares forent: sola tamen belli dispōne ui
ctores. At uero Theodosius in sūmis alpib⁹ constitut⁹, exps cibi ac sōni
sciens qd̄ destitutus suis: inesciens qd̄ clausus alienis: dominū christu;
solus solū: q̄ posset oīa: corpe humi fusus: mente cœlo fixus orabat. De
hinc postq̄ in somnē noctem præcū cōtinuatōe transegit, & testes ppemo
dū q̄s in præciū præsiidii celestis appenderat⁹ lachrimarū lacrimas reliq;
fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs uero se esse nō solū signo crucis
tuendū sed & uictoriā adepturū: signo crucis se muniens signū uictoriæ
dedit. ac se in bellū etiam si nemo sequeret: uictor futur⁹ imisit. Prīa sa
lutis uia extitit. Arbitio hostiliū ptū comes: q̄ cū ignarū iperatore; cir
cūpositis excepisset. insidiis cōuersus ad reuerentiā præsentis augusti nō
solū periculo liberauit. ue; etiam instruxit auxilio. At ubi ad cōtigua
imiscendæ pugnæ spacia peruentū est cōtinuo magnus ille & ineffabilis
turbo uentorū in ora ostiū ruit. Ferebant p̄ aerē spicula n̄roꝝ. atq; ultra
mensurā; hūani iactus per magnū inane portata nusq; ppemodū cadēr
priusq; ipingerēt sinebant. Porro turbo at cōtinu⁹ ora p̄ctoraq; hostiū

nūc illis grauiter sentis euerberabat. nūc impressis p̄tinaciter obstructa claudebat, nūc auulsis uolēter destituta nudabat. nūc oppositis iugiter ī terga trudebat: tela etiā quæ ipsi uehemēter intorserant excepta uentis impetu supinata, ac retrorsū coacta ipsos infelicitē cōfigebāt. Prospexit sibi humanæ conscientiæ pauor. Nam continuo sese parua suorum māu sua uictori Theodosio hostilis strauit exercitus.

Eugenius tyrannus captus est & occisus.

Vgeni^o capt^o atq; interfect^o ē. Arbogastes sua se māu p̄culit. Ita & hic duorū sāguine bellū ciuile restinētū est absq; illis. x. M. Gotoꝝ, quos premissos a Theodosio Arbogastes deesse fūdit^o fert, quos utique pdidisse lucrū, & uinci uincere fuit. Nō insulto obtrektoribus nostris, Vnū aliqđ ab initio urbis cōditæ bellū p̄ferat tam pia necessitate susceptū: tā dīna felicitate cōfectū, tā clemēti benignitate sopitum: ubi nec pugna graue cadē, nec uictoria cruētā exegerit uitionē, & fortasse cōcedam ut nō hęc fidei cristiani ducis excessa uideant, quis ego hoc testimonio nō laborē q̄ do un^o ex ipsis poeta qđ eximius, sed paganus per uicacissimus h^o modi uersibus & deo & hōi testimonium tulit, quibus ait. Oīum dilcē deo tibi militat æther, & iurati ueniunt ad classica uenti. Ita cœlitus ita dicatum est inter partem & sine p̄sidio hōiū de solo deo humiliter sp̄ntem, & partē arrogantiſſime de uiribus suis & de idolis p̄sumētē Theodosius autē sp̄olita tranq̄llataque re. p. apud Mediolanū cōstitut^o diē obiit.

Arcadius & Honorius regnū imperii Romani suscepē Nno ab urbe condita. M. c. xlix. arcadius augustus: cui^o nunc filius Theodosius orientē regit, & Honorius augustus fr̄ eius: cui nūc res. p. innot. xlii. loco cōe imperiū: diuisis tantum sedibus tenere ceperunt. uixitq; Arcadius post p̄ris excessum annis. xii. imperii que summā Theodosio filio suo paruo admodum motiens tradidit. Interea Gildo comes qui in initio regni eorum Aphricæ p̄ærat: simul ut defunctum Theodosium comperit: siue ut qđam ferunt: quadam per motus iuidia Aphricam orientalis imperii partibus iūgete molitus ē: siue ut alia tradit opio: minimam in paruulis spem fore arbitrat^o: p̄sertim cū absq; his non facile antea quisq; pusillus in īperio relictus ad maturitatē uirilis ætatis euaserit: isti que p̄p̄modū soli iueniant: quos ob gratiam patris ac suā fidē & diuisos & destitutos xp̄i tutela p̄uexerit: Aphricā excerptam a societate rei. p. sibi usurpare ausus ē: gentili magis licentia cōtent^o: q̄ ambitu regiæ affectionis inflat^o. Huic Mascezel frater fuit: q̄ no uarū rex molitiones in fr̄e phorrescens cū filiis adolescentib^o in Italiam rediit. Gildo & absentia fr̄is & p̄sentia filioꝝ eius suspectam habens:

a dolentes dolo circūuentos interfecit. Ad hūc iam ut hostē bello iſe
quendū: Mascezel frater missus ē: quē idoneū pcurāde rei. p. fore pprie
orbitatis recens dolor pollicebat. Igit Mascezel iam inde a Theodosio
sciens: q̄tū in reb' despatissimis oīo hoīs p fidem xpī a clementia dei ipe
traret. Caprariā insulam adiit: unde secū scōs suos dei aliquot p motus
precibus suis sūpsit. Cū his orōnibus: ieiuniis: psalmis dies & noctes cō
tinuans sine bello uictoriā meruit, ac sine caede uindictā. Ardaliō flumi
nis nomen ē: qd' fuit inter Thebastē & Metriderā ciuitates: ubi cū pua
manu: hoc ē cū. v. M. ut aiūt: militū strā. lxx. M. hostiū castrametat': cū
interiecta mora excedere loco: opposita sq; prāiacentis uallis angustias
transgredi uell; intercurrete nocte. b. Ambro. epū; Mediolani paulo an
te defūctū p sōniū sibi uidere uisus est significatē manu & ipactō ad hu
mū ter baculo dicentē. hic. hic. hic. Quod ille prudenti cōiectura intelle
xit: merito annūciantis fidē uictoriā: uerbo locū: nūero diem significari.
Substitit ac tertio demū die post noctē orōib' hymnisq; puigilē munit'
ipsis cōlestiū sacroꝝ mysteriis in hostē circūfusū pcessit. Et euz ad eos
q; primi occurrerant pia pacis uerba iactaret: significē quendā insolēter
obstiterē: iāiāque pugnam excitantē gladio pcessit in brachio: eumq;
manu debilē ipso uulnere cōegit pnū iclinare uexillū. Quo uiso i liqua
cohortes dedit oēz iam fieri prioz estimātes certatī sese ad Mascezelez si
gnis tradere cōuersis. Barbari: quoz magnam multitudinē Gildo ad bel
lū deduxerat: descū militū destituti ī diuersa fugierūt

Gildo occisus est.

Gildo & ipse fugā molit' arrepta nauis: ut ī altū puectus: ac deide te
uocat' ī Aphricam ē: post aliquot dies strangulat' iteriit. Periclitā
remur sub tantoz miraculoꝝ relatu: q̄ si prāsumpta mētiēdi ipudētia: si
adhuc uocē nrāz cōscia eoz: q̄ iteruere nō prācurreret. Nulla agūt insi
dia: nulla corruptio. & lxx. M. hostiū uincūt. Pene sine pugna fuit uict'
ad tēpus. ne plus audeat uictor irat'. trāsportat ī diuersū locū: ut nescia
tur a frē occidi: quo uindicēf occisi. Sane idē Mascezel elat' reꝝ secū daz
isolētia: posthabito scōꝝ cōsortio cū qbus ātea deo militans uicerat & ec
clesiaz temerare ausus ē. atq; ex ea quosdā nō dubitauit extrahere. Secu
ta ē pōna sacrilegū. Nā iisdē supstitib' atque isultātibus: quos ab eccle
sia ad pōnā ptraxerat: post aliq̄tū tpus solus ipse pūit' ē. pbauitq; in se
uino ad utꝝque semp dīnū uigilar' iudiciū: q̄do & cū spauit adiut'. & cū
cōtēpsit: occisus ē. Interea cū a Theodosio ipatore senior singulis potif
simis ifantū cura & disciplina utriusq; palatii cōmissa eēt: hoc est Rufino
oriētalis aulae: Stilicōi occidētalis ipii qd' uterq; egerit: qd' ue agere cōat'

fit: exitus utriusque docuit cum alio sibi alius filio suo affectans regale fasti-
giū: ut rē. repete turbatis necessitas rei publicæ scelus ambit⁹ teget: gē-
tes barbaras ille imisit. hic fouit. Taceo de Halarico iuge cum Gotis suis sæ-
pe uictor: sæpe cōcluso: sempq; dimisso. Taceo de infelicibus illis apud Po-
lētiam gestis cum barbaro & pagano duce: hoc est Sauli cui summa belli cō-
missa ē: cui⁹ ī pbitate reuerētissimi dies: & scūm pasca uiolatū ē cedētq;
hosti ppter religōez: ut pugnaret: extortū ē cū qdē ostendēte ī breui iu-
dicio dei & qd fauor eius posset: & qd ultio dīna exigeret: pugnātes uici-
mus. uictores uicti sum⁹. Taceo de ipsorū iter se barbarorū crebris dilace-
ratiōib⁹ cū se iuicē Gotoz cunei duo deinde Halani atq; Hūni uariis ca-
dibus populabantur.

Rhedagaisus hostis Italiam intravit & occisus ē cū gente sua.

Rhedagaisus oīuz ātiquorū presentiuq; hostiū lōge immanissim⁹ re-
pētino īpetu totā iundauit Italiaz. Nā fuisse in populo ei⁹ plus q̄
cc. M. Gotoz ferūt. Hic supra hāc incredibilē multitudie; idomitāque
uirtutē: pagan⁹ & Sytha erat: q; ut mos ē barbaris huius smōi gētib⁹ ōnez
Romāi generis sanguinē diis suis pinate deuouerat. hoc igit Romāis
arcib⁹ iminēte fit oīuz; paganorū in urbe cōcursus clamatiū: hostē cē cū
utiq; uiriū copia tū maxime p̄sidio deoz uincendū: potētem urbem
aut iō destitutā & maturū pituraz; q̄a deos & sacra pdiderit. magnis que-
relis ubiq; agit: & cōtinuo de repetēdis sacris celebrādisque tractat. Fer-
uēt tota urbe blasphemia. uulgo nomē christi tanq̄ lues aliqua p̄sen-
tiū tporū pbris ingruat. Itaque ineffabili iudicio dei factū ē: ut: quoni-
am in p̄misso populo piis grā impiis p̄na debebat: oportebatq; p̄mitti
hostes: q̄ in sua sibilē in plurimis & cōtradicentē ciuitate; seueriorib⁹ so-
litos flagris coarguerēt: nō tamen eos q̄ indiscrete cūctos int̄pata cæde
delerēt: duo tūc populi Gotoz cū duobus potentissimis regib⁹ suis per
Romanas puincias baccharent: quoz un⁹ christianus. ppiorq; Roma-
no populo: & ut res docuit: timor dei mitis in cæde: alius paganus barba-
rus & uere Sytha: q̄ nō tantū gloriā: aut p̄adā: q̄tū inexaturabili crude-
litate ipsam cædem amaret. In cæde & hic iam receptus sinu Italiae Ro-
mam e proximo tremētē terrore quassabat. Itaque si huic ultionis po-
testas p̄mitteretur: quē Romani ob hoc p̄cipue timendū arbitrabant:
q̄a fauorem deoz sacrificiorū obsequiis inuitaret & immoderatioz cæde
sine fr̄cū emendatōis arsisent. & error nouissim⁹ peior priore exēuisset:
q̄doq; in pagani & idolatra man⁹ incidisse nō solū paganis residuis de-
īstaurādo cultu idoloz eēt idubitata psuasio s; & xpianis piculosa psua-
sio cū & hi p̄ iudicio terrerēt & illi p̄firmarent exēplo Quāobrē iust⁹

dispensator humani generis de^o p̄re paganū hostē uoluit. & xp̄ianum
p̄reualere p̄misit: ut pagani blasphemantesq; romani & illo confunderē
p̄dito: & hoc punirent̄ immissi: maxie cū impatoris Honorii admiranda ī
rege cōtinentia & sanctissima fides nō pax dīnæ misericordiæ mereretur.
Cōcedunt̄ qdē aduersus immanissimū illū hostē Rhedagaisū alioꝝ ho-
stiū turmæ cū copiis suis inclinant̄ ad auxiliū eoꝝ aī. assunt Vldinus &
Sarus Hūnoꝝ & Gotoꝝ duces p̄sidio romanoꝝ: sed nō finit deus rē
potentiæ suæ uirtute hoīum & maxime hostiū uideri: Conterritū diui-
nitus Rhedagaisū in Fesulanos mōtes coegit: ei usq; s̄m eos q̄ p̄cissime
referūt. cc. M. hoīuz inopū cōsiliū & cibi in arido & aspo mōtis iugo urgē-
te undiq; t̄iore cōcludit: agmina que qbus dudū angusta uidebas Italia
latendi spe in unū ac paruū uerticē t̄iūdit. Quid multis morer? non dis-
posita in bellū acies fuit. nō suror̄ timorq; incerta pugna¹ p̄tulit non
cædes acta: nō sanguis effusus ē: qd̄ felicitati postremo loco deputari so-
let: dāna pugnae euentu cōpensata uictoria: edentib⁹: bibentib⁹: Iudenti-
busq; n̄ris tanti illi tāque immanes hostes esurientes & sitientes: lāguē-
tesque p̄fecti sunt. Pax hoc ē: nisi captū & catenatū ac subiugatū sciant:
quē timere romani: illūque idololatrā suū: cui⁹ sacrificia se magis p̄ti-
mescer̄ q̄ arma fingeant: sine p̄lio uictū ac uinctū sub iugo catēisq;
despiciant. Igit̄ rex Rhedagaisus sol⁹ spem fugæ sumēs elā suos deseru-
it. atque in n̄ros incidit: a qb⁹ capt⁹ & paulisp̄ retent⁹ ac deinde interfect⁹
ē: Tanta uero multitudo captiuoꝝ Gotoꝝ fuisse fertur: ut uilissimarū
pecudū mō singularis aureis p̄ssim̄ greges hoīuz uēderent. S; nihi l̄ sup-
esse de^o de eodē populo finit. Nā ilico cūctis q̄ emebant̄ morietib⁹ qd̄ im-
probi ēptores eoꝝ nō impenderūt turpiter p̄ciis: expenderūt misericor-
diter sepulturis. Igit̄ ingrata Roma: quæ sicut nūc sensit nō ad remittē-
dā sed ad reprimendā idolatriæ p̄sumptōꝝ iudicis dei obliq̄ m̄iam: ita
continuo p̄pter uirōꝝ mortuoꝝque scōꝝ piā recordationē dei iram pas-
sura nōn plenam: si forte confusa p̄niteat: & per experientiam fidē dif-
cat: ab incurso Halarici regis & hostis. sed xp̄iani aliq̄tulo ad t̄ps̄ spacio
differtur. Stilico uoluit usurpare imperium Ro. p̄ filio.

Nterea comes Stilico Vuandoloruz ībellis auaræ perfidæ & do-
lose gentis genere editus: paruipendens quod sub imperatore
imperabat: Eucheriū filium suum: sicut a plerisque tradit̄ iaz
inde christianōꝝ p̄secutionē a p̄cto priuatoque meditantē in īperio
quoquo mō substituere nitebat. Quam ob rē Halaricū cūctamque Go-
toꝝ gentē p̄ pace optima & qbuscūque sedib⁹ sup̄policiter ac simpliciter
orantē occulto sc̄dere fouens: publice aut̄ & belli & pacis copia negata

ad terrendam terrendamq; rem. p. resuauit. Præterea gentes alias copiis uiribusq; intolerabiles quibus nunc galliarum hispaniarumq; prouincia premunt hoc est Halarum Sueuorum Vuandalorum: ipsorumque simul motu impulsorum Burgundionum ultro in arma sollicitans deterro semel romani nominis metu suscitauit. eas interim ripas Rheni quætere & pulsare gallias uoluit. sparsim miser sub hac necessitatis circumstantia: quæ & extorquere imperium genero posset in filium: & gentes barbaras tam facile comprimere quam commoueri ualerent. Itaque ubi imperatori Honorio exercituique romano hec tantorum scelestæ scæna patefacta est. commoto iustissime exercitu occisus est Stilico quæ ut unusque puerum purpuram indueret: totius generis humani sanguinem dedit. Occisus est & Eucherius qui ad conciliandum sibi fauorem paganorum restituit templorum & euerstione ecclesiarum imbutus se regni primordia minabatur. paucique cum iisdem satellites tantarum molitionum puniti sunt. Ita minimo negotio paucorumque poena ecclesie christi cuius imperatore religioso & liberatae sunt & uindicatae. Itaque post hæc tanta augmenta blasphemiarum nullamque partem ultimam illa diuque suspensa urbes poena consequitur.

Halaricus urbem expugnauit Romam. & de prædatus est.

A Desit Halaricus: trepidam Romam obsedit: turbat irrupit: dato tamen præcepto prius: ut si qui in sancta loca præcipueque in sanctorum apostolorum Petri & Pauli basilicas cofugissent: hos in primis inuiolatos securosque esse sinerent. Tum deinde inquitum possent prædæ inhiantes a sanguine tparent. accidit quoque quo magis illa uerbis irruptio indignatione dei acta: quam hostis fortitudine probaret. ut. b. Inno. Romanæ ecclesie episcopus: tanquam iustus Loth subtractus a Sodomis occulta prouidentia dei apud Rauennam tunc positus peccatoris populi non uideret excidium. Discurrentibus itaque per urbem barbaris forte unus Gotorum idemque potens & christi anus sacram deo uirginem iam ætate puerctam in quadam ecclesia domo reperit. Cumque ab ea aurum argentumque honeste exposceret: illa fidelis constantia cæ apud se plurimum & mox proferendum spopondit, ac protulit. Cumque expositis opibus attonitum barbaræ magnitudine & pondere ac pulchritudine: ignota & uasorum qualitate uideret: uirgo christi ad barbarum ait. Hæc Petri apostoli sacra misteria sunt: præsume si audes de factotum uidetis: Ego quia defendere nequeo: contendere non audeo. Barbarus uero ad reuerentiam religionis timore dei & fide uirginis motus ad Halaricum hæc per nuntium retulit quæ continuo reportari ad apostoli basilicam uniuersa ut erant: uasa impauit uirginem etiam simulque omnes qui se adiungerent christianos: eodem cum defensione deduci. Ea domus sanctis sedibus longo ut ferunt. & medio interiectu urbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium disposita per singulos singula &

sup capita lata palam aurea atq; argentea uasa portant: exercitis undiq; ad defensionē gladiis pia pōpa munit. Hymnus deo romanis barbarisq; cōcinnentib' publice canit. psonat late in excidio urbis salutistuba: oēs que & in abditis latentes inuitat ac pulsat. Cōcurrūt undique ad uasa Petri: uasa xpī. plurimi etiā pagani xpīanis p fessioē si non fide admiscēt. & per hoc tamē ad tps: quo magis cōfūdant: euadūt. Quanto copiosius aggregant romani cōfugientes: tanto auidi' circūfundūt barbari defensores. O facta & ineffabilis dñi iudicii discretio. O sanctū istud & salutare flumē: quod parua exortū dū btō aluco in scōs: sedes tendit: oberantes periclitantesq; aīas in sinū pia rapacitate puxit. O præclara illa xpīana militiæ tuba: quæ generaliter cūctos dulcissimo ad uitaz modu lamine iuitans: quos ad salutē inobediētēs nō suscitauit: iexcusabiles reliq; ad mortē. Mysteriū hoc qd' in transferendis uasis: dicendis hymnis ducendis populis fuit: tanq; magnū cribz fuisse arbitror. p qd' ex congregatōe populi romani tanq; ex magna massa frumenti poīa ex uniuerso abitu ciuitatis latebrar; foramina effluxere grana uiua. siue occasione siue ueritate cōmota oīa: tamen de præsentē salute credētia ex horreo dñi cæ præpatōis accepta sūt. Reliq; uero sicut stercora: & uelut paleæ ipsa uel incredulitate uel inobīa præiudicata ad exterminiū atq; incendium remanserūt. q; hæc ppendere plenis miraculis: q; prædicare dignis laudibus queat. Tertia die barbari q; ingressi urbē fuerant: sponte discedunt. factō qdē aliquantaz ædiū' incendio: sed ne tanto qdē q̄tū. dcc. cōditōis ei' anno casus effecerat. Nā si exhibitā Neronis ipatoris sui spectaculis inflāmatōz recenseā: pculdudio nulla cōparatōe æq; pabil' fm id: quod excitauerat lasciuia principis: hoc quod nūc contulit ira uictoris. Neq; uero Galloy meminisse in h' modi collatōe debeo: quā continue pene p anni spatū incensæ urbis attritos cineres possederūt. Et ne quisq; forte dubitaret ad correptionē superbæ lasciuia: & blasphemix ciuitatis hostibus fuisse permissum: eodē tempore clarissima urbis loca fulminibus diruta sunt: quæ inflāmari ab hostib' nequiuert. Anno itaq; ab urbe cōdita. M. c. lxxiiii. irruptio urbis per Halaricū facta ē: cui' rei q̄uis recēs memoria sit: tamen si q; ipsius populi romani & multitudinē uideat & uocē audiat: nihil factū: sicut etiam ipsi fatent: arbitrabit: nisi aliquantis adhuc existentib' ex incendio ruinis forte doceat. In ea irruptōe Placidia Theodosii principis filia: Arcadii & Honorii ipatorz soror; ab Athulfo Halarici ppinquo capta ē atq; in uxorē assūpta: quasi eā dño iudicio uelut speciale pign' obsidē Roma tradiderit. ita iuncta barbari potentissimi regis cōiugio multo rei publicæ cōmodo fuit. Interea ante

bienniū romanæ irruptōis excitatæ per Stiliconem gentes Halanorū: ut
 dixi: Sueuorū: Vuandalorū: multaq; cū his aliæ Francos p̄terit: Rhenuz
 transeunt. Gallias inuadūt. ditētoq; īpetu Pyreneū usq; pueniūt. cui⁹
 obice ad tps repulsæ per circūiacentes p̄uintias refundunt. His per gal
 lias bacchantibus apud Britannias Grānus municeps eiusdē insulæ ty
 rannus creat. & occidit. Hui⁹ loco Cōstantinus ex infima militia p̄pter
 solā spem noīs sine merito uirtutis eligit: q; cōtinuo ut iuasit ipiū ī gal
 lias transit. Ibi sæpe a barbaris incertis fœderib⁹ illusus detrimento ma
 gis rei publicæ fuit. Misit uero in Hispanias iudices: quos cū puiciæ obe
 dienter accepissent: duo frēs iuuenes nobiles & locupletes Didymus &
 Verianian⁹ nō assumpserunt. ne aduersus tyrannum qdem tyrannidē: s; ī
 īperatori iusto aduersus tyrannū & barbaros tueri sese parri: q; suam
 moliti sunt. Quod ipso gestæ rei ordine patuit. Nā tyrannidē nemo: ni
 si celeriter maturatā secreto inuadit: & publicæ arma cui⁹ summa ē: as
 sumpto diademate ac purpura uideri ante q̄ sciri. Hi uero plurimo tpe
 seruulos tantum suos ex p̄priis præsiidiis colligentes ac uernacula a len
 tes sumptibus: nec dissimulato p̄posito absq; cuiusq; inq̄titudine ad Py
 renei claustra tendebāt. Aduersus hos Cōstantin⁹ Cōstantē filium suuz
 pdolor ex monacho cæsarem factum cum barbaris quibusdā qui quō
 dā in fœdus recepti atq; in militiā allekti Honoriaci uocabāt: in Hispan
 ias misit. Hinc apud Hispanias prima mali labes. Nam interfectis illis
 fribus qui tutari priuato præsidio Pyrenei alpes moliebāt: his barbaris
 quasi in precium uictoriæ primum prædandi in Palatinis cāpis licentia
 data. dehinc supradicti mōtis claustrorūq; eius cura permissa ē: r̄mota ru
 sticanorū fideli & utili custodia. Igif honotiaci imbuti præda & illecti a
 bundantia: quo magis scelus īpunitum foret: atque ipsis sceleris plus li
 ceret: pdita Pyrenei custodia claustriq; patefcis cunctas gentes: quæ p
 Gallias uagabant: Hispaniarū puiciis imittunt: iidemq; ipsi adiungunt
 ubi actis aliq̄diu magnis cruentisq; discursibus post graues reꝝ atque
 hominum uastationes: quarum ipsos quoque mō pœnitet: habita sorte
 & distributa usque ad nunc possessiōe consistunt. Multa nunc mihi de
 huiusmodi rebus facultas loquendi foret: si nō fm omnes hoīes apud
 uniuersiuusque mentem conscia secreta loqueret. Irruptæ sunt Hispan
 iæ: cædes: uastatōesq; passæ sunt. nihil quidem nouuz. hoc. n. nunc per
 biennium illud: quo hostilis gladius sæuit: sustinere a barbaris: qd̄ per
 cc. quondam annos passæ fuerant a Romanis: quod etia; sub imperator
 Galeno per annos p̄p̄moduz. xii. Germanis euerterentibus excepit. uerū
 tamen quis nō se: qui sui suorūq; actiū uel etiam cogitationum conscia

iudicia dei metuit iuste oia passum: uel etiam parua sustinuisse fateat: aut quis se non intelligit deũq; non metuit: quo mō non iuste ista & q dem parua sustinuit? Quæ cū ita sint illud tantū clemētia dei eadē pietate qua dudū prædixerat: pcurauit: ut sine euangeliū suū: quo incessabiliter cōmonebat: cum uos psecuti fuerint in una ciuitate: fugite ī aliā q; que egrediens quo abire uellet ipsis barbaris mercennariis mīstris ac defensorib; uteret. Hoc tūc ipsi ultro offerebant. Et qui auferre oia in terfectis oibus poterant: p̄ticolā stipēdii ob mercedē seruitii sui & trāf uecti oneris flagitabant. & hoc qdē a plurimis factū ē. Qui autē nō crediderūt euangelio dei quasi cōtumaces: uel si & nō audierūt: dupliciter cōtūaces nō dederūt locū iræ: iuste supueniente ira cōprehensi & oppressi sūt. q̄q; & post hoc quoq; cōtinuo barbari execrati gladios suos ad aratra conuersi sunt. residuosq; Romāos ut socios modo & aīcos fouēt ut inueniant iā inter eos quidam romani qui malint inter barbaros pauperem libertatē q̄ inter romanos tributariā sollicitudinē sustinere q̄q; si ob hoc solū barbari Romanis finib; imissi forent: quod uulgo p orientem & occidentē ecclesiæ christi Hūnis Sueuis Vuandalis & Burgūdiōib; diuersis que innumeris credentiū populis replent: laudanda & attollenda misericordia dei uideret: quandoquidē & si cū labefactiōe nrī tantæ gentes agnitiōe ueritatis accipent: quā iuenire utiq; nisi hac occasione non possent. Quid. n. dāni ē xpīano ad uitam æternā inhianti huic sæculo quolibet tpe & quoquo pacto abstrahi? quid autē lucri ē pagano ī medio xpīanor; a duersus fidē obdurato: si paulo diuti; diē p̄trahat quandoque moritura cui despata cōuersio ē? Et q̄ ineffabilia sūt iudicia dei quæ nec scire oia nec explicare quæ scim; possum; breuiter expresserim correctionē iudicis dei: quoquo pacto accidat: iuste sustinere: q̄ sciūt: iuste sustinere: q̄ nesciunt. Anno ab urbe condita. M. c. lxxv. Honorius imperator uidēs tot oppositis tyrānis nihil aduersum barbaros agi posse ipsos prius tyrannos deleri iubet. Constantio comiti hui; sūma belli cōmissa ē. Sensit tūc demū res. p. & quā utilitatem ī romano tandē duce recepit. & q̄ catenus p̄niciē per lōga tpa barbaris comitib; subiecta tolerarit.

Honorius rē publicā; Cōstantio cōmittit: & extincti sūt oēs tyranni
Gitur Constantius comes in Galliam cum exercitu p̄uect;
Constantinū impatorē apud Arelatū ciuitatē clausit. cepit
& occidit. Iam hinc ut de cathalago tyrannor; q̄ breuissime
loquar: Constantē siliū Constantini Geronti; comes suus
uir nequam magis q̄ p̄bus apud Viennam interfecit. atque in eius locū
Maximū quendam substituit. Ipse uero Gerōrius a suis militibus occi

sus ē. Maximus ex ut^o purpura: destitutusq; a militib⁹ Gallicanis qui ī
 Aphricam traiecti: deinde in Italiā reuocati sunt: nūc inter barbaros in
 Hispania egens exulat. Ionus postea uir Gallinarū nobilissim⁹ in tyran
 nidē mox ut assurrexit: cecidit. Sebastianus frater eiu⁹ sē hoc solum ut
 tyrann⁹ moreret: elegit. nā cōtinuo ut ē creatus: occisus ē. Quid de ifeli
 cissimo Attalo loquar: cui occidi inter tyranos honor & mori lucū fu
 it. In hoc Halaric⁹ ipatore facto interfecto relecto ac defecto: citiusque
 his oībus actis pene q̄ dictis mīmū risit. & ludū specta uit ipii. Nec mirū
 si iure hac pōpa miser lusus ē: cuius ille ūbratilis cōsul Tertulus ausus
 ē in curia dicerē. loquar uobis p̄res cōscripti cōsul & pontifex: quorū al
 terū sp̄s: sp̄ans ab eo q̄ nō hēbat sp̄em. & maledcū utiq; q̄ sp̄em sua; po
 suerat in hoīe. Attalus itaq; tanq̄ inane ipii simulac̄ cū Gotis usq; ad
 Hispanias portatus ē: ū de discedens nauis: incerta moliens ī mari captus
 & ad Cōstantiū comitem deductus: deinde ipatori Honorio exhibitus
 trūcata manu uitā relictus est. Heraclianus iterea Aphricæ comes mis
 sus cū idem Attalus umbrā gestaret ipii Aphricā strenue aduersū iudi
 ces ab eo missos tutatus cōsulatū affecutus est: quo elatus supcilio Sa
 binū domesticū suū uix īgenio callidū: industriaq; soletem & sapien
 tem nōiandū: si aī uires tranquillis studiis accōmodauisset: generū allegit
 cū quo quorūda; piculorū suspitōes dū patit: fecit: atq; aliq̄ diu Aphri
 cana annona extra ordinem detenta ipse tandem cū īmensa certe p̄pibus
 nris satis incredibili classe nauium roma; contendit. na; hūisse tūc. iiii. M
 lxx. naues dī qucm nūerū apud Xerxen quidē p̄reclax illum Persa
 rum regem: nec Alexandrum magnū: uel quendam alium regum fu
 isse historia fert. Is simul ut cum agmine militū ad urbem pergens li
 tore egressus est occursu comitis Marini territus: & in fuga; uersus ar
 repta nauī solus Carthaginē rediit. atq; ibi cōtinuo militari manu in
 terfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit. unde post ali
 q̄tum temporis retractus exilio que damnatus est. Hunc omne; cathalo
 gum ut dixi: uel manifestorū tyrannorū; uel inobedientiorū ducū; optia
 Honorius imperator religione & felicitate meruit: merito sane qa in his
 diebus p̄cipiente Honorio & adiuuante Constantio pax & unitas per
 uniuersa; Africa; ecclesie catholice reddita est. & corpus christi: qd̄
 nos sumus grata discessiōe sanatus est imposita executione scī p̄cepti
 Marcellino tribuno uiro in primis prudenti & industrio: oīū; q; bonorū
 studiosū appetētissimo: quē Marinus comes apud Carthaginē; icertū;
 zelo stimulat⁹: an auto corrupt⁹ occidit: q̄ cōtinuo reuocatus ex Aphri
 ca factusq; priuatus uel ad p̄na; uel ad p̄niam conscie sue dimissus ē

Anno ab urbe cōdita. M. c. lxxviii. Cōstantius comes apud Arelatū Gal-
liæ urbē consistens magna reꝝ gerendæꝝ idustria Gotos a Nerbona ex-
pulit, atque abire in Hispaniā coegit: interdicto præcipue atq; interclu-
so oī conatu nauū & pegrinorū usu commerciorū. Gotoꝝ tunc populis
Attahulfus rex præerat: q; post irruptionē urbis ac mortē Halarici Pla-
cidia: ut dixi: captiua soror ipatoris in uxorē assūpta: Halarico ī regnū
successerat. Is ut supra auditū atq; ultimo exitu eiꝝ pbatū ē: satis studi-
ose sectator pacis: militare fideliter Honorio ipatori: ac p defendēda ro-
mana re publica ipedere uires Gotoꝝ uires præoptauit. Nā ego quoq;
ipse uiz quēdā Narbonensem illustris sub Theodosio militia: & reli-
giosū prudentēq; & grauē apud Bethleem oppidū Palæstina: btissimo
Hieronymo presbytero referente audiui: se familiarissimū Attahulfo
apud Narbonā fuisse. ac de eo sape sub testificatōe didicisse: qd̄ ille cuz
cēt aīo: uiribꝝ: ingenioq; nīmꝰ referre solitꝰ cēt: se in primis ardēter inhi-
asse: ut oblitterato romano noīe romanū oē solū Gotoꝝ ipiū & faceret
& uocaret: essetq; ut uulgariter loquar: Gotia: qd̄ romaia fuisset: fieret
nūc Attahulfus: qd̄ quondā caesar Augustꝰ. At ubi multa expientia p-
bauisset: neq; Gotos ullo mō parere legibꝰ posse ppeffrenatā barbariē:
neq; rei publicæ interdici leges oportere sine qbꝰ res publica nō ē res pu-
blica: elegisse se saltē: ut gloriā sibi de restituēdo ī integꝝ augēdoq; ro-
mano noīe Gotoꝝ uiribꝰ: qn̄ aret: h̄returq; apud posteros romana re-
stitutōis auctor: postq̄ eē nō poterat imutator. Ob hoc abstinere a bello
ob hoc inhiare paci nitebat: præcipuæ Placidia: uxoris suæ: fœmiæ sane
ingenio acerrimæ & religiōis satis pbatæ ad oīa bonæ ordinationū opa
pua su & cōsilio tpatꝰ. Cūq; eidē paci petendæ atq; offerēdæ studiosis-
sime insistet apud Barcionē Hispaniæ urbē dolo suorū: ut fers: occi-
sus ē. Post hūc Segericus rex a Gotis creatꝰ cū itidē iudicio dei ad pacē
pnus esset: nihilominꝰ a suis interfectꝰ ē. Deinde Vallia successit ī tēgnū
ad hoc electus a Gotis: ut pacē infringeret: ad hoc ordinatus a deo: ut pa-
cem confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei. q̄a cuz magna
supiore abhinc anno Gotoꝝ manꝰ instructa armis nauigiisq; transire
in Aphricam moliret: in. xii. M: passuū Goditani freti tēpestate corrup-
ta miserabili exitu pierat: mēor etiā illiꝰ acceptæ sub Halarico cladis: cū
Goti in Sicilia transire conati in cōspcū suorū miserabiliter arrepti & de-
mersi sūt: pacē optimā cū honorio impatore datis lectissimis obsidibus
pepigit. Placidia impatoris sororē honorifice apud se honesteq; habitā
frī reddidit. Romanæ securitati piculū suū obtulit: ut aduersū ceteras
gentes: quæ p Hispanias cōsedissent: sibi pugnaret. & romanis uinceret:

quis & Halianoz ceteri: Vuandaloz Suetuozq; reges eodē nobiscū pla-
 cito de specti forent: mandantes ipatori Honorio. Tu cū oibus pacē ha-
 be. oīumq; obsides accipe. nos nobiscū conflagim⁹. nobis perim⁹. tibi uī-
 cim⁹. immortalis uero questus erit rei publicæ tuæ: si utriq; peam⁹. Quis
 hæc crederet: nisi res doceret. Itaq; nūc quotidie apd' Hispanias geri bel-
 la gentiū. & agi strages ex alterutro barbaroz crebris certisq; nūciis dif-
 cim⁹. præcipue Valliā Gotoz regē insistet patrandæ paci ferūt. ex quo
 utcūq; concesserit: ut licēter xpīana tpa reprehēdant: siqd' a conditione
 mūdi usq; ad nūc simili factū felicitate doceat. Manifestatim⁹ ut arbi-
 tror atq; ostendim⁹ nō magis uerbo pene q̄ digito innūera bella sopita:
 plurimos extinctos tyrānos cōpressas: coangustata sq; addictas exinani-
 ta sq; imanissimas gentes mīmo sanguīe nullo certamine ac pene sine cæ-
 de. Superest ut obtrēdat ores nros molitionū suaz poeniteat: ueritati que
 erubescant. Deū uey & solū q̄ pōt oia: ctedant. timeant. diligant sequāf
 cui⁹ oia & quæ mala putant: bona esse didicēf. Explicui adiuuāte chri-
 sto sm tuū præceptū btissime pī Augustine ab initio mūdi usq; i præ-
 sentē diē: hoc ē p annos. v. M. dc. xviii. punitōes & cupiditates hominū
 pctōz: cōflictatiōes sæculi: & iudicia dei: q̄ breuissime & q̄ simplicissime
 potui: christianis tamē tpib⁹ pp præsentē magis christi gratiam ab illa
 incredulitatis confusione discretis. Ita iam ego certo & solo quē concu-
 piscere debui: obediētia meæ fructu fruor. de qualitate aut opuscoloꝝ
 tu uideris: qui præcepisti: tibi adiudicāda: si edas: p te iudicata: si deleas

Ut ipse titulus margine in primo docet.
 Orosio nomen mihi est.
 Librarioꝝ quicquid erroris fuit:
 Exemit Aeneas mihi.
 Meque imprimendum tradidit non alteri.
 Leonarde: q̄ soli tibi.
 Leonarde nomen huius artis & decus.
 Tuæque laus Basileæ.
 Quod si situm orbis: si que nostra ad tempora.
 Ab orbis ipsa otigine
 Quisq; tumultus: bella que: & cædes uelit.
 Cladesque nosse: me legat.

INC.
FIRST

coll coupe
de 86. II.
1373
Drozius. (Vicenza Leonardus Achates
de Basilea, 1480 c.

141 m 7035
BMC, VII, 1032
Soff 0-99

